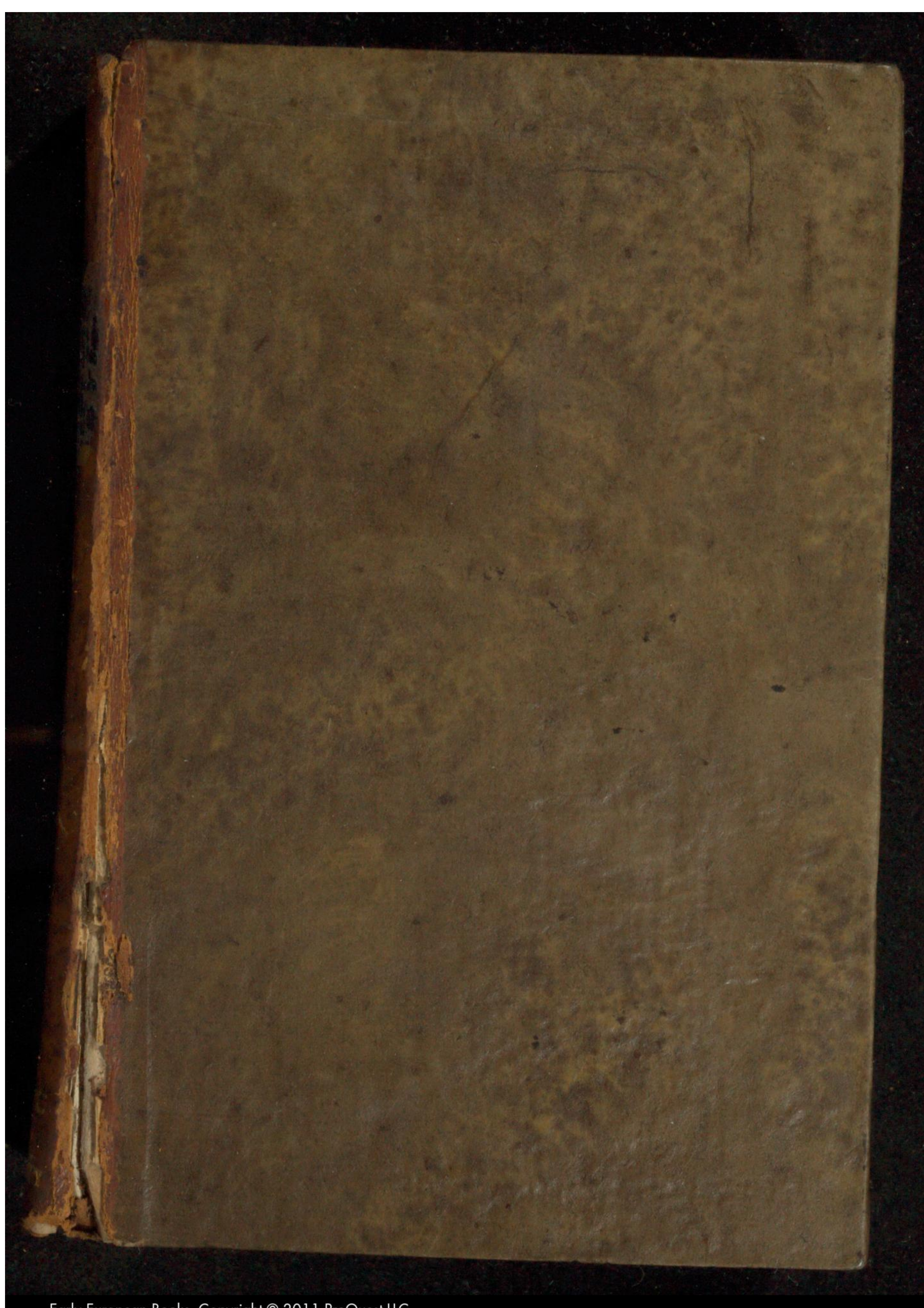
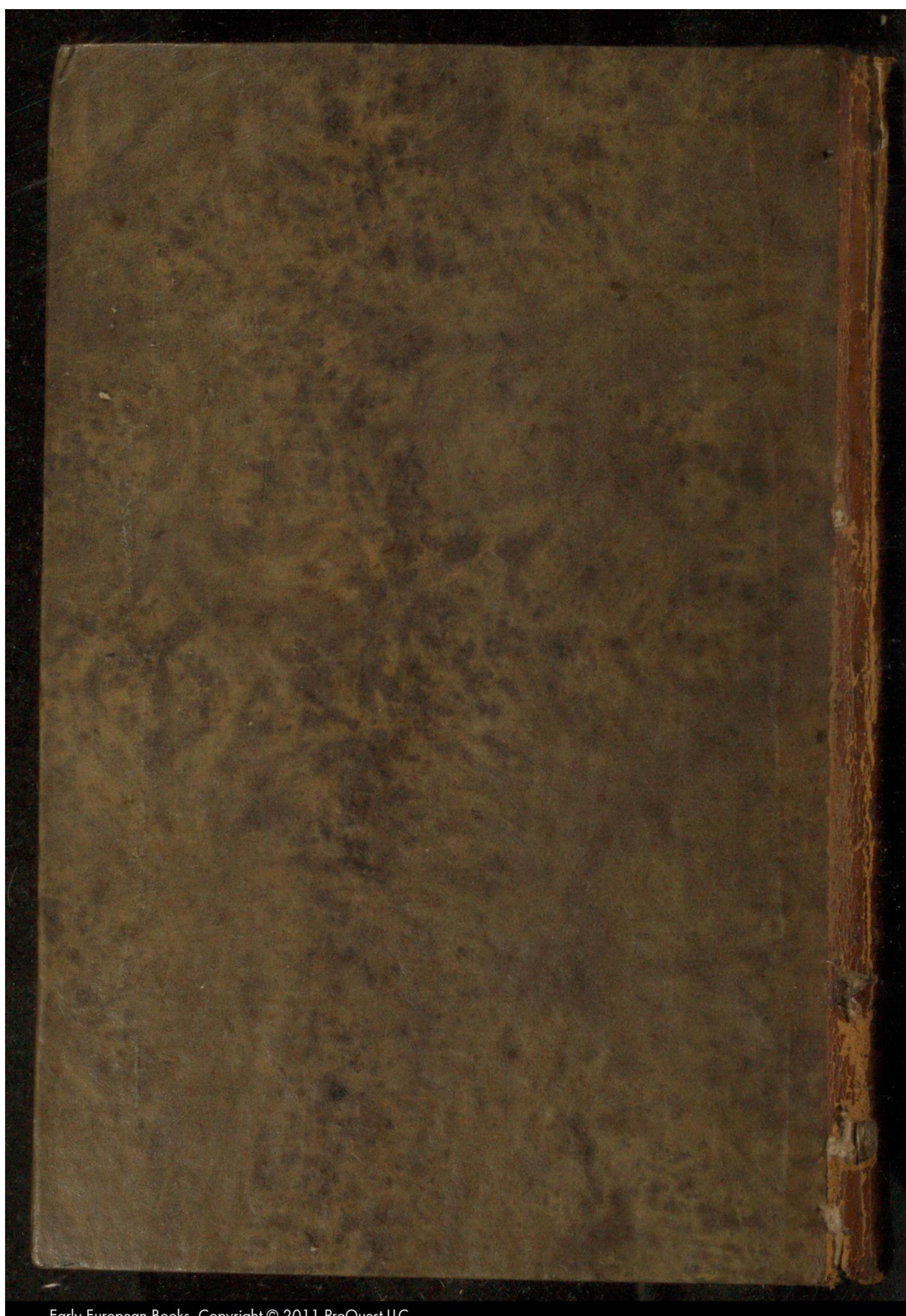
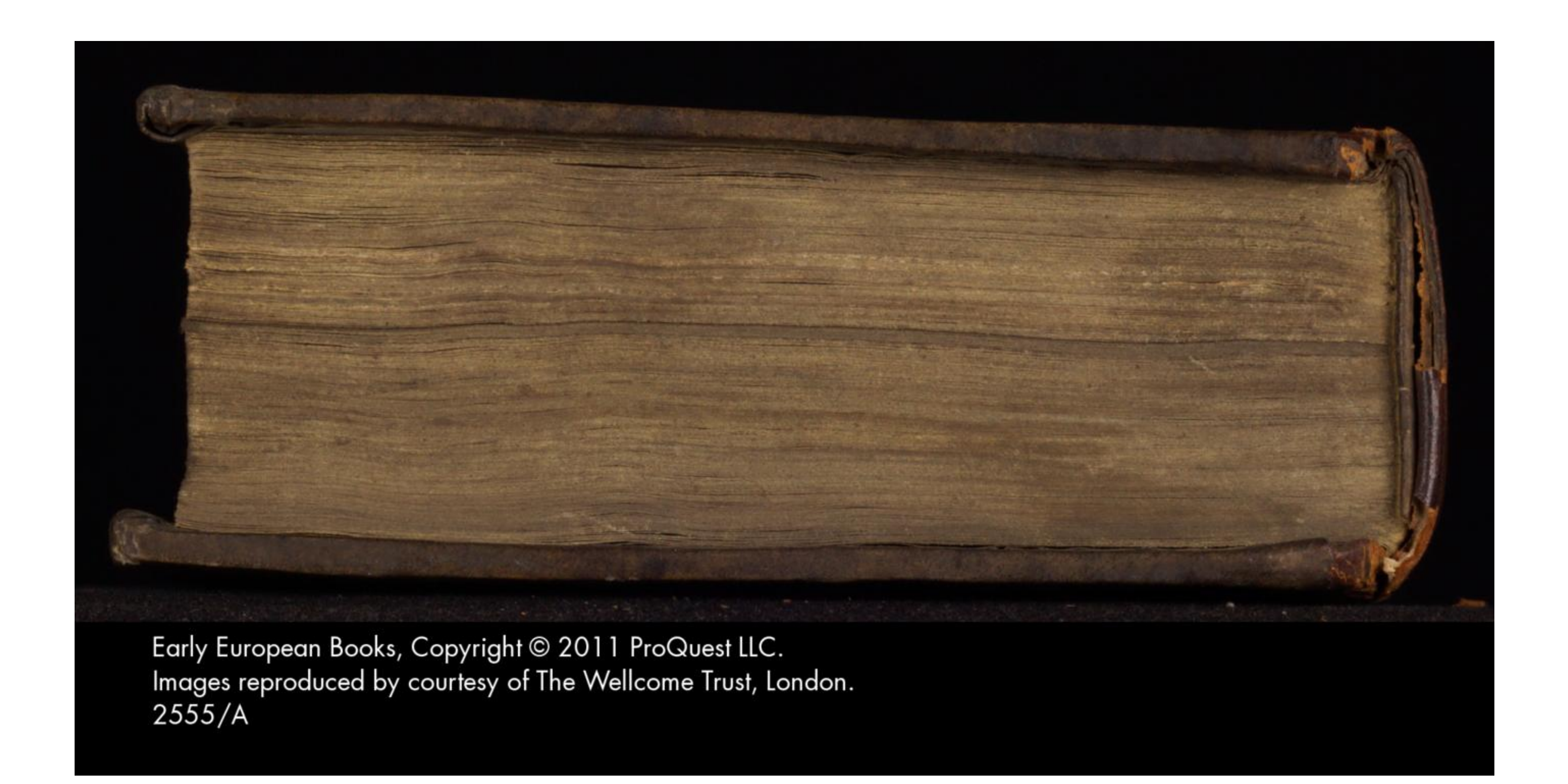

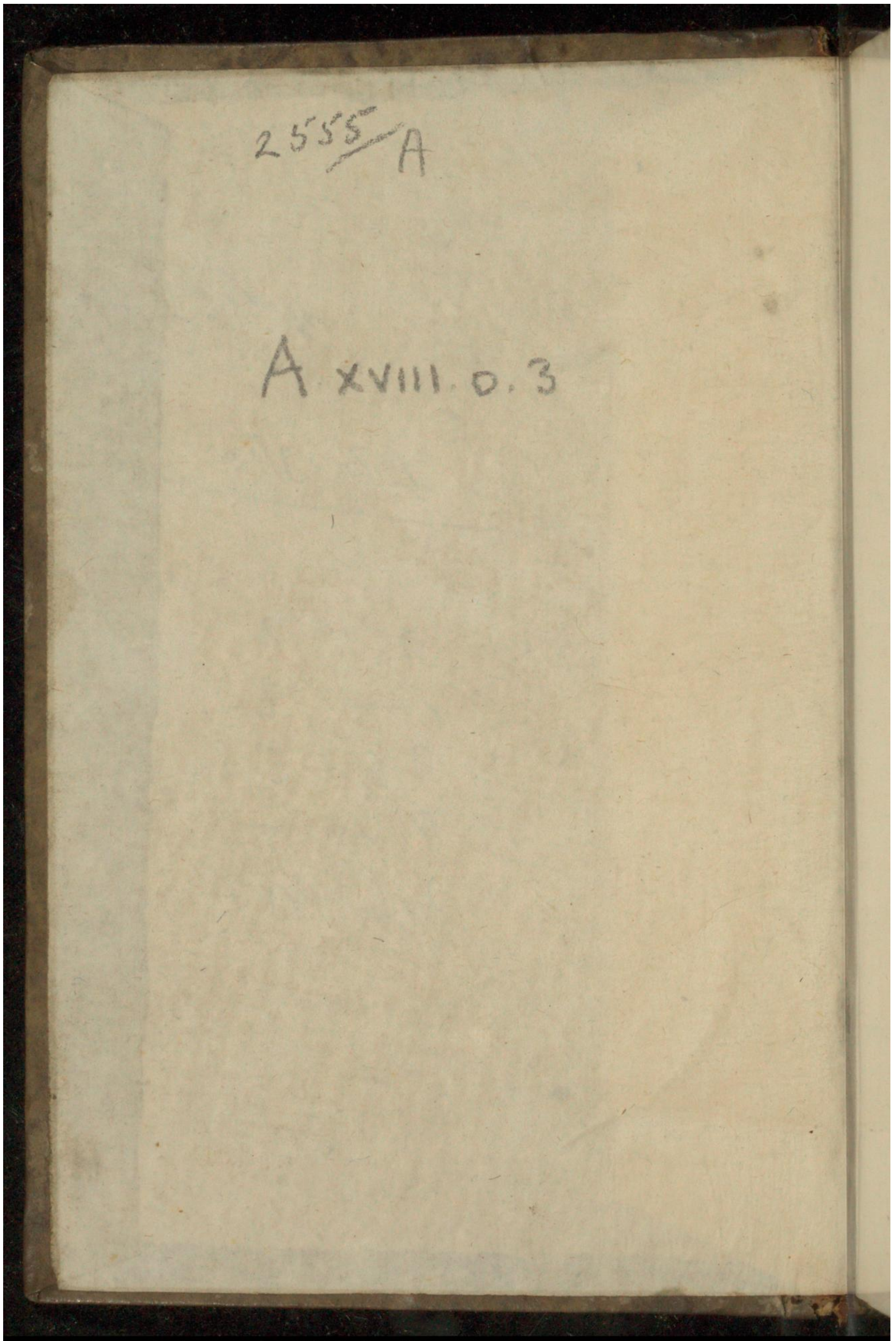

GALENI
MEDICA

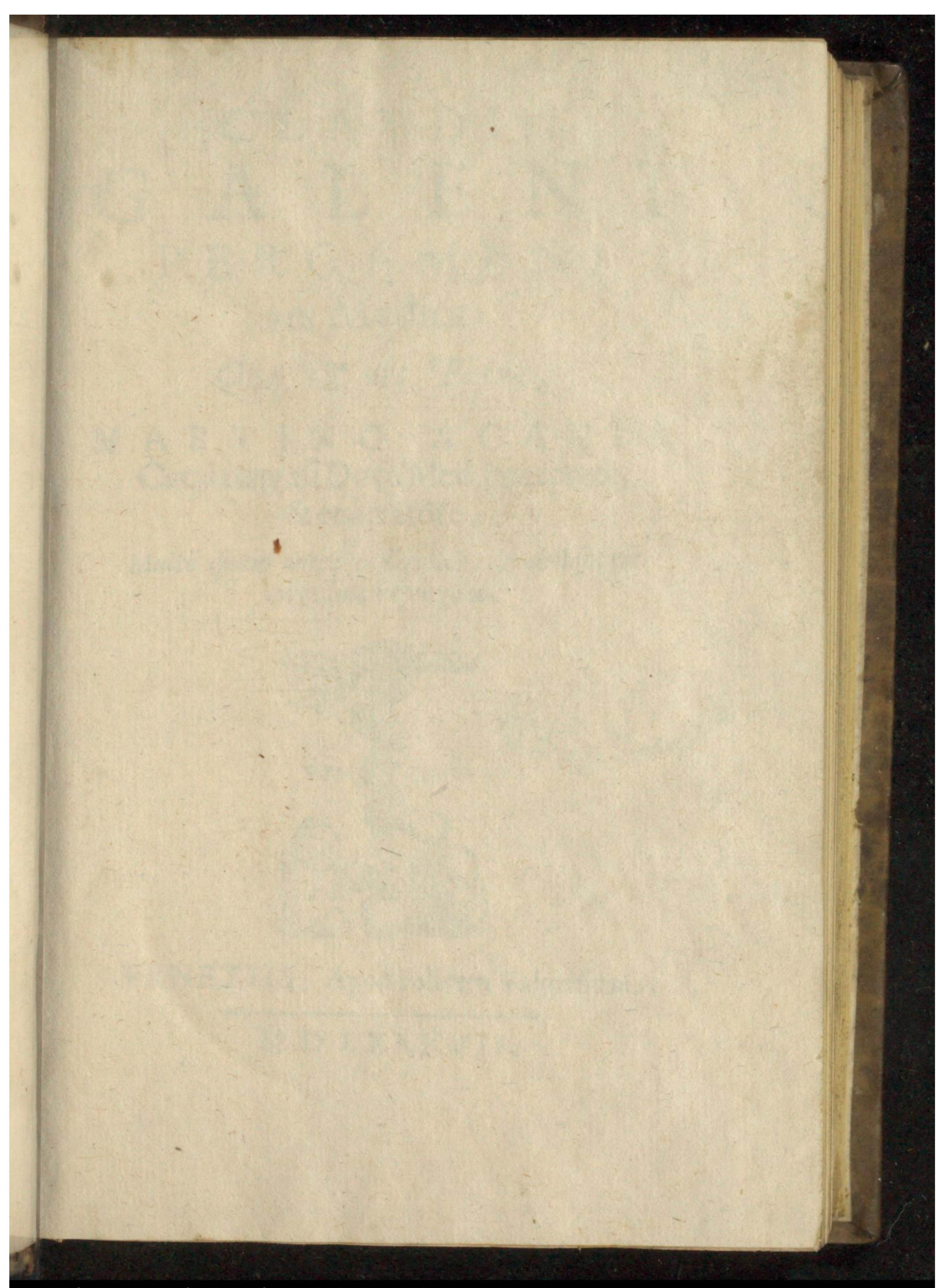

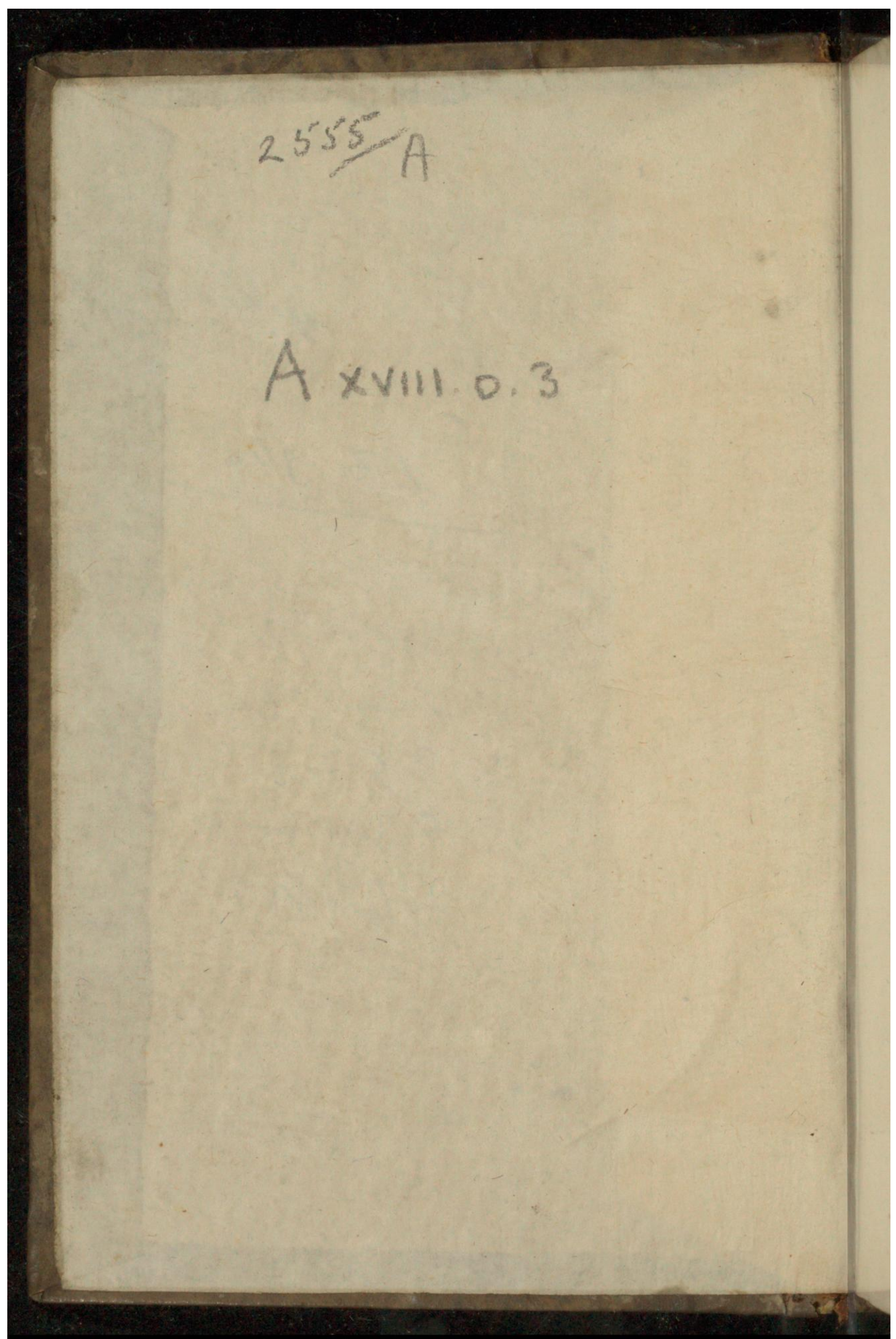

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2555/A

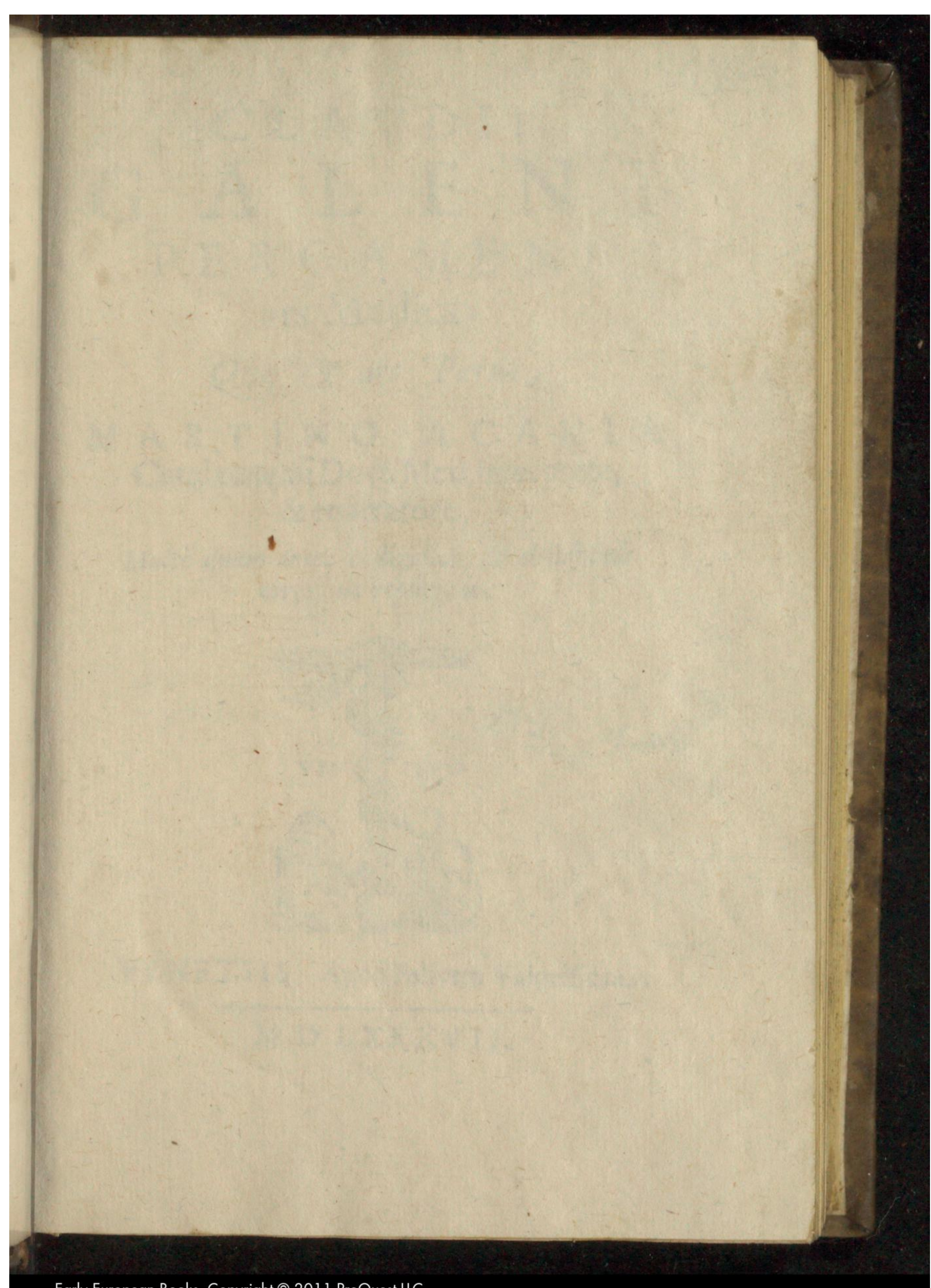

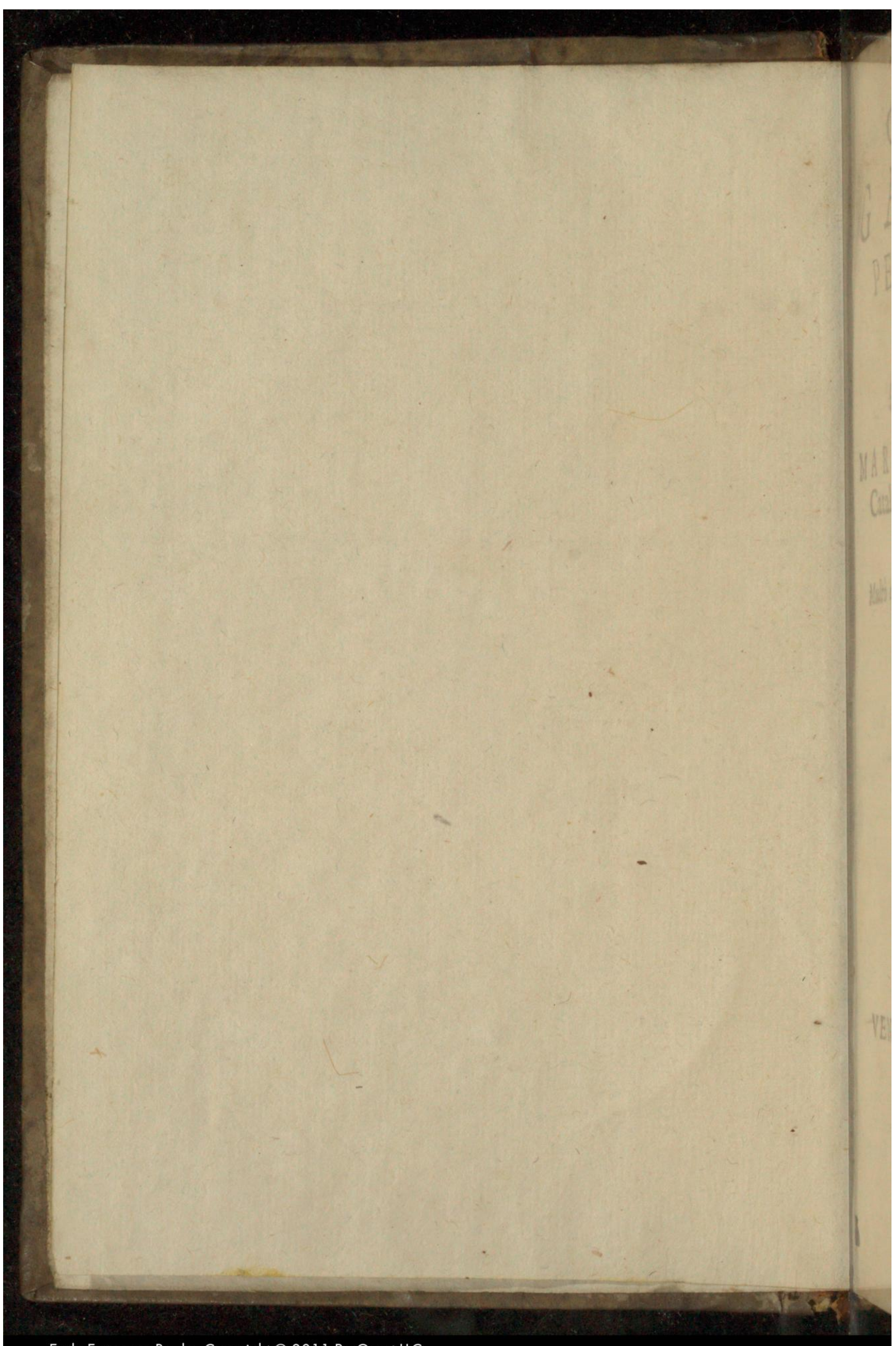

CLAVDII GALENI PERGAMENI ars Medica:

Quæ & ars Parua,

MARTINO ACAKIA Catalaunensi Doct. Med. interprete, & enarratore,

Multò quàm antea castigatior, & ab infinitis erroribus repurgata.

VENETIIS, Apud Felicem Valgrisium.

M D LXXXVII.

Εἰς τὸν Μαρτῖνον Ἀκακίαν τὸν τῆς μικρᾶς τέχνης γαληνοῦ ἐξηγητήν, Ἰωάννου Γοραίου Ἐπίγραμμα.

Γαληνὸν φθόνος εἷλε, πολυκτεάνῳ δ' ἐνὶ χάρτῃ
Ὡς ὑπὸ γῆς κρύψεν τἀγαθὰ τῶν ἀγαθῶν.
Καὶ ῥ' ἔλαθον δηρὸν κεκρυμμένα, οὐδέ τις αὐτοῦ
Θυσαυρὸν, βίβλῳ εὗρεν ὀρυσσόμενον.
Τὸν δ' ὀψ' Ἀκακίας ποτὲ φώρασεν, ἐκ τ' ἄρα κείνου
Παγχρύσων ἀγαθῶν μυριάδας παρέχει.

Idem ab eodem in latinum conuerſum.

Inuidit tandem nobis, chartaq; Galenus
Exigua abſcondit quas cumularat opes.
Delituere diu, nec quiſquam comperit antè,
Quò nam theſaurum foderat ille loco.
At poſitum Acakias hoc libro inuenit, & inde
Plena nunc promit multa talenta manu.

FRANCISCO VALESIO CHRISTIANISS. FRANCORVM REGI,

MARTINVS ACAKIA medicus felicitatem.

VM nuper in Regiam tuam, FRANCISCE rex, regum omnium potentiſſime, veniſſem, vt tibi ſalutationis officiũ præſtarem, omnemq. meam diligentiam, operam ac ſtudium, vt æquum erat, deferrem: te inter prandendum diſſerentem, cùm de rerum aliarum, tum maximè medicinę ſcientia audiui, ſumma cum voluptate atq. admiratione. Maximam enim tum intellexi in te eſſe, quod ab omnibus antè ſępe acceperam, rerum peritiam, ſummam vim ac excellentiam ingenij, ad rerum omnium diſceptationem apti & accommodati: incredibilemq. in ſermonibus facilitatem. Soles enim inter epulas de rebus ſerijs ac arduis diſputare, ita doctè & copiosè, vt omne vitæ tempus non in armis, non in Reipub. adminiſtratione ſolùm, ſed in his diſciplinis, quarum de rebus diſputatur, poſuiſſe videare. Commendatione itaque literarum, Rex optime, non in aula ſolùm, ſed in omnibus Regni tui Academijs, multos qui diſciplinas & artes excolant ac exornent, foues, conſtitutis etiam ampliſſimis ſtipendijs: quo nihil præſtantius ad amplificandum regnum, imperiumq. tuum, & memoriam tui propagandam poſteriſq. relinquendam, efficere poteſt. Quod beneficium tuum, Rex maxime, quàm latè pateat, omnes animaduertimus. Nemo enim eſt in hoc tuo regno am-

plissimo, siue latinis, siue græcis siue hebraicis discipli-
nis eruditus sit, qui non omnium suorum studiorum at
que disciplinarum authorem te, atque principem esse
agnoscat, ac ingenuè fateatur. Si enim memoria repetere
velimus initium ac velut infantiam academiæ tuæ Pari-
siensis, & cum eo tempore quo tu adhuc ad regni guber-
nacula sedisti, conferre: profectò vel nullum prorsus Græ
carum Hebraicarumq. literarum vsum, vel certè exiguum
fuisse reperiemus. At ex quo ad Rempub. accessisti, in
tanto vsu, tantoq. precio & honore esse cœperunt, vt He-
braicè multi, Græcè item multi sciant. Hinc factum est,
vt nunc dispulsæ tenebræ sint, suoq; nitori ac splendori
disciplinæ omnes restitutæ: atque vt Grammaticen, Rhe-
toricen, aliasq. artes taceam, Medicina certè nunc maxi-
mè nitet, pristinumq; splendorem recuperauit: idq. tibi,
Rex, medici debent: qui certè nunc tuo beneficio ita lin-
guam græcam tenent, vt Hippocratem & Galenum huius
artis princeps, non solùm Latinos, sed & Grçcos legant,
euoluant, ac intelligant, in linguamq. latinam conuertant.
Inter quos ego cùm locum aliquem tenens, Galeni artem
paruam, quam & medicinalem vocat, è grçco in latinum
vertissem, eamq. commentarijs meis quàm potui diligen
tissimè illustrassem: eum laborem tibi Rex omnium ma-
xime dedicandum putaui: quòd non solùm hanc discipli-
nam tuo beneficio in tantam dignitatem & amplitudinem
elatam esse, quantam & laudare & approbare soles, ve-
rumetiam de ea egregiè ac libenter disserere te scirem.
Scio equidem indignum hoc esse tua maiestate munuscu-
lum: sed tamen singulari tua, quam omnes prçdicant, hu-
manitate fretus, id tibi non iniucundum & ingratum fo-
rè spero. Valeat & vincat tua maiestas & authoritas.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM OMNIVM, QVÆ IN toto opere continentur.

A

 res

Apo-

Color

Diffe-

Diu-

Em-

Gula

 gi-

Iecoris

Luxatio

Mor-

Ocu-

mi-

Prog.

Redun-

 ῥυπτικὰ

vni-

Spiri-

Syncope

Terra

FINIS.

CLAVDII GALENI
ARS PARVA,

Interprete Martino Acakia Catalaunensi, DOCTORE MEDICO.

TRIPLEX est omnis doctrina, quæ ordine nititur. Vna quidem ex finis notione, quæ per resolutionem fit. Altera autem ex eorum compositione, quę resoluendo inuenta fuere. Tertia ex definitionis dissolutione, quam nunc instituimus. Hanc autem non solùm definitionis dissolutionem, sed & explicationem, (ut quidam uocant) aut resolutionem, aut diuisionem appellare possumus: aut, ut nonnulli, explanationẽ: aut ut alij, expositionem. Eiusmodi autem doctrinam nonnulli ex Herophili secta aggressi sunt, ut Heraclides Erythræus. Eam quoque quæ ex compositione fit, tum Herophilij ipsi, tum ex Erasistratijs nonnulli, tum Athenæus Atteleus, efficere conati sunt. Nemo tamen ante nos, eam quæ à finis notitia incipit, ex qua artes omnes constituuntur, uia ac ratione conscripsit. Sed illam quidem in alio opere tractauimus: hoc verò loco eam, quæ definitionis dissolutione fit, instituimus: Quæ quantò dignitate, via, ac ratione ea, quæ resoluendo fit, inferior est, tantò plus ad totius Compendium conferre noscitur. Si quidem

perfacilè ex definitionis diſſolutione omnia memoriæ mandari poſſunt, ob id, quòd totius artis capita in ſe optima definitio contineat. quam nonnulli ſubſtantialem uocant, ex oppoſito his diſtinctam, quæ Græcis noematicæ dicuntur. Hæ enim ex accidentibus, quæ rebus definiendis inſunt; illa ſubſtantia conſtat. Sigillatim autem totam medicinæ cõmentationem, in multis alijs operibus diligenter conſcripſimus, quibus ad tres doctrinas uti licet. Verùm eam quæ definitionis diſſolutione fit, nunc aggrediemur, ſi hoc tantum etiam addiderimus, nos ſola capita, & uelut concluſiones eorum quæ fuſè demonſtrata ſunt, eſſe traditur os.

EIVSDEM INTERPRETIS in Eundem Librum Commentarij.

DOCTRINA, aut actio eſt quæ à præceptore in diſcipulum transfunditur: aut habitus animi, docendi conſuetudine partus. Vtraque, aut cum methodo, id eſt, uia ac ratione, aut ſine hac fit. Quæ autem methodo conſtat, ſeruato ab initio ad finem uſque ordine docetur: ac diuiſione, definitione, demonſtratione, & reſolutione, (quas logicas methodos appellant) tanquam inſtrumentis utitur: his enim ars omnis, poſteà quàm aliquo horum ordine diſpoſita eſt, et uelut delineata perficitur, ut in ſequentibus docebimus.

Cùm igitur omnis doctrinæ triplex ſit diſpoſitio: una quidem, in qua finis in ea ſoluitur, quæ ad ipſum referuntur: altera autem, in qua ad ipſum finem, per eandem uiam, ſed contrario ordine fit reditus, tertia uerò in qua

definitio in suas partes dissoluitur: tres erunt omninò ordinatæ doctrinæ. Non enim aliter institui possunt, quando uel eo ordine quo inueniuntur, docemus: scilicet aut à fine nobis cognito intellectoq. auspicari, per ea omnia quę ad ipsum referuntur, ordine collocata, procedentes: aut à cõtrario ordine ad finem redeuntes: aut doctrinam ipsã in suas partes, quas optima definitio continet, distribuentes: ut posteà fusiùs explicabitur. Tribus igit his modis omnes disciplinæ doceri poßunt: resolutionis tamen ordine magis inueniuntur, compositionis autem traduntur, definitionis uerò memoria mandantur.

Quę uerò methodo caret, nullum ex his ordinem seruant, neque enim finis resolutione, neque eorum quæ per resolutionẽ inuenta fuerunt compositione, neque definitionis dissolutione explicationeq; instituuntur, sed uarias mixtasq; res sine ordine continet: cuiusmodi sunt Hippocratis Epidemia, Prognostica, Aphorismi, & alia id genus, quæ nullo ordine nituntur.

Prima igitur artis instituendæ ratio, ex finis notione per resolutionem fit.

Finis enim notio, principium est artium, quę uia ac ratione docentur. Resoluitur autem finis in ea quæ ad ipsum referuntur, sibi semper proxima, dum ad ultimũ sit peruentum. De fine nihil deliberatur. Neque enim medicus considerat an sanitatẽ tueri, aut morbum profligare debeat, sed simpliciter finem, nempe sanitatẽ, animo concipit: deinde quæ ad eam spectant omnia, ordine resoluit, donec ad ultimum sit peruẽtum, quod primum in compositione est: quibus ita resolutionis, ars constituta esse dicit. Quoniam autem artes diuersæ sunt, earum quoque fines diuersos eße oportet, quandoquidem hæ fine maximè di

ſtinguuntur. Aliæ enim rem ſolùm animo concernunt, hæq. finem ſuũ in ſola naturæ rerũ contemplatione præſtituunt, ut Galenus in libro de coſtitutione artis medicæ docet. Græcis θεωρητικαὶ dicuntur: in hoc genere continetur phyſiologia, cuius finis in rerum naturaliũ contemplatione eſt cõſtitutus, ſine ulla corporis actione. Aliæ finem ſibi in agendo ſtatuunt, nihil poſt actionem operis relinquentes, dicunturq. πρακτικαὶ ut ars ſaltatoria. Aliæ artis opificium poſt actionẽ edunt, uocãturq. ποιητικαὶ. Atque hæ duplices ſunt: nam aut nouum opus efficiunt, ut ædificatoria: aut quod uitium fecit, reficiunt ac reconcinnant, ut medendi ars. Aliæ uerò nihil efficiunt, ſed acquirunt, ut aucupatoria, piſcatoria, & uenatoria. Omnia igitur harum artiũ genera, finis reſolutione inueniuntur: traduntur autem compoſitionis ordine. Quæ uerò opus poſt actionẽ relinquunt, non ſolùm inueniuntur ac tradũtur, ut dictum eſt, ſed et exercentur contrario ordine quo inuentæ fuerunt: ut in commentarijs noſtris in Galeni libros ad Glauconem docuimus. Harũ porrò artiũ fines aliquãdo unicam habent eorũ, in quę reſoluuntur, ſeriem: uerbi gratia, ueritatis cognitio finis eſt logicæ contemplationis: quem ita reſoluere oportet: Quoniam uerum demonſtratione paritur, id ſine demonſtratione haberi nõ poteſt. Demonſtrationem uerò, quia ſyllogiſmus eſt, non niſi cognito ſimpliciter ſyllogiſmo ſcies. Cæterum ſyllogiſmum, ut pote propoſitionibus conflatum, ante harũ peritiam non cognoſces. Rurſus, quoniam ſine ſimplicibus uocibus propoſitiones nõ diſcũtur, ut quæ ex illis cõpoſitæ ſint, ſimpliciũ uocum uis ac poteſtas antè perdiſcenda eſt. Finis igitur logicæ commẽtationis, id eſt, ueritatis cognitio, primùm in demonſtrationem reſolui: poſteà de-

monſtratio

monstratio in syllogismum, hic in propositiones, hæ verò in simplices voces. Nec ultrà qui logicam doctrinã constituit, per eius finis resolutionem progreditur. Nihil .n. superest in quod eius finis resolui possit. Aliquando uerò cõstitutus finis, per plures ac diuersos ordines resoluitur: quod ad studiosorum exercitationem exemplo patefaciemus. Sit igitur pax finis constitutus: ea vel victoria, uel amicitia quærenda est: uictoria, bello: bellum, militum copijs: milites, pecunia: pecunia verò aut iam in promptu est, aut aliundè quærenda. Quæritur autem, aut à subditis tributa vectigaliaq; exigendo, vel mutuo accipiendo, uel dominia at possessiones oppignorãdo, uel diuendẽdo. Quòd si his modis pacem quærere, uel non libeat uel non liceat, aliæ uiæ uestigandæ sunt, quibus hanc nancisci possis. Quoniam igitur propositum finem in uictoriam & amicitiam resoluebamus, uictoriam autem, aut nullo mõ aut non commodè assequi poteramus, ad alium resolutionis ordinem transire oportet, nempe amicitiam, quam nobis parabimus, hosti de iure cedendo, uel id redimendo. Cedendo de iure, amicitiam conciliamus. Redimetur autem uel pecunia, cuius quærendæ ratio modò exposita est: uel permutatione, uel matrimonio.

Altera ex eorum compositione quæ per resolutionem inuenta fuere.

Resolutioni opposita est cõpositio, quẽadmodũm Græcis σύνθεσις τῆ ἀναλύσει. Itaque qui resoluere norunt, ijdem & componere norunt: quandò compositio opposito ordine ad finem regreditur: veluti hi qui compositionis ordine logicen constituunt, primùm simplices uoces, posteà propositiones, deindè syllogismum, tandem demõstrationem tractant, ex qua ueritatem aßequuntur: ad

quam tanquàm propositum finem tendunt.

Tertia uerò ex definitionis dissolutione fit.

Definitio est oratio, quæ rei naturam ac vim explicat: quæ, quæ rei insunt, in unum colligit, quibus hanc ab alijs separat ac distinguit. Quæ autem rei insunt, ea uel substantiam constituunt, vel vt accidentia hęrent. Substantiam constituunt genera, & differentię substantiales, ex eadem classe omninò si fieri potest, deprompta. Substantiales differentias dico, non eas solùm quæ ex substantiæ genere sumuntur, sed & quæ rei naturam explicant, ex quocunque genere sint profectæ: hìc enim substanti nomen latè patet, pro quacunque re per se considerata. Quocirca & accidentia à subiectis abstracta, per seq; expensa, etiam substantias solemus appellare, cuiusmodi est morbus, & febris. Itaque si differentias & species rerum definiẽdarum inuenire uelimus, summi cuiusque generis rationem, notionemq; cognoscere oportet. Proposita ergo re definienda, considerandum est, ex qua sit classe deprompta, deinde illi proximum genus inueniẽdum: quod fiet, si summũ genus in propinqua semper genera, usque dum ad speciem definiendam peruentum sit, diuidas. Diuidendi rationem mox docebimus. Differentiam autem substantialem, propriam, & ex genere substantiæ profectam, ex primaria actione quam definienda edit species, & ad quam alię omnes conspirant, cognoscimus: nõ quòd velimus actiones differentias esse, sed rerum differentias nobis prodere: nimirùm formas à quibus ipse eduntur, & denominantur. Hæc omnia exemplo manifestiora fient. Hominis primaria actio est ratiocinatio, ad quã reliquæ omnes hominis actiones conspirant: eius enim gratia uiuimus, ad vitæ tutelã, nutrimur, nutritionis causa edimus,

bibimus,

bibimus, cibũ potumq; & alia vitę necessaria quęrimus, manuum, crurum, pedum, oculorũ, linguæ, aliarumq; corporis partium actionibus: quæ omnes principi actioni hominis, nempe ratiocinationi, vt dictũ est, famulantur. Verùm, ut iam monuimus, eiusmodi actiones, differentię substantiales non sunt, sed differentias produnt, nimirùm formas à quibus ipsæ differentiæ dominantur. Porrò autem actiones etsi à forma principium motus habent, aliæ tamen ad corpus, aliæ ad formam magis, aliæ ex æquo ad utrumque referuntur. Nã progredi, corporis magis eße uidetur: ratiocinari, animi: sentire uerò, vtriusq; : omnes tamen id genus actiones, à forma proficiscuntur, differentiasq; produnt, quarum quædam propriæ sunt, ad quas scilicet reliquæ referuntur, & conspirant, vt rationale: aliæ communes, ut sentiens. Propria solã cum genere definitionem constituit: communis non item, sed cum alijs iunctã. Ad eundem modum substantiarum partes (nam authore Aristotele substantię sunt) differentias substantiales obtinẽt, ex primaria actione sumptas: vt quia manus primaria actio est comprehensio, à comprehendendi facultate differentiam sumit. Partes autem substantiarũ, aliæ statim rem constituunt, uocãturq; substantiales, ut materia & forma: quarum si altera desit, res omninò nõ consistet: proinde ab his ductæ differentiæ, substantiales sunt, ut animatum corporeum. Verùm quę à materia sumuntur, ab actionibus non producũtur, quoniam materia principium actionis non est, sed sensu percipiuntur, ut corporeum. Aliæ partes ad integritatem referuntur, ex materia quidem & forma constantes, sed ex ipsis nonnullæ rei deesse possunt, ut pes, manus, oculus: quarum differentię, ut diximus substãtiales sunt, non quidem totius, nisi per

accidens,& secundo loco,sed partium quarum sunt differentiæ. Progredi,uerbi gratia, crurum propria est differentia,qua ipsa ab alijs partibus distinguuntur: sed hominem animal gradiens dicimus, translata à parte ad totũ differentia. Rursus id genus, partes aliæ uniusmodi sunt, simplices quidem,& eiusdem generis,rationis,ac naturæ: quæ quia undique in sui similes diuidũtur, Græcis ὁμοιομερεῖς dicuntur: quales sunt nerui, caro, & ossa: omnis enim nerui pars,nerui habet rationẽ, eiusq; nomenclaturam retinet:eadem est reliquarũ omnium simpliciũ partium ratio. Aliæ uerò partes sunt ex simplicibus ortæ, diuersarum quæque inter se rationum,ac naturarum: ideo ἑτερογενεῖς Græci, nos multiformes & diuersi generis partes appellamus:quales sũt,pes,manus,oculus, quę(ut modò dicebamus) abesse possunt. Sunt ex nostris qui has dissimilares,illas similares uocant. Porrò autem simplicium partium quędam primariò agũt, ut in oculo humor crystalloides:quædam primariò agentibus famulãtur,ut alij oculi humores, & tunicæ: atque ex omnium harum actione,affectioneq;,& officio,differentiæ sumuntur. Cõsiderandum igitur est, nõ in substantiæ modò, sed in omnium aliarum rerum generibus, quid unumquodque natum sit agere, & quid pati: ut docet Galenus in libro de curandi ratione. Nam & ab his differentiæ substantiales sumuntur:ut caloris munus est similia cogere,& dissimilia sequestrare:nigroris,uisum cogere:alboris, dissipare. Quæ igitur ab his ducuntur differentię, substantiales sunt. Sed quoniam harum penuria laboramus, aliunde quoq; uestigandæ sunt:nimirùm à proprio accidente,caussis,effectis,officijs ue,& partibus rei definiendæ:quæ non aliter atque uerę differentiæ, rerum substantias discernunt,

nunt, sed earum naturam ac uim minùs exprimunt. Vbi igitur substantialis differentia deest, proprio utimur accidente. Proprium dico, quod cum re definienda conuertitur, eiusq́; proprietatem ac affectionem ostēdit: ut ridere, flere: quod à uera differentia distinctum est: hęc enim nō solùm rem à re distinguit, sed & eius naturam exprimit: proprium uerò solam affectionem ostendit. Homo enim quia raciocinatur, est homo: nō autem quia ridet aut flet.

A causis differentię petuntur. Causa alia efficiens, alia materia, alia forma, alia finis. Efficiens causa, ut finit Aristoteles, est quę primùm mouet. Nos latiùs usurpantes, causam efficientem esse dicimus, non solùm à qua primò fit motus, sed simpliciter quę rei efficiendę prębet operam, siue primò ac per se, siue secundò loco & per accidens, siue ut instrumentum: quod & Galenus libro primo de locis effectis sentire uidetur. Eius uerba sunt: Id quo tangente afficimur, & quo separato affectus quiescit causam esse apud omnes homines in confesso est. Morbus, uerbi gratia, primaria est causa læsæ actionis: putris humor, morbi: putredinis, obstructio. Eiusdē uerò læsæ actionis, putredo & obstructio causæ per accidens & secundo loco sunt. Pari modo iecoris facultas, sanguinis est effectrix causa: natiuus calor, instrumētum: quod quidem & efficientis causæ habet rationē: quemadmodùm faber est domus efficiens causa, securis uerò instrumentum. Porrò autem causæ efficientes, aliæ perpetuò effectum comitantur, quales sunt internę. Aliæ abeße poßunt, quales sunt quas προκαταρκτικὰς Græci, nos euidentes ac externas dicimus: ut Solis ardor, diarię febris est causa, etiam si adurendo cessauerit. Eiusmodi causę uel necessitate naturę, uel opificis arbitrio agunt. Ab his igitur causis effi-

cientibus

cientibus internis, & quæ effectũ comitãtur, necessarioq; agunt, siue solæ sint, siue cũ alijs adiutricibus iunctæ, differentiæ veræ sumũtur, vt post fusius explicabimus. Materiam dicimus, quæ formas recipit, tam quæ naturæ ope proueniunt, quàm quæ artificio fiunt. Quæ naturales formas recipit, aut simplex est atque impermixta, aut cõposita. Simplicem Aristoteles primam uocat: quòd, ut arbitror, primorum corporum, quæ elementa dicũtur, formas recipiat. Composita ex quatuor elemẽtis cõstat, quorum contemperamento reliqua omnia generantur. Dicitur & materia, ex qua aliquid efficitur, aut nascitur: vt pannus ex quo uestis fit: quemadmodum ex lapidibus, lateribus, lignis, gypso, domus: ex ære, cera, plũbo, et id genus alijs, statuæ: ex humorũ prauitate, morbus: ex qualitatum conuenientia, quàm symmetriam uocant, & instrumentorũ apta compositione, sanitas: ex virtute honor. Materia quoque dicitur, subiecta res, in qua artes versãtur; vt humanũ corpus medicinæ est materia. Forma est per quam res quæque habet, ut sit id, quod est, & non aliud. Formæ quædã à natura proueniunt, cuiusmodi est hominis, equi, leonis: quędam artificiosæ sunt, ut statuę. Naturalis forma, motus siue actionis, vt modò dicebamus, est principium: proinde & effectricis causæ rationem obtinet. Ex his constat, naturalem formam, quemãdmodùm & materiam, duplicem esse: simplicem, & compositam. Simplex est, quę simplicem imperfectãq; habet naturam: cuiusmodi sunt elementorum formę, quas prima, ut dixi, materia induit. Composita, non quę ex pluribus formis constet, (ea enim re uera una est, nõ plures) sed quòd plurium & perfectiorum motuum, quàm simplex, principium sit: vt stirpiũ forma, quæ uegetandi vi donata est, cuius motus

perfectior,

perfectior, distinctior, atq; ut Greci interpretantur, ποικιλώτερος existit. In vegetatione continentur attractio, retentio, concoctio, assimilatio, & alij id genus uegetatricis facultatis motus, quas naturales actiones appellamus de quibus fusissimè Galenus in libro de facultatibus naturalibus scripsit. Eadem ratione, rerũ multiformium (quas antè à Græcis ἑτερογενεῖς vocari diximus, hoc est, quæ nõ ex elementis solùm genitæ sunt, sed mixtis naturis ex elemẽtis) forma distinctior, perfectiorq; est. Atq; hæ ipsæ res quò melius contemperatæ fuerint, elaboratiusq; à natura permixtæ, eò compositiorem, distinctiorẽ, ac perfectiorem habẽt formam: proindeq; motus plures, ac perfectiores. Elementa enim perfectione & numero actionũ plantæ antecedunt, plantas autem animalia, homo uerò hæc omnia; quoniã omnium quæ in hoc orbe genita sunt, temperatissimus est, ac elaboratissimus, & uelut naturę opus absolutissimum, perfectissimumq;. Finis est, cuius gratia aliquid fit; vt musculus mouendi causa. Finis autem, omnium causarum prima, eademq; vltima est. Prima quidem, quia in omnibus quæ fiunt, hanc primò consideramus, animoq; cõcipimus. Vltima uerò, quòd vltimò accidat. Quocircà hanc Aristoteles οὗ ἕνεκα id est, cuius gratia uocauit. Nam finis gratia fit quicquid fit, ut proba cibi concoctio, propter sanitatem: cibi in uentris imum descensus, propter probam cõcoctionẽ: deambulatio post cęnam, vt cibus in ventris fundum descendat: nam cùm ori ventris hæret, improbè coquitur, proindeq; corrũpitur. Finis quoque perfectissima ac potissima causa dicitur, vt qui sit aliarum omnium causa. Nam propter hunc reliquæ causæ accidunt: materia enim formam expetit: formam, agens causa, finis desiderio in materiam inducit. Hæc

cit. Hæc de causis fusiùs explicauimus, ad eorum quæ antè de differentijs substantialibus diximus, faciliorē intelligētiā. Ab effectu officioq; sumūtur differentiæ: ut natiui caloris effectus est cōcoctio, alieni corruptio. Medici officium est uitam tueri, uenefici demoliri. Partes quoque pro differentijs usurpantur: ut, Corporis humani partes sunt, caput, thorax, uenter &c. Medicinæ, salubre, morbosum, neutrum. Optimæ igitur definitiones ex genere semper, & substātialibus differentijs, si omnino fieri potest, constituuntur. Ex causis etiā uel aliquibus uel omnibus definitiones constituuntur: interdum enim una, interdum plures, interdum omnes causarum differentiæ in definitionem constituendam adsciscuntur. Ex effectu quoque, seu officio, & ex partibus fiunt definitiones. Ex differentijs substantialibus ad hunc modū: Homo est animal rationale. Ex causis, efficiente quidem, ut: Cibi cruditas est improba cōcoctio, ex alteratricis facultatis imbecillitate nata. Ex effectibus, ut: Morbus est affectus præter naturā, actionem primariò lędens. Ex partibus, ut musculus est pars corporis ex neruis & carne constans. Ex fine, ut: Domus est habitaculū, quo nos, nostraq; ab externis iniurijs tuemur. Quoniam autem artes omnes ac scientiæ in qualitatis genere sunt positæ, differentias à substantię genere non habent, sed magna ex parte ab earum officio, fine, & partibus: ut, Medicinę officium est, quod in corpore deest sarcire, & quod superuacaneum est detrahere: ideò medicinam appositionem, & detractionem esse definit Hipocrates. Eiusdem scientię finis est sanitas: quare ab hac sumpta differentia, Medicina est ars, quę tuendę ualetudini dicata est. Eius quoque scientię partes sunt, salubre, morbosum, & neutrum: quocircà medicinam ab

his sumpta

his sumpta differentia scientiam esse salubrium, morboso rum, & neutrorũ, docet Galenus. Eiusmodi definitiones omnes, quia totius medicinę capita cõtinẽt, optimæ sunt. Nam adiectio, & detractio, res quę homini administrantur tam ad sanitatem tuendam, quàm ad præcauendũ à futuro morbo, & præsentem profligandum, continent: cu iusmodi sunt quę Galenus assumenda, facienda, foris incidentia, & excernenda siue uacuanda uocat. Assumuntur enim cibus, potus aer attractus, medicamenta intrò adhibita. Efficiũtur uerò frictio, ambulatio, uectio, equitatio, & omnis alia corporis exercitatio: in hoc genere continẽtur, somnus, uigilia, uenus, animi affectus. Foris incidũt aer circunductus, unguenta, lauacra, & alia id genus. Vacuanda sunt, quę in aluo, iecore, liene, uenis & arteriis, reliquisq; corporis partibus superuacua tam secundum quàm pręter naturam colliguntur. Hęc igitur omnia, nẽpe assumenda, faciẽda, foris incidẽtia, & excernẽda, cor pori rectè administrata, adiiciũt quę desunt, & detrahũt quę superuacua sunt. proindeq; sanitatem tuẽtur, & mor bos arcent, profligantq;: improbè uerò administrata, mor bos accersunt. Ut autem probè administrẽtur, necessaria est corporum & morborũ cognitio, deinde signorũ, poste eà causarũ: aliter enim sanis, aliter ęgrotis administrãtur. Quoniam autem sanorũ non una est natura, sed alii omninò temperati sunt, alii à mediocritate citra morbũ deflectũt: tẽperatos omninò in suo statu seruamus, quod exhaustum est reficiendo, (assiduè enim propter insitum calorem aliquid ex substantia nostra defluit, ut pòsteà dicetur) & excrementa, quæ necessariò ex assumptis in corpore colliguntur, expellendo: quod fit mediocriter administratis his quæ modò retulimus: ut ex Galeni libris

de sa-

de sanitate tuẽda uidere est. Eos autẽ qui à mediocritate absunt, iisdem præsidijs aut in suo statu seruamus similibus, aut in meliorem reducimus cõtrarijs adhibitis, tãto excessu, quantùm natiua temperies à mediocri statu recedit. Aegrotos quoque à morbo uindicant tanto excessu ministrata, quantũ morbus à naturali ægrotantis tẽperamento recessit, ut ex Galeni methodo curandi constat. Ex his liquet propositam definitionem, non solùm generalia, sed & generalibus subiecta totius medicinæ capita cõtinere. Primùm enim generalia capita complectitur, nempe φυσιολογικὴν, id est, eam partem quæ de hominis natura tractat. αἰτιολογικὴν, in qua, rerum tam quæ secundum naturam, quàm præter naturam homini insunt, causæ uestigantur. ὑγιεινὴν, quæ sanitatem tuetur, uenientibusq́; morbis occurit. σημειωτικὴν, quæ utriusque valetudinis, nempe prosperæ & aduersæ signa docet. θεραπευτικὴν, quæ curandorum morborum rationem obtinet. Rursus φυσιολογικὴ de hominis elementis, humoribus, spiritibus, temperamentis, partibus, earumq́; facultatibus & actionibus tractat. αἰτιολογικὴ rerum non solum naturalium, sed & præter naturam causas disquirit, nẽpe sanitatis, probæ actionis, & qualitatum sanitatẽ consequentium, excrementorumq́;, quæ sanitatem probamq́; actionem consequuntur: morbis actionis læsæ, qualitatum morbos consequentium, excremẽtorum, immodicæ uel expulsionis uel suppressionis. ὑγιεινὴ uictus rationem, quæ in agendis, assumendis, foris incidentibus, & educendis consistit, continet. θεραπευτικὴ, quæ curandi per medicamenta rationem continet, φαρμακευτικὴν appellant: & ea quæ manibus medetur χειρουργικὴ dicitur. Vides igitur vniuersam medendi rationem sub

adiectione

adiectione & detractione cōtineri? Quòd uerò definitio quæ ex partibus desumpta est, totius artis capita complectatur, ex hoc Galeni opere quod enarrandum suscepimus, perspicuum est: quemadmodùm & ea quæ ex finis notione fit. Finis enim omnia, in quæ resoluitur, continet: quæ capita sunt totius artis: ut ex Galeni opere de constitutione artis medicæ liquet. Hactenus de substātiali definitione. De ea autem quæ ab accidētibus sumitur, disserendum est, Græci νοηματικὴν appellant, quòd (ut arbitror) rem uelut inspiciendā, intelligendamq́, sensibus obijciat. Ea uerbosiùs rem exprimit: proinde oratoribus, ac poetis est pecularis. Hac tamen Philosophi & Medici, ubi uerarum differentiarum penuria laborant, aut aliter res exprimere nō possunt, utūtur; quod in opere de medicinali materia Dioscorides fecit. Superest ut de reliquis tribus methodis disseramus, quę sūt diuisio, demōstratio, & resolutio. Diuisio ad artis perfectionem nō parum habet momenti, ut quę sine cōfusione omnia ordine collocet disponatq́, & dilucidè ac perspicuè, nō aliter atque definitio, rem explicet: imò ad cōstituendā definitionem plurimùm conferat: separetq́ ac reijciat quæ ad artem tractandam nihil attinent. Diducto enim genere in suas species per differentias, quod utile est adsumitur, quod uerò inutile, reijcitur. Propriè autem genus in suas differētias diuidimus, cuiuscunque sit ordinis: ut affectū præter naturam, in morbum, causas, et symptomata: morbū, in simplicium partium, instrumentorum, & cōmunem affectū. Quoniā autē paucæ (ut priùs monuimus) sunt veræ differentiæ, paucæ quoque erūt diuisiones, quæ per veras differentias fiant. Cōstituendæ igitur & alię diuidendi rationes sunt, quibus in disciplinis vti liceat: cuiusmodi sunt to-

tius in suas partes, subiecti in accidentia, accidentis in sua subiecta, accidẽtis in alia accidẽtia, & uocis in sua significatã. Totius in partes diuisio, quę partitio dicitur, est rerum discretus in partes ordo: ut domus in tectum, parietes, & fundamẽta. Medicina in sanitatis tuendę, & morbi profligandi facultatem. Subiecti in accidentia, uaria est: quæcunque enim alieni sunt generis à re subiecta, nũc accidẽtia dicimus. Quoniam autẽ nouẽ genera sunt, quæ de altero dicuntur, nouem erunt diuisionis subiecti in sua accidentia, differentiæ: ut, Animal aliud bipes, aliud quadrupes. Animal aliud ferũ, aliud mansuetum. Homines alij domini, alij serui, alij neutrum. Animal aliud sponte, aliud patris efficacia gignit. Animatũ aliud sentit, aliud sensus expers. Flores alij estate, alij autumno, alij uere, alij hyeme nascũtur. Animal aliud in aquis, aliud in terra degit. Animalia alia prona incedũt, alia recta. Animalia alia testa integũtur, alia pelle. Accidẽtis in subiecta diuisio est, cũ ipsum accidens in ea quibus inest, diuiditur; ut, Sanitas alia simplicium partium, alia instrumentorũ. Accidentis uerò in accidentia, cùm res aliqua de accidentium numero in alia accidẽtia diuiditur: ut, Linea alia recta, alia obliqua. Febris alia breuis siue acuta, alia diuturna. Vocis diuisio (si modò diuisio dici potest) est, cùm uocis ambiguę significata recensemus, ut cancri significata sunt, morbus, signum celeste, & animal aquatile: hæc enim diuisio in disciplinis necessaria est, ne uocabuli ambiguitate decepti erremus. Hęc de diuisione. Quoniã autem de definitione suprà abundè diximus, rursus de ea nunc dißerere superuacancum foret. De resolutione igitur dicamus: Resolutio alia est finis in ea quæ ad ipsum referuntur, alia effectus in suas causas, alia causarum in

suos

sos effectus: Ex priore artes omnes, quę uia ac ratione traduntur, inueniuntur: ut antè declaratum est. Ex duabus posterioribus, inuētæ per finis resolutionē disciplinæ perficiuntur. Effectus resoluitur in suas causas, semper proximas, usque ad postremas: ut causis fit ex humorū calidorum putredine, putredo à prohibita trāspiratione, prohibetur transpiratio ab obstructione uel constrictione, obstructio autem humorum, crassitie uel lentore uel multitudine fit. Hæc ab antecedente victus ratione: constrictio uel à frigore fit, uel à rebus foris incidentibus, ui stringendi præditis, ut aquis aluminosis. Causis effectus est ac soboles putredinis, putredo impeditæ transpirationis, impedita transpiratio, obstructionis uel constrictionis, obstructio humoris crassi vel uiscosi uel redundantis, constrictio frigoris uel rei stringentis. Causa resoluitur in suos effectus, vt pleuritis inspirādi difficultatem, dolorem lateris lancinantem, febrem assiduam, &c. Demonstrationem autem syllogismum epistemonicum esse, id est, ratiocinationem, quæ scientiam parit, docet Aristoteles in posterioribus analyticis. Habet enim uim concludendi efficiendiq; veri; causamq; non solùm conclusionis, sed & rei demonstrandæ continet: hoc est, causa est cur aliquid concludatur, & cur id quod concluditur, verum sit. Siue enim per causam effectus, siue per effectum causa demonstretur semper demonstratio causa est, cur verum concludatur. Est enim duplex demonstratio: altera, cùm causa effectum demonstrat: altera, cùm effectus causam: vt post dicetur. Demonstrationem tria absoluunt: primum, subiectum, ut redundantia humorum: secundum, id quod competere subiecto significatur prædicatum uocāt: ut curatio quæ uacuatione fit: tertium, pronunciata, siue prin-

cipia: ut, Contraria contrarijs curantur. Sic igitur demonstrationem connectemus: Contrarij effectus contrarijs remedijs perpetuò curantur, humorum redundantia effectus est uacuationi remedio contrarius, ergo humorum redundantia uacuatione curatur. Subiectũ dicimus eam naturam, cui inesse aliquid ostendimus. Prædicatum autem, affectionem quam ineſse subiecto demonstramus. Principia uerò sunt necessariç propositiones, quç demonstrationem non recipiunt, per quas prçdicatum subiecto ineſse concludimus. Inprimis igitur, proposito genere subiecto, uidendum est quod ipsum sit: pari modo quid prçdicatum, & an id subiecto generi competat. Antequam autem quid res sit cognoscamus, scire conuenit, quid eius nomine designetur: deinde quç sit ipsius rei notio. Quid uerò nomen significet, ex usu & loquendi consuetudine discendum est. Id autem clarum sit, ac usitatum, & ab artis quç tractatur peritis receptum: nos enim plerumque artis uocalibus, tanquàm castrensibus, etiam si parùm latina multis uidentur, uti cogimur. Vbi autem de nomine conuenit, rei notio habenda est, ex communi uidelicet omnium consensu: alioqui principium non eſset. His cõstitutis, rei substantia uestiganda est. Vestigamus autem ex eius definitione: quç quemamodum constitui debeat, antè proditum est. Vocis igitur significatum, non minùs quàm principia, in demõstratione est necessariũ: immò inter principia ipsum collocat Galenus, quemadmodùm rei notionem, & definitionem. Nam qui hçc ignorat, ad demonstrandum ineptiſsimus est. Considerandũ porrò est, an proposita res simplex sit, an multiplex. Si simplex, definienda est. Si uerò multiplex, primùm quidem definienda est, postea autem diuidenda in suas species, ac

cies, ac differentias substantiales: quę rursus diuidendę sunt, dum ad indiuiduas sit peruentum: ac omnes priùs suo ordine definiendę. Sit igitur de morbo, uerbi causa, disputatio instituta. In primis quod morbi nomine designetur, inquirẽdum est: deinde quæ sit eius notio: posteà quęnam sit ipsius substantia. Quid autem morbus significet, ex consuetudine utentium nouimus. Eius autem notionẽ omnes fatẽtur eße, cũ actionũ aliqua uel malè obitur, uel omninò nõ obitur: sic enim omnes tum nomen, tũ notionẽ morbi usurpant. Posteà uerò definitio inquirenda est ex eius genere, & differentijs substãtialibus. Genus eius est, affectus: differentię, pręter naturam, primariò actionem lędens: quibus ab aliis affectibus distinguitur. Definitum autem morbum, quoniã multiplex est, in suas differẽtias diuidere oportet, ea uia ac ratione, qua Galenus in libro de morborum differentijs est vsus. Ad eũdem modũ prędicati natura disquirẽda est. Ipsum autem subiecto inesse concludimus per principia, vel per ea, quę ex principijs confirmata sunt. Principia sunt propositiones necessarię, demonstrationem non admittẽtes, medioq; carẽtes. (Gręci ἀμέσας, uulgus nostrum immediatas uocat) non solùm priores, ac notiores, sed & primę ac notissimę & scientię, cuius sunt principia, propriæ, causæq; conclusionis. Nam si confirmari per alia principia possent, ipsisq; aliæ propositiones superiores eßent: principia non haberentur. Confirmari per alia principia dixi, quoniam ex ipsis nonnulla habentur, quę non ita perspicua sunt, vt aliena luce non egeãt. Necessarias quoque eiusmodi propositiones eße oportet: quoniam scientiam, id est, perpetuam ueritatem parere debent. Ex accidentibus enim, quę non necessariò insunt, conciliari scientia nõ potest. Neque rur-

sus quod falsum est, vt necessarium concluditur. Cæterũ eiusmodi propositiones, nõ solùm priores ac notiores, sed & primæ ac notissimæ sunt: quoniam non solùm conclusionem antecedũt, ipsaq́ notiores sunt, sed ipsis aliæ priores ac notiores non inueniuntur. Ab his enim lucem conclusio sumit: ideò & ipsæ conclusione sunt clariores. Semper eñ illud tale est magis, ut docet Aristoteles, ob quod unumquodque est tale. Quare si ob priora notioraq́ credimus & scimus, ut idem scribit, & illa sanè credimus & scimus magis. Itaque, quæ ex disiunctis separatisue connectuntur ratiocinationes, demonstrationes nõ sunt, quia sumptiones non sunt conclusione notiores: ut, Omnis numerus est par uel impar, denarius est numerus, ergo denarius est par uel impar. Conclusio enim non minus est nota, quàm ex quibus nascitur, propositiones: utræque enim notissimæ sunt, suaq́ luce claræ. Ad hæc, principia non solùm conclusionis, sed & rei demostrandæ sunt causæ: id est, non solùm efficiunt ut quid concluditur, sed & vt quod per cõclusionem significatur, verum sit. Neque .n. satis est sumptiones inferre conclusionem, sed & veritatis per conclusionem significatæ causas esse, alioqui principia falsa haberi possent: vt, Hippocentauri fel, bilem è corpore trahit: ergo corpus ab affectu bilioso vindicare idoneum est. Prior enim propositio causa est cõclusionis, sed veritatis per hanc significatæ, causa non est, quoniam conclusio vera non est. Cæterùm id genus principia, vaga & communia non sunt, qualia dialectica sunt, sed eius disciplinæ, cuius sunt principia, propria, impromiscuaq́: & ad ea tantum pertinentia, quæ certo genere continentur, nisi pro qualitate & materia subiecta cum restrictione præscriptioneq; utamur. Si qua tamen id genus princi-

pia restrictionẽ admittant, propriorum uice uti licebit: ut, Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant, sunt æqualia. Commune enim principium est Geometriæ & Arithmeticæ: sed Geometra, addita uoce, magnitudinib. ad hunc modũ: Si ab æqualibus magnitudinibus æquales demantur, &c. in demonstratione utitur: Arithmeticus uerò addita uoce, numeris, hoc modo: Si ab æqualibus nu meris, &c. Quoniã autẽ notiora & priora bifariàm dicuntur, nimirùm nobis, & natura: duplex erit principio rum ortus. Altera enim rei natura gignit, sine ullo sensuum adminiculo: altera experiẽtia: ab apparẽtibus enim sensuiq; peruijs nascuntur. Ex his igitur quæ rei natura gignit, alia generalissima, maximeq; uniuersalia, sunt, & longissimè à sensibus posita, ex se notissima: ut, Totum qualibet sua parte maius est. Alia uerò etsi per se nota existunt, non tamen tam clara sunt, ut aliqua declaratione ac persuasione non egeant, nempe inductione, alià ue dialectica probatione: atq; hæc à docentibus accipimus: qualia sunt, quæ quia cõcedi petuntur postulata dicũtur; ut, A puncto in punctum rectã lineam ducere: hoc enim principium, neque statim sua luce perspicuum est, neque per aliud demonstrari potest: ideò à docẽte declarari, ac persuaderi debet. Principia autem ab apparentibus ducta, uniuersalia quidem sunt, sed sensibus propinquiora: ideò nobis nota dicuntur. Apparentia, ut docet Galenus, duplicia sunt: quædam statim ac per se cognoscũtur, ut ignis calor, niuis frigiditas. Quædam non ex se nec protinus, sed per alia, ut ignis per fumum: quemadmodùm in Virgiliano Bucolico:

Et iam summa procul uillarum culmina fumant.

Significat enĩ in fumo ignem esse. Pleuritis non per se cõ

gnoscitur, sed per spirandi difficultatem, lateris lancinan-
tem dolorem, &c. Ab utrisque apparentibus principia
ducuntur. Prioribus ad hunc modū: Si quis in plures in-
ciderit, qui insigniter uulnerata parte aliqua uitę necessa-
ria, interierint, ratiocinādoq; illos inuenerit, neque uirtu-
tis neque remediorū defectu interijsse, sed ob partis usum
uitę necessarium, hoc principiū constituet: Si quis in par-
te aliqua uitę necessaria insigniter uulneratus sit, mori-
tur. Eiusmodi principia apud Hippocratem permulta in-
ueniuntur, cùm in alijs locis, tū maximè in Aphorismis.
Posterioribus sic: Si in pluribus dissectis, pleuritis, id est,
lateris inflāmatio reperta sit, in quibus hęc symptoma-
ta ante interitum uisa fuerint, nempe spirandi difficul-
tas, lateris dolor pungens, assidua febris, tussis, & similia,
hoc principium constituet: Si hęc signa adsint, pleuritis
adest. Eiusmodi enim principia, et si à sensu ortum habēt,
ab intellectu tamen formantur, uniuersaliaq; fiunt. Omne
igitur principium siue rei natura genitum sit, siue à sensi-
bus ortum, semper uniuersale est: in eoq; prędicatum de
omni subiecto per se, & ut ipsum est, ac primò, dicitur.
Omni enim & semper inesse significatur per se, non per
aliud, nec per accidens, sed primò, & sine alterius inter-
uentu substantialiter, & ut ipsum est. Ex quo liquet, can-
dorem etsi omni inest, non per se, sed per accidens, olori
inesse. Neq; per se febri corporis functiones lędi quia
neque febri ut febris est, neque primò, sed ut morbo inest.
Nam febris ut morbus est, corporis actionem lędit: mor-
bo enim ut morbo, primò inest actionem lędere. Per se
itaque inesse Aristoteles tradit, quę in ratione sunt quid
est dicente: hoc est, quę substātialiter insunt substantięq;
rationem constituunt, eiusq; uim ac naturam explicant:
cuiusmodi

cuiusmodi sunt genera, differentię, atque adeò ipsę definitiones: de quibus omnibus abunde paulò antè disputatũ est. Quæ igitur ad hunc modum rebus per se insunt, uniuersaliter insunt: & contrà quę sic uniuersaliter rebus insunt, ea & per se insunt. Quo fit ut huius uocis, per se, ad hunc modum usurpatę, plurimus maximusq; sit in demonstratione usus. Sunt & alij modi uocis per se, ut idem author docet. Vnus, cùm subiectũ in prędicati rationem explicandam adsciscitur: ut numero per se paritas inest, quia in paritatis definitionẽ numeris adsumitur: ut, Paritas numerus est, qui in duo ęqua distribuitur. Ad eundem modũ, simitas inest naso, quia in eius definitione nasus collocatur: ut, Simitas est nasi depressio. In summa, quotiescunque in constituendis accidentiũ definitionibus subiecta promuntur, subiectis per se accidentia inesse dicuntur: ut, Quia in rectitudinis definitione linea adhibetur, lineę per se rectitudo inest: siquidẽ rectitudo mensus est, qui super lineę puncta indecliuis est. Sic & uoluntati uirtus per se inest, quia in uirtutis definitione uoluntas collocatur: est enim uirtus, uoluntatis habitus, ad agẽdũ secundum rectam rationem impellens. Eodẽ modo morbus corpori inest per se, quia in eius definitione corpus ponitur: nam morbus affectus est pręter naturam, corporis actionem primariò lędens. Quę autem sic per se insunt, uniuersaliter non dicuntur, nisi de omni dicantur: ut quia non omni numero inest paritas, non omni lineę rectitudo, non omni corpori ęgritudo, hę non sunt uniuersales: Numerus est par, linea est recta, corpus est ęgrum. Paritas tamen numero per se inest, & ut numerus est: lineę rectitudo per se, primò, & ut linea. Addit idem author alium modum eiusdem uocis, nimirùm cũ

 subiectum

subiectũ prædicati est causa: ut, iugulatus interijt. Iugulatio enim interitus est causa. Causam intelligo, quæ per se sit, & proxima, necessariaq́;. Cùm igitur subiectum prædicati ad hunc modum est causa, propositio erit uniuersalis. Quòd si subiectum prædicati causa proxima & per se non sit, nec necessaria, uniuersalis propositio non erit: ut, Febricitans interijt. Causa mortis febris est: sed non necessaria, nec per se, nec proxima: potest enim aliquis febricitare, & non interire. Prætereà febris causa proxima non est mortis, sed substantiæ corporis immutatio; immutatio uerò, siquidẽ est uehemens, mortis: Pari modo h c uniuersalis nõ est: Pleuriticus moritur. Pleuritis enim etsi causa est mortis, non tamen per se proxima & necessaria est. Pleuritis enim mortem necessariò non inuehit: nam multi ex pleuritide sani euadunt: Nec si mortem infert, primò infert: nam priùs spirãdi difficultatem inuehit, difficultas suffocationem: Nisi igitur hæc prædicato insint, nempe ut de omni subiecto dicatur, per se, primò, & ut ipsum est, uniuersaliter dici non poterint. Neque enim satis est ut de omni dicatur, sed & per se, ad modos declaratos, & ut ipsum est. Sunt porrò inter has propositiões uniuersales, in omni disciplina, quædam nobis insitæ, ingenitæq́;, atq; sua natura omnibus uel idiotis cognitæ: proinde cõmunes animi sententiæ dicuntur: has uniuersalissimas, & à sensib. remotissimas, priùs esse diximus. eiusmodi sunt in gubernanda republica: Societas humani generis est conseruanda. Honestè uiuendũ est. Ius unicuique suũ tribuendũ est. Nemo lædendus. In physiologia: Natura boni gratia agit. Natura nihil temerè facit. In geometria: Omne totum maius est qualibet sua parte. Si ab æqualibus æqualia demantur, quæ restant,

stant, sunt ęqualia. In medicina: Quicquid secundum naturam est, seruare oportet: quicquid preter naturam, abigere. Hęc igitur principia, nulla declaratione egent, modò uoces ex quibus constant, intelligantur. Reliqua uerò egent: nam quę ex sensibus deprompta sunt, inductione probantur: alia uerò, ut notiones, definitiones, & postulata, etsi uera necessariaq; sunt, quia nō protinus intelliguntur prolata, à docente declarari debent. Quod Galenus cum in multis alijs locis, tum maximè libro primo de differentijs morborū doctissimè facit, sanitatis & morbi notiones disquirendo. In primis enim postulat, omnes homines sanos esse, cum corporis ministerio ad eas quę in corpore sunt necessarię actiones, sine aliquo uitio perfungi possunt: & ęgrotos, cùm lęsę sunt actiones. Deinde sanitatem in duobus quęrendam esse ostendit, nempe in actionibus naturalibus, aut instrumentorū fabrica, quib. actiones eduntur. Posteà probat, sanitatem cōstitutionē esse naturalem partiū corporis: siue, quod idem est, actionum causam. Morbum uerò, utpotè sanitati contrarium, cōstitutionem præter naturam, aut lęsę actionis causam. Quoniam autem priùs dicebamus demonstrationē duplicem esse, alterā in qua ex causis colligimus effectum, quę quidem est potissima: alterā, in qua ex effectu causam cōcludimus: uidēdū est, an ex omni causa omnem eius effectū colligere liceat, & an ex omni effectu omnē causam: & quādo hac, quando illa demonstratione uti oporteat. Quod ut meliùs intelligamus, in memoriā reuocādasunt, quę modò de causis dicebamus: nēpe quòd quatuor sunt earum differētię, efficiens, materia, forma, finis. Quodq; ex his alię per se ac necessarię sint, alię ex accidente, minimeq; necessarię. Ad eundem modū, effectus alij neces-

ſariò cauſam ſequuntur, alij non neceßariò. Cùm igitur cauſa una, effectum unum per ſe ac neceſſariò edit, effectus & cauſa ſe mutuò probãt: ut, Si morbus eſt, primariò corporis actio læditur: & ſi primariò leſa eſt actio, morbus exiſtit. Cùm autẽ cauſam unam plures effectus neceſſariò ſequũtur, ex cauſa ſingulari, effectus neceſſariò colligũtur: non cõtrà, niſi ſimul collecti ſint: ut, Si pleuritis eſt, neceßariò adeſt ſpirandi difficultas, dolor lateris pungens, &c. Non autẽ contrà, ſi difficultas ſpirandi eſt, uel dolor lateris pungens, ſtatim pleuritis adeſt: ſed ſi omnia pleuritidis ſigna appareant, hęc neceßariò aderit. Cùm uerò pluriũ cauſarum unus effectus neceſſariò eſt comes, ſingulę per ſe effectum cõcludunt: ut, Si peripneumonia eſt, uel pleuritis, aut alia id genus cauſa, neceſſario ſpiritus difficilè redditur. Idem igitur effectus per plures cauſas monſtrari poteſt. Cõtrà ſi plurium effectum unica ſit cauſa neceſſaria, uniuerſi non ſinguli cauſam oſtendent. Non enim ſi ſpirandi difficultas eſt, uel lateris dolor pungens, uel febris, uel ſputum cruentum, uel id genus aliud, ſtatim pleuritis adeſt. Sed ſi omnia ſimul ſigna adſint, neceſſariò pleuritis aderit. Atque hac demonſtrandi ratione in ea medicinę parte, quę σημειωτικὴ dicitur, potiſſimùm utimur, in qua nõ aliter quàm à ſigno uel ſignis, hoc eſt, effectu uel effectib. demõſtrare licet: utpotè quę nobis, hoc eſt, ſenſui manifeſtiora, quàm cauſę intellectui, ſunt. Notior enim eſt ſenſui dolor, & ſpirandi difficultas, quàm intellectui pleuritis: hęc enim ſine ſenſu ab intellectu cognoſci non poteſt. Ex alijs quoque cauſis demonſtratio conuertitur. Ex materia quidẽ ad hunc modum: Contraria ſe mutuò expellunt, corrumpuntq;: animaliũ elementa ſunt cõtraria: ergo ſe mutuò corrumpunt. Con

trà, animantium elementa se mutuò corrumpunt, igitur sunt contraria. Ex forma sic: Manus in digitos & articulos distincta est: ergo comprehendit: & contrà. Item, Crystalloides humor in priore oculi parte planior est: ergo melius rerum imagines recipit: & contrà. Ex fine hoc modo: Homo optimas edit actiones: ergo pulcherrimum optimeq; compositum corpus habet: & contrà. Cùm igitur reliqua causarum genera, ut diximus, gratia finis constituta sint, ea omnia ad finem demonstrãdum adsciscere licet: & contrà finem ad reliquas omnes causas demonstrandas. Ex causis uerò & effectibus non necessarijs non fit demonstratio, sed coniectura tantùm: quę si artificiosa sit, ea ut demõstratione utimur: ut posteà docebimus. Itaque in singulis artis iã constitutę, & uelut delineatę partibus, nunc diuidimus, nũc resoluimus, nũc definimus, nunc subiecto rem inesse demonstramus. Quod ut meliùs intelligatur, exemplo explicabimus. Sanguinis igitur mittendi rationem, quę uenę sectione fit, his methodis tractemus. Primum igitur nosse oportet quid sanguinis missionis nomine intelligatur, deinde quę sit eius notio, posteà an ipsa sit. Et si sit, quidnam sit: & an simplex, an multiplex. Et si simplex, quid tandem ipsi substantialiter insit. Quid autem sanguinis missio significet, ex communi loquendi usu discere licet. Eius notionem esse omnes fatentur, cùm aperta uena ex corpore sanguinem educimus. An uerò ipsa sit, experientia docet. Quid autem sit, ex eius genere & differentijs cognoscendum est. Sanguinis igitur missionis genus est uacuatio: differentię autem sumuntur ab eius effectu, & materię quę educitur, substantia & quantitate. Vacuat enim affectus materiam, ac promiscuè omnes humores non solùm è loco propinquo,

ſed etiam longinquo, ſine ulla noxa. Sanguinis igitur miſſio eſt, quę affatim et promiſcuè omnes humores trahit ac uacuat è toto corpore, eiusq; partibus, tàm propinquis quàm longinquis, citra ullam offenſionem, ſi quidē rectè fiat. His enim differentijs ab alijs uacuandi formis diſtinguitur. Nam quatenus affatim uacuat, à ſcarificatione & hirudinibus, quę paulatim uacuāt, differt. Quatenus autē promiſcuè uniuerſam humorum multitudinē, à purgatione, quę ſolùm uitioſos humores educit. Quatenus è toto corpore trahit ac uacuat, à ſcarificatu, cucurbitulis, uinculis, hirudinib. & apophlegmatiſmis. Quatenus uerò à longinquis trahit, ab hirudinibus & apophlegmatiſmis. Quatenus blandè ac ſine lęſione, à purgatione, ſcarificatu, &c. E longinquo autem trahit, cùm fluentem humorem in contrarium reuocat. E propinquo uerò, cùm deriuat ad latus. E loco affecto, cùm ſolùm uacuare uolumus. Quocircà ſanguinis miſſione inſunt quędam neceſſariò, protinus ac primò, & ſine alterius interuentu, & ut Gręci loquuntur, ἀμέσως. Quoniam ea per alia media uacuationi ineſſe demōſtrari nō poſſunt, ideò principiorum nomenclaturam merentur: qualis eſt miſſionis ſanguinis definitio, & alia quę deinceps ſcribentur. Quędam, horum interuētu uacuationi ſubſtātialiter ineſſe demonſtrātur. Itaque neceſſariò, primò, protinus, & ſine alterius interuentu ſanguinis miſſio.

PRIMVM PRINCIPIVM.

Materiam corpori nocentem uacuat, ac minuit, eò quidem plus, quò ipſa eſt maior.

Nemo ignorat uenę ſectionem eò plus uacuare, quò largiùs : & eò minùs, quò parciùs è corpore fluunt humores.

SECVN-

SECVNDVM.

Quò maior eſt humoris morbum efficientis uacuatio, eò morbus minor redditur: & contrà quò minor, maior morbus relinquitur.

In toto corpore, ſi totum corpus: in affecto uero loco, ſi is humorum uitio laborat. Vena autem quę ſecatur, & ex qua ſanguis educit debet, ipſi affecto loco directo reſpondeat: alioqui aut nihil aut parum, ab eodem loco uacuatur, niſi admodùm ingens eſſet uacuatio.

TERTIVM.

Humorum curſum uenæ ſectio in contrarium reuocat.

In uena communi, & affectę parti reſpõdente facta.

QVARTVM.

Eadem, humorem locum iam occupantem deriuat, & uacuat.

Si, ut modò dicebamus, uena per quã humor educitur, cum affecta parte communitatem habeat.

QVINTVM.

A uicinioribus partibus celeriùs & potentius retrahit, & deriuat, largiusq; uacuat: à longinquioribus uerò contrà.

Conſentaneum enim rationi eſt, ut qui iuxta plagam ſanguis continetur, celerius, potentiùs, largiusq; effluat: & qui longè ab ea diſtat, tardiùs, impotentiùs, ac parciùs.

SEXTVM.

Sanguis quò affecto loco uicinior eſt, eò deterior: & quò longius abeſt, melior.

Cum ſcilicet iam corruptionem aliquam contraxit ſanguis, qui affectum locum obſidet: alias non oportet.

SEPTIMVM.

Per rectas continuasq; uenarum fibras fit humorum attractio.

Hoc, quoniam à Galeno in commentarijs de facultatibus naturalibus, & in opere de usu partium clarissimè demonstratum est, nunc postulamus: non quòd ex se cognitum principium sit, sed per principia confirmatum.

OCTAVVM.

Maiores uenæ in ramos sua stamina distribuunt, absumuntq;.

Constat enim ex dissectione, minores uenas ex maiorum staminibus originem habere.

NONVM.

Affectus magnitudo remedium celere ac potens desysiderat.

Siue affectæ partis conditione, siue materię morbum efficiẽtis qualitate, aut quãtitate magnitudinẽ metiaris, semper affectus magnus celerem curationem efflagitat; alioqui ęgrotus uitę periculo non uacabit: exiguus uerò curationem non accelerat.

DECIMVM.

Quod magis urget, quandoq; rationem habet eius, sine quo non priùs curationem desyderat: & ubi nihil urget, à causis curationis ordo petendus est.

In affectuũ preter naturam complexu, ci priùs intendendum est, qui magis urget: siue morbus is sit, siue causa, siue symptoma. Affectus magis urgere dicitur, qui maius periculũ minatur, si negligatur: ut, si cũ acuta febre, exempli gratia, deliquium animi adsit, huic protinus remedium adhibendum est. Ad eũdem modũ si pluribus

morbis

morbis quispiã simul correptus sit, nullusq; horũ curationis accelerationẽ desiderat, ab eo auspicari oportet, sine quo alij curari nõ possunt: quod si hor nihil adsit, à causa est incipiendum, quę rationẽ habet eius sine quo non.

VNDECIMVM.

Dolor & calor attrahunt, influxumq; humorum efficiunt.

Si uterque uehemens sit: exiguus enim nihil attrahit, quod alicuius sit momenti.

DVODECIMVM.

Ad eundem modum indigentia & necessitas attrahit.

Humores scilicet, quibus partes indigentia laborantes alantur. Omnibus enim partibus, quę propria ui regũtur, insita facultas est, qua commodum familiareq; alimentũ attrahunt: quod cùm deest, etiam incommodum, ut demonstrat Galenus in commentario de facultatibus naturalibus: ideò id nunc postulamus.

Horum principiorum interuẽtu, multa sanguinis missioni substantialiter ineße demonstrantur, ut ex sequentibus propositionibus conspicuum esse potest.

PRIMA PROPOSITIO.

Maior staminum rectitudo, plus sanguinis attrauit, ac uacuat: minor minus, in eadem distantia.

Cùm enim attractio per rectas uenarum fibras fiat, ut septimo principio postulauimus, quò plures ad affectũ locum, eiusq; uicinas partes perueniunt, eò plus sanguinis attrahiur: & contrà quò pauciores, minus.

SECVNDA.

Maior staminum est rectitudo, quò paucio-

res;

res: & minor, quò plures rami à maiore uena oriuntur.

Cùm maioris uenę stamina in suos ramos distribuantur, absumanturq́; per octauum principium: quò pauciores rami sunt in quos dicta uena sua stamina distribuat, absumat, eò plures in ipsa fibræ rectæ, quę scilicet ad affectum locum, eiusq́; uicinas partes perueniunt, relinquuntur: quare maior erit rectitudo. Contrà, quò uena in plures propagines distribuitur ac absumitur, eò pauciora stamina in ipsa relinquuntur: quocircà & eorum rectitudo minor.

TERTIA.

In longinquo facta uenæ sectio, plùs benigni sanguinis uacuat, & plus mali in affecto loco relinquit: & contrà in propinquo facta, plus mali detrahit, & benigni plus relinquit.

Nam per quintum principium, plus sanguinis uacuatur ex uicinis sectioni partibus, qui, per sextũ principiũ, melior est, quàm qui in affecto loco, ac ei proximis partibus continetur: qui quidem per idẽ principium deterior est: minus uerò ex affecto loco, utpotè lõginquo, per quintum principium, sanguinis uacuatur: qui per sextum uitiosior est.

QVARTA.

Affectus ex humoribus procreatus, & eius symptomata, eò magis minuuntur, quò maior uacuatio fuerit: & contrà.

Per primum enim principiũ, quò uacuatio maior est, eò materiam quę morbũ efficit, magis minuit: & per secundum, quò plus materię morbum creantis detrahitur, eò minor affectus redditur.

QVIN-

QVINTA.

Igitur naturam humorum mole oppressam, hoc magis leuat, quò maior ipsa fuerit.

Nam per primum principium, sanguinis missio eò plus vacuat, quò maior est: quò plus autem vacuat, eò minor morbi redditur materia, per secundum principiũ: quare magis natura onere leuatur.

SEXTA.

Atque ita naturam confirmat, potentioremque reddit.

Per præcedentem propositionẽ, naturam onere quo premebatur, leuat: quo deposito, vires roburq; recipit. Imbecillam enim eam eße, non ex se, sed humorum multitudine, postulamus. Nam quæ per intemperiem infirma est, magis vacuatione læditur, quàm iuuetur.

SEPTIMA.

Roborata natura validiùs reliquam morbi materiam propellit.

Nam per secundum principium, sanguinis missio morbi materiam minuit, atq; ita ipsam minùs resistentem minusq; contumacem expulsioni reddit: & per præcedentem propositionem, naturam roborat, efficitq; validiorem: quare morbum meliùs fortiusque propellit.

OCTAVA.

Calidum affectum refrigerat.

Id ex accidente accipiendum est, nam materiam calidam per primum principium, minuit ac vacuat.

NONA.

Eadem frigidum affectum calefacit.

Per accidens, sublata quæ refrigerat materia, per primum principium.

DECIMA.

Dolorem mitigat.

Materiam quæ dolorem excitabat, vacuando ac minuendo, per primum principium.

VNDECIMA.

Venas reſerat.

Nam per idem principium, obſtruentem materiam minuit ac vacuat.

DVODECIMA.

Tranſpirationem reddit liberiorem.

Quia per præcedentem propoſitionem venarum ora reſerat.

DECIMATERTIA.

Humorum putredinem impedit.

Nam per proximam propoſitionem, liberam efficit tranſpirationem, quæ putredinem impedit.

DECIMAQVARTA.

Omni febri ex humoribus auxiliatur.

Quatenus humorem qui hanc intulit, vacuat, per primum principium.

DECIMAQVINTA.

Omni febri ex humorum putredine confert.

Quia materiam febrem creantem vacuat, per præcedentem propoſitionem: putredinem arcet, per decimamtertiam propoſitionem. Liberiorem enim efficit tranſpirationem, per duodecimam propoſitionem: & refrigerat, per octauam.

DECIMASEXTA.

Omni inflammationi prodeſt.

Incipienti quidem, quia fluentem in affectum locum humorem in contrarium retrahit ac reuocat, per tertiũ prin-

principium. Absolutæ iam, & cùm cessauit defluxio, quia humorem locum occupantem deriuat, ac vacuat, per quartum principium. Increscēti, & dum adhuc fluit humor, quia vtrūque auxilium præstat, per tertium & quartum principium. Dolorem inflammatæ partis mitigat, per decimam propositionem. Extinguit calorē, per octauā propositionem: naturam exonerat, per quintam propositionem: validioremq́; pellendis morbi reliquijs efficit, per septimam propositionem.

DECIMASEPTIMA.

Omni internæ alijsq; periculosis inflammationibus venæ sectio quæ in propinquo fit, quàm quæ in longinquo, commodior est.

Eiusmodi inflāmationes toto genere periculosæ sunt: earum quoque causæ & accidentia grauia, ut experientia docet: ideo potens & celere remedium postulant. per nonum principium. Sectio autem venæ quæ in propinquo fit, plus humoris morbum efficientis haurit ex loco affecto per quintum principium. Præterea celeriùs & potētiùs ab eodem loco retrahit, per idē principium. Quare affectum, eius causas, & accidentia magis minuit, p secundum principium. In longinqua autem parte facta sectio, parùm aut nihil vacuat ab affecto loco, per idem principiū. Ergo parùm aut nihil affectū, eius causas, & symptomata minuit, per idem principium. Rursus per idem, tardè ac imbecilliter retrahit. Affectus autē magnitudo, per nonum principium, celerem opem desyderat. Ideo sectio in longinquo facta, internis alijsq; periculosis inflammationib. minùs commoda est. Præterea sectio venæ in longinquo facta, plus benigni sanguinis, & corpori commodi vacuat, & maligni corpori nocentis

plus relinquit, per tertiam propositionem: ergo morbum tantum abest ut minuat, ut etiam augeat.

DECIMAOCTAVA.

Sanguinis missio in propinquo facta, locum affectum vacuat, non autem replet.

Nam per quintum principium, plus ex parte affecta vacuat: ergo hanc magis exonerat, per quintam propositionem: quare & robustiorem reddit, per sextā propositionem: valentioremq; ad propellendum non solum obsidētem locum humorem, per septimam propositionem, sed & venientem ex maiori vena per rectas fibras in affectum locum. Rursus vulnus ob dolorem trahit, per undecimum principium: vulneris vicinæ partes ob indigentiam attrahunt, per duodecimum principium. Quare fluens per dictam magnam venam sanguis, non in locum affectum descendit, sed ad vulnus fertur.

DECIMANONA.

Pleuritidi, venæ internæ sectio eiusdem lateris, quàm oppositi, magis prodest.

Hic affectus, quia interna inflāmatio est, magnus est: eius causę, & symptomata grauia, vt dictum est in decimaseptima propositione: quare per nonum principium, promptum ac potens remedium efflagitat: cuiusmodi est venæ sectio in loco propinquo facta, per quintum principium. Vena autem in cubito eiusdem lateris, omniū propinquissima est, quę commodè secari possit, vt sensus testis est: prœterea ab eo cubito ad affectū maior est staminum rectitudo: quia in toto eo spatio pauciores sunt venarum propagines, in quas ipsa stamina distribuantur: proinde plura in eadem vena supersint, quæ ad affectū, eiusq; vicinas partes perueniant, per secūdam propositionem.

tionem. Cum igitur in propinquo sit facta sectio venæ, & maior sit staminum rectitudo, celerior & maior fiet attractio per quintum principium, & per primam propositionẽ, quod in pleuritide, vt dictum est, fieri oportet. In opposito autẽ latere facta venæ sectione, distãtia maior est, ut ex anatome constat. Ergo tardius, imbecillius, & minus trahit ac vacuat, per quintum principium. Minor quoq; staminum rectitudo est, quia in dato spacio plures sunt venarũ propagines, in quas ea distribuantur, ut ex corporis hominis incisione perspicuum est. Pauciora supersunt stamina, q̃ ad locũ affectum eiusq; uicinas partes perueniant, per secundam propositionem. Plus boni sanguinis exhauritur, & uitiosi plus in corpore relinquitur. Ideò affectus magnitudo non solum permanet, sed & multum augetur p decimãseptimã propositionẽ. Proinde & eius symptomata, nempe calor & dolor, quib. non solum curatio impeditur, sed & fluxio augetur, p undecimum principium. Cum igitur propositus affectus magnus sit, vt dictum est, celere & potens remedium postulat, per nonum principium: ea pleuritidi conuenire non potest, sed quæ in propinquo fit: quod erat probandum.

VIGESIMA.

In pleuritide si dolor vehementer cruciat, ab anodynis curationem auspicari licet.

Dolor per vndecimum principium attrahit, ergo motum in contrarium impedit: nisi igitur is mitigetur, reuocari in contrarium fluens humor, imò & qui iam locum occupat, educi non facilè poterit. Itaque dolor rationem habet eius sine quo non. Quare, &c. eadem ratione ab alijs quæ curationem impediunt, cuiusmodi est cibi cruditas in ventre, incipienda est curatio.

VIGESIMA PRIMA.

Cùm mitigatus dolor est, aut non vehementer affligit, aliaq; curationem impedientia sublata sunt, & pleuritis magna est, à sanguinis missione incipienda curatio est.

Affectus magnitudo, vtpotè vrgentior, priùs curationem postulat per nonum principiũ. Prætereà fluxio retractionem in contrarium, per tertium principium. Sanguinis missio in propinquo quidem facta, plus delinquentis humoris, morbumq; parientis vacuat, per tertiã propositionem. Ergo affectum magis minuit, per quartã propositionem. Preterea eadem celeriter & valdè retrahit fluẽtem humorem, per quintum principium. Siue igitur morbi magnitudinem, quæ priùs curationem desyderat, siue causam hanc efficientem spectes, à sanguinis missione incipere curationem oportet.

VIGESIMA SECVNDA ET TERTIA.

Iisdem principijs demonstrare possumus, sectam interni cubiti venam, iecoris inflammationibus conferre.

Lienis inflammationi internam sinistri.

VIGESIMA QVARTA.

Et vteri genitaliumq; dextræ partis inflammatæ, poplitis vel malleoli dextri sectam venam: sinistræ sinistri.

VIGESIQVINTA.

Anginæ quoque dextræ dextri cubiti, sinistræ sinistri, sectam humeralem.

VIGESIMA SEXTA.

Ad eundem modum oculi dextri inflammationi in dextro cubito eandem humeralem sectam, & sini-

finiſtri in ſiniſtro.

Alia quoque permulta venæ ſectioni ſubſtantialiter ineſſe, per ea quæ antè docuimus, vnuſquiſque uel mediocriter eruditus poteſt cognoſcere. Plura itaque hoc loco de ea re ſcribere ſuperuacuum putamus, cùm & fortè fuſiùs latiusq́ hæc, quàm res exigit, tractata ſint: ſed id ad communem omnium vtilitatem fecimus. De ſanguinis autem miſſione potius, quàm de re alia diſputationẽ hoc loco tractandam ſuſcepimus, ut perniciosa illa Arabum opinio, de mittendo ſanguine ex oppoſito latere in pleuritide, reijceretur: quanquam hanc in commentario noſtro in ſecundum librum artis curãdi, Galeni ad Glauconem, falſam eſſe luculentiſſimè demonſtrauimus.

Medicina eſt ſcientia ſalubrium, morboſorum, & neutrorum. Nihil autem refert, an morbidorum dixeris. Nomen quidem ſcientiæ communiter, & non propriè accipiendum.

Scientia cõmuniter ſumpta artes omnes continet. Artẽ dico, quę multis animi perceptionibus, vſu & exercitatione conquiſitis, & in vnum exitum vitæ vtilem ſpectãtibus, conſtat. Itaque ars & ſcientia cõmuniter accepta, eædem omninò ſunt, continentque, ut dixi, artes oẽs ac ſcientias. Propria autem exquiſitaque ſcientia nõ oẽs quidem ſcientias cõtinet, ſed eas tantum quæ firmis certisq; principijs conſtant. Ex his liquet, nos hìc non unam concluſionis notitiam, ſiue ea demonſtratione parta ſit, ſiue alia quacunque ratione quæſita, ſciẽtiam appellare, ſed theorematum præceptionumq; ordine ſeſe cõſequentium, & ad vitæ vtilitatem conſpirãtium collectionem. Medicina itaq; ars ac ſcientia eſt, non quidem illa pura, abſolutaq;, quæ ex certis indubitatisq; principijs eſt cõ-

 parata,

parata, ſed quæ partim coniectura, partim ratione eſt cō quiſita. Cùm.n.non omnes medicinæ partes eadem demonſtrandi certitudine polleant, ſed aliæ conſtãtioribus firmioribusq; principijs probẽtur, aliæ infirmioribus, nẽpe coniecturis, non pōt tota medendi ars propriè ſcientia dici. Ea.n. pars quæ σημειωτικὴ dicitur, tota ſciẽtia propriè non eſt, ſed magna ex parte coniectura: media quidem, vt Galenus ait, inter exactam notitiã, & abſolutam ignorãtiam: ideò artificioſa dicitur. Ea aũt pars quæ cauſas inquirit eorum, tam quæ ſecũdum naturam ſunt, quàm quæ præter naturam, certiorib. rationibus nititur, vt cui phyſiologia, ideſt, rerum naturalium ſciẽtia, principia ſuggerit: ideò exquiſitis diſciplinis propīquior eſt, artificioſa verò coniectura, remotior. Therapeutice verò, ut quæ partim ex certis principijs, partim experiẽtia ac artificioſis coniecturis conſtat, mediam vtriuſq; ſortitur naturam. Certiſſima.n. hæc principia ſunt: Contraria contrarijs curari, ſimilia ſimilibus ſeruari, & id genus alia propemodũ infinita, quibus ars innititur. Exquiſitum autem remedium difficillimum eſt inuenire, quemadmodum exquiſitã morbi magnitudinem, & temperamenti à mediocritate receſſum. Igitur medicina ſcientia eſt non propriè preſsèq;, ſed cōiter ac latè ſumpto uocabulo, ſcientia in quã ſalubrium, morboſorum, & neutrorum, hoc eſt, ὑγιεινῶν κὶ νοσωδῶν, καὶ οὐδετέρων. ὑγιεινὸν enim id Græcis ſignificat, quod nobis ſalubre: dicitur.n. ſalubre, & quod ſanũ eſt. Liuius: Defuncta morbo corpora, ſalubriora eſſe cępere, ideſt, ſaniora. Et quod ſanitatem præbet, ut celum ſalubre, medicina ſalubris. Itẽ quod ſanitatem indicat, ut concoctio ſalubris, quæ ſanitatis nota eſt. Νοσῶδες ſeu vt Galenus ait, νοσερὸν,

morboſum

morbosum seu morbidum significat, hoc est, tam quod morbo affectum est, quàm quod huic obnoxium, nempe valetudinarium. Morbosum enim, hoc est, morbis affectum iurisperiti seruum esse aiunt, qui clauum habet. Cicero morbosos, idest, morbo obnoxios, vocat iracundos. Eiusdem prorsus significationis est morbidum: vtrũque enim morbo & affectum & obnoxium significat. Prætereà & quod morbum adfert, ut morbida vis cęli, morbosus aër: quodque morbum indicat, quemadmodum apud Gręcos. νοσῶδες & νοσερὸν. Itaque.

Salubre, morbosum, & neutrum, dicuntur quodque trifariam. Aliquando quidem ut corpus, aliquando autem ut causa, nonnunquàm uerò ut signum. Corpus enim quod continet sanitatem, causam quæ hanc tum efficit tum conseruat, & signum quod eandem indicat: omnia hæc Græci ὑγιεινά, nos salubria vocamus. Eodem modo corpora quæ morbos continent, & causæ quæ hos tum efficiunt tum fouent, & notæ quæ ipsos indicant, Græcis νοσώδη, nobis morbosa dicuntur. Eodem modo corpora, causæ, & signa, neutra appellantur.

Videri cupiã posset hæc diuisio esse accidẽtis in subiecta, propterea quòd salubre, morbosum, & neutrum, corporibus, causis, & signis accidãt: sed re vera est homonymi in significata. Alia enim ratione corpus salubre dicitur, alia ratione signũ, alia ratione causa. Salubre. n. corpus dicitur, quòd habeat sanitatem. Causa, quod hanc efficiat vel conseruet. Et signum quòd eandem indicet: quãquàm ἐπιδεκτικὸν non solùm quod suscipit ac continet, ποιητικὸν quod efficit, & δηλωτικὸν quod indicat:

sed vim

ſed uim quandam ac poteſtatem ingenitam ſignificant: quemadmodùm apud Latinos capax, uorax, efficax, et ſimilia, plus ſignificant quàm capiens, uorans, & efficiens. Non enim capax ſolùm quod capit, ſignificat, ſed et quod capere idoneum eſt: vorax, nō quod uorat, ſed et quod uorare natum eſt: & efficax, non quod efficit, ſed & quod efficiēdi uim obtinet. Ad eundem modum ἐπιδεκτικὸν nonſolùm quod cōtinet ſignificat, ſed & quod ad continēdum aptū eſt. Et ποιητικὸν nō ſolùm quòd efficit, ſed & quod efficiendi uim habet. Et δηλωτικὸν nō ſolùm quod indicat, ſed & quod indicare natum eſt. Verùm quoniam deerant nobis uocabula, quibus propriè vtrunque ſignificatum exprimeremus, verbis ſuſcipere efficere & indicare vſi ſumus, quæ, quemadmodùm & alia uerba, in diſciplinis facultatem quandam ſignificant.

Atque prima ratione, medicina ſcientia eſt ſalubrium cauſarum: iam uerò propter has, & aliarum. Secunda, morboſarum. Tertia uerò, neutrarum. Poſt has autem, corporum: primò quidem, hic etiam ſalubrium: deinde morboſorum: poſteà neutrorum. Signorum autem eadem eſt ratio. At in artis actionibus, ex ſignis priùs cognoſcuntur corpora: deinde eorum cauſæ inueniuntur.

Quoniam nuper dicebamus medicinam ſcientiam eſſe ſalubrium, morboſorum, & neutrorum: ſalubriaq́; et morboſa ac neutra referri modò ad corpus, modū ad cauſas, modò ad ſigna: oſtendendum eſt, quorum prima ratione medicinæ ſit ſcientia, quorum ſecunda, et quorum tertia. Quod ut meliùs intelligatur, ſcire conuenit, hanc uocem primùm, de natura, ſenſu, tempore & dignitate dici. Natura

tura enim causæ corporibus priores sunt, & corpora signis: ordine uerò sensus, signa causis priora: dignitate & tempore, sanitas morbo. Quoniam igitur causę aliæ salubres sunt, alię morbosæ, aliæ neutræ; salubres & tempore & dignitate morbosas antecedunt: morbosæ uerò neutras, non dignitate quidem, sed natura. Nam cùm neutrũ ad salubre & morbosum referatur, oportet ea natura esse priora, neutrum uerò posterius. Ad eundem modum salubre corpus morboso prius est tempore, & dignitate: & salubre signum morboso, & morbosum tum corpus tum signum neutro, propter antecedentem rationẽ. Itaque naturę ordine causarum prima ratione medicina est scientia, & inter causas salubrium, deinde morbosarũ, posteà neutrarum. Secunda ratione medicina est sciẽtia corporum: natura enim corpora suis accidentibus sunt priora: atque inter hæc salubria antecedunt, deinde morbosa, posteà neutra: quemadmodùm de causis priùs dicebamus. Signorũ uerò postrema medicina scientia est, quia natura postrema sunt: sensus uerò ordine prima. Nã cũ artis opera tractare uolumus, primũ nobis obijcitur corpus curandum, uel conseruandum. Quod antequàm fiat, cognoscendum est quale illud sit, sanũ. Quare sine priùs, neutrum: quod signa nobis produnt. Quare signa prius, deinde corpora, posteà uerò causæ cognoscendæ sunt. Sed inquies, in tuenda sanitate morbisq; profligandis, si nihil urget, à causis curationis ordo petendus est: ergo in artis actionibus causæ priores sunt: quod nõ inficiamur: ab ultimis enim causis curationẽ auspicari oportet: deinde ab alijs, ordine procedendo, quo inuentę fuerunt: ut in commentaris in Galeni libros ad Glauconẽ ostendimus. Posteà ipsi morbo remedia adhibemus. Atq; hic est uerus cu

rationis

rationis ordo, Sed quoniam causę tum salubres, tum morbosæ, tum neutrę, quę corporibus insunt, immò & morbi ipsi, nonnisi signis inueniri possunt. Ideo antequàm curationem inchoare possimus, morborum causæ (quoniam ab his, ut diximus, curationẽ auspicamur) inueniendę sunt. Inueniũtur autem ex signis. Itaque ab his auspicari oportet, non quidem curationem, sed curationis inuentionem: scilicet cognitis per hęc causis, à quibus curatio initium habet.

Sed quoniam efficiens, indicans, & continens, bifariàm quodque dicuntur, aliquando quidem simpliciter, aliquando uerò in præsentia: nosse oportet utrorumque esse scientiam.

Efficiens, id est, ποιητικὸν, *tum id quod in prӕsentia sanitatem, morbum, aut neutrum affectum efficit, tum id quod efficere est idoneum, significat. Indicans, id est,* δηλωτικὸν, *& quod nunc indicat sanitatem, morbum, aut neutrum affectũ, & quod indicare potest. Continẽs uerò, id est,* ἐπιδεκτικὸν, *tam id quod iam sanitatẽ, morbum, & neutrũ suscipit, quàm quod natum est suscipere. Cùm igitur hęc ita habeant, palàm est, salubre, nõ solùm quod eiusmodi natura est significare, sed & quod in præsentia sanũ est. Itaque salubre corpus est, quod nunc sanum est, aut quod simpliciter sanitatem continere natum est. Eodem modo salubris causa est, quę nunc sanitatem efficit, aut simpliciter efficere apta est. Et salubre signum, quod nunc sanitatẽ indicat, aut simpliciter indicare natũ est. Ut morbosum corpus, tam quod in præsentia ęgrotat, & quod simpliciter eiusmodi est. Causa morbosa est, & quę morbum nunc efficit, & quę simpliciter efficere idonea est. Signum morbosum, quod in prӕsenti morbũ indicat,*

& quod

& quod ſimpliciter indicare ſuapte natura poteſt. Pari modo neutrum corpus, neutra cauſa, & neutrum ſignũ, in pręſentia & ſimpliciter dicuntur. Siue igitur ſimpliciter, ſiue in pręſentia corpus ſalubre, uel morboſum, uel neutrum dicatur: eorum medicina eſt ſcientia. Affectiones enim eiuſdem ſunt ſententiæ, cuius ſubiecta: ut paritas, & imparitas. quę affectiones numeri ſunt, eiuſdem ſunt ſcientię, cuius ipſe numerus, nẽpe Arithmeticę. Pari modo ſimpliciter & in pręſentia ſalubre, morboſum, & neutrum, quòd actiones ſint corporum, cauſarum, & ſignorum, ſalubrium, morboſorũ, & neutrorum, eiuſdem ſcientię erunt, nempe medicinę. Nam in his medicina uerſatur.

Sed & ipſum ſimpliciter, duobus modis dicitur, nempe & ſemper, & magna ex parte. Atque horum utriuſque medicina eſt ſcientia.

διὰ παντὸς, id eſt, ſemper & perpetuò, hoc eſt, ἀδιαλείπτως, & ſine aliqua interceptione. Significat & prorſus, penitùs, abſolutè. Itaq; quod διὰ παντὸς ſalubre eſt, abſolutè perpetuoq́, quatenus per hominis ętates licet, ſaluare eſt. Quod uerò magna ex parte tale eſt, ab hoc non longè diſcedit, id eſt, fere omninò eiuſmodì eſt: ut fuſiùs in ſequentibus explicabitur. Eadem ratione morboſum & neutrũ, ſẽper, & magna ex parte dicũtur; quorũ utriuſque medicina eſt ſcientia, propter rationem modò commemoratam.

Neutra uerò, cauſa, ſignum, & corpus, ſiue ſimpliciter ſiue in præſentia, tripliciter unumquodq; dicuntur, nempe aut neutrius, aut utruſque contrariorum participatione, aut aliquando huius, aliquando illius. Horum porrò ipſorum ſe-

cundum,

cundum duobus modis usurpatur: nam aut utriusque contrariorum ex æquo est particeps, aut plus alterius.

Extremè contraria sunt salubre & morbosum: quod igitur intercedit, cùm proprium nomen non habeat, per negationem neutrũ dicitur. Intercedit autẽ & quòd neutrius, & quòd utriusque extremi est particeps: hocq́, bifariàm accidit, nimirùm uel diuersis, uel eodem tempore. Quod eodem tempore euenit, aut ex æquo utriusque est particeps, aut non ex æquo, sed alterius magis. Quod uerò diuersis temporibus accidit, id aut sæpe, aut rarò euenit, aut anceps est eius euentus. Quod autem rariùs accidit, neutrũ nõ est, sed salubre ut multùm: quemadmodũ quod sæpius, morbosũ ut multũ dicitur. Quod uerò æquè accidere ac non accidere potest, quod Aristoteles ἐνδεχόμενον uocat, neutrũ dicitur. Itaque omnis corporis affectus inter salubre & morbosum, tã simpliciter quàm in præsentia, neuter dicitur: & omnis causa inter salubrẽ & morbosam, tam simpliciter quàm in præsentia, neutra dicitur: & omne signũ medium inter salubre & morbosum, neutrum appellatur.

Est autem in tota definitione dictionis ambiguitas, quam dirimere oportet. Cùm enim medicinam esse dicimus scientiam salubrium, morbosorum, & neutrorum: significamus quidem & sigillatim omnium, & qualitate affectorum, & quorumdam esse. Omnium autem infinitum est, & fieri omninò nequit. Quorumdam autem imperfectum est, & ab arte alienum. Qualitate uerò affectorum, artificiosum est, & rebus quæ ad artem attinent, omnibus sufficit: quod in medicinę definitione conti-

neri

neri dicimus.

Quoniam nec explicari, nec sigillatim recẽseri, immò nec mente concipi infinita possunt, arte tradi nequeunt. Quoniam rursus ars est uniuersorum, ea tantùm de quibusdam tradi non potest: alioqui imperfecta esset. Itaque medicina nec sigillatim omniũ, nec quorundam est: sed, ut Galenus docet, ὁποίων, *id est, (si latinè dici posset) qualium, hoc est, (ut interpretamur) qualitate quadã affectorum. Eiusdem significationis est* ποῖον. *Galenus libro primo de temperamentis:* καὶ μὲν δὴ καὶ τὰς ποιότητας αὐτὰς ὀνομάζομεν ἐνίοτε τοῖς ποιοῖς σώμασι ὁμωνύμως. *Et paulò post:* τῶν ποίων σωμάτων τριχῶς λεγομένων: *id est, corporibus qualitate quadam affectis. Quod ut meliùs noscatur, intelligendum est in omnibus disciplinis subiecta esse, in quibus ipsæ uersantur, & quibus aliqua inesse demonstrantur, ut priùs ostendimus: nimirũ affectiones, qualitates ue. Ideò scientia, quæcunque ea sit, eorum subiectorum uel singulorũ uel quorundam non est, sed eorum omnium in uniuersum his qualitatibus affectorum. Medicina igitur scientia humanorum corporum, non sigillatim omnium, aut solùm quorundam est, propter rationes modò declaratas: sed omnium in uniuersum* ὁποίων, *id est, qualitate affectorum, nempe sanitate, morbo aut neutro affectu. Rursus medicina scientia est salubrium, morbosorum, & neutrorum corporum, causarum & signorum, non singulorum, non quorundam, sed omnium in uniuersum qualitate affectorũ, nẽpe simpliciter, & in præsentia. Adhæc, medicina scientia est salubrium simpliciter corporum, causarũ, & signorum, non singulorum nec quorundam sed omnium in uniuersum qualitate affectorum, nempe semper & ut*

plurimùm. Eadem ratione omnium in uniuersum causarum & signorum qualitate affectorum, medicina est scientia. Igitur resoluta medicina in sua omnia capita, horum omnium in uniuersum qualitate affectorum, non singulorum, non quorundam medicina est scientia. Sic enim omnia sigillatim continet, sed horum non est scientia, nisi quatenus generibus, quę medicina tractat subiecta sunt, & qualitate sunt affecta.

Primùm igitur à corporibus auspicabimur, qualia nam existunt tum salubria, tum morbosa, tum neutra: posteà de signis & causis dissseremus.

Quoniam medicinam modò dicebamus esse scientiam ὁ ποίων, id est, qualitate affectorũ, salubriũ, morbosorũ & neutrorum corporum, causarũ & signorũ, qualia nã hęc sunt, ostendere oportet. Ac primùm à corporibus auspicabimur, quoniã hęc prima nobis obijciũtur, cognoscenda uidelicet per signa. Subiecta quoq; ea sunt tũ causis, tum signis: quare & priora sunt.

Salubre simpliciter corpus est, quod ex ipso ortu simplicibus ac primis partibus probè temperatum est: & instrumentis quæ ex illis constant, aptè compositum, salubre uerò in præsentia corpus, quod in præsenti tempore integrum est, & sanum, ipsumq; quo tempore ualet, probè temperatum est, apteq; compositum: non quidem illa summa constitutione, sed sibi propria.

Quoniam salubre tam simpliciter quàm in præsentia, natura & tempore, ut antè diximus, morbosum & neutrum antecedit: ab eo quod simpliciter salubre est, initiũ

sumit

sumit Galenus. Est autem corpus simpliciter salubre, ut idem author finit, quod ab ipso naturæ ortu probam simplicium primarumq; partium mixturam ac temperationem, & instrumentorum aptam compositionem nactum est. Simplices & primas partes intelligo, quæ sensibus tales apparent. Nam re vera simplices ac primæ ex aliis simplicioribus ac prioribus, nẽpe quatuor elementis, calido, frigido, humido, & sicco, factę sunt: ut ossa, cartilago, membranæ, nerui, tendones, caro, adeps, & similes: quæ si suam æqualitatẽ, sibiq; debitam, ab ipso naturæ ortu probam habeant, simpliciter salubres dicuntur. Suam sibiq; debitam æqualitatẽ dico, quoniam non omnes, immò paucæ admodùm ex æquo elemẽtorum pondere ac mensura cõstant. Sed tantum ex ipsis unaquæq; pars simplex assumit, quantum naturæ suæ conuenit ad rectè obeundas quibus dicata est, functiones. Proinde hanc æqualitatem, iustitiam appellant. Perspicuum enim est, alias corporis simplices particulas, aliis temperamẽtis esse donatas: sed omnes pro sua dignitate sunt commixtę. Quædam enim sicciores sunt, quædam humidiores: aliæ calidiores, aliæ verò frigidiores. Atque, ut uno uerbo dicam, multæ temperamento inter se contrarię sunt, sed ita ut sibi inuicem non officiant: neque enim carnis humiditas & caliditas ossis siccitati & frigitati obest: immò omnes in probam sępe actionem conspirant, mutuòq; se iuuant: tanta est eorum contrariorum proportio. Simile enim quidpiam eis accidit, quod citharæ aut alterius musici instrumẽti chordis, quæ diuersos contrariosque sonos pulsatæ edunt, nimirùm graues, acutos, &c. in euphoniam tamen concentũq; suauem temperantur. Ad eundem modũ, nerui, musculi, ossa, ligamenta, & caro, etsi cõtraria temperamenta ha-

bent,(ossa enim frigida & sicca sunt caro, calida & humida) tamen ipsa sibi consentiunt, mutuoq; se iuuant, ue symmetriam, hoc est, conuenientiam ęqualitatemq; efficiant. Quòd si in hac ęqualitate eiusmodi simplices partes commodam habeant formationẽ, & magnitudinem, quàm par sit, neque maiorem neq; minorem in numero, neque abundent neque deficiant, optimoq; ordine disposite & collocatę sint: corpus non solùm contemperatum, sed & aptè compositum erit. In præsentia autem salubre corpus est, quod in præsenti tempore integrum est, & sanum, ipsumq; certè quo tẽpore ualet, probè tẽperatum, & aptè compositũ est: non tamen optima temperie, aptissimaq; compositione, sed sibi peculiari ac propria. Salubre simpliciter corpus, & in presentia salubre, eatenus conueniunt, quatenus utrũque eucraton symmetriconq; est, hoc est, probè debiteq; temperatum, aptèq; compositum. Differũt uerò, quatenus simpliciter salubre, ex ipsa generatione eiusmodi est, perseueratq; per omnem etatem, natumq; est in perpetua sanitate degere, etiam si aliquando ęgrotat. Id autem duplex est, alterum absolutè semperq;, alterum magna ex parte tale. In præsentia uerò salubre, quamcunque ab initio constitutionem nactum sit, siue salubrem, siue morbosam, siue neutram, non prospera semper ualetudine fruitur, sed aliquãdo sanum est, aliquando ęgrum, aliquando neutrum. Sanum quidem, cum probè temperatũ est, apteq; compositum: quod bifariàm cõtingit. Aliquando enim absolutè tale est, hoc est, omnis planè excessus expers, uocaturq; saluberrimum: idq; indiuiduum est, & sine ulla latitudine: qua ratione à simpliciter salubri differt, quod ut dixi, perpetuò tale perseuerat: Aliquando uero saluberrimũ non est, sed salu

berrimo propinquũ, latitudinemq; non exiguam obtinet: nimirùm ab ipsa summa temperie perfectissimaq; compositione usque ad neutram affectionem. Atque hoc corpus quò propiùs ad saluberrimum accedit, eò salubrius est: & quò neutri propinquius, eò minùs salubre. Quodcunq; igitur corpus in hac latitudine continetur, salubre in pręsentia dicitur, quamcũque ex generatione, ut dixi, cõstitutionẽ habuerit. Id enim in pręsentia eucraton symmetronq; est, hoc est, probè temperatum ac compositum, nõ tamen illa summa ac perfectissima temperie ac compositione, quam indiuiduã esse modò dicebamus, sed sibi propria, id est, in quacunque datę latitudinis parte constitutum sit. An uerò idem corpus simpliciter & in pręsentia salubre esse possit, disquirere oportet: nam id controuersum est. Sunt enim qui id fieri poße contendant, nec sine ratione. Nam cùm Galenus neutrum eße dicat, quod exquisitè mediũ sit saluberrimi & morbosissimi, certum est aliquod corpus saluberrimũ esse, quod in præsentia aut salubre est, aut morbosum, aut neutrum: alioqui uniuersę corporis in pręsentia ὁποίου, id est, qualitate affecti, differentię ac species, suum genus non æquarent. Nam aliquod in pręsentia corpus ὁποῖον esset, quod in pręsentia neque salubre, neque neutrum, neque morbosum dici posset, nimirùm saluberrimum. Alij contrà putant saluare simpliciter corpus, in pręsentia salubre dici non posse, eiusdem authoris uerba secuti, quæ gręcè ita habent: ὑγιεινὸν δὲ νῦν ἐςὶ σῶμα τὸ κατὰ τὸ παρὸν ὑγιαῖνον. ἔςι δὲ δήπου καὶ τοῦτο καθ᾽ ὃν ὑγιαίνει χρόνον, ἐυκρατόντε, καὶ σύμμετρον, οὐ τὴν ἀρίςην ἐυκρασίαν τε καὶ συμμετρίαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν. quod est, Salubre in præsentia corpus est, quod in præsenti

tempore integrum eſt, & ſanum: ipſumq́, quo tẽpore ualet, probè temperatum eſt, apteq́ compoſitum, hoc eſt, iuſta ſibiq́ debita temperie ac compoſitione, non autem illa ſumma ac optima cõſtitutione, ſed ſibi propria. Ex quibus verbis, vt aiunt, liquet ſimpliciter ſalubre dici nõ poſſe in præſentia ſalubre. Vt autem hanc controuerſiam dirimamus, ſciendum eſt hãc vocem, nunc, uel (ſi mauis) in præſentia, bifariàm ſumi: interdum pro ſolo temporis momento: in qua ſignificatione patet ſimpliciter ſalubre, cũ ad ſummam hanc æqualitatem omnis exceſſus expertem (quàm ſolùm momento durare oſtẽdimus) peruenit. nũc ſalubre dici poße. Interdum uerò pro tẽporis ſpacio, quod antecedens, præſens, & futurum cõcludit, accipitur: qua ſignificatione in tota hac diſputatione utimur. Itaque ſaluberrimum corpus, & quod ſolùm momẽto tale durat, in prꝫſentia ſalubre dici non poteſt: quando quod momentaneum eſt, per totum temporis ſpacium quod latitudinem habet, eſſe nequeat. Simpliciter igitur ſalubre, in præſentia tale dici poteſt, quando hæc uox in præſentia, temporis ſpacium, non ſolùm momentum (ut prius declaratum eſt) ſignificat. Itaq; ſalubre nunc corpus eſt, quod in præſentis temporis certo ſpacio, non autem momento, ſanitate fruitur: idq; eo ipſo tempore quo ſanum agit, eucraton & ſymmetron eſt: non illa ſumma, quæ momento ſolùm durat, ſed ſibi propria, comprehenſa ſcilicet in ea latitudine, quam ab ipſa ſumma uſq; ad neutrã eſſe priùs diximus. Ex quo liquet corpus eucraton ac ſymmetron, id eſt, probè temperatum, ac aptè compoſitum, hoc loco id appellari, quod in præſenti tempore tale exiſtat: quemadmodùm τὴν ἀρίστην εὐκρασίαν καὶ συμμετρίαν, hoc eſt, optimam temperaturam, aptiſsimamq; compoſi-

tionem

tionem eam dici, quæ in præsentia talis sit: quam tantùm momento durare modò dicebamus: non autē, quemadmodùm nonnulli putant, semper, aut plurimùm. Si enim Galeni uerba expendas, intelliges eum in hac salubris in præsentia corporis definitione, de eucrato & symmetro, & de eucrasia ac symmetria loqui, non quæ ex generatione talia sunt, sed in præsentia. Sed rursus contendes, salubre simpliciter, & salubre in pręsentia, cōtraria esse: proinde de eodem dici non posse. Quòd autem contraria sint, uel ex hoc patet, quod genus semper in contrarias species ac differentias diuiditur. Cùm igitur salubre in id quod simpliciter, & id quod in pręsentia tale est, tanquam in suas species ac differentias distribuatur, ea necessariò contraria erunt. Respondemus eas species ac differentias ratione tantùm, non etiam re differre. Idem enim corpus simpliciter salubre dicitur, quatenus ab ipso naturę ortu tale existit: in pręsentia uerò, quatenus nunc sanitate fruitur: quemadmodùm idem corpus simpliciter & in pręsentia morbosum dici potest. Simpliciter quidem, quatenus ab ipso ortu tale est: in pręsentia uerò, quatenus nunc ęgrotat.

Corpus autem simpliciter salubre, perpetuò quidem eiusmodi, temperatissimum optimeq; compositum est.

Quòd διὰ παντὸς, *id est, perpetuò corpus salubre existat, in causa est eius optima temperatura, & absoluta perfectaq; compositio.* διὰ παντὸς, *enim non solùm perpetuò ac semper, sed & absolutè exquisiteq; significare priùs ostendimus. Itaque corpus hoc pacto salubre, semper temperatissimum est, & aptissimè cōpositum, quatenus per ętates licet: ac perpetuò tale permanet, nisi lon-*

ga consuetudine aliam temperaturam adsciscat. Nã duplex temperatura est, ut in cõmentarijs nostris ad Glauconẽ docuimus: altera natiua, altera aduentitia. Poßunt enim quælibet temperata corpora, longo ocio, larga victus ratione, atq; ea quidem humida, alijsq; id genus humectantibus causis, pituitosa fieri: proinde aut neutra, aut morbosa: quemadmodum & assiduò calefacientiũ ac exiccãtium vsu, biliosa. Quòd si hac ratione corpus simpliciter perpetuoq́; salubre, in morbũ fortè incidat, (non enim cuiuis vel saluberrimo morbi causas vitare facile est) id quo tẽpore ægrotat, tum simpliciter salubre esse, tum in præsentia ægrotare dicetur. Pari ratione si idem corpus in neutrum affectum incidat: quo tempore ita afficitur, & simpliciter perpetuoq́; salubre, & in præsentia neutrum dici poterit: quemadmodum corpus simpliciter perpetuoq; morbosum, si interdùm sanum fiat, aut neutrum, id simpliciter perpetuoq; morbosum, & in præsentia uel sanum vel neutrum dici poterit.

Quod verò magna ex parte salubre est, haud longè abest ab optima constitutione.

Diximus ex Galeni sententia in commentarijs nostris in libros de curandi ratione ad Glauconem, temperatam naturam duplicem esse, summam ac consummatam, quæ cogitatione veriùs quàm re ipsa consistit, nisi fortè breuissimo tempore duret. Hanc Galenus optimã ac aptissimè compositam uocat. Hæc non habet latitudinem, quæ diuidi possit. Alterã uerò quæ ab huius absolutione perfectioneq; paululum deflectit uersus extrema, habetq; latitudinem quandã, ab optima scilicet vsq; ad neutram, quæ quidem diuidi potest. Cum igitur multa sint extrema, tã intemperiei quàm compositionis, uersus quæ ipsa

vergit,

vergit, multæ erunt eius differentiæ. Nam alia ad calidum, alia ad frigidum, alia ad alia extrema deflectit. Quocircà salubrium ut multum corporum, permulta sunt genera, quibus ob exuperantiæ exiguitatem, indita nomina non sunt, sed uno tantùm genere exprimuntur. Neque enim calida, frigida, humida, aut sicca, ob earum qualitatum exiguam portionem, aliud quàm sui generis nomen inuenerunt.

Morbosum simpliciter corpus est, quod ex ortu partibus simplicibus intemperatum, uel instrumentis malè compactum, vel vtrumque est.

Corpus simpliciter salubre esse dicebamus, quod absolutè & sine exceptione, primis & simplicibus partibus temperatum, instrumentis verò aptè compositum eßet: hoc est, omnium extremorum medium: nimirum calidi, frigidi, humidi, & sicci, quodq́; ex proba conformatione, numero neque superante neque deficiente, commoda magnitudine, aptoq́; situ partium constaret. Quòd si quid ex his memoratu dignum deesset, salubre simpliciter corpus dici non posset, sed vel neutrum, vel morbosum simpliciter. pro recessus ab æqualitate, ab aptaq́; compositione, magnitudine. Vbi enim tanta est exuperantia ex ipso ortu contracta, vt actiones omninò imperfectæ edatur, corpus simpliciter morbosum dicetur. Cùm ergo eiusmodi exuperantiæ multæ sint, ut modò dicebamus, multæ erunt corporum simpliciter morbosorum differentiæ, vt antè declaratum est. Igitur corpora, eorumq́; præcipuæ partes, si simpliciter sint calida, vel frigida, vel sicca, uel humida, simpliciter morbosa erunt. Sin inter æqualitatem & extremas has exuperantias collocata, neutra: vt in sequentibus fusius explicabitur.

Corpus verò in præsentia morbosum est, quod eo tempore quo tale dicitur, ægrotat. Certum autem est, id, quo tempore morbosum dicitur, aut partibus simplicibus intemperatum, aut instrumentis malè compositum, aut vtrumque esse.

Morbosum in præsentia corpus est, quod nunc vel intemperie simpliciũ partium, uel inepta instrumentorum compositione, uel utroque laborat, siue id simpliciter, ab ipsoq; ortu salubre, siue morbosum, siue neutrum sit. Corpus enim simpliciter salubre, & si omnibus ex æquo causis morbosis potentissimè repugnat, potest tamẽ aliquando ob earũ magnitudinem in morbũ incidere: quoq; tempore ægrotat, morbosum in præsentia dici. Et simpliciter morbosum, idest, morbis maximè obnoxium, quo tẽpore ægrotat, morbosum in præsentia appellare licebit. Quoniam autem huc disputãdo deuenimus, vidẽdum est, quæ corpora quibus uel repugnant uel conueniunt, hoc est, ut loquuntur Græci, quæ systata, & quæ asystata sunt. Salubre igitur simpliciter, cũ morboso ac neutro simpliciter pugnat: ideò simul esse nequeunt. Morbosum autem simpliciter, cum salubri in præsentia esse potest, ut ante ostẽsum est: & cum morboso & neutro in præsentia. Nam vt supra diximus, salubre corpus vi & assiduitate causarum morbidarum in morbũ labi potest: proinde in neutrum affectum, cuiuscunq; significationis sit: seruata semper genuina ad sanitatem proclinitate. Salubre in presentia cum neutro in præsentia esse non potest, cuiuscunque sit significationis: nam quod est in præsentia sanum, id temperatum & commoderatum est. In presentia autem neutrum, primæ quidem significationis, nec temperatũ, nec probè compositum est, sed in medio constitutũ: secunde autem

dæ autem significationis, quando necessariò altera oppositione morbidum est, uel utraque, & cōpositione salubre, aut contrà: sanum igitur nullo modo dici poterit, cùm id temperatum, & probè compositū sit. Nec cum tertiæ significationis neutro esse potest. Nam quod modò sanum, modò ægrum est, in toto eo tēpore quo tale existit, sanū dici non poterit, sed altera parte sanum, altera ęgrum. Semper enim eorum fieri cōparatio debet, pro eodem tēpore, ut pòst dicetur. Repugnat, & salubre in præsētia, morboso in præsentia: cōtraria enim sunt: proindè simul consistere nequeunt. Coire uerò salubre in præsentia, cū simpliciter morboso potest: quoniā cum id in sua peculiari ualetudine agit, (agit enim aliquando: alioqui frustrà morbosum in id quod simpliciter, & quod in præsentia tale est, diuideretur) temperatum ac probè compositū est, non optimè, sed suo modo. Cum neutro etiā simpliciter in primo & secundo significato, salubre in præsentia erit: nam utrumque horum suo modo sanū est. In tertio uerò significato, & si modo sanum, modò ægrum esse natū ex ipso ortu est, quia tamen eo toto tempore sanum esse potest, simul esse poterunt salubre in pręsentia, & neutrum simpliciter tertiæ significationis. Si uerò eo tempore quo neutrū tale natura existit, nunc ægrotet, nunc uerò sanū sit, cū sano in præsentia esse non poterit: nam toto eo tempore sanum esse non dicitur. Morbosum simpliciter cum salubri simpliciter non consistit, ut dictum est, nec cum affectu neutro simpliciter, cuiuscunque significationis: quādo simpliciter morbosum, intemperatissimū, uel ineptissimè compositum, uel utrūque est: quod neutri corpori, cuiuscunque sit significationis, non contingit. Neque enim in medio saluberrimi & morbosissimi cōstitutum est: neque utriusque

que utriusque particeps, id est, quod partim morbosum, partim salubre est: neque quod aliquando ægrum, aliquando sanũ est. Cum salubri uerò in præsentia esse potest, ut diximus, & cum morboso in præsentia. Nam id esse potest, in quod natura est procliue. Morbosum in præsentia, cum salubri in præsentia esse non potest. Nam morbosum & salubre utrumque in præsentia, extremè sunt contraria: simul igitur esse non possunt. Nec cum affecto neutro in præsentia, cuiuscunque sit significationis. Nam quod in medio saluberrimi & morbosissimi est, quodq; partim ægrotat, partim sanũ est, morbosum in præsentia esse non potest: quemadmodũ nec quod aliquãdo salubre, aliquando morbidum est: quia toto eo tempore morbosum in præsentia non est, sed tantùm altera parte. Cum uerò simpliciter salubri, & neutro simpliciter consistit: nam utrunque in morbum cadere potest. Simpliciter neutrum, simpliciter salubri & morboso repugnat, ut ostensum est: sed cum salubri & morbido in præsentia consistere potest, quemadmodùm iam declaratũ est. In præsentia neutrũ, cum salubri & morboso in præsentia pugnat, ut ostẽsum est. Neutrum uerò simpliciter in prima significatione, cum neutro in presentia eiusdem significationis simul esse potest. Nam quod in medio saluberrimi & morbosissimi natura constitutum est, id in presentia tale esse potest, non aliter atque salubre simpliciter & in præsentia, Ad eundem modum secunde significationis neutrũ simpliciter, cum neutro in presentia eiusdem significationis: & neutrum tertiæ significationis simpliciter, cũ neutro eiusdem significationis in præsentia esse potest. Tale enim in præsentia unumquodque corpus re uera esse potest, quale ab ipso ortu est. Verum coire non potest neutrum simpliciter

titer primæ significationis, cum simpliciter neutro secūdæ, & tertiæ: nec neutrum secundæ, cū neutro primæ & tertiæ: nec neutrū tertiæ, cum neutro primæ & secundæ significationis. Ad eūdem modū nec neutrum in præsentia, cum reliquis neutris in præsentia. Porrò autem neutrum in præsentia primæ significationis, cum neutro secundæ & tertiæ simpliciter, eße non potest. Quod enim in præsentia exquisitè est medium saluberrimi & morbosissimi, id partim salubre, partim morbosum, natura esse non potest: nec alio tempore salubre, alio morbosum. Qui fieri enim pōt, ut natura calidius, & in humiditate & siccitate temperatum, aut cōtrà: & temperatum, sed male compositum corpus sit, aut cōtra, & tamen exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, tam qualitatū conuenientia, quàm partium compositione nunc sit: quodq́; altero tempore salubre, altero insalubre re ipsa existat? toto enim eo tempore exquisite medium saluberrimi & morbosissimi natura eße nō potest. Nec similiter neutrū in præsentia secundæ significationis, cum neutro simpliciter primæ & tertiæ significationis simul eße pōt. Quod enim parte altera salubre, morbosum altera est: aut elementorum qualitate mediocre, partibus verò malè compositum, aut cōtrà: exquisitè medium saluberrimi simpliciter & morbosissimi, aut hoc tēpore salubre simpliciter, illo morbosum esse non potest. Nec in pręsentia neutrum tertiæ significationis, cum neutro simpliciter primæ & secundę: ut ex ijs quę ante retulimus, constare potest. Hęc autem omnia. ex sequēti diagrammate luculētiora fient: in quo 1 primā, 2 secundam, 3 tertiam vocis neutrum, significationem ostendit: o systata corpora, idest, quę coire possunt: o asystata, quę simul esse nequeunt.

SALV-

SALVBRE IN PRÆSENTIA
SALVBRE SIMPLICITER
1 2 3
1
NEVTRVM IN PRÆSENTIA
2
3
1 2 3
1 2 3
1
2
NEVTRVM SIMPLICITER
3
1 2 3
MORBOSVM IN PRÆSENTIA
MORBOSVM SIMPLICITER

Atque morbosum semper est, quod ab ipso ortu aut simplicib. primisque partibus, uel omnibus, vel quibusdam, uel principibus, intemperatissimum est aut instrumentis pessimè compositum, iisq́; similiter vel omnibus, uel quibusdam, vel præcipuis.

Quemadmodum corpus semper salubre, non solùm quod perpetuò, sed & absolutè, vtrũque enim significat διὰ παντὸς, ut ante declarauimus, tale esse dicebamus, nempe optime conditum ab ipso naturę, exortu: Ita morbosum semper id esse dicimus, quod perpetuo absoluteque tale existit: hoc est, quod deterrimam habet constitutionem ab ipso ortu, quæ per totam vitam talis durat, etiam si aliquando sanum sit. Sanum enim in pręsentia esse potest, non integrè, sed suo modo: ut prius diximus. Nam præcautionis ratio, quę in agendis, assumendis, excernendis, & foris incidentibus continetur, efficit ne semper morbosum corpus pręsenti morbo laboret. Quemadmodum enim similes causę multę ac vehementes, corpus quantumcunque salubre simpliciter sit, in morbum trahunt, ita contrarię multę ac vehementes morbosum corpus à morbis seruant. Siue igitur quod salubre semper est, ęgrotet, siue quod semper est morbosum, sanum sit: tamen suam vtrique natiuam constitutionem seruat: proindeque alterum semper salubre, alterum semper morbosum dicitur. Deterrima igitur hęc constitutio fit, intemperatissimis primis ac simplicibus partibus, vel omnibus, uel quibusdam, uel certè principibus: aut instrumentis pessimè compositis uel omnibus, vel quibusdam, uel principatum in corpore habentibus. Vbi enim simplices partes omnes, tam vehementer sunt intemperatę, vel instrumenta tã malè composita,

posita,(citra tamen morbum) vt vitiosas omnino actio
nes edunt:aut nonnullæ , non omnes , sed quæ sint magni
momenti partes,cuiusmodi stomachus est,aut certè prin
cipes partes,vt cerebrum,cor,iecur: corpus semper mor
bosum dicitur,aptum tota vita tale perseuerare , etiam
si,ut diximus,nunc sanum agat.

Magna autem ex parte morbosum corpus est, quod ab huius quidem vitio recedit, nondum tamen in medio constitutum est.

Ex his quæ iam diximus aut deinceps dicemus, certũ
est omne corpus quod simpliciter aut salubre , aut mor-
bosum,aut neutrũ est , ab ipso ortu tale esse : proinde per
omnem vitã perpetuò tale perseuerare: hoc est, genuinã
illam temperaturam ac compositionem quam ab initio
accepit,perpetuò seruare,quocunque affectu in præsen-
tia laboret. Sed inquies,si tale perpetuò manet semper ta
le dicetur:quod si verum est salubre vt multum,et sem-
per tale dicetur:quare simpliciter salubre,in semper , &
magna ex parte tale,diuidi non põt:quemadmodum nec
morbosum,nec neutrũ simpliciter:sed oẽ corpus simplici
ter vel salubre,vel morbosum,vel neutrum, semper tale
existit, & non ut multũ. Hoc facilè diluere poterit, quis-
quis in memoriã reuocauerit,quæ de hac voce διά παν-
τός *suprà diximus. Corpus enim* ὑγιεινόν διά παντός
esse diximus nõ quod ab exortu tale semper maneat sed
& absolutè salubre sit. Ad eundem modũ morbosum &
neutrum dicitur. Quare magna ex parte salubre corpus
& si tale per omnem vitam permanet , non tamen διά
παντός ὑγιεινόν *dicitur,quia absolutè salubre non est. Si*
militer morbosum ut multum & si per omnem vitã tale
perseuera:,non tamen διά παντός νοσῶδες *dicitur,quia*
exqui-

exquisitè tale nõ est. Morbosum igitur vt multum corpus est, quod nõ absolutè intemperatum ac malè compositum est, sed semper tale: & q̃ ab absolutè vitioso ita discedit, ut in medio saluberrimi & morbosissimi corporis non existat: hoc est, vt neutrum non sit. Cùm autem morbosum semper corpus sit, quod in caliditate, frigiditate, & humiditate, uel siccitate: aut quod in caliditate et humiditate, caliditate & siccitate, frigiditate, & humiditate, frigiditate & siccitate exuperarit: aut vitiatæ uel magnitudinis, uel formæ, uel situs, uel numeri sit: uel hęc omnia deprauata habuerit: ab uno quoq; horũ vitiosorũ extremorũ vsq; ad neutrum affectũ latitudo est: in qua corpus constitutum, morbosum ut multum dicitur. Quod autem in extremis eiusmodi est collocatũ, morbosum semper. Quod verò in horum æqualitate & symmetria est positum, semper salubre: & quod in latitudine quæ ab hac æqualitate & symmetria vsque ad neutrum affectum peruenit, ut multum salubre appellatur.

Quoniam neutrum corpus triplex esse dicebamus: primum quidem, quod neutrius extremarum affectionum, secundum quod vtriusque: tertium, quod nunc huius, nunc illius est particeps: iuxta primum significatum neutrum corpus est, quod exquisitè medium est saluberrimi & morbosissimi. Atque id aut simpliciter tale est, nimirùm ab ipso ortu ita constitutum: aut in præsentia, quod in præsenti tempore saluberrimi & morbosissimi mediũ existit.

Si quæ de salubri & morboso priùs declarata sũt, memoriæ mãdaueris, facilè quid neutrum primæ significationis sit intelliges. Saluberrimum.n.& morbosissimum

esse

esse diximus, & quod simpliciter, & quod ab ipso ortu: in præsentia verò, quod in præsenti tempore integram habet constitutionem. Quod autem in horum medio exquisitè collocatum est, neutrum appellatur: utpotè quod neque saluberrimum, neque morbosissimum sit, neq; in alterutram affectionem magis declinet. Neutrum igitur simpliciter iuxta primam significationem est, quod ex ipso ortu exquisitè medium est simpliciter salubris & morbosi. Neutrum verò in præsentia, eiusdem significationis est, quod salubris & morbosi in præsentia exquisitè medium est. Cùm igitur simpliciter, & semper, & magna ex parte dicatur, ut mox docebimus, neutrum simpliciter medium erit salubris & morbosi, tā semper quàm magna ex parte. Similiter neutrum in præsentia, medium erit non solùm absolutissimè salubris, & morbosi in præsentia, sed & ab hac perfectione paululum deflectet.

Neutrum autem simpliciter, aliud perpetuò tale est, idq; ī omni ætate tale perseuerat: aliud verò magna ex parte, quod permutationes quasdam recipit.

Semper neutrum, quemadmodum salubre & morbosum, dicitur quod exactè tale genitū est, ꝑseueratq; per omnes ætates. Magna verò ex parte neutrum, tale quidem genitum est, sed non est exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi, uerùm ad alterutrum extremum nempè salubre uel morbosum, paululum deflectit: proinde non perpetuò tale manet, sed prout magis minusve ad salubre vel morbosum vergit, ita frequentius aut rarius permutatur. Quod enim ad salubre propius accedit, rarius: quod verò ad morbosum, sæpius permutatur.

Iuxta verò secundum significatum neutrum

corpus est, quod ex ipso ortu contrariarum simul affectionum est particeps, siue in vna parte, siue duabus differentibus. In una quidem, si in altera egentium qualitatum oppositione, uel utraque etiam, probè temperatum sit: sed in formatione, vel magnitudine, uel numero, vel situ partium, vitium fecit. Aut contra si in his quidem, vel omnibus vel quibusdam, inculpatum sit: in temperatura verò peccet. In diuersis autem partibus, & per omnes oppositiones quodammodo potest contrariorum simul esse particeps. Et semper id tale est, quod per omnes ætates simile permanet: magna uerò ex parte, quod in aliquo permutatur. Ad eundem modum, in præsentia neutrum est iuxta secundum significatum, quia aut in vna parte, aut in diuersis, alia ex his quæ ipsi insunt, salubria, alia morbosa habeat.

Neutrum secũdi significatus simpliciter quidem tale est, quod ex ipso ortu contrariarum affectionum, nempè salubris & morbosæ particeps est: quod bifariam contingit, vel in una corporis parte, uel in diuersis. Potest.n. una eademq́; pars, aut utraq; oppositione temperata esse sed vel in magnitudine, uel formatione, uel numero, vel situ, uel horũ aliquib. uitiata: aut in altera tãtùm, hoc ẽ, uel ĩ caliditate & frigiditate tẽperata, sed uel humidior, uel siccior: vel contrà frigidior uel calidior, sed tẽperatę humiditatis & siccitatis esse, idque seruata vel vitiata magnitudine, formatione, numero, situ, vel his omnib. uel aliquib. Corporis quoque partes alię probè debiteq́;, aliæ improbè temperatę & compositę esse possunt. Ie-

cur, verbi gratia, optimè temperatũ & constitutum esse pōt, testes verò vel cerebrum deterrimè. Corpus igitur quod ex generatione aliquam è commemoratis affectib. cōstitutionem habet. simpliciter neutrum dicitur. Quòd si omninò per omnem ætatem tale perseuerare idoneum est, semper perpetuoq́; sin ab hoc aliquantum deflectat, magna ex parte neutrum secũdæ significationis dicitur. Quòd si nō ex generatione tale sit, sed aliqua occasione in eiusmodi affectum inciderit, neutrum in præsentia secundi significatus appellabitur. Sed fortè repugnabis, cũ fieri non possit, vt duo contraria in eodem subiecto simul existant: contraria enim sunt salubre & morbosum, quorum particeps est neutrum secundæ significationis, ut dictum est. Tibi respondemus, corpus hoc modo affectum, simpliciter, neque salubre esse, neq; morbosum, sed tantũ ad aliquid relatum. Nam salubre eiusmodi corpus est, quatenus tēperatę caliditatis partem aliquam hēt. Morbosum verò, quatenus eãdem habet humidiorem uel sicciorem. Itē quatenus est iecore probè temperato, aptèq; composito: cerebro verò vel intemperato, vel ineptè cōposito, vel vtroq; modo affecto. Ex his palàm est, eandē partem dici partim morbosam, partim salubrem: non tamen vel morbosam simpliciter, vel salubrem: vnde & totum corpus neutrum dicitur: quēadmodum plures partes, alias esse probè, alias improbè constitutas; vnde similiter corpus neutrius appellationem habet. Sed rursus inquies, id genus neutrum nihil differt à simpliciter morboso. Satis enim est id intemperatum, vel malè compositũ esse, ut morbosum simpliciter, dicatur, qđ neutri secũdæ significationis competit. Respōdemus, morbosum, intemperatum, vel ineptè compositũ, vel vtrunq; esse, vel in

omnibus,

omnibus, vel aliquibus pręcipuis (vt dictum est) partibus, uel quę sint alicuius momenti: ita ut probè affectas superent, proinde affectiones vitiosissimas edant. Neutrum verò etsi intemperatum, vel ineptè compositum est, non tamen in omnibus, neque pręcipuis, ita ut quas edit actiones, vitiosissimę non sint, sed neutrę: neque omnino imperfectę, neque omnino probę. Affectus enim neuter secundę significationis, non ita salubrem uincit, ut morbosus simpliciter dici poßit.

Secundum verò tertium significatum neutrum corpus est, quod aliquando salubre, aliquando morbosum vicißim existit: ut nonnullis accidit, qui in pueritia salubres, in iuuentute verò morbosi existunt: aut contra.

Neutrum iuxta tertium significatum, quemadmodū & alia, dicitur simpliciter & in pręsentia tale. Simpliciter quidem, semper, & vt multum. Simpliciter igitur neutrū tertiæ significationis est, qđ suapte natura in alijs ętatib. ad sanitatem, in alijs ad morbum est procliuius: quemadmodum & in alijs temporib. locis, & viuēdi normis. Sunt enim qui in pueritia sani, in iuuentute morbosi degant, & contra. Sunt pręterea & alij, qui sua natura ęstate optimè, hyeme deterrimè habeant, & contra quēadmodum & alij sunt quib. calidę regiones salubres, frigidę insalubres sint. Similiter & nōnulli, quos calida victus ratio sanos, frigida verò ęgrotos reddat: & contrà. Nec ideò eiusmodi corpus salubre aut morbosum est simpliciter, hoc est, ex generatione, sed tantùm ad aliquid relatum, nempe ad hoc vel illud tempus, vel locum. Alio .n. tēpore, alia ętate, & alio loco salubre est, alio morbosum. Corpus autem quod non solùm potestate, sed re ipsa

ſanum eſt, ægrotat verò diuerſis temporibus, ætatib. & locis, & diuerſa victus ratione, neutrum iuxta tertiam ſignificationem in præſentia dicitur. In exemplari græco ἐν μέρει *legitur, quod nos uiciſſim uertimus: quæ uox etſi ſuperuacua videtur, (nã alternatim ſalubre & morboſum degere, nihil aliud ſonat, quàm aliquãdo ſalubre, aliquãdo morboſum) neceſſariò tamen hìc addita eſt, ut horum affectuũ viciſſitudo ſignificetur: quæ cùm in alijs, tũ maximè anni tẽporum viciſſitudinib. reperitur. Leonicenus hanc ſuppreſſit, propter rationem (vt arbitror) modo commemoratã. Manardus verò, in parte, vertit: qua voce quid intelligere velit, me prorſus latet.*

In vno autem tempore, neutrũ ad hunc modum ſumptum, conſiſtere exquiſitè non poteſt: longo verò ac ſpacioſo poteſt. Non autem me latet hanc vocem, nunc, bifariam vſurpari.

τὸ νῦν, *ideſt*, τῶ ἐν τῷ παρόντι, *quod eſt in præſentia, ſiue nunc, bifariam dicitur. Aliquando enim temporis momentum ſignificat: vt, Nunc mihi id in mentem venit. Nunc, pro temporis, in quo ſumus, articulo ſumitur. Aliquando verò temporis ſpatium etiam ſignificat, tantum quidem, quantum res quæ exprimitur, durat: ut cũ dicimus hominum mores nunc eſſe corruptiſſimos. Nunc ſignificat non horã, non diẽ, non hebdomadã, aut menſem ſolum, ſed multos etiam annos. Ad eundem modum corpus ſalubre, morboſum, & neutrum nunc, dupliciter: nẽpe quod ſolo momento tale exiſtit: & quod longo ſpacio tale permanet. In hoc poſteriore ſignificato conſtat, nũc, debere dici de neutro corpore tertiæ ſignificationis, hoc eſt, quod viciſsim ſalubre ac morboſum eſt pro temporum ac ætatum varietate: ut antè declaratum eſt.*

Quot

Quot modis igitur ſalubre, morboſum, & neutrum dicatur, & quale vnumquodque ſit, abundè explicatum eſt: de ſignis autem deinceps dicemus.

Oſtenſum eſt ſupra, ſalubre, morboſum, & neutrum, trifariam dici: nempe vt corpus, vt cauſa, vt ſignum. Rurſus horum quoque, ſimpliciter, & in præſentia. Et ſimpliciter, ſemper, & vt plurimum. Neutrum quoque tum corpus, tum cauſa, tum ſignum, trifariam, nempe aut vtriuſque, aut neutrius contrariorum participatione, aut aliquãdo huius, aliquando illius. Et quod vtriuſque eſt particeps, id vel ex æquo vtriuſque, vel alterius magis eſt particeps. Certum eſt igitur, in ſanitatis latitudine cõtineri, corpus ſalubre & morboſum & neutrum, tàm ſimpliciter quàm in præſentia: vt fuſius poſtea dicemus. Igitur de ſignis nunc dicendum eſt.

Sunt autem ex his ſalubria quidem, quæ præſentem indicant ſanitatem, futuram prænunciant, & præteritam ad memoriam referunt. Morboſa verò, quæ morbum præſentem ſignificant, præteritum in memoriam reuocant, & futurum prædicunt. Ad eundem autem modum neutra, alia neutram affectionem oſtendunt, prænunciant, & memoriæ tradunt. Atque hæc aut nihil omninò de affectionibus indicant, aut non magis ſalubrem quàm morboſam, aut in aliqua re ſalubrem, in alia morboſam: aut aliquando ſalubrem, aliquando verò morboſam: hæcque iuxta tria tempora, non aliter atque ſalubria & morboſa dicuntur. Omnia autem hæc, nonnunquam à veteribus medicis ſigna prognoſtica

dicuntur: tametsi & præsentia & præterita signi-
ficant.

*Diximus antè, Galenum à corporibus, quòd ipsa no-
bis priora obijciuntur, incepisse. Nam signa tractāda su-
scipit, quoniam per hęc corporū qualitates affectionesq;
cognoscuntur: hoc est, sanitas, morb. & neuter affectus:
proinde ipsis principiorum vice in hac coniecturali me-
dicinę parte vtimur, ut antè monstrauimus. Nobis.n.
hoc est, sensui manifestiora sunt, quàm ex quibus nascū-
tur causę. Nam affectiones quorū signa sunt, nobis pro-
dūt, interdum quidem pręsentem: vt pulsus inęqualitas,
quę presentem febrem ex putredine significat. Interdū
futuram: ut proba concoctio, quę futuram sanitatem prę
dicit. Interdum præteritam: vt in diaria febre luculēta
macies, quę mœrorem pręcessisse testatur. Cùm igitur
eiusdem causæ plures sunt effectus, sese deinceps conse-
quentes, primus non solum suam causam, sed & futuros
effectus potest significare: ut quia uirium robur primùm
morbi materiam concoquit, deinde eam expellit, postea
sanitatē restituit: primus effectus, nempe concoctio, prę-
sentem suam causam ostendit, scilicet virium robur, &
futuros alios effectus sese ordine cōsequētes: nempe futu
rā materię expulsionem, quę in crisi fieri solet: & sanita
tem, quę hanc expulsionem sequitur. Ad eundem mo-
dum vbi affectus plures habet causas ordine sese conse-
quentes, eas omnes indicabit, ut faciei pallor ac tumor, et
palpebrarum grauis motus: primum humorem qui hanc
mouendi difficultatem, tumorē & pallorem intulit, signi
ficat: deinde humorem hūc ob nimias vigilias accessisse.
Itaq; signa alia presentem sanitatem, morbum, & neu-
trum affectum significant: Gręcisque διαγνωστικὰ siue*

δηλωτικὰ

δηλωτικὰ appellantur. Alia eosdem affectus futuros prę nunciant, & προγνωστικὰ dicuntur. Alia prętéritos in memoriam reducunt, uocãturq; ἀναμνηστικά. Sanitatem hìc intelligo non solùm τὴν νῦν, idest, quę in prę ſentia est, sed & nobis congenitam. Ad eundem modum, morbum, & neutrum affectum, tum qui in præsentia est, tum nobis congenitum, dicimus. Signa igitur, quæ quidem sanitatem testantur, salubria: quæ autem morbum, morbosa: quæ verò neutrum affectum, neutra vocantur. Neutra autem, alia quidem statim neutrius affectionis participem significant, prænunciant, & memoriæ produnt: cuiusmodi est qui salubris & morbosi omninò est medius. Alia nihil prorsus de affectione indicant, prædicunt, aut in memoriam reuocant. Alia non magis salubrem quàm morbosum statum. Alia in aliquo salubrem, in aliquo morbosum. Alia quandoque salubrem, quandoq; morbosum: ut ex Galeni dictione constat.

Atque non parua ex indicantibus ac prænunciantibus vtilitas habetur: minor verò ex his, quæ in memoriam præteritum affectum redigunt.

Hæc signorum genera tàm medico quàm ægroto pernecessaria omnia sunt: sed tamen quæ præsentem affectum ostendunt, & futurum prædicunt, magis: quæ verò præteritum in memoriam reducunt, minus. Nam quæ præsentis status naturam, eiusque causas explicant, efficiunt, vt qui vel sano vel ægro præest medicus, & sanitatem tueatur, & morbum profliget: siquidem ab his indicationes non solùm tuendæ valetudinis, sed & depellendi morbi sumuntur: quod ad finem consequendum maximè necessarium est. Neque enim sanitatem præsentem tueri quis poterit, nisi hanc eiusque causas cognouerit.

causas cognouerit. Sanitas enim alia optima est, alia ab hac deflectit. Optima, temperatissima est, & moderatissima: ideo seruari moderatissimis tẽperatissimisq́; debet. Quæ uerò ab hac deflectit, multiplex est, calida, frigida, humida, sicca, ex his mixtæ: quarum nulla diuisionẽ recipit, nisi in ratione maioris & minoris: ut supra fusè docuimus. Hæ seruantur non temperatissimis, sed similib. Quòd si eas ad optimam reducere velis, cõtrario uictus genere (qđ à mediocri tẽperatoq́; tantùm discedat, quantùm hæ ab optima temperie deflectũt) vti oportet: quod omnino fieri nõ poterit nisi tẽperamentis, quale quodque sit, cognitis. Ad eũdem modũ ignorato morbo, eius causis, imò & eorũ magnitudinibus, medicus remedia rectè instituere nõ poterit. Necessaria igitur ad sanitatem est, signorũ quæ præsentem affectum ostendãt, cognitio. Nõ minus verò vtilia sunt ac necessaria, ea quib. futurũ affectionis successum præuidemus, προγνωστικὰ appellant. Neq; enim sine his remedia, victusq; ratio rectè præscribi possunt. Prætereà medico ex his non exigua laus accedit. Quæ verò præterita cõmemorant, vtilitatem quoq; adferunt, sed minorem, ut diximus, quàm quæ præsentem affectum ostendũt, & futurũ prædicunt. Efficiunt enim, vt medico maiorem fidem ægrotus adhibeat, magisque pareat: quod magni ad curationem momenti est.

Cum igitur salubria corpora alia simpliciter talia sint, alia in præsentia, (quæ & sana dicuntur) simpliciter salubrium duplicem esse differentiam diximus: nempe & quæ perpetuo eiusmodi sunt, & quæ ut plurimum. Perpetuo salubria sunt, quæ optimam habent cõstitutionem: ut plurimum verò, quæ non longè ab hac recedunt.

Quod

Quòd suprà fusissimè docuit; nunc uelut epilogo quodam recenset: nimirũ corporis salubris differentias, antequã illius signa explicet, vt seruata illarũ memoria, facilior sit signorũ intelligentia. De eiusmodi autem differentijs nunc verba retexere, superuacuum esse putamus, quãdo plus satis de his paulò antè disputatum est.

Horum autem notæ, ab his quæ secundum substantiæ rationem insunt, sumendæ sunt: & ab his quæ ex necessitate consequuntur, tum actionibus, tum symptomatis, quæ & accidentia propriè uocantur.

Salubrium corporum notę, ab his quę secundum substantię rationem insunt, sumuntur, & actionibus, & symptomatis, non omnibus, sed quę necessariò temperaturam consequuntur. Secundum substantię rationem insunt qualitatum temperamẽta, instrumentorũ compositio, et quę ex his nascuntur qualitates. Caliditas enim et frigiditas, humiditas & siccitas, quę in corpore tactu percipiuntur, natiuam primarum partium temperationem ostendunt. Quales enim eiusmodi partes tactu sentiũtur, tales natura sunt. Nam qui protinùs tactu sentitur calor, ei proportione respondet, qui ex prima constitutione inest: nisi aduentitius sit. Ad eundem modum reliquę qualitates. Qualitatum temperamentum comitatur substantię concrementum, ac habitudo corporis. Concrementum quidem, ut durities et mollities: habitudo uerò, ut gracilitas & corpulentia, macies & pinguedo. Durities. n. vt quę à siccitate prodeat, corpus siccum esse ostendit. Mollities, tanquam ab humiditate nata, humidum. Eadem ratione gracilitas et macies à siccitate originem habentes, siccum. Corpulentia & pinguedo ab humiditate (corpu-

lentia

lētia quidem à calida, pinguedo uerò à frigida) humidū esse ostendunt. Corporis autē constitutio & συμμετρία, constat ex magnitudine, figura, numero, & situ partiū: ut priùs exposuimus. Ex horū autem constitutione proba quidē, pulchritudo: improba verò, turpitudo uniuersi corporis eiusque instrumentorum nascitur. Ad eundem modum, ex iusta qualitatum mixtione nascitur coloris et formę uenustas: ex uitiosi, deformitas. Cum his comprehendi poßunt quæ corpori adnascuntur, ut capilli, barba, pili: ex quorum densitate, raritate, colore, & figura, temperamentorū notę petuntur: aliud enim dēsi capilli, aliud rari, aliud nigri, aliud albi, aliud asperi, aliud leues, aliud recti & passi, aliud crispi & intorti ostendunt: ut ex sequētibus manifestum fiet. Corporis actiones sunt, quæ ab animali, uitali, & naturali facultate prodeūt, Ab animali quidem, sensus, motus, & ratio, sensus communis, proprius. Communis, somnus & vigiliæ: proprius, uisus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Sub actione affectionem, idest, passionem intelligimus: quę non minorem quā actio ad temperamenta eorumque diatheses indicandas uim obtinet. Nam facilè vel ægrè externas iniurias tolerare, cuiusmodi sunt frigoris, caloris, cibi, potus, inediæ, & similium, quales sunt tēperaturæ, ostendit: ut posteà dicetur. Ad eundem modū procliuitas, ingenitaq; facultas agēdi ac patiendi: alij enim prōptè, alij laboriosè discunt: quidam natura inuidentiores, alij misericordes magis sunt. Ex motu quoque temperamētorum notę petuntur: nam respiratio, thoracis temperaturam & cōpositionem significat: quēadmodum progressio, crurum. Actiones quę à principe facultate prodeunt, sunt cogitatio, quàm nonnulli imaginationem uocant, iudicium, memoria. Quę uerò

à vitali

à vitali facultate proficiscuntur, sunt arteriarum & cordis pulsus, & animi motus, cuiusmodi sunt iracundia, furor, excandescentia, audacia, timor, inuidentia, odiū, misericordia, cūctatio, pręcipitatio, humanitas, morositas, animi dolor, spes, amor, confidentia, lętitia, & tristitia. Naturales actiones, poculentorum esculētorumq; desideriū: sub quo genere excrementa continentur, quę cùm uniuersi corporis, tum maximè partium unde reijciuntur, tēperationem ostendunt: cuiusmodi sunt urinę, sputa, alui sedimenta, saliua, sudores, menses, mucus: quę quarum partiū affectiones significent, posteà docebitur. In excrementis consideratur tota substantia, ut urina, sudor, alui sedimentum. Quantitas quę reijcitur: reiectorum qualitas, locus & unde, & per quem reijciūtur, tempus reiectionis: quę omnia ad naturę cuiusque cognitionem non parùm conferūt. Symptomata autem, id est, accidentia, quę temperamenta sequuntur, aut qualitates sensibus expositę, aut διαθέσεις sunt, idest, affectiones quędam secundum naturam, temperamēta consequētes. Sensibus expositę sunt, uisui quidem color, figura, & quantitas. Nam oculis deprehendimus faciei ruborem, linguę nigrorem, & corporis uniuersi flauum colorem: ac reliquos nō solùm corporis, eiusq; partium, sed & eorum quę corpori adnascuntur, ut capillorū, barbę, & aliorum pilorum colores. Eorūdem quoque figuras, & magnitudines: cuiusmodi sunt capitis moles rotunditas: capilli dēsitas, asperitas, & similia. Olfactu uerò excrementorum odores: gustu sapores: ut sputi dulcedinem, acorem, & oris amarorem. Tactu uerò primas qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem: & ex his nata duritiem & mollitiem, & similia: quę priùs in eorum genere contineri

diximus,

diximus, quę ſubſtantialiter inſunt. Tactu quoque tenſionem & laxitatem deprehendimus. Hęc igitur in genere ſunt, quibus corporum temperamenta & compoſitiones deprehendere licet.

Ab ipſa quidem ſubſtantia, eorum quæ optimè ſunt conſtituta, ſimplicium partium mediocritas in caliditate & frigiditate, ſiccitate & humiditate: inſtrumentorum uerò, in magnitudine & numero eorum, ex quibus componuntur: ad hæc formatione & ſitu ſingularum partium, totiuſque inſtrumenti. Ab his verò quæ ex neceſſitate conſequuntur, in ſimplicibus quatenus ad tactum attinet, duritiei & mollitiei mediocritas: quatenus autem ad viſum, coloris bonitas & leuitatis aſperitatiſque mediocritas. In actionibus, integritas, quam & virtutem appellamus. Ab his uerò quæ inſtrumenta comitantur, in inſtrnmentorum corporis vniuerſi proportione, ac pulcritudine. Prętereà in actionum ab ipſis prodeuntium uirtute. Optimæ igitur conſtitutionis corporum hæ ſunt notæ.

Cùm corpus ſalubre aliud optimè conſtitutum ſit, aliud ab hac perfectione nonnihil deflectat: ab optime conſtitutionis ſignis auſpicatur. Rurſus cū ſigna alia ab his que ſubſtantialiter inſunt, alia & ab actionibus & ab accidentibus, quę ex neceſſitate temperamentum conſequuntur, ſumantur, vt modò dicebamus: ea primò quę ſecundum ſubſtantię rationem inſunt, tractat. Optimę igitur conſtitutionis ſigna quę ab his ſumuntur, ſunt mediocritas exacta omnium extremorum, nempe caliditatis et frigiditatis, humiditatis & ſiccitatis: quàm nos, vt prius oſtendimus,

ostendimus, tactu deprehendimus. Cùm enim duplex in corpore calor sit, alter quem re ipsa tactu sentimus, alter qui facultate inest, ex primorum elementorũ mixtura natus, prior alterius magnitudinem ostẽdit. Nam quemadmodũ nũc dicebamus, hi proportione respõdẽt. Itaq; qualem & quantũ admota manus sentit, talis tãtusq; facultate in corpore existit, modò corpus omnis alienæ qualitatis, nẽpè caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis, exuperantis expers sit. Cùm igitur corpus non magis calidũ quàm frigidum, nec magis humidum quam siccũ sentitur, eucraton siue temperatum omninò est. Sed quoniam corpus, ut priùs dicebamus, ex diuersis contrarijsq; partibus est conditum, alijs quidẽ calidis, ut corde: alijs autem frigidis, ut cerebo: alijs humidis, ut carne: alijs siccis, ut ossibus: alijs uerò temperatis, ut cute: non potest in omnibus calor similis apparere. Ideò in exploranda hominis natura, ea pars tangenda est, quę nullius extremorum est particeps: in qua si harũ qualitatum aliqua prępolleat, nẽpè caliditas, uel frigiditas, uel humiditas, uel siccitas, intẽperatũ erit, denominationemq; sortietur ab eo quod in mixtione pollet elemento. In corpore autẽ hominis, cutis, maximeq; internę manus, omnium partium temperatissima est, ut docet Galenus: proinde ex hac maximè temperamentum explorandum est. Quam si nõ magis calidam quàm frigidam, neque magis humidã quàm siccam perceperis, sed omninò in horum medio constitutam: scito corpus optimè temperatum esse. Porrò autẽ cũ ex his qualitatibus aliæ (ut priùs diximus) nascantur, nempe durities, mollities, gracilitas; & corpulentia: si corpus neque durius, neque mollius, neque gracilius, neque corpulentius, sed in horum medio constitutum sit: (eusar

con

con Greci, nos quadratum dicimus (id optimè temperatum eße certiùs cognosces: quemadmodùm si neque aspe rius, neque lenius, neque glabrius, neque magis hirtũ appareat. Quòd si cũ his adsit coloris bonitas ac uenustas, iam certißima nota erit summę ęqualitatis. Corporis uero symmetriã, aptamq; compositionem deprehendemus ex debita partium magnitudine, cõformatione, numero, ac situ: ex quibus scilicet pulchritudo nascitur, quæ optimè constituti corporis nota est. Quod si ex antedictis ali quid defuerit, pulchrum eße corpus non poterit. Neque enim pusillos, neque uastæ molis homines, pulchros dicemus: etiam si alioqui partium proportionem habeãt: quãdò optimè conditi hominis functiones perfectè obire nõ poßunt, quibus certè optimã corporis constitutionẽ metiri solemus. Quisquis enim edit bibitq; moderatò, & nutrimentum, ut Galenus ait, non solùm in uentre, sed etiã in uenis, & tota corporis mole probè concoquit, reliquasq; naturales actiones probas habet, quẽadmodùm & animales, hoc est, probè sensuum functionibus utitur, mediusq; est inter somnolentum & peruigilem, inculpatisq; membrorum motibus præditus est: optimam habet corporis constitutionem. Ad eundem modum, si medius sit inter cunctabundum & pręcipitem, audacem & timidũ, misericordem & inuidum: si alacer, amicorum amans, humanus ac prudens existat: summè temperatus erit. Sequuntur enim, ut Galenus docet, animi mores, corporis temperaturam. Excrementa quoque si quidem secundũ naturam habeant, hoc est, cocta sint, suo tẽpore reddita, per conuenientẽ locum, & unde oportet, nec maiore nec minore modo, naturę benè constitutę sunt testimonia euidentißima.

Quæ ue-

Quæ uerò ab hac recedunt, ſed adhuc ſalubria ſunt, alia in ſimplicium partium temperie, alia in inſtrumentorum compoſitione (idq; uel omnium, uel quarundam uel utriuſque generis partium harum) leuiter delinquunt. Vitiorum autem differentię eędem ſunt, quę & uirtutem complentium: nimirùm temperies in ſimplicibus, & in inſtrumentis numerus, formatio, magnitudo, & ſitus. Vtriſque uerò partibus communis eſt unitas: quam & continuitatem uocamuſ. In ijſdem autem generibus ſunt morboſorum corporum uitia, iuxta utramque mor boſi ſignificationem. Terminus autem qui utrumque diſtinguit, actionum noxa eſt, quæ ſenſu percipiatur. Quæ autem ab optima conſtitutione paululùm deflectunt, re uera quidem uitiata ſunt, ſed uitium ſenſu non deprehenditur. Hæc igitur diſtiguuntur maioris & minoris ratione, tum in obeundis actionibus, tum morboſis cauſis repugnando. Simpliciter autem morboſa corpora hic diſtinguuntur, quod à morboſis cauſis promptè uincantur, & longè ab actionum integritate recedant; in amborum autem medio conſtituuntur, quę ſimpliciter, quæ cum latitudine quadam neutra dicuntur.

Oſtendebamus modò quibus notis optimam corporis conſtitutionem explicare liceret: optimam intelligo, quam ſuprà, abſolutè ſemperq; talē eſse docuimus. Nunc earum quæ ab ipſa recedunt, notę inueſtigandę ſunt: quod eadem certè methodo, qua optimam inquiſiuimus, fiet.

fiet. Ab hac autem recedunt quædam paulum, atque hec salubria ut multùm dicuntur: quędam autem multùm, morbosaq; appellantur: quedam uerò in horum medio consistunt, & neutra uocantur. Atque hæc omnia, queque suam habent latitudinem, differuntq; solùm maioris & minoris ratione: proinde eadem genera, quæ & optima constitutio, obtinēt; nimirùm primarum, quas simplices appellant, partium temperamentum, instrumentorum compositionem, & utrarumque partiū cōmunem unitatem: quam & continuitatem, ut Galenus ait, nominare possumus. Omne enim corpus, quomodocūque temperatum constitutumq́; sit, dummodò presenti morbo non laboret, intra sanitatis limites eße censetur. Itaque & neutra & simpliciter morbosa in sanitatis latitudine continentur. Cæterùm quę ab optima constitutione recedunt, salubriaq́; adhuc existunt, in simplicium partium temperie, aut instrumentorum cōpositione, uel omnium, uel quorundā, uel utriusque generis partiū harū delinquunt: idq́; uel paululùm, uel multùm: sed tamē intra, ut dixi, sanitatis terminos. Quę igitur à perfecta cōstitutione paululum recedunt, re uera quidem culpata sunt sed uitium sensu non deprehenditur. Neque enim in his tactus, caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis, & duritiei, & mollitiei, reliquarumq́; id genus qualitatum tam exiguam exuperationem deprehendere potest. Propositis enim duobus in quibus optimę cōstitutionis signa appareant, si explorare uelimus uter meliorem habeat constitutionem, quoniam sensu id non poßumus, actionibus eorum affectionibusq́; cognoscemus. Nam qui probiùs naturalibus functionibus, uitalibus & animalibus utitur, temperatior est. Naturales dico, alimen-

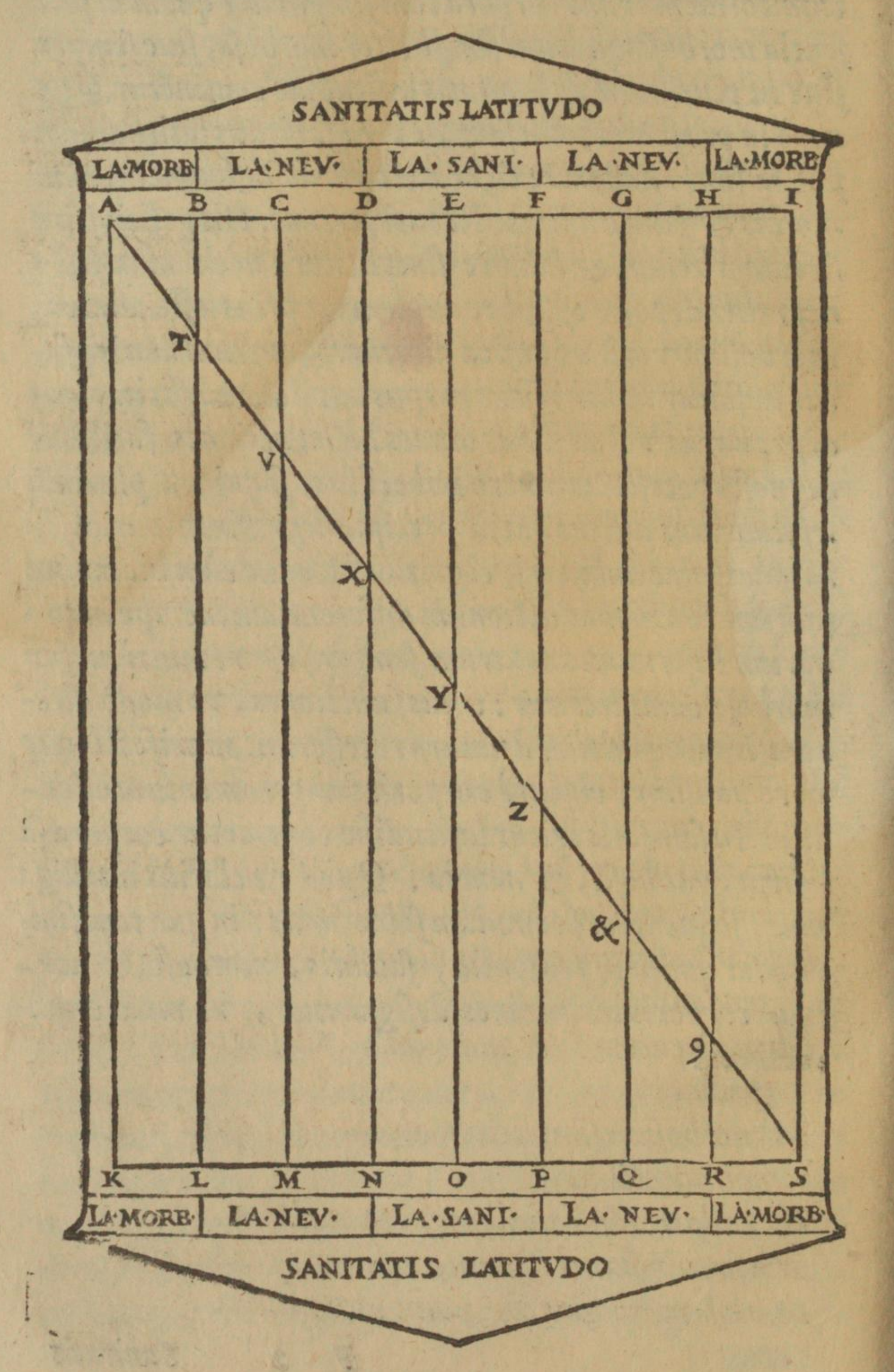
torum concoctionem, non solùm quę in uentre, sed & in uenis, & toto corporis habitu fit. Vitales pulsus neque maiores, neq; minores, neque frequentiores, neque rariores, neque celeriores, neque tardiores, sed mediocres. Ad eundem modum animi mores ac motus, neque exuperantes, neque deficientes: ut cunctationem, pręcipitationem, audaciam, timorem, misericordiam, & inuidiã, amicorũ studium, humanitatẽ, inuidentiam, iram, irę uacuitatem, & id genus alios animi affectus, de quibus in commentarijs nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem, disputauimus, & modo fusissimè disputabimus. Animales uerò, discendi celeritatem & tarditatem, somnum & uigilias, et id genus alia: de quibus antè plus satis diximus. Ad eundẽ modũ temperamẽta eiusmodi distinguemus. εὐπαθεία & δυσπαθεία, hoc est, facilitate patiendi ac resistendi morbosis causis, de quibus posteà disputabimus. Quę uerò multùm ab hoc temperamento recedũt corpora, hoc est, simpliciter insalubria, non solùm actionibus & affectionibus cognoscuntur, sed & omnibus quę suprà retulimus signis: quę suo loco disputabuntur. Quę autem in medio consistunt, (neutra dicimus) ut non facilè, sic nec ęgrè omninò sensu cognoscuntur.

Diuiditurque totius sanitatis latitudo in tres partes, latitudinem quoque non paruam habentes. Vna quidem salubrium est corporum, altera neutrorum, tertia morbosorum: quibus deinceps succedunt corpora iam morbo affecta, actionum notis sensui perspicuis distincta. Quæ igitur dolore afficiuntur, & quorum deprauati motus sunt, aut omninò perierunt, notas habent manifestas; quæ uerò debiles habent

actiones, si quidem maxima sit exuperantia, facilè: sin minor, obscurè cognoscuntur. Proinde in hoc genere noxę consistit affectio neutrius contrariorum particeps, quam neutram appellari diximus.

In sanitatis latitudine cōtinentur corpus salubre, morbosum, & neutrum: quorum quodque latitudinem nō exiguam obtinet. Salubre autem cū duplex sit, ut prius monstratum est, alterum semper absoluteq; tale, alterū ut multùm: priùs nullam habet latitudinem, estq; omniū extremorum exquisitè medium. ut multū uerò, multiplicē habet latitudinem, quę scilicet ab illo summè tēperato versus omnia extrema, nempe calidum, frigidum, humidū, et siccum. deflectit. Neutrum quoq; duplex est: semper, & ut multùm tale. Neutrum semper primi quidem significatus, latitudinem non habet: est enim exquisitè medium saluberrimi & morbosissimi. Neutrum uerò ut multū eiusdem significationis, nō exquisitè quidem medium existit saluberrimi & morbosissimi, uerùm paululùm deflectit, proindeq; utrinque duplicem habet latitudinem: alterā à neutro semper versus saluberrimū, alteram ab eodē versus morbosissimū. ad eundem modum morbosum duplex est: alterum semper, alterū ut plurimùm tale. Quod semper est morbosum, indiuiduū est: quod uerò ut plurimū, ab absolutè semperq; morboso (quod latitudine caret) discedit: idq; aut uersus sanitatem, ita tamen ut nondū ad statum neutrū perueniat: aut ultra sanitatis limites progreditur, atque iam ægrotare dicitur, nec ampliùs in sanitatis latitudine continetur. Cùm igitur octo sint extrema morbosa, simplicia quidem quatuor, calidū, frigidū, humidum, et siccum: quatuorq; composita, calidū et humidū, calidum, & siccum, frigidum & humidū, frigidum & siccum:

cum: totidem erunt corpora tam simpliciter quàm in præsentia morbosa: quorum simpliciter morbosa, siue semper siue ut plurimùm, in sanitatis latitudine continẽtur. Quę uerò in præsentia talia sunt, extra sanitatis latitudinem posita sunt. Eadem ratione extrema in instrumentorùm morbis & soluta unitate statuti poßunt. His positis scire licet morbosum & salubre simpliciter, notis manifestis deprehendi poße: salubre quidem ut priùs ostendimus, morbosum verò vt postea dicetur. Neutrum non ita facilè noscitur. Cùm igitur corpus aut dolore afficitur, aut deprauatas vel abolitas omnes habet actiones, facillimè cognosci potest. Cùm verò imbecillas, si quidem plurimũ à salubribus distent, facilè percipiuntur. Sin minus, obscura, anceps, ac dubia erit cognitio. Itaque cùm hic vnam tantùm constituat actionum differentiam, nempe improbarum: vtrunque neutrum, semper, & vt multùm, sub morboso complectitur: cuius functiones, vt modò dicebamus, quæ multùm à natura recesserunt, manifestè: quę vero paulum, obscurè corporis temperamentum ostendunt. In sanitatis igitur latitudine continetur corpora salubria, morbosa, & neutra. Quod vt clariùs intelligamus, sequentem formulam subiecimus: in qua tam simpliciter quàm in præsentia, salubris, morbosi, & neutrius corporis latitudines designantur, vt mox explicabimus.

SANITATIS LATITVDO
LA·MORB
LA·NEV·
LA· SANI·
LA·NEV·
LA·MORB
A B C D E F G H I
T
V
X
Y
Z
&
9
K L M N O P Q R S
LA·MORB·
LA·NEV·
LA·SANI·
LA· NEV·
LA·MORB·
SANITATIS LATITVDO

Aisk latitudo est sanitatis humanę, statum salubrem, morbosum, & neutrum continens.

E o salubrem semper, absoluteque latitudine carentem.

Dfnp latitudo est simpliciter salubrem statum continens, hoc est, semper & ut multùm talem, uersus calidum morbosum declinantem.

Efp o latitudo est salubris ut multum, uersus morbosum calidum declinantis.

Edn o latitudo est salubris ut multum, uersus frigidum morbosum declinantis.

Fhrp latitudo tota est neutrius secundę significationis, versus morbosum calidum deflectentis.

Gq neutrum corpus est semper, quòd exquisitè salubris & morbosi calidi est medium, idq; indiuiduum est.

Ghqr neutrum ut multùm, versus calidum morbosum tendens.

Gfpq alterum neutrum est ut multùm, uersus summam ęqualitatem declinans.

Bdnl tota latitudo neutrius uersus frigidum morbum uergentis.

Cm neutrum corpus est semper, exquisitè medium salubris & morbosi frigidi, quod diuisionem non recipit.

Cdnm neutrum est vt multùm, uersus absolutè salubre tendens.

Cbml neutrum vt multùm, ad frigidum morbum spectans.

Is morbosum simpliciter absolutèq;, quod diuisionem non admittit.

Hirs latitudo calidi morbi vt multùm.

Ak morbosum frigidum simpliciter corpus est.

Abkl morbosum frigidum ut multùm.

A s linea qualitatum exuperantias & defectus submonstrans.

Y qualitatum omnium symmetria est.

Y x n o prima frigidi exuperantia.

Y x d c primus calidi defectus.

X u n m secunda frigidi exuperantia.

X u d c secundus calidi defectus.

V t l m tertia frigidi exuperantia.

V t r b tertius calidi defectus.

T a l K quarta frigidi exuperantia.

T a b quartus calidi defectus.

Y z e f prima calidi exuperantia.

Y z o p primus frigidi defectus.

Z & f g secunda calidi exuperantia.

Z & p q secundus frigidi defectus.

& q g h tertia calidi exuperantia.

& 9 q r tertius frigidi defectus.

9 f h i quarta calidi exuperantia.

9 s r quartus frigidi defectus.

Ad eundem modũ aliarũ qualitatum primarũ tam simpliciũ, nempe siccitatis & humiditatis, quàm compositarũ, ut caliditatis simul & humiditatis, caliditatis simul & siccitatis, & frigiditatis simul & humiditatis, frigiditatis simul & siccitatis, exuperãtię & defectus designari poßunt. Nã à data ęqualitate quã y litera significat, ad humidũ & siccũ, itẽ ad calidũ & humidũ simul, et frigidum ac siccum simul, ad calidum & siccum simul, & frigidum ac humidum simul, easdem exuperantias & defectus designare licet. Eadem est ratio morborum, instrumentorum & solutę unitatis. Ex hoc diagrammate constat, tantũ vnamquamlibet qualitatem remitti, quantum

tum eius contraria intenditur. Atque hę quidē sunt simpliciter salubris, morbosi, & neutrius corporis latitudines. Quę cùm salubris, morbosi, & neutrius in pręsentia latitudinibus respondeant, & simul sint, ut ante declaratum est, eadem formula designari possunt. Igitur e o absolutè sanum in pręsentia est, quod tantùm momento durat, & latitudine caret. D f n p sanitatis in pręsentia latitudo est, quę ab absoluta perfectaque sanitate in pręsentia versus calidum morbosum in pręsentia declinat. E d n o sanitatis in pręsentia latitudo est, quę ab eadem sanitate absoluta versus morbosum frigidum deflectit. Eadem est reliquarum latitudinum ratio.

Horum omnium sensus iudex est, non autem ipsa rerum natura: alioqui periculum esset ne in ἀειπαθείας, idest, perpetuæ valetudinis opinionem, traheremur.

Corporis affectum salubrem, morbosum, & neutrum sensus deprehendit. Salubrem quidem, cùm neque doloribus cruciatur, neque in vitę functionib. impeditur. Aegrum uerò, cum aut doloribus afficitur, aut deprauatos motus habet, uel abolitos. Neutrū uerò cum deprauatas actiones non habet, sed tantùm infirmas. Quòd si rei naturam considerare vellemus, neceßariò in ἀειπαθείαν, id est, perpetuę ualetudinis opinionē veniremus: cum re vera nullum sit corpus, quod ex ęquo omnium quatuor elementorū sit particeps, sed solùm tale uelut ideam quandam optimę sanitatis animo concipimus. Aut si re uera tale sit, solùm momēto duret, ob id, quòd corpus in eodē statu nō permanet, sed assiduè mutatur ab ineuitabilibus causis nobis congenitis. Cum igitur re vera nullum tale existat, necessariò ab hoc omnia deflectunt, proindeq; re

uera morboſa exiſtere, cum his qui ἀειπαθείαν docent, omninò fatendum eſſet.

Hæc igitur ſunt ſanorum corporum ſigna. Sed quæ uel morboſa, uel ſalubria, uel neutra ſunt, diſtantiæ magnitudine differunt. Conſtitutis extremis terminis inter ſe contrarijs, nempe optima conſtitutione, & nuper contracto morbo: conſideremus utri eorum propinquiora ſunt quæ examinantur corpora. Quod enim propiùs ad optimam conſtitutionem accedit, ſalubre: quod autem ab hac longiùs recedit, propiuſque ad id quod iam ægrotat, accedit, morboſum: quod uerò inter utrunque collocatum eſt, & ab utroque æqualiter diſtat, neutrùm eſt.

ὑγιαινόντων participio, a verbo ὑγιαίνω quod valere ac ſanum incolumemq; eſſe ſignificat, non autem nomine ὑγιεινῶν, id eſt, ſalubriũ, uſus eſt: ut oſtẽderet ſe de his corporibus verba facere, quę in pręſentia ſalubria ſunt, vt ante dicebamus: quorũ ſigna priùs expoſita ſunt. Poſteà inquit, ἀλλ' ἤτοι νοσωδῶν ἢ ὑγιεινῶν ἢ οὐδετέρων ὑπαρχόντων, de ſalubribus, morboſis, ac neutris ſimpliciter loquens, quęq; ab ipſo ortu talia ſunt, non autem in pręſentia: ut uerba ipſa indicant: Paulò pòſt ſcribit, τοῦ δ' ἤδη νοσοῦντος ἐγγυτέρω νοσῶδες, id eſt, morboſum eſt, quod propiùs ad id quod iã ęgrotat, accedit. Quibus uerbis conſtat hęc duo, ὑγιαῖνον καὶ νοσοῦν, inter ſe eſſe contraria, & de ſalubri morboſoq; in pręſentia dici: νοσῶδες uerò & ὑγιεινὸν οὐδέτερον, de morboſo ſalubri & neutro ſimpliciter. Itaque ſalubre, morboſum, et neutrum ſimpliciter, ad exquiſitè ſalubre & morboſum in pręſentia referre oportet, ut in quibus euidenter ſigna appareant. Salubre

lubre enim ſimpliciter, quantumuis ſalubre ſit, niſi in pręſentia tale ſit, nō facilè cognoſcitur. Poteſt enim, ut prius oſtendimus, idem corpus ſimpliciter & in præſentia ſalubre eſſe. Ad eundē modum morboſum & neutrum talia eſſe, tam in pręſentia quàm ſimpliciter poſſunt. Cùm igitur corpus quale natura, ſit, explorare uolumus, duo extrema inter ſe contraria ſtatuere oportet, nempe in præſentia exquiſitè ſalubre, & morboſum. Nam quod ad abſolutè ſalubre in præſentia propiùs accedit, id ſimpliciter ſalubre eſt. Quod autem iam ęgrotanti uicinius eſt, morboſum eſt ſimpliciter. Quod uerò in horum medio eſt conſtitutum, neutrum ſimpliciter dicitur.

Optimæ igitur conſtitutionis corporis notas explicauimus. Ab ipſa uerò deficientium totidem numero genera sūt, quæ in maioris & minoris ratione diuidi poſſunt. His igitur corporibus in tres partes diſtinctis, morboſi ſimpliciter corporis ſigna trademus: ex quibus reliquę duæ latitudines manifeſtæ fient.

Oſtēdimus priùs in uniuerſa hominis ſanitate corpus ſalubre, morboſum, & neutrum ſimpliciter, contineri. Salubre corpus intelligo, nō illud quod ſola cogitatione, (id enim re uera non eſt, aut ſi eſt, ſolùm momēto durat) ſed quod ſenſui ſalubre apparet: in quo temperaturę genere continetur ſalubre ſemper, & ſalubre ut plurimū: quorū ſigna generatim quidem expoſita ſunt: nunc autem eorū quę ad hac conſtitutione recedunt notę ſunt explicandę. Hęc igitur corpora, etſi ratione quidem maioris & minoris diuidi in infinita poßunt, in tres tamen latitudines diſtribuemus; nempe ſalubrium ut multū, (ab optima enim ſanitate paulululum deflectit) morboſorum, & neutrorū.

Tot igitur

Tot igitur sunt signorum quot corporum differẽtiæ, nempe salubrium, morbosorum, & neutrorum. Cùm ergo corpora in sanitatis latitudine comprehensa, in tres partes latitudinem quoque habentes, distincta sint: morbosorũ simpliciter signa tradere oportet, ut ex his simul & ex salubribus reliquę duæ latitudines, nempe neutrorum, iuxta triplicem eius significationem, & ut plurimùm salubrium, manifestæ sint.

Priùs igitur in opere de optima constitutione generatim tradidimus: speciatim uerò nunc dicemus, ubi priùs partes distinxerimus. Harum autem quadruplex est omnis differentia. Nam aliæ principia quædam sunt, aliæ ab his sunt ortę. Quædam nec aliarum gubernationi præsunt, nec ab alijs gubernantur, ut quæ ingenitas uires habeant, quibus reguntur. Nonnullę uerò natiuas simul & aduentitias facultates habent. Principia igitur sunt, cerebrum, cor, iecur, & testes. Ab illis ortum habent ipsisq; ministrant, nerui quidem & spinæ medulla cerebro, cordi autem arteriæ, uenę iecori, testibus uerò uasa seminaria. Per se autem gubernautur, cartilago, os, uinculum, membran, aglandulæ, pinguedo, caro simplex. Reliquis autem partibus omnibus, ut quę communem cum his administrationem ex se habeant necessarię, arterię, uenę & nerui sunt. Pili autem & ungues nullam gubernationem habent, sed ortum tantummodo. Hæ igitur sunt partium differentię.

Aliter hic Galenus, atque libro posteriore ad Glauconum, corporis partes diuidit. In illo enim opere eas qua-

tenus curationis formã immutant, considerat: hic uerò quatenus ad cognitionem temperamentorum habendam conferunt. Partes igitur ut hic considerantur, aliæ principia quædam sunt, ac uelut scaturigines uirtutum, corpus nostrum dispẽsantium: aliæ ab ipsis ortum habent, principijsq́; famulantur. Nam per eas principia uirtutes suas in corpus transfundunt: cerebrũ quidem per neruos sentiendi & mouendi potentiam: per uenas iecur non solùm uim nutricẽ, sed & materiam qua uniuersum corpus alitur; cor per arterias, uitam, ac spiritum uitæ tutorem: testes uerò genitalis seminis procreandi facultatem, per uasa seminaria. Quædam autem partes sunt, quę neque aliarum gubernationi præsunt, nec ab alijs gubernantur: habent enim natiuas uirtutes, quas neque ab alijs mutuãtur, nec alijs dispertiũt, ut cartilago, ossa, ligamẽta, membranę, glandulæ, pinguedo, caro simplex. Aliæ uerò ingenitas simul & aduẽtitias uires obtinẽt, ut reliquæ omnes corporis partes, cuiusmodi sunt uẽtriculus, renes, lien, uterus. Locus hic multos torsit, nec, ut uidetur iniuria: quando nulla in corpore pars est, quæ naturali uirtute prędita non sit. Nam & cerebrum, & cor, & testes, & caro tum simplex tum cõposita, & reliquæ corporis partes omnes, alimenti trahendi, continendi, coquendi, & superuacanei excernendi uim obtinent, quam à iecore manare cõstat. Hoc enim uiscus, ut Galenus in libris de Hippocratis & Platonis placitis docet, materię, qua corpus uniuersum alitur, & uirtutis principiũ est. Itaque omnis pars, quę quidem nutriri debet, quatuor uirtutes, nempe tractricem, contentricem, coctricem, & expultricem à iecore mutuatur. Iecur uice uersa à corde uitam accipit, et cerebrũ, & testes, & alię corporis partes uita pręditę

Itaque

Itaque nulla est pars quæ solùm ingenitam vim habeat, sed aliunde etiam adscitam, nempe à principijs. Sunt verò qui ossa, cartilaginẽ, ligamenta, carnẽ simplicem, membranas, glandulas, & pinguedinẽ, attrahendi, cõtinendi, coquendi cibi, & expellendi excrementi, munus ex se & primo naturæ instituto habere, non autem à iecore sumere credãt. Quod certè Galeno in loco modo citato aduersatur. Hanc controuersiã, si Galeni verba penitius inspiciamus, facilè dirimemus. Si enim partium corporis officia ac facultates spectemus, nullã inueniemus quæ sub aliqua harum quatuor differentiarum non contineatur. Sub prima enim, cerebrum, cor, iecur, testes: quæ, ut diximus, principia sunt virtutũ corpus nostrũ dispẽsantium. Sub secũda, nerui, uenæ, arteriæ, & vasa seminaria. Sub tertia, oßa, cartilago, caro simplex, membrana, glãdulæ, & pinguedo. Sub quarta, reliquæ corporis partes. Cæterùm nerui cerebro seruiunt, animæ vim, nempe sentiẽdi & mouendi: arteriæ cordi, vitã vitalemq́; spiritum: iecori venæ, naturalem potentiam: & testib. vasa seminaria, procreand genituræ facultatem in corpus ferentes. Porrò autem venæ quæ in ventriculum & intestina porrigũtur, iecori succum suggerunt, vnde sanguis quo vniuersæ corporis partes aluntur, conficitur. Glandulæ autem, caro simplex, & aliæ partes, quæ sub tertia specie continentur, communem quidem cum cæteris corporis partibus vim habent, nimirum attrahendi, continendi, coquendi alimenti, & expellendi excrementi. Preter hanc autem aliam sibi ingenitam, nõ aliunde adscitam, nec alio transfusam obtinent: caro quidem carnis generandæ, os ossis, cartilago cartilaginis, & reliqua eodem modo. Natura enim comparatũ est, vt vnaquæq; corporis pars alimen-

tum sibi familiare trahat, & in suam substātiam mutet. Nulla autem alia carni simplici, adipi, & alijs partibus. quas sub tertio genere contineri diximus, inest facultas. Reliquis aūt omnibus, nempe comprehensis sub quarto genere, virtutes tā ingenitæ quàm aduentitiæ insunt: plures ēt interdum. Fieri enim potest, ut pars eadem à cerebro sentiendi vel mouendi, à corde vitalem, & a iecinore altricem vim accipiat. Potest & eadem ingenitas vires plures habere, sed tamen unicam præcipuam, & ad quam reliquæ ordinētur, quemadmodùm suprà declarauimus. Ventriculus, (uerbi gratia) sentit, uiuit, attrahit, continet, concoquit: atque id quidem habet à virtutum principijs, præterea cibum in succum uertit, quem chymum vocant, & in suam substantiam mutat: hanc facultatem ingenitam habet, primoq; naturæ instituto sibi cōparatam. Eadem est ratio in reliquis corporis partibus sub quarto genere comprehensis. Quòd si rursus contendas, carnem, adipem, ossa, cartilaginem, & reliquas id genus partes vsum aliquem atque vtilitatem membris præstare: caro enim aduersus frigus & æstum munimentum est, oßa motum firmant, & reliquæ eodem modo, respondemus facultatem omnem functiones obire: vtilitatē verò nullam per se actionem edere, sed actionem iuuare. Ex partium enim temperamēto facultas, ex facultate actio nascitur, quæ se nobis prodit uel statim ac nullius alterius rei interuentu, vel alia re intermedia, ut in sequentibus docebitur. Iecoris enim & uenarū actio, per vrinas: uentriculi, per alui excrementa: musculorū verò motus, & neruorum sensus, per se nobis ostenduntur. Sed de his hactenus. Pili autem & ungues nullam gubernationem habent. τρίχες capillos significant, & pilos. In posteriore

signi-

significatione constat Galenũ vsurpasse. Non enim à capillis solùm, sed & vniuersi corporis pilis temperamentorum signa sumuntur: ut in sequẽtibus docebitur. Pilos igitur & vngues inter partium differentias modo commemoratas non enumerat: non enim corporis substantiã constituunt: quare neque principia sunt virtutum, neque principijs subseruiunt, neque ex se ingenitas vires obtinent, neque ab alijs uires mutuantur. Non enim sensum & motũ habent, neq; uitam: neq; attrahendi, cõtinendi, & coquendi facultatem: neque has vires alijs suggerũt, sed solùm generantur, hoc est, coaugmentãtur ac concrescunt, non in omnem dimensionem, quemadmodum reliquæ partes corporis, sed in longitudinem solùm. Generantur autem pili quidem ex fuliginosis, crassis, ac terrenis vaporibus, qui in corpore à calore suscitantur: qui dum exitum moliuntur, totam cutim perforant, uiasq; per quas egrediantur, efficiũt: quę in humidiorib. ac mollioribus, ut Galenus ait, nõ perseuerant, scilicet partibus: quæ prius abscesserant, rursus coalescentibus. Siccescente verò corpore ac duriore effecta cute, eiusmodi meatus non amplius iunguntur, sed digerendo uapori remanent aperti. Itaq; temporis processu magis ac magis cutis foratur, assiduis perspirantium vaporum ictib. Cùm autem vapor per caloris magnitudinem fuliginosior & crassior efficitur, in ipsis cutis meatib. hęret ac stipatur: aliusq; è profundo exiens, secumq; humoris nõnihil adferens, accedit, eiq; adiũgitur ac agglutinatur: rursus alius atq; alius, qui priores foras expellunt: atque sic pilus fit crassus aut exilis, pro materiæ hũc generantis quantitate, & viarũ amplitudine: simplex aut crispus, prout viæ siccæ aut humidę, rectę aut obliquę sunt: niger, ruber, flauus,

uus, aut albus, pro fuliginis adustione, & humoris quem secũ è profundo adfert, colore. Aduritur fuliginosus humor, & caloris vi, & temporis spacio quo in meatib. ipse moratur: longiore enim tempore plus aduritur. Diutius autem in meatib. hæret, ob uirtutis impellẽtis imbecillitatẽ, & humoris viscositatem ac crassitiem, & ipsius viæ per quam exit, angustiam. Ad eundem modum vngues ex crassis terrenisq; neruorũ recrementis generantur: sed, ut de pilis diximus, generatio hæc coaugmẽtatio quędam est, non nutritio. Materia enim qua aluntur, radici solùm adiungitur, non autem in totum vnguem transmittitur, quemadmodum cera ceræ adiuncta, tota, aut longior, aut latior, aut profundior, aut etiam maior redditur.

Signa autem cuiusque temperamenti deinceps dicemus, initium à cerebro sumentes. Sunt autem eius notarum congenita quinque genera: unum quidem totius capitis constitutio, alterum autem sensus, tertium actuosarum, quartum principium, quigtum naturalium functionum virtus & vitium. Præter hæc autem omnia, aliud est genus, nimirum immutatio, quæ à foris incidentibus fit.

Distinctis corporis partibus, potissimum ut differentias, ex quibus temperamentorum signa sumerẽtur: à cerebri (quod facultatis animalis est principium) notis auspicatur, earumque genera constituit ingenita quinque: nempe capitis diathesin, hoc est, constitutionem. sensuum actionum tum actuosarum, quas πρακτικὰς *uocat, vt mox dicemus, tum naturalium uirtutem ac uitium: unũ uerò externũ, nempe immutationem, quæ à foris inciden tib. fit. Sub capitis diathesi continẽtur, magnitudo, figura, capilli*

ra, capilli

ra, capilli, & barba. Aliam enim magnum caput, aliam paruum, naturam significat: aliam item longum, aliam breue ac rotundum: ut in sequẽtibus docebitur. Notæ uerò quę à capillis sumuntur, sunt crassities, figura, color, celeritas crescendi, caluescendi, canescendi, & alia id genus, quę fusiùs suo loco docebuntur. Capillus crassus, densus, crispus, niger, celeriter nascens ac caluescens, aliud indicat: aliud subtilis, rectus, flauus, tardè nascens & caluescens, præpropereq; canescens, ut mox docebimus. Sensuum actio, ut priùs ostendimus, duplex est, propria, & cõmunis. Propria, auditus, uisus, odoratus, gustus, & tactus. Communis, somnus & uigilia: de quibus suo loco dicetur. Actuosas functiones Galenus ἐνεργείας πρακτικὰς *uocat, quòd, ut arbitror, omnium à cerebro prodeũtium efficacissimę sint: immò ut uerè dicam, solę actionis nomen merẽtur. Sensus ac principes actiones, potiùs affectiones passionesq; dicendę sunt. Actiones autẽ actuosæ motus sunt arbitrarij, quos musculi edunt. Ab his igitur duab. actionũ differentijs cerebri natura deprehenditur, non primario quidem, sed secundo loco. Primò enim partium à quibus manant, nempe musculorũ temperaturas ostendunt: secundò uerò cerebri. Principes autem actiones continent cogitationem, ratiocinationem seu iudicium, memoriam, discendi promptitudinẽ, & similia: ut priùs diximus, & mox dicemus. Naturales uerò actiones sunt appetentia ueneris, cibi, potus, & aliæ id genus, de quibus suprà abundè disputatum est. Sed non omnes hę cerebri notę sunt, sed concoctio: quæ per se manifesta non est, sed per excrementa quæ ex cerebro reijciuntur hęc enim cerebri temperamentum ostendunt; ut fusiùs in sequentibus docebitur. Sextum autem genus immutatio*

est, quæ

est, quæ à foris incidentibus fit. Foris incidunt calor, frigus, humor, ſiccitas ambientis nos aeris. Præterea cibus, potus, vapor, odor, & alia id genus, quibus cerebrum affici ſolet.

Vniuerſi quidem capitis conſtitutio, ex eius magnitudine, figura, & capillis ſumitur. Paruum igitur, uitiatæ cerebri conſtitutionis proprium eſt indicium. Magnum uerò non ex neceſſitate probam arguit conſtitutionem: verùm ſi propter facultatis propriæ robur euenerit, quæ materiam probam multamque finxit, bonum ſignum erit: ſin propter ſolam materiæ abundantiam, malum. Diſtinguenda igitur hæc ſunt tum figura, tum his quæ ab ipſo cerebro naſcuntur. Figura quidem, ſi concinnum ſit: nam perpetuò hæc nota bona eſt. His verò quæ ab ipſo cerebro ortum habent, ſi valida ceruix eſt, & alijs oſſibus optimè compactum, uniuerſumq; neruorum genus vegetum robuſtumque ſit.

Primum ex ingenitis ſignis capitis conſtitutionem no ſcẽdam eſſe modo dicebamus, ſub qua magnitudinem figuram, & capillos contineri oſtendimus: ex quibus temperamentorum notæ ſumuntur. Certę enim magnitudinis totum caput eſſe oportet, proportionemq; ac ſymmetriam cum reliquo corpore habere: virtus enim quæ ab eo prodit, par regẽdo corpori eſſe debet, alioqui improbas imperfectasq; actiones edet. Si igitur caput quàm deceat minus ſit, neceſſariò non eius ſolùm, ſed & ab eo ortarum partium omnium functiones imperfectæ, nõ tamẽ neceſſariò deprauatę erunt. Nam ſi exiguum ſit (ut ponimus)

nimus) cerebri substantia necessariò exigua erit, ventriculique eius angusti: proindeque spiritus quem animalem vocant, paucus erit, nec obeundis functionibus sufficiet. Quare sensus, motus, & principis facultatis actiones inualidæ erunt: deprauatæ autem non necessariò, si quidem animus rerum imagines probè apprehendere intelligereque potest: sed diu in id incumbere non potest, nec rem arduam concipere, tum propter spirituum penuriam, tum substantiæ cerebri imbecillitatem. In longis enim ac diuturnis cogitationibus, plures insumuntur spiritus, quàm ventriculorum cerebri facultas suggerere possit: imbecilla enim facultas citò fatigatur. Ad eundem modum oculus rem vehementer splendentem diu intueri non potest, nec aliam quamcunque diu intenteque: vt post dicemus. Eadem est aliorum sentiendi instrumentorum ratio. Functiones autem actuosæ siue à facultate sola fiant, siue addito spiritu animali, vt nonnulli arbitrantur, propter rationes modò declaratas semper imbecillæ sunt: atque etiam si aucta sit imbecillitas, deprauatæ. Capitis autem magnitudo, vt non bonam, sic nec malam constitutionem semper significat. Nam si probam figuram habeat, bonam: si improbam, malam esse constitutionem omninò oportet. Proba enim figura vim formatricem validam esse, & materiam vnde caput fingitur, huic paruisse significat: contra praua, aut vim imbecillam, aut materiam contumacem maleque sequacem, aut vtrumque ostendit. Valida enim virtus probam materiam ac sequacem facilè, inualida improbam ægrè regere ac moderari, ex eaque partes corporis figurare potest.

Propria autem capitis figura est, vt si animo fin-

gas

gas cereum globulum absolutè rotundum vtrinque leuiter depressum: à tergo enim & fronte partes magis quàm globulo conueniat gibberas, à latere verò vtrinque magis rectas fieri necesse est. At si occipitij eminentia aliquo pacto imminuta sit, considerandi nerui sunt, & ceruix cum aliis ossibus, quæ si secundum naturam habeant, id materiæ defectui, non autem facultatis imbecillitati tribuendum est. Si verò vitiata sint, originis imbecillitatem testantur. Vt plurimum autem occipitii defectum comitatur antè memoratorum imbecillitas, rarissimeque aliter euenire solet. Considerare etiam oportet caput quod in occipitio fastigiatius est; adhibitis distinctionibus ijsdem, quibus in vuiuersi capitis magnitudine vtebamur. Sæpe autem hìc etiam optimum signum est cerebelli (quod nonnulli posterius cerebrum vocant, ut re vera posterius est) concinna figura, sutura quæ à λ literæ græcæ similitudine lambdoides dicitur, distincta. Ab eiusmodi verò parte, spinæ medulla originem ducit, proindeque omnes qui in toto corpore sunt, actuosi nerui. Ipsa autem posterior pars ex se paucos admodum sentientes neruos obtinet, actuosos uerò permultos: quemadmodum prior sentientes plurimos, actuosos uerò paucos. Quocirca eiusmodi partes, siquidem probè constitutæ sint, validas vtraque suas habent propagines. In prioribus capitis partibus ad frontem spectantibus, eædem distinctiones, quas in posterioribus obseruabamus, adhibendæ sunt: paruitatem, magnitudi-

 nem,

nem, figuram, & qui in ea parte sensus sunt considerantes, nimirùm uisum, gustum, odoratum. Mutuò enim se produnt, de seque testimonium reddunt: & quæ à principio originem duxerunt, principii uirtutem & uitium ostendunt: & principium, eorum quæ à se orta sunt, n otas prodit.

Docebat modò optimæ capitis constitutionis notas à figura depromi: hic verò qualis ea esse debeat, ostendit: nimirùm rotunda, leuiter vtrinque depreßa. Certum enim est naturam vnicuique parti figuram dedisse, quæ actioni aut vsui, cui dicata est, maximè commoda sit. Caput igitur orbitaculum fecit, paululum vtraque parte depressum. Rotunda enim figura, omnium capacissima est, minimeque externis iniurijs exposita: ut Galenus in libris de partium vsu docet. Cerebrum enim caput continet, quod pro hominis magnitudine maximum est. Nam cùm ad multos vsus sit destinatum, ex eoque mulla nascantur, nempe nerui, & spinæ medulla, ex qua & actuosi nerui prodeunt: præterea cùm in eo ingentes cellulas tres recipiendis spiritibus dicatas natura finxeri t, qui obeundis tam multis functionibus sufficerent: magnum esse debuit. Cæterùm leuiter, non autem multùm vtrinque caput depreßum est. Nam si uehemens eßet compreßio, non admodùm commoda utraque eminentia, nec media cellula esset. Hęc enim arctior, quàm recipiendo spiritui ad principes functiones obeundas sufficeret, eßet: eminentiæ verò lougius prominerēt, cellulasq;, vtraque suam, angustiores haberent. Itaque leuiter tantùm compreßum esse debuit: ita tamen, ut tumentiores ac gibberæ magis quàm orbiculari figuræ conueniat, fierent. Quę uerò vtrinque sunt partes, rectę esse

& planæ

& planę ac ęquales debent. Hęc igitur est optimè cōstituti capitis figura. Quę autem ab hac deflectit simpliciter caput aut bene aut malè constitutū esse non ostēdit, sed adhitis distinctionib. Nam si posterior eminentia minor sit, non protinus bona aut mala est capitis constitutio. Cōsiderare igitur oportet quales nerui, qualis ceruix aliaq; ossa sunt. Nā si secundum naturam hęc omnia habeant: idest, si concinna sint, optimeq; suis officijs fungantur, referēdum figurę vitium est ad materię penuriam, nō autem ad virtutis imbecillitatem. Sin imbecilla sunt ac perperam formata, id imbecillitati tribuendū est: aut certè utriq;, idest, materię inopię, & uirtutis imbecillitati. Fieri enim potest ut cum cerebri imbecillitate, sit materia & pauca & uitiosa: unde quę ab ea orta sunt, secūdum naturam esse non possunt. Imò verò si qua est ante dictarum partium imbecillitas, ea ferè materię defectū sequitur. Itaque si occipitium quàm pro naturali constitutione minus sit, παρεγκεφαλίδος, idest cerebelli, non totius cerebri imbecillitatis nota est. Nam fieri potest vt ob materię penuriam cerebellum exiguū sit, proindeque imbecillum: reliquum uerò cerebrum magnum ac robustum, quocirca & nerui, & collum, & reliqua ossa, ualida: quę quidem non à cerebello solùm, sed & à cerebro oriuntur. Quod cum rarò accidat, rarò etiam commemoratę partes robustę sunt. Eodem quoque modo considerandum est, an turbinatum ac fastigiatum occipitium probā habeat figuram, sutura λ literę gręcę distinctam: ualidaq; sint quę ab eo nascuntur, collum, ossa, & spinę medulla, ex qua actuosi nerui, ut iam dictum est, originē ducunt. Cęterum ex posteriore cerebro, pauci nascuntur nerui sensu prędití, actuosi uerò multi: quemadmodū ex

priore ſentientes multi, actuoſi verò pauci: ut ex anatome conſtat. Ab horum igitur neruorum functionibus notæ deprehenduntur: poſterioris quidem cerebri arbitrio motu: prioris verò ſenſibus, nempe viſu, guſtu, & odoratu, &c.

Principium verò actionum virtus & vitium, ſolius principij per ſe ſunt notæ. Principes autem actiones voco, quæ à ſolo proficiſcuntur principio. Itaque mentis celeritas, partium tenuitate cerebrum præditum eſſe teſtatur; tarditas uerò, craſſitudine. Diſcendi autem facilitas, materiam quæ facilè rerum formas recipiat, oſtendit; memoria uerò ſtabilem: quemadmodum diſcendi difficultas ſimulacra rerum non facilè admittentem: obliuio verò liquidam. Atque inconſtantia, opinionumq́; mutabilitas calidam; conſtantia uerò ac ſtabilitas, frigidam,

Cerebri notę à ſenſibus, & actuoſis functionibus depromptæ modò expoſitæ fuerunt: quę uerò à principibus ducuntur, hoc loco Gal. docet, quas ideo principes uocat quòd à ſolo principio proficiſcãtur. Cum igitur tres ſint earum partes: rerum intelligentia ac apprehenſio, iudicium, & memoria: tria erunt quæ ab his ſumuntur notarum genera. Primum quod ab apprehẽſione rerum petitur, nempe celeritas ac tarditas mentis. Prior grecis ἀγχίνοια *vocatur, poſterior* διανοίας βραδύτης. *Cum igitur promptè quis propoſitam rem mente concipit ac intelligit, huic cerebrum partium tenuitate præditũ eſt: cum uerò tardè eam cognoſcit, craſſi cerebri eſt argumẽtum. Ex tenui enim materia, ſynceri ac clari ſpiritus naſcuntur: ex craſſa verò, turbulẽti ac caliginoſi. In illis re-*

rum ima-

rum imagines citius & melius, in his tardius ac deterius animo comprehenduntur: non aliter quidem atq; in aere res sensibus obiectæ. In syncero enim ac lympido celerius ac melius, quàm in crasso ac turbulento aere rerum formæ cernuntur. Secũdum genus quod à iudicio sumitur, idest, discendi facilitas ac difficultas, εὐμάθειαν καὶ δυσμάθειαν Græci vocant. Prior materiam in qua facilè, posterior in qua ægrè rerum formę imprimũtur, significat: discendi enim facilitas, mollem: difficultas, durã cerebri materiam arguit. In re enim molli ut cera, verbigratia, sigillũ prõptius: in dura verò vt lapide aut ferro ęgrius imprimitur. Rem aũt ignotam discimus vel altero docẽte, siue vocali siue muto, vel soli meditantes ac ratiocinantes, nullo nobis præceptore uiam monstrante. Vtrunque discendi modum natura præstat, quàm ars atq; methodus iuuat. Tertium verò à memoria ducitur. Nã si quod percepimus ac intelleximus, memoria teneamus, stabilẽ esse immobilemq́; cerebri substantiam certo scire oportet: sin citò obliuiscamur, fluẽtem ac mobilẽ. Quod .n. nimia humiditate diffluit, suscipere quidem rerũ sensibus obiectarum formas potest, sed diu seruare non potest. Contra quod durũ solidumq́; est, haud ita facilè excipit: excepta tamen diu retinet. Quemadmodum igitur cerebrum quod memoria pollet, vt non nimis molle esse debet, sic nec nimis durũ: siquidem multas rerũ formas recipere, easq; diu seruare debet. Hinc fit ut neque vehementer celeres, atque, vt Gręci vocant, ἀγχίνοοι, neque admodum tardi ac hebetes memoria pollere possunt: hi quidem quòd crassius duriusq; habeant cerebrũ, impressioniq; recipiendę contumacius: illi, quòd diffluens nimis ac susceptis simulacris seruandis ineptum. Eadem ratio-

ne neque pueri, neque senes, neque etiam qui facilè reminiſcuntur, memoria ualent. Eſt enim reminiſci, rem quã antè audiui, uidi, aut alio ſenſu percepi, uelut inquirere ac inueſtigare: quod certè, ut Ariſtoteles ait, quodãmõ ratiocinari eſt: quare ſub ſecundo genere reponi debet: memoria uerò ſub tertio, ut mox dicetur. Rurſus eodẽ authore ὀυχ οἱ ἀυτοὶ μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηςικοὶ, *quando ut plurimùm qui memoria pollent, iudicio carẽt: qui verò promptè reminiſcuntur, celeres ſunt ac dociles. Cæterùm mẽtis mutatio ac opinionis mutabilitas, id eſt,* τὸ ἐυμετάβολον ἐν δόξαις, *calidam eſſe cerebri ſubſtantiam ſignificat* δόξα *à uerbo* δοκεῖμ *deducitur, quod* φαίνεσθαι, *id eſt uideri ac cenſeri ſignificat. Fit autem ad hunc modum opinio: In interno et communi ſentiendi organo fit motus, quem nonnulli imaginationẽ, Græci* φαντασίαν *uocãt, ab extimo ſenſu profectus. Primùm enim res quæ nobis obijcitur, extimũ ſenſum, deinde ſimili motu intimum mouet, quem & cõem Philoſophi uocant: in quo tale ueſtigium relinquitur, quale extimus ſenſus accepit. Hunc igitur motum, ut diximus, imaginationem nominant: quæ etiam ſine extimi ſenſus motu permanere poteſt. Effingere enim animo quicquid lubet, poſſumus: immò per ſomnũ (in quo ſenſus omnes extimi feriantur) rerum imagines videmus: ſcilicet relictis rerũ extimarũ formis in interno ſenſu, quem excitant. Has autem rerũ formas cùm intelligendi uis colligit, expenditq́, ueræ ne ſint an falſæ, cũ quadam ratione ueras aut falſas eße ſibi perſuadet, poſteà huic perſuaſioni aſſentit: atque ſic naſcitur opinio, quàm Græci, ut dixi* δόξα *uocant. Quoniam igitur perſuaſio hæc atque ratiocinatio falſa plerunque eſt, opinio & uera & falſa eſſe poterit: quocircà*

hanc mutari contingit, quoties alia ratio ac verisimilitudo maior quàm prior apparebit. Ferè autē apparet, vbi oscitantiùs quis rem perpendit, aut indoctus est ac rerū inexpertus. Cùm igitur multæ uariæq; deinceps occurrunt rationes, persuasiones ac verisimilitudines, quibus protinus mens aßentiat, opinionem mutari omnino necesse erit. Sæpe autem accidit, vt duabus contrarijs rationibus vicissim occurrentibus, eiusdem rei opinio subinde mutetur. Id autem euenit cùm mens facilè mouetur: qđ in calidis cerebris accidere solet. Calor.n. per sese mouet excitatq;: frigus verò contrarium efficit. Igitur opinionum mutabilitas calorem, constantia verò frigus cerebri significat: quāquàm, vt modò dicebamus, indoctis, & negligentius rem æstimātib. subinde mutatur opinio, sed magis in his quibus cerebrum calidum est.

Duo verò adhuc notarum geuera prætermissa esse mihi videntur, quæ ab initio declaranda susceperam. Vnum ad naturales functiones refertur, alterum ad ea quæ foris incidunt: de his autem erit sermo communis.

Eorum quæ prius se traditurum pollicitus fuerat signorum genera, vnum ab actionibus naturalibus, alterū ab his quæ foris incidunt, sumitur. Quod ideo fecisse uidetur, quòd communem de ipsis cum alijs cerebri notis mentionem sit facturus. Ostendet enim eius naturam ex qualitatum temperamento, excrementorum quantitate & qualitate, alijsq; id genus signis, quæ fusius in sequentibus docebuntur.

Siquidem cerebrum quatuor qualitatibus probè temperatum sit, omnia quæ supra relata sunt, mediocria habebit: & excrementa, quæ

Per palatum, aures & nares expurgantur, moderata etiam habebit: nec ab his quæ foris incidunt, nempe calidis, frigidis, humidis & siccis læditur.

εὔκρατον τὸν ἐγκέφαλον, hoc est, probè temperatum cerebrum Galenus intelligit, non simpliciter ut perfectam illam contrariarum qualitatum paritatem, absoluteq; medium temperamentum habeat, sed talem, qualē maximè eius natura ad probè obeundas suas functiones desiderat. Atque hanc elemētorum æqualitatem iustitiā uocare solent: quę scilicet rei pro sua dignitate conuenit. Itaque corporis unaquęque pars, seu calida sit, seu frigida, seu humida, seu sicca, & est & dicitur temperata, quę quidem aptum conueniensq; obeundis functionibus à natura institutis habeat temperamentum. Benè igitur tēpe ratam unamquanque partem dicemus, cùm pro sua natu ra, ut Galenus ait, probè suo munere fungitur. Quocircà cerebrum εὔκρατον, id est, probè temperatum est, cùm actiones probas omnes edit: non autem cùm unam tātū, uel duas uel plures: habet enim (ut priùs diximus) plures ac diuersas actiones, ut mouēdi & sentiēdi: quę ut diuersæ sunt, ita à diuersis facultatib. oriūtur, & facultates à diuersis temperaturis. Prior enim pars, ex qua nerui molles & sensu prędití nascuntur, humidior est & mollior: posterior autem siccior & durior, ut ex qua nerui duri ac solidi, mouendi facultate donati, proficiscuntur. An autem alia ex principibus functionibus aliam tēperaturam efflagitet, proindeq; in alia cerebri parte fiat, controuersum est. Nonnulli enim in eadem cerebri parte cogitationem, iudicium, & memoriā esse autumant: quā opinionam Galenus sequi uidetur in libro de musculorū

motu,

motu, in quo scribit partem eandem recordari, quecunque ea sit, que & rerum imagines recipit: quibus uerbis ostēdit in eadem cerebri parte phantasiam & memoriā esse. Sunt qui suam cuique facultati partem tribuant, nē pe phantasiam priori, in qua est & sensus communis: memoriam posteriori, & medie parti iudicium. Sed quoniā hæc ad rem nihil attinent, ad propositum redeamus. Tē peratū igitur ad modum iam declaratum cerebrū, excrementa habet non solùm qualitate, sed & quantitate mediocria. Mediocre enim refertur & ad qualitatē, ut mediocre ingenium: & ad quantitatem, ut mediocris statura. Excremēta igitur cerebri mediocria dicuntur, que neque multa, neque pauca, neque cruda, neque retorrida, sed inter hæc mediū quoddā obtinēt. Nam cùm cerebrū natura frigidum & humidum sit, probè autem in suo genere temperatum, mediocriter frigida & humida excremēta pariet, eaq; modica. Quòd si frigidius ac humidius quàm eius nature cōueniat, frigidiora, humidiora, & plura quàm si temperatū eßet, aceruabit. Impedit enim frigus pituitæ concoctionem, ac resolutionē, digestionemq;, & materiam humiditas suggerit. Calor uerò & concoquit & resoluit humores, siccitas autem depascit absumitq;. Quare si cerebrum calidius ac siccius sit, pauciora & coctiora habebit excrementa: ut in sequentibus osten demus. Ad eundē modum temperatum cerebrū externis iniurijs uniuersis non singulis minùs est obnoxium: nam his etiam contrarijs ex æquo reluctatur: non enim magis à calidis quàm frigidis, & humidis quā siccis afficitur. Alia uerò omnia cerebri temperamenta, ut quibusdā magis resistunt, sic ab earum similibus offenduntur. Calida, uerbi gratia, frigidis potentius, quam temperata reluctan

tur, sed

tur, ſed à calidis celerius ac grauius læduntur. Ad eundem modum frigida calidis potentius repugnant, ſed frigidorum uim promptius recipiunt. Eadem quoque eſt ſiccæ & humidæ temperaturæ ratio.

Hi capillos in infantia quidem ſubrufos, in pueritia verò ſubflauos in vigore aũt ætatis flauos habẽt.

Vt oſtenderet ſe hìc non de corporis vniuerſi pilis, ſed capitis tantum verba facere, inquit, τῆς κεφαλῆς τρίχες, ideſt, capitis pili, quos vocabulo vno capillos vocamus. Prius autẽ in partiũ corporis diuiſione, de omni corporis pilo in genere mentionẽ fecit, ut illic docuimus: vti & de eorum origine, & corporis notis, quæ ab ipſis ſumũtur, diſputauimus. Dicebamus enim omnem pilum ex fuliginoſo vapore ortum habere: colorem autem ab humore quo tingitur: figuram uerò à ſiccitate & viarum figura: craſſitiem ab earundem amplitudine, & materiæ copia. Igitur à capilli denſitate, craſſitie, colore, & figura, cerebri notæ deprehenduntur, quę pro diuerſis ætatibus & temperamentis mutãtur: ut poſtea dicetur. Temperati igitur cerebri infantes, capillos habent ſubrufos: pueri vero ſubflauos, ideſt, nondum planè rufos et flauos, ſed ad eos colores vergentes: florentes verò ætate, flauos. Eſt enim color rufus, ut in commentarijs noſtris ad Glauconem docuimus, albior, ac turbulentior, flaui albiq; medius: flauus uerò ſplendidior, purior, & in quo igneum quoddam reſplendeat. Cum igitur infantes pituita magis abundent, capillum habent ſubrufum, ſcilicet humore pituitoſo, cui nonnihil bilis admixtum ſit, tinctum. Pueri autem decreſcente pituita, & increſcẽte bile, iam ſubflauum: ętate autem florentes, flauum. Per ætatem enim flaua bilis augetur, & pituita minuitur.

Medijq;

Medijq; inter abſolutè criſpos & rectos quodam modo ſunt.

Neque enim tanta ſiccitas in his eſt, vt intorqueri poſſint: neque tam humidi, ut recti ſimplicesq́; reddantur. Neque meatus tam flexuoſos cutis habet, vt criſpi: neque tam directos, vt ſimplices rectiq́; fiant. Fuligo enim, vt antè dicebamus, à calore natiuo in corpore genita, viam per quam exeat, in cute molitur: quæ ſi admodùm humida ſit, facilè impellenti fuligini cedit, fuligoque recto tramite exit, atque aſſiduitate uiam rectam efficit. Cum vero aridior eſt cutis, maiore negocio ante dicta fuligo iter ſibi parat: non enim facilè ictui durum cedit. Itaque nunc hac, nunc illac, ubi ſcilicet molliorem cutem inuenit, tranſit, atque ſic uiam flexuoſam efficit: quam figuram capillus qui illic fit, nactus, criſpus dicitur. At ſi cutis dura aut flexuoſa admodũ non ſit, meatus quem tranſeundo fuligo facit, neque flexuoſus neque rectus in totum fiet, ſed leuiter obliquus: quocirca capillus neque vehementer criſpus, neque rectus ac ſimplex, ſed inter vtrumque medius erit. Simplicem capillum ac rectum, hoc eſt, ἁπλτὶν καὶ ἐυθέιαο τρίχα vocat, qui contra τὄλαν, ideſt, criſpum diſtinguitur: ſimplex enim & directum iter Latini appellant, quod contra flexuoſum diſtinguitur.

Non tamen facilè caluefcunt.

Caluities fit vehementer reſiccata cute, & quę nimia ariditate velut teſtacea ſit reddita: ex tali enim ob natiuę humiditatis penuriã nihil naſci põt. Cum uerò tanta ſiccitas nòn eſt, ut humoris omnino expers non ſit, cutis ad pilorum generationem maximè eſt idonea. Imò verò quanto ea ſiccior calidorq; eſt, citra tamen humoris de-

fectum,

factum, ut modò dicebamus, tantò magis pilos generare potest: ut author est Galenus libro de temperamentis secundo. Eiusmodi enim temperies materiam gignendo pilo amplam suggerit, nempe fuliginem. Senescentibus igitur nobis caluities fit, quoniam ea ętas maximè sicca est: & in ea maximè parte, quę ad frontem spectat, omnium capitis partium siccissima: nam illic cutis ossi nudo hęret. Defluit etiam non in capite solùm, sed & in alijs corporis partibus pilus, sed id alieni humoris commercio potiùs, quàm natiui inopiæ tribuendum est.

Intelligenda autem sunt quæ & diximus & dicemus signa, ut in temperatis habitationibus. Quę uerò ad capillos attinent: non ut in regione solum, sed ut in humorum temperie cerebri temperamento proportione respondente.

Temperati cerebri signa ab his quę nobis sunt ingenita, hoc est, totius capitis cõstitutione, à cerebri functionibus omnibus, nempe actuosis principibus, sensibusq; petita: ab his item quę foris incidunt calidis, frigidis, humidis, & siccis, suprà declarata sunt. Ab ijsdem uerò sumptæ innemperati cerebri notę, declarandę sunt. Atquę hęc omnia intemperata regione intelligenda eße docet Galenus: quoniam hęc unumquodque temperamentum quale ab initio erat, seruat pro ętatum ratione. Intemperata uerò regio non aliter atque intemperata uictus ratio, temporis processu corpora nostra immutat: quare in ea simoliciter temperati uel nasci uel degere non poßunt. Simpliciter dixi, quia in intemperata regione medij quodammodo, scilicet inter eius regionis calidiores & frigidiores, humidiores & ficciores inueniuntur, quos temperatos quidem appellare licet, sed non

simpliciter,

simpliciter absoluteq; . Quare simpliciter absoluteq; temperati cerebri (in iustitia semper intelligi) signa, à capitis constitutione sumpta ac cerebri functionibus, & foris incidentibus, ut in temperata regione accipienda sunt. Vna enim quęque habitatio suos & gignit & conseruat, & temperata quidem temperatos, intemperata intemperatos: quorum ut regiones inter se differunt, sic naturæ & mores diuersi sunt: ut ex Hippocratis libro de äere, aquis, & locis uidere est. Quę uerò à capillis petuntur notę, non ut in regionibus solùm, sed & humorum temperie cerebri temperamento proportione respondẽte considerandæ sunt. Nam cùm capillus, ut diximus, ab homorum fuligine originem habeat: qualis fuerit humor talem capillum esse oportet. Ex pituita enim albus, ex bile flauus, ex utroque humore, si quidem bilis superat, subflauus: si pituita, subrufus capillus nascitur. Porrò autẽ humor pro varijs ætatibus variaq; uictus ratione in corpore gignitur. Oportet igitur humorem ex quo capillus fit, cerebri temperamento responderè, si quidem ex capillo eius temperamentum cognoscere uelis. Quoniam rursus capilli color & figura non solùm ab internis qualitatibus fit, sed etiam forinsecùs incidentibus (ambiens enim adr capillum & cutem afficit: temperatus quidem rufum aut flauum, mediumq; inter crispum & simplicem reddit: calidus uerò & siccus nigrum & crispum) ad eundem modum reliqua aeris temperamenta colorem & figuram capilli mutant, non aliter atque interna corporis intemperies, de qua deinceps dicetur.

Quod si iusto calidius sit, in altera uerò oppositione temperatum. siquidem magna admodum sit

caloris

caloris exuperantia, omnia quæ declaranda sunt signa, valida erunt: sin exigua, infirma. Omnium autem partium, quarum notas in omnibus temperamentis explicaturi sumus, communis est hæc ratio.

Cum prius temperati cerebri indicia recenseret, obiter de intemperati signis commeminit, quæ nũc fusissimè tractat, à caloris notis auspicatus: docetque signa omnia non solum cerebri, sed & omnium corporis partium, à quibus videlicet signa sumuntur, eo eße præstãtiora, ualidioraq;, quo qualitatis exceßus fuerit maior. Quod vt melius intelligamus, scire oportet simplices quatuor esse qualitatum exuperantias, calidum, frigidum, humidũ, et siccum: totidemq; ex his mixtas, calidum & humidum calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Atq; hæ quidem omnes in maioris & minoris ratione diuidi possunt. Hęc enim tam philosophi quàm medici in quatuor ordines distinguunt. Primus quidem obscurè, secundus iam manifestè, tertius vehementer, quartus summè calefacit & refrigerat, humectat & siccat: ultra quos sanitas non consistit. Itaq; horum effectus alij obscuri, alij insignes ac pspicui nobis apparent, certiusq; aut obscurius rem nobis explicant. Quid autem possit vnusquisq; harum exuperantiarum ordo, ex Galeno de simplicium medicamentorũ facultatib. cognoscere licet.

Deinceps igitur caloris cerebri notæ præter iam declaratas sequuntur. Omnia quæ circa corpus existunt, rubicundiora & calidiora sunt: oculorum venæ conspicuæ, capilli editis in lucem celeriter nascuntur: multo quidem calidioribus nigri, robusti, & crispi: non multò autem,

primum

primum subflaui, deinde nigri: procedente verò ætate caluescunt: eoque magis, quo sunt calidiores. Excrementa verò palati, narium, oculorum, & aurium, pauca & cocta habent cùm integra sanitate degunt. Quòd si aliquando caput illis repleatur, quod sæpe ipsis accidit, & maximè cùm victus rationem negligunt, plura quidem, sed cocta tamen gignuntur excrementa. Cæterum his caput cibo potuque calido, & odoribus, omnibusque quæ foris adueniunt, inter quæ aer ambiens continetur, caput impletur ac grauatur: præcipuè autem, si non solum natura calida, sed & humida eiusmodi temperamenta sint. Eadem breuibus somnis, minimeque profundis sunt contenta.

Cum nuper docuisset omnium qualitatum exuperantiam, pro sua quamque magnitudine notas manifestiores aut obscuriores edere, idq; esse omnium corporis partiũ, ex quibus signa sumuntur, commune: hanc in duo tantũ partitur, multum, & parum. Pili, inquit, multò calidioribus, nigri, robusti, crispi: non multo uero, primũ subflaui, deinde nigri nascuntur. Si igitur quę circa caput existũt, multum rubicunda sunt ac calida, cerebrum vehementer calidum esse necesse est: modicè uerò, si non multum. Quòd si, ut prius monuimus, exuperantiam in quatuor gradus distribuas. eius quoque signa in quatuor diuidenda erunt. Itaque si primo ordine calidum sit cerebrum. in eodem calor & rubor apparebit, si quidem aliunde refrigeratum aut calefactum caput non sit. Eadem est reliquorum consideratio. Tam uehemens enim tactu calor, sentitur, quàm est natura caput calidum. Cęterũ tam rubicunda

bicunda cutis apparet, quàm humor hanc tingens est ruber: similis enim (vt Galenus in Aphorismos Hippocratis docet, & nos alibi docuimus) apparet cutis humorib. Porrò autem humor colorem ex primarum qualitatum exuperantia ac defectu nanciscitur. Summus igitur calor & siccitas, colorem nigrum creat, frigiditas & humiditas album, & alię qualitates alios colores: ut in sequentibus dicetur. Calor item exuperans cum siccitatis & humiditatis mediocritate, vtriusque medium gignit, sępe rubrum magis vel minus, pro suę exuperantię magnitudine: atque hic color siccescente per ętatem corpore in nigrum vertitur. Itaque si cerebrum calidius sit, omnia quę circa caput sunt, rubicundiora apparent. Oculorum quoque uenę conspicuę sunt, tum coloris, quem rubrum in toto capite apparere diximus, ratione: tum venarum amplitudine. Caloris enim munus est (ut Galenus scribit) dilatare ac flatu distendere, eoq; magis, quo ipse uehementior fuerit, & materia mollior, tensionique ac dilatationi obtemperantior. Cum igitur ex hypothesi, materia dura non sit nec contumax, sed mediocriter mollis, calor autem uehemens, uenę ampliores latioresq; fient, proindeq; multi sanguinis capaces: unde sensui magis perspicuę fiunt. Adde quod sanguinis color ruber in oculi tunica candida magis elucescit. Caterùm pili in lucē editis celeriter nascuntur. Nascitur enim capillus cum cutis perforatur, & excremēta in venis fuliginosa gignuntur. Perforatur autem cutis à uaporibus exitum molientibus: quod fit (ut ante fuse declaratum est) cute iam siccescente. Siccatur autem in alijs serius, in alijs tempestiuius: quemadmodum in alijs tardius, in alijs citius fuliginosa excrementa generantur. In calidis enim & siccis

natura

natura celerrimè cutis resiccatur, proindeq; celerrimè perforatur, & excrementa in uenis fuliginosa gignũtur: quocirca his citissimè pili nascuntur: post hos calidis, citra humiditatis aut siccitatis exuperantiam: reliquis autem serius: ut post docebitur. Calor enim humiditatem depascit, ac corporis habitum resiccat. Quibus igitur cerebrum natura calidum est, cutis cito perforatur, & fuliginosa excrementa gignuntur: quare celeriter ipsi capilli nascuntur, calidioribus quidem nigri, robusti, & crispi: minus uero calidis, prima ętate subflaui deinde nigri, atque procedente tempore calui fiunt, eo quidem citius, quo sunt calidiores, ut prius monstratum est. Eadem ratione excrementa palati, narium, oculorum & aurium, pauca habent, si quidem integrè ualent. Calor enim (ut modo dicebamus) humiditatem depascit. Quòd si fortè (ut plerunque fit) uictu humidiore ac uberiore usi fuerint, caput excrementis redũdabit, sed magis coctis, quã quę ex pituitosis naturis repurgatur: nisi supra modum in cibo & potu, pręsertim calido & humido, excesserint: his enim facilè caput repletur, scilicet uapore ex his nato promptè ascendente, & cerebro hunc facilè recipiente, quem sua natiua frigiditate densat, ac in aquosam pituitam vertit, non aliter atque media aeris regio vapores in imbres & pluuiam mutat. Calidum itaque cerebrum calidos, vapores à iecore, maioribus venis, & toto corpore transmißos, facilè admittit, immo certè attrahit: sed nec hos solùm, verum & odores, & ambientem aerem: quib. maximè repletur, proindeq; grauatur, prę sertim si cum calore adiuncta sit humiditas. Quòd si diligenter omnia hęc vitentur, calidũ cerebrum pauca admodum excremẽta habebit, scilicet calore humiditatem

absumente. Quare breuibus minimeq; profundis somnis eiusmodi naturæ contentæ erunt. Nam cùm somnus (vt Galenus docet) fiat ab humore cerebrum replente ac degrauante, & principis facultatis fatigatione: qui calido cerebro sunt, somnos habent & breuiores, & leuiores. Tantisper enim somnus durat, dum parum aut nihil facultatis animalis in reliquas corporis partes transmittatur. Quod fit dum vel vehementiori labore, aut mediocri sed longiore, vis animalis resoluta est: aut certè citra laborem facultas ipsa, obeundis solutis functionib. tempore sese absumit: aut cũ nimio humore obruitur: ita vt si nihil aut parum facultatis in reliquum corpus transmittatur, aut multus sit humor, somni longi & graues erunt. Contra breues & leues, minimeq;, profundi, si ingẽs facultatis portio in reliquas corporis partes defluat, aut cerebrum nimio humore obrutum non sit.

Frigidius verò quàm par sit cerebrum, hæ notæ sequuntur: Copiosiora per propria eius emissaria excrementa effluunt: capilli recti, rufi, & stabiles sunt, tardeque nascuntur, initio graciles, atque malè alti. Frigoris incommodum eiusmodi temperamenta promptè sentiunt: quoquo tempore iniuriam hanc accipiunt, destillatione ac grauedine tentantur. Nec verò tangentibus calida, nec intuentibus rubra, quæ circa caput sunt, apparent: venæ quoque oculorum visum effugiunt.

Frigidũ (vt Galenus scribit) nullis naturæ functionib. est idoneum. Improbè igitur concoquit ac digerit: proinde multa in corpore excrementa relinquit, quæ proprio quoq; emissario expellũtur. Frigidius cerebrũ crudorũ

copiam

copiam parit, quæ effundit partim per nares, partim per palatum, partim per oculos, partim per aures. Itaq; excremētorū copia ac cruditas, per antè dictas vias emissa cerebri frigiditatem testantur: quemadmodū & capilli recti, quos alibi Galenus simplices vocat, rufi, stabiles, graciles, ac malè alti: præsertim si tardè post ortū nascuntur. Recti enim fiunt ob viarum in quib. radices agunt, rectitudinem, & caloris eos resiccantis ac intorquētis absentiam, hoc est, frigiditatis præsentiam. Eadem ratione rufi fiunt, qui color magis ad album accedit, vt prius ostendimus: & graciles, maleq́ alti. Frigiditas enim fuliginosum excrementum paucum, ex quo capilli nutriantur gignit: idq; solùm procedente ætate. Quare longè post ortum capillus in frigidis naturis nascitur: qui ideo permanet ac perseuerat, quòd prioris capitis cutem haud ita calor resiccat, vt humorem absumat ac depascat. Rarò igitur caluitio frigidum cerebrum tentatur.

Et somniculosiores aliquanto sunt, qui frigido sunt cerebro.

Adiecimus in præcedenti dictione, eiusmodi temperamenta: & in hac, qui frigido sunt cerebro: melioris intelligentiæ gratia. Alioqui enim quod sequitur, nempe frigoris incommodum promptè sentiunt, ad capillos referre videretur, cùm nihil præceßerit quod ad ipsum referri poßit: quemadmodum nec hìc, quod dictioni, somniculosiores sunt, conueniat. Sunt igitur eiusmodi naturæ non simpliciter somno deditæ, sed aliquanto somniculosiores: quoniam vnam tantum habent somni causam, nempe frigiditatem, quæ minorem vim ad procreandū somnum, quàm humiditas obtinet.

Sicciores cerebri notæ: Meatus excrementis

vacant: & sensus acres, vigiles, eiusmodi sunt, capilli robustissimi, celerrimeque statim ab ortu nascuntur, crispi potius quàm recti: citoque caluescunt.

ἐκροὰς prius emissaria vertimus: sic.n.meatus, per quos cerebri excrementa expurgantur, Galenus vocat. Eiusmodi autem vias sine excrementis siccum cerebrũ hẽt: quoniam ipsum nihil superuacuum continet: siccitas .n.potentior humiditatem pellit. Quòd si obijcias senes sicco esse cerebro, & tamen pituitosis excrementis scatere, hoc tibi donamus: sed cũ siccitate coniũctam habẽt frigiditatẽ, quæ cõcoctioni ineptissima est. Hi aũt de quibus nunc loquimur, medio sunt inter calidum & frigidũ temperamento: quod plurimũ ad concoctionem digestionemq; ac dissipationẽ humoris habet momẽti, proindeq; pauca excremẽta gignit. Hac ratione sensus habẽt acres ac perspicaces, & vt Græci vocãt, ἀκριβεῖς, quòd, vt modo dicebamus, cerebrũ superuacuo humore careat. Quẽadmodum.n. in lympidiore purioreque aere res melius cernũtur, ita si cerebri spiritus puri defæcatiq; sint. sentiendi instrumenti melius suas actiones obeunt. Actuosa quoq; facultas, quam πρακτικὴν Græci vocant probiores ac perfectiores actiones edit, non solùm spirituum puritate, sed & siccitate, quæ mouẽdi instrumẽta firmiora robustioraq; efficit. Eiusmodi quoq; naturę somno deditę non sunt, scilicet vaporibus facultatem obruentibus vacuæ. Ostendimus enim supra, somnum & fatigata facultate, & vaporib. humoribusq; hanc obruentib. fieri. Eædem naturæ capillos robustos habẽt: materia enim ex qua hi generantur, plurimum abundant: hac ratione celerrimè nascũtur, crispi potius quàm recti. Siccitas enim

cutis

cutis meatus flexuosos reddit, qui capillos intorquẽt, crĩspant, vt ante dictum est. Præpropere quoque caluescũt, quoniam in his capitis cutis celeriter inarescit.

Humidioris autem notæ, capilli simplices: caluitium omninò non patiuntur: sensus hebetes: excrementorum redundantia; somnique multi, & profundi. Atque hæ quidem sunt simplices intemperaturæ.

Facilè ex his quę modò dicebamus, humidioris cerebri notę intelligi possunt: vt quæ siccioris signis omnino contrarię sint. Nam vt siccioris cerebri meatus, viaque quibus ipsum repurgatur, excrementis vacant, capilli robusti & crispi sunt, celeriterq; ab ipso statim ortu nascũtur, caluitiumq; pręproperè patiuntur, & sensus perspicaces habent ac vigiles sunt: ita humidiores vię, quæ cerebro repurgando sunt dicatę, excrementis refertę sunt, capilli simplices, tardeq; nascũtur, nec caluitiũ sentiunt. Somno deditisunt, & tardos habent sensus: humiditas enim excrementorum redundantiam gignit: spiritus animales caliginosos efficit: vnde sensus hebetes reddũtur, maleque perspicaces. Eadem & somnos parit, & caluitium impedit, vt ex ante dictis constat.

Ex copulatis verò prima quidem calida & sicca est: qua præditi, excrementis carent, sensusq; acres habent, & vigilantissimi sunt. Præproperè caluescunt, ipsisque capilli & celerrimè nascuntur, & vberrimè aluntur, magni quidem ac crispi, caput autem tangentibus calidum apparet, & rubrum, ad vigoris vsque ætatem.

Nulla enim caligine impediuntur. Caluitiũ citissimè patiũtur, qui hoc præditi sunt tẽperamento, scilicet cutĩ

citissimà resiccata. Vigilantissimi quoq; sunt, quia calorè facultas concitatur, & humore non degrauatur. In his capilli celerrimè nascuntur, ac fęcundißimè aluntur, cũ celerrimè cutis perforetur, & materia procreãdis pilis vberrima suggeratur. Crispi ac nigri sunt capilli, quod meatus flexuosos cutis siccitas reddat, & materia vnde generantur, adustione nigrescat: ut ante declaratum est. Calidum caput tangentibus sentitur. Quantus enim facultate calor est, tantum se foris promit, ac tantus re uera percipitur, nisi aduentitio frigore intrò repellatur. Rubor usque ad ętatis uigorem perseuerat: ad hoc enim vsque tempus rubicundus sanguis est, qui inclinante ætate nigrescit proinde cutis rubor in nigrorem uertitur.

Si verò cum calore coniuncta sit humiditas, si quidem vtraque à mediocritate leuiter declinet, coloris bonitas adest, & calor.

Qualitatũ exuperantię alię simplices sunt, vt calida, frigida, humida, & sicca: quarum notę prius explicatę sunt. Alię compositę, calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca: quarum indicia nũc declarabũtur. Rursus compositę, uel ęquali utriusq; qualitatis recessu, uel altero magis à mediocritate deflectũt idq; vel palulum, vel plurimum. Si vtraque qualitas ex ęquo à mediocritate discedat, notę non magis unã, quàm alteram experientiam indicabunt. Sin altera magis, eius notę manifestiores, alterius vero obscuriores erũt. Quę autem longius à medio recedunt, manifestius: quę vero minus longè, obscurius sui indicium prębent. Itaque caloris & humiditatis à mediocritate paululum & ex ęquo recedẽtis, coloris bonitas & calor certa testimonia erũt. Bonum colorem intelligo, candidum rubore perfusum:

nam

nam calor, vt diximus, ruborem: humor candorem parit. Calor in eiusmodi temperamentis non simpliciter, sed cum quadam suauitate sentitur. In siccis verò naturis acrior ac insuauior est, sed vterque tantus, quàm calidum natura temperamentum est.

Oculorumq; venæ magnæ.

Ostendimus nuper calorē distendendi ac dilatādi uim possidere, & materiam mollē ac humidam distensioni esse idoneam. Venas igitur non solùm in oculis, sed & uniuerso corpore pro sua quāque ratione, amplas habent calidi & humidi, vt in sequentibus docebitur.

Et excrementa copiosiora, mediocriter cocta.

Calor mediocris promptè immutat, maturat, concoquit ac cōficit, vt Galenus docet. Cui si adiuncta per humiditas sit, probè attrahit, concoquit, assimilat, coniungit adglutinat: proindè maximè nutrit, sed minùs resoluit ac discutit. Quare excrementorum redundantiam parit, calor quidem modicè ac ex accidente, qui scilicet parùm resoluat ac digerat: humor uerò primaria ratione, ut qui materiam suggerat.

Capilli recti.

Capilli, vt priùs docuimus, figura, magna ex parte à siccitate et calore procreatur. Siccitas.n. hunc intorquet, & maximè si adiunctus sit calor, qui ex accidente, nempe humorem dissipando ac digerendo, capillum reddit sicciorem: humiditas contrà simpliciorem, magisq; rectum.

Et subflaui.

Subflauus flauusq; color, fit à calore excedente, minore quidem quàm vt deurere possit, & capillum denigrare: sed tamen uehementiore quàm vt vel subrufum efficiat.

Nec

Nec facilè caluescunt.

Capilli defluuium fit materiæ qua alitur, penuria: ut priùs docuimus. Vbi igitur tãta est cutis capitis ariditas, ut humor generando pilo non adsit, fit caluitiũ. Vbi autẽ humor superest, ita ut per totam uitam generando pilo sufficere possit, uelut in cõmemorato temperamento, decĩduus capillus non erit: quocircà nec caluitium fiet.

Calidis autem eiusmodi caput impletur, ac granatur. Quòd si humidius sit, multò maiore excrementorum prouentu scatet.

Nam facilè unaquæque res à suo simili afficitur: calidum, uerbi gratia, à calido, frigidum à frigido, humidum ab humido, & siccum à sicco. Igitur calidum caput calida admittit, humidum humida: quibus repleri & degrauari solet.

Si uerò plurimùm calor & humiditas excesserint, morbosum erit ac excrementosum, prompteq; ab humidis & calidis offendetur. His autem Auster perpetuò aduersatur, Aquilones uerò saluberrimi sunt.

νοσώδες, id est, morbosum uel morbidũ, ut antè docuimus, hoc est, morbo uel iam affectum, uel obnoxiũ, & ualetudinarium, quodq; sæpe in morbum labitur: quales eos esse scribit, qui uehemẽter calido humidoq; sunt cerebro: de quibus nunc loquimur. Morbosos autem appellat, proptereà quòd multa colligant excremẽta periculosos morbos adferentia. Calor enim humores attsahit, humiditas uerò hos suggerit, fouet, ac conseruat. Quocircà promptè hoc temperamento donati in apoplexias, comitiales morbos, graues sopores, & alios id genus affectus citò miserèq; enecantes incidunt. Quòd si sola intemperie cali-

da &

da & humida citra humorum superuacuorum cōmerciū laborarent, (quod rarò accidit) non magis morbosi essent, quàm aliæ intemperaturę.

Neque uerò longas uigilias ferre possunt. Ad somnum autem conuersi, unà cum sopore uigilant.

Humiditas enim, ut prius ostendimus, cerebrū implet ac degrauat: proinde somnum inducit. Sed quoniā calor vigilias, vt prius docuimus, adfert, ad somnum cōuersi, unà cum sopore uigilant: non autem, ut quidam interpretantur, aliquādo uigilant, & aliquādo dormiunt. Aliud enim Galeni uerba sonant, quę habent ad hunc modum, ἅματε κωματώδεις εἰσὶ καὶ ἄγρυπνοι, *hoc est, simul dormiunt ac uigilant. Coma Galenus in tertiò epidemion Hippocratis librum, & in opere suo* περὶ κώματος, *usurpari pro delapsu in somnum ait: hoc est,* ἀντὶ τῆς καταφορᾶς εἰς ὕπνον: *cùm uidelicet aliquis uigilare nequit, sed conniuentibus oculis, uel somno profundo aut leui, seu ut ipse uocat, tenui, uel certè uigilijs detinetur. Itaque* κῶμα *aliud graue, aliud insomne ac uigilans est, aliud uerò inter utrūque medium. Graue coma est, cùm quis profundè diuq; dormit, nec facilè expergisci potest: fitq; eiusmodi affectus à crassi frigidiq; humoris copia. Coma autem uigilans, siue, ut Galenus uocat,* οὐχ ὑπνῶδες, *id est, nō somniculosum dicitur, cū quis apertis oculis vigilare non potest, sed etiam si clausis oculis dormire tentet, uigil permanet, nec surgere tamen potest, nec uigilantiū munus obire: habetq; deteriùs quam si uigilaret. Graui enim ac ponderoso corpore est, obdormiscitq;, ita vt si somnum illi permittas, speres facilè dormiturū, cùm tamen neque dormiat, neque se dormiturū speret. Habet*

autem

autem originem affectus hic ab acrimonia tenuis humoris ac calore. Cœma autem, quod horum medium est, dicitur uel cùm alternis somnis ac vigilijs detinetur, (somnis quidem minimè profundis, sed leuibus ac breuibus, scilicet somnijs visisq; mentem mouentibus ac somnum intercipiẽtibus) vel cùm in medio exquisitè vigilantiũ ac dormientium statu constitutus est: in quo significatu nũc sumit Galenus. Ait enim eos qui calido humidoque sunt cerebro, simul eße cœmatodeis, ac insomnes. Cũ.n. somnũ humor conciliet, calor autem uigilias, mixtus erit in hisce temperaturis ex somno & uigilia affectus. Adiecit igitur vocem ἅμα, *quò indicaret non ad alternationem somni & uigiliarum modò declaratam, sed somnũ leuem, non interruptum, satisque diuturnum: uigilare enim diu, ut modò dicebamus, non possunt.*

Somnia visis plena habent.

Hoc est, φανтασιώδεις τοῖς ὀνείρασιν εἰσί. *Phantasia enim dicitur rei imago, quæ animo insidet ab externis sensibus accepta. Hanc Cicero uisum appellat.* φανтασιώδεις *igitur dicuntur, quibus per quietem multæ ac variæ phantasiæ, hoc est, visa, apparent. Proinde* φανтασιώδεις *somnijs pleni dicuntur. Vigilantibus enim sentiendi instrumenta rerum sensibus obiectarum formas ac simulacra recipiunt, quæ in sensu communi imprimunt, ac velut in tabella quadam depingunt. Atque hæ interdum firmiter, interdum leuiter hærent, nõnunquàm uerò statim euanescunt. Quæ igitur integræ manent, aut saltem non omninò perierunt, feriantibus externis sensibus per somnum apparent. Delitescunt uerò, nec ullo modo sentiuntur, dum externi sensus suis misterijs, atque etiam ipsa mens formarum æstimatrix, funguntur. Igitur in somno*

enite-

euitescunt, scilicet maiore vi minorem obruente. Nam quemadmodùm exiguus dolor maioris ac uehementioris interuentu prorsus consopitur, ita imagines extrinsecùs acceptæ, & communi sensui insidentes, ab externis sensibus potentiùs quàm internis agentibus obscurantur. Contrà feriantibus externis sensibus, ac ab omni actione cessantibus, quæ intus sunt rerum formæ emicant, prout magis aut minùs animo insident. Insident autem firmiùs, cũ tota mente: minùs verò inhærent, cùm negligentiùs acceptæ fuerint: quod plerumque fit dum rebus alijs mens intenta, atque occupata est. Cùm igitur corpus dormit, animus nihilominùs propriam sedem, nimirùm cerebrum occupat ac moderatur, omnesq; tunc suas actiones exercet, Intelligit enim, ratiocinatur, res æstimat ac expendit, lætitia & mẹrore afficitur, timet, audet, uidet, audit, dolet, cruciatur. In summa, nihil facit in vigilijs, quod in somno se efficere non credat. Dum enim somnus irrepit, calor natiuus relictis externis partibus intrò se confert, omnemq; vim externi sensus mouentem secum rapit: vnde ipsi ociosi manent: intimus verò agit, ac quas continet imagines, expromit: quas, quia apparent, phantasias uocant. Non igitur semper intimus & extimus sensus eadem vi pollent, nec eadem potestate iudicant: quemadmodùm nec eadem princeps facultas, & sensus ipsi: sed aliquando hi præstantiores sunt, aliquando mens: qua præpollente, & sensibus imbecillis ac malè affectis, apparent visa quidem, sed quibus ipsa reclamat. Sol, verbi gratia, exiguus sensui apparet, mens verò magnum iudicat. Idem exortu maior, in meridie minor cernitur: sed vtroque tempore eandem hunc magnitudinem habere mens iudicat. Vbi autem mens imbecilla est, aut

inexperta,

inexperta, aut ægrotat, aut aliquo modo perturbatur, facilè hallucinatur. In metu.n. quod timet, cernere sæpe se putat. Sensus enim potentior, mentis iudicium impedit, idq́; eo magis, vt docet Aristoteles, quo affectio maior. Mentem enim vehemens excandescentia, metus, amor, perturbant. Eam ob rem eodẽ authore vehementi febre laborantib. ex parua interdum similitudine linearum vicinarum, animalia in parietibus apparent. Qui verò leuiter febricitant, hallucinationem hanc intelligũt. Sæpe uerò vbi febris admodum grauis est, citra ullã delirationẽ his apparent festucæ, muscę, atque aliarum rerum imagines: de quibus Hippocrates in prognosticis, eiusq́; interpres Galenus amplissime disputauerunt. Eodẽ modo qui principem facultatem natura imbecillã habent, aut alioqui male affectam etiam citra vllũ morbũ, maximeq; si imperiti sint, atque rerum inexperti, sensu magis quàm ratione omnia iudicare solent: quod plerunque indoctũ, ac rude vulgus facit. De his hactenus. Superest ut ostendamus quãobrem qui calido humidoq; sunt cerebro, somnia uisis plena habeãt. Quod ut facilius intelligamus, scire oportet, intimũ sensum, cùm purus, defęcatus ac tranquillus est, minimeque agitatus, acceptas extrinsecus rerũ formas ac imagines, clarius per somnũ intueri, easq; diutius seruare, prȩsertim si firmius ipsę hæserunt. Docebamus enim modo, alias firmius, alias infirmius facultati insidere, alias verò protinus euanescere. Igitur sub somni finem, quo tempore defæcatior sensus est, & minus agitatus quàm principio, uerius & expressius imagines uidentur. Contra euenit, cum omnino impurus ac perturbatus est: Non enim prę nimio illo facultatis motu, & vaporum caligine, rerum formas animus per somnum uidere po-

re potest. Simile quidpiam in aqua cernere possumus: quę cùm turbida omninoq; agitata est, intuentium formas nō promit: clara uerò ac defæcata, minimeq; agitata, eas ucrissimè exprimit. Cùm igitur recens nati plurimo calore agitētur, crassoq; ac indefæcato adhuc uapore abundent, non somniant, quemadmodùm nec statim à cibo & potu, præsertim caput replente & agitante, somnia dormientibus apparent: vt docet Aristoteles. Cū vero neque omninò purus, quietusq; sensus est, neque omninò impurus ac agitatus, sed mediam sortitus est naturam, somnia quidē plura aut pauciora apparent, integriora vel interuptiora, diutiùs perseuerātia, aut celeriùs euanescentia, prout ad tranquilliorem ac synceriorem, aut agitatiorem ac impuriorem propiùs accedit. Itaque qui calido & humido sunt cerebro, somnijs et numero pluribus, & magis interruptis, distortis, monstrosisq; magis uexantur: scilicet calore vim animalem excitāte, & humore caliginosum sensum efficiente. Ex his constat, animum corporis affectionibus in vtraque valetudine prospera & aduersa consentire. Nam quæ in somnis uisuntur, agiq; putantur, magna ex parte corporis affectionem, humorumq; naturam, plenitudinem, defectum, ac qualitatem testantur. Nam qui ægrè se moueri putant, vt Galenus ait, aut grauia onera gestare, aut in ea re impediri quam se efficere somniant, animalē facultatē ex plenitudine, aut crassitie, aut viscotate humorū, deprauatè habere conijciendum est. Contra qui se vel volare, vel currere ocyssimè credūt, humores paucos, eosq; leues minimeq; excrementosos habere verisimile est. Et qui nocturnas veneris imagines patiuntur, genitali semine abundare. Ad eūdem modum qui in locis fętentibus, sordidis ac immūdis se volutari putāt,

illos

illos in copore materiam putrem, corruptamque, ac grauiter olentem habere suspicio est: quemadmodum cōtra qui in locis odoris se eße autumant, materiam probam, suauiterq; olentem: & cui accensus ignis apparet, hunc à flaua bili infestari. Cui verò fumus, aut caligo, aut profundæ tenebræ, ab atra bili. Imbres autem frigidum humorem abundare testantur: nix uerò, & glacies, & grando, frigidum pituitam. Color ruber sanguinem: flauus flauam, ater atram bilem in corpore esse significat: albus uerò pituitam. In summa, humorum qualitates similia sibi somnia gignunt. Similiter autem sonitus flatum in corpore esse fatentur. Itaque animus corporis affectiones sentit, quod & Galenus autumat. Sed & rerum omnium quas vehementer concupiscit, quæq; solicitū ipsum plurimum reddunt, aut circa quas diu versatus est, tanquā iam presentium imagines suscipit, quare non simpliciter somnia corporis affectionem significant. Proinde cum valetudinem tam prosperam quàm aduersam, per somnia cognoscere volumus, rogandus qui somniauit est, an curę aliaq; modò commemorata precesseriut. Quòd si horum aliquod præceßisse fateatur, de corporis affectione ex somnijs rectè iudicare non potes: sin minus, potes: vt antè declaratum est.

Et visum caliginosum, sensusque hebetes.

Humor, ut prius docuimus, spiritus reddit crassiores, proindeq; caliginosiores: unde fit ut non solum visus, sed & reliqui sensus parum acres sint ac perspicaces.

Quòd si longè iusto temperamento calidius cerebrum sit, paulò verò humidius, manent calidi temperamenti signa, cum quibus obscuræ humoris notæ coniunguntur: quemadmodum si multò quidem

dem humidius sit cerebrum, minus uerò calidum, perspicua firmaq; erunt humoris indicia, caloris uerò infirma.

Calidi & humidi cerebri signa, in quo neutra qualitas alteram superat, iam tradita sunt: nunc uerò eius, in quo alteram altera excedit, notas docet. Si longè, inquit, iusto temperamẽto calidius sit cerebrum, humiditas uerò paululùm à mediocritate declinet, manẽt calidi temperamẽti signa, humiditatis uerò sunt obscura. Caloris signa sũt, uniuersi capitis calor, rubor, oculorum uenæ conspicuę, pilorum ortus celer, & reliqua, quæ modò declarata sunt: quemadmodum & exuperãtis humoris. Quorum qui rationes nouerit, is caloris & humoris paulùm à mediocritate deflectentium notas, facilè cognoscet: vtpotè que cũ prioribus eędem sint, sed obscuriores. Neque enim tam rubet facies, caletq; caput, ubi modicè calor mediocritatem excedit, quàm ubi uehementer. Nec tam simplices sunt capilli, sensusq; hebetes, ubi paululùm humiditas declinat à medio, quàm ubi multùm exuperat.

Hæc autem compositarum omnium intemperaturarum communis est ratio.

Nam ubi in cõmixtis tẽperamẽtis ęquales sunt qualitatũ exuperantię, æqualiter utriusq; signa apparent: ubi uerò alterã altera superat, unius notę euidẽtiores, alterius uerò obscuriores sunt: ut antè declaratum est.

Frigida antem & sicca cerebri temperamenta, quantùm ex se est, caput frigidum reddunt ac decolorant. Semper enim memoria tenendum est, quod initio explicauimus, considerandumq;, quantum ex humorum temperie caput immutetur.

Natiua frigiditas ac siccitas suapte natura caput reddit frigidum ac decolorat, nisi aliunde calorē coloremq́, caput acceperit, Propterea in memoriam reuocandū esse scribit, quod initio exposuit, quantùm uidelicet ex humorum qui circa caput sunt temperie, caput immutetur. Fieri enim potest, ut cor & iecur natura calida sint, cerebrum uerò frigidum. Atque ita ipsum, uenarum & arteriarum, calidum sanguinem cōtinentium, communicatu, minùs frigidum pallidumq; efficitur: sed mutuatum ab humore colorē, calidius coloratiusq; caput sensui apparet. Addita igitur dictioni hæc uerba sunt, ἄπον ἐφ' ἑαυταῖς. *Tēperamenti enim, frigiditas & siccitas ex seipsis caput firigidum efficiunt, & decolorant,* τοῦτ' ἐστι, τὴν κεφαλὴν ψυχρὰν καὶ ἄχρουν ἀποτελοῦσι. *Sed aduentitius calor à corde & iecore profectus, contrariam tēperamento cerebri natiuo qualitatē inducit.* ἄχρουν *dicimus non quod simpliciter sine colore, (id enim fieri nō potest) sed quod sine coloris nitore, bonitateq; est. Colorem quidē in corpore humor parit: coloris uerò nitorē, aut si mauis, bonitatem, natiuus calor: pallorem uerò, seu decolorationem, hoc est,* ἀχροίαν, *frigiditas affert. Itaque in omni colorum genere pallor & nitor reperiuntur, hoc est,* εὐχροία καὶ ἀχροία. *Nitere enim dicimus, quod uiuidū habet colorem, siue hic albus sit, siue niger, siue ruber. Nā nigrū cornu nitere dicimus, item & cādidū, si quidē eius color uiuidus sit. Sin langueat, & uelut demortuus sit, nos pallidum, græci* ἄχρουν *dicunt.*

Initio autem in eiusmodi temperamentis oculi uenis carent.

Hoc simpliciter uerum non est: sed tam exiguę in oculis venę sunt, vt sensum effugiant. Cùm enim frigoris mi-

nus

nus ſit cogere, vt priùs docuimus, paucumq; ſanguinem generare: venę in eiuſmodi temperaturis ſtatim conſpicuæ eſſe non poſſunt: vt quæ admodùm exiguæ ſint, & , ut dixi, paucum ſanguinem contineant. Sed temporis proceſſu ipſę augentur, & ſanguiue impletæ apparere poſſunt.

Prompteque à cauſis frigidis læduntur: ideoq; in incerta inſtabilique valetudine degunt. Aliquando quidem capita leuiſſima habent, emiſſariaque excrementis vacua: aliquando verò deſtillatione, & grauedine, leui occaſione promptè corripiuntur.

Quemadmodum calidum & humidum cerebrũ à calidis & humidis, ita frigidũ & ſiccum à frigidis & ſiccis facilè offenditur: nam vnaquæque res, ut ante dicebamus, promptè à ſuo ſimili afficitur. Calidum & humidũ, morboſum eſſe ante docuit: frigidum verò & ſiccũ, in incerta ſanitate degere, hoc eſt, ἀνομάλως ὑγιαίνειν nunc ſcribit. Quod an morboſum, an neutrum iuxta tertium ſignificatum appellari debeat, diſquirendũ eſt. Neutrum .n. in eo ſignificatu vſurpatum eſt, quod aliquando ſalubre, aliquando morboſum exiſtit. Quod nonnullis accidit qui in puerili ætate ſalubres, in iuuenili verò morboſi fiũt, & contra in pueritia morboſi, in ætatis vigore ſalubres, vt ante declaratũ eſt. Itaque qui frigido ſiccoq́, ſunt cerebro in adoleſcẽtia, ut ſcribit Galenus, exquiſitos ſenſus habent atq; integros: procedẽte vero tempore celeriter marceſcunt ac ſeneſcunt, vt mox dicemus. Igitur frigidũ & ſiccũ natura cerebrũ, neutrum eſt. Alij verò morboſum ſimpliciter, eſſe frigidũ & ſiccum cerebrũ cõtendũt, quòd ſcilicet ex generatione tale exiſtat. Non .n.

alia ratione calidum & humidũ morbosum esse volunt, quàm quòd natura intemperatum sit. Hęc controuersia facilè dirimi potest, si quidem memoria tenuerimus, quę sępe ante docuimus, nimirum omnem exuperantiã aut mediocrem eße aut magnam. Cerebrũ igitur si uehementer frigidum & siccum sit, sine dubio morbosum esse censetur, quemadmodũ vehementer calidum & humidũ: si uero mediocris sit frigiditatis & siccitatis exuperantia, morbosum non erit, sed tantum neutrum. Siue igitur mediocriter siue uehementer quis cerebrũ intemperatũ habeat, certam non habet sanitatem, sed instabilẽ. Aliquando caput leuissimum sentit, utpotè excrementis uacuum proinde per proprios meatus pauca excrementa effundit. Cum autem ipsum à similib. causis, ut externo frigore uel ambientis nos aeris, uel rerum aliarũ refrigerandi ui prẹditarũ, forinsecus admotarũ, aliquam iniuriã acceperit, prõptè lẹditur: destillatione enim ac grauedine corripitur. Nam senum more malè concoquunt, proinde facilè excremẽta colligunt, qui frigido siccoq; sunt temperamento, pręsertim per hyemem, & humidam aeris intemperiem: atq; etiã si cibo & potu uaporoso diutius sint usi: quanquam & sine humorum multitudine cerebrum frigore obstrictũ, tanquam spongia aqua imbuta ac manu compressa humorem exprimit in fauces, uel pectus, uel alias partes, unde ante dicta incommoda nascuntur. Nulla sane alia intemperantia est, quę firmius ac imbecillius malis tam externis quàm internis repugnet. Vitę enim maxime contraria frigiditas, & siccitas est. Ex his constat grẹcè legendum esse, ποτὲ μὲν κειφ[illegible]τατος τὰς κεφαλὰς, ut etiam Leonicenus putat: non autem [illegible]ωφότατος, ut est in exemplaribus grẹcis.

In

In iuuentute quidem ſenſus eius acres ſunt, omnique vitio carent: procedente verò tempore celeriter marceſcunt. Et vt ſemel dicam, omnes præpro peram ſenectutem in capite oſtendunt: quocirca citò caneſcunt.

Hominis ętatē in infantiā, pueritiā, adoleſcentiam, vigorem, & ſenectutē diuidere ſolent: nos hoc loco in tria tantum diſtinguemus, pueritiā, iuuentutē, & ſenectutē. Pueritia infantiam, & quam peculiariter pueritiam vocant, cōtinet. ſenectus inclinantem ętatem & decrepitā, iuuentus uerò adoleſcentiam & ętatis vigorem. Totius ergo ętatis noſtrę partem eam iuuentus continet, quę ab adoleſcentia incipit, & in inclinantem ętatē deſinit. Puerilis ætas in humore merſa eſt, proinde tam perſpicaces ſenſus non habet quā iuuentus, ſed tamen quam ſenectus minus imbecillos, & caliginoſos. Senectus.n. ob nimiam frigiditatem & ſiccitatem debiles admodum ſenſus habet. Cęterum quoniā multam colligit pituitā, quę ſenſus obruit, eos caliginoſos hēt, pręſertim vbi coniunctam habet natiuam frigiditatem & ſiccitatem: hęc enim intemperies, ſiue ingenita, ſiue per ętatē contracta, ſiue aliunde adſcita ſit, iniurijs tam internis quàm externis impotenter repugnat. Itaq; qui frigido ſiccoq; ſunt cerebro, canos aliaq; ſenectutis teſtimonia citò in capite oſtēdūt. In capite, Galenus dixit, quoniam ſi reliquū corpus frigidum & ſiccum non ſit, ſenectutis incōmoda id celeriter nō ſentit. Quòd ſi ipſum capiti ſimile exiſtat, cito corpus totum ſenectutis notas habebit. Cum.n. uita noſtra natiuo calore ac humore conſeruetur, longiorem ipſam fore, quò ſibi diutius durabunt, neceſſe eſt: & breuiorem, quò breuiori tempore. Frigidi igitur & ſicci breuioris ſunt

uitæ, quoniam diu natiuam hanc humiditatem ac calidi tatem non seruant: ipsis enim ab initio statim contingit. Calidi vero & humidi tardè senescunt, atq; quod ad tẽperamenti rationem attinet, maximè sunt longæui: ut author est Galenus. Sed quoniam excrementis abundant, promptè in putredinis morbos labuntur, proindeq; vitã, nisi maximè sibi prouideant, corripiũt. Quatenus igitur ad temperamentũ attinet, citissimè ad senectutem perueniunt frigidi & sicci: tardissimè verò calidi & humidi: præcipuè si humidiores, quàm calidiores sint. Sed frigidi & sicci, inquies, vt paucam habent natiuã humiditatem, quæ est vitæ pabulũ, ita paulatim hanc absumũt ob caloris tenuitatẽ, quæ uehementer hanc resoluere dissipareq; non potest. Calidi uerò & humidi, etsi humore abũdant, hunc tamen caloris uehementia cito absumun: quare non longius quàm illi vitam protrahunt. Respondemus calorem natiuũ eo absumendæ natiuæ humiditatis, resiccandiq; corporis uim maiorem habere, quo vehemẽtior est: sed cum humore iunctus, omnium optimè concoquit, maximeq; quod è corpore absumitur, resarcit: frigus cõtra pessimè coquit, proindeq; minimè perditã substantiã resarcit. Præterea ab his, quæ lędere corpus solẽt, ob imbecillitatẽ minus se tueri potest. Quocirca præproperè senectutis signa ostendunt, qui frigido siccoq; sunt cerebro. Hi enim cito canescunt, quoniam alimentum quo capilli in his nutriuntur, est velut situs pituitæ, quæ spacio computruit, vt author est Galenus.

Capilli autem ægrè nascuntur, maleque nutriuntur in lucem editis: atque rufi sunt. Nec vero tempore, si frigus siccitatem magis exuperat, caluescunt. Contra si humiditatem siccitas plurimum,

frigi-

frigiditas vero caliditatem paululum superet, caluescunt.

Tardè nascuntur pili, cum tardè in venis fuliginosa excrementa gignuntur, ostensum enim prius est, fuligin ẽ pilo tum generando, tum alendo materiam suggerere. Qui autem frigido siccoq; sunt temperamento, tarde fuliginem gignunt, eamq; admodum paucã, quare his tardè capilli procreantur, hiq; rufi, suntq; testes (vt ante docuimus) frigiditatis, hac ratione malè nutriuntur. Procedẽte uerò ætate, si frigiditas caliditatem magis superet, quàm siccitas humiditatem: non caluescunt. Sin siccitas magis humiditatem quàm caliditas frigiditatem vincat, caluescunt. Ab immodica enim cutis siccitate nascitur caluitium, vt prius explicatum est.

Humida uero & frigida cerebri temperamenta, soporosos ac somniculosos efficiunt.

κῶμα, *preter alia significata paulò ante à nobis commemorata, grauẽ, uehementemq; soporẽ significat: unde hoc loco* κωματώδεις, *dicuntur soporosi. Qui .n. frigido, humidoq; sunt cerebro, uehementer diuq; dormiunt, ob frigidę humiditatis, qua cerebrum abundat, copiam. Eadem ratione somniculosi, hoc est, græcè* ὑπνηλοὶ *sunt.*

Ac sensus deprauant.

Aliquãdo hebetes ac imbecillos tantũ, aliquando deprauatos sensus efficiunt frigida & humida temperamẽta: hebetes quidem, cũ frigiditas & humiditas tantũ mediocriter exuperant. Res enim quales sunt, sentiuntur, hoc est, cernuntur, audiũtur, &c. sed imbecillius ac hebetius. Cum uero immodica exuperantia est, hallucinãtur. Nam res aliter atq; sunt sentiũt: visus quidem maiores, aut plures, aut alterius coloris aut figuræ: gustus verò

amaras, aut acidas, cuiuscunque sint saporis. Eadem est reliquorum sensuum ratio, vt alibi fusius declarabimus.

Caput excrementis implent.

Frigus improbè concoquit, propterea prouentum excrementorum parit: præsertim cum humore iunctũ, qui non solum gignit, sed & auget superuacuam pituitam.

Frigorisque iniuriis obnoxium reddunt.

Nam facilè à suo simili res quæque afficitur: promptè igitur cerebrum eiusmodi à frigore læditur.

Facileque replent, ac destillationibus, grauedinibusque opportunum efficiunt.

Caput tum vaporibus sursum, è toto corpore aut præcipuis partibus delatis, tum foris assumptis repletur. Cibo igitur ac potu vaporoso, aere item humido ac nebuloso, facilè eiusmodi caput impletur. Natiuus enim humor externum facilè admittit: nihil verò aut parum discutit frigus: hac ratione destillatione ac grauedine detinetur. Necesse enim est vaporem hunc cerebri frigore in aquã densari, atque vel suo pondere relabi, vel etiam degrauata iritataq; natura in infernas partes demitti: haud aliter atque vapor, qui è terra sursum in mediam aeris regionem sublatus, atque eius loci frigore in imbrem mutatus, deorsum suo pondere delabitur.

Neque verò qui sic temperati sunt, caluescunt.

Cum caluitiũ humoris penuria, ut iam diximus, fiat: hanc aũt adferat tum adscititia cutis siccitas, tũ calor, (hic enim siquidem vehemens sit, humorem depascit) non põt frigidum & humidum caput caluitium sentire.

Hæc igitur sunt cerebri temperamentorum indicia, quibus ad singula sentiendi instrumenta progrediendo, notas deprehendes.

Cerebri

Cerebri temperamentorum signa generatim quinque eße congenita, & vnum externũ, prius declaratum est: congenita quidem, totius capitis diathesin, idest, constitu tionem, quæ magnitudinem, figuram, sensuũ, actionum, tum actuosarum, tum principũ, tum naturaliũ virtutem ac uitium continet: externũ vero, immutationem ab his quæ foris incidunt. Eadem genere signa ad singula sentiendi instrumenta trãsferri poßunt. Nam ex sua quodque constitutione ac diathesi cognoscitur: quę, qualis esse natura debeat, ex libris de usu partiũ cognoscendum est, item ex actionib. tum peculiaribus tum aduentitijs. Pro prias dico, ad quas instrumentũ à natura est ordinatum: oculus, verbi gratia, ad videndum. auris ad audiendum. Adscititias autem, quæ aliunde profectæ instrumento in sunt, ut oculo motus uolũtarius. Ab his etiam, quę foris incidunt, sentiendi instrumentorũ temperamenta deprehenduntur. Nam cùm vnumquoque, ut antè diximus, promptè à suo simili afficiatur: quæ à frigore facilè læduntur, frigida: à calore, calida: humore, humida: & siccitate, sicca eße necesse est: reliqua ex his quę antè exposita sunt, facilè intelligi poßunt. Ex his perspicuum est, sentiendi instrumenta cerebri naturam, & cerebrum instru mentorum sensus mutuò ostendere.

Sed de oculis solum disputare satis fuerit.

Tantum de oculis inter omnia sentiendi instrumenta hìc differẽdum esse putat: quòd hi cerebro similiores sint eiusq; naturam proximè imitentur, & nobis magis perspicui sint, cognituq; faciliores. Quorum si natura perspecta sit, & in memoriam reuocauerimus quæ prius de cerebri notis declarata sunt, reliquorum sentiendi instrumentorum temperaturas facilè inueniemus.

Qui enim

Qui enim calidi tangentibus manifestè sentiuntur, facileq; ac crebro mouentur, & venas amplas habent, calidi omnes sunt.

Caloris exuperantia tanta tangenti sentitur, quanta parti natura inest, nisi, vt iam sæpe monuimus, ab aduentitia qualitate hæc immutata sit. Fieri enim potest, ut minus quàm pro natura calida pars sentiatur, scilicet immutata ab aliqua re frigida: aut calidior, si alienum calorē acceperit. Cum igitur oculi nullum alienum calorem aut frigus habentes, iusto calidiores sentiuntur, natura calidi sunt. Quòd si simul facilè ac crebro moueantur, certior nota erit caloris, cuius munus est per se ciere ac exagitare. Mouentur autem oculi non per se, sed ex accidente. Hos enim musculi mouent sursum & deorsum, introrsum & extrorsum, vt docet Galenus libro de vsu partiū decimo. Si ijdem amplas habent venas, testimonium quoque est caloris: cuius munus est, vt sæpe diximus, dilatare, maximeq; aptam ad distentionem materiam: vtrumque enim adesse oportet. Nam duram, atque malè sequacem calor non facilè moderatur.

Frigidi verò his contrarij sunt.

Hoc est, tangentibus frigidi sentiuntur, tardè difficulterq; mouentur, & angustas habent venas: frigus enim cogit, coarctatq; quod calor distendit: idem consopit, pigrumque ad motum reddit.

Et humidi quidem molles sunt, humoreque referti: sicci verò squallentes, & duri.

Ex humore mollities, ex siccitate duritia nascitur: tāta quidem, quantus est earum qualitatū à mediocritate recessus: nam quod modicè humidū est, minus molle est. Ad eūdem modum quod mediocriter siccum est, medio-

criter est durum: quod autem vehemẽter. id quoque vehementer durum eße neceße est. Molle autem dicitur, quod prementi cedit, si quidem simplex non collectũ ex plurib. est. Lana enim atque tritici aceruus cedunt, non tamen mollia sunt. Durum autem est quod non cedit, si simplex est, non autem plenum ac distentũ. Vesica enim flatu vehementer plen, prementi renititur, duraq; apparet. Quod cum oculis contingit, non protinus sicci iudicandi sunt. Fieri enim potest. vt spiritu vel etiam humore distendantur, duriq; appareant. His igitur ita constitutis, si prementibus oculi in se concidunt, molles esse cẽsentur: proinde & humidi. Quòd si cum mollitia humore abundent, vehementer sunt humidi: quemadmodum vehementer sicci, si per renixum ac duritiem squallentes sint, hoc est, græcè αὐχμηροί. Nimia.n. siccitate squallent, ac exasperantur.

Facileque à similibus suo temperamento causis læduntur: iuuantur verò à moderato contrariorum vsu. Verùm id in omni partis cuiusque temperamento cognoscendo, commune esto.

Facilè vnamquamque rem à suo simili lædi, & suo cõtrario iuuari, experientia ipsa docet. Oculi igitur humidi ab humidis, frigidi à frigidis, calidi à calidis, & sicci à siccis læduntur. Iuuantur verò calidi quidem à frigidis. frigidi à calidis, humidi à siccis, & sicci ab humidis, si modus adhibeatur. Omniũ.n. rerũ quantumcunq; naturę conuenientium nimius vsus noxius est. Quæ aũt naturæ conueniant, quæ non conueniant, postea cum de causis salubribus, morbosis, & neutris agetur, docebimus.

Oculorum magnitudo concinna, una cum actionum integritate, temperatæ materiæ copiam, ex qua

ex qua conditi sunt, ostendit: quæ, si hæc desint, multam quidem materiam, sed malè temperatam significat.

Quemadmodum capitis magnitudo, nec bonam, nec malam ex se constitutionem significat, ut ante monstratum est, ita nec oculorum: sed si cum magnitudine figura concinna sit, actionesq; probæ, signum optimi eorum temperamenti erit. Figuræ enim concinnitas, formatricis facultatis robur ostendit, & materiæ ex qua facti sunt, bonitatem, & quæ facultati facilè obsequatur. Actionum autem probitas, propriam instrumenti virtutem validã esse testatur. Quòd sic nec commodam figuram habent oculi, nec probè suis munijs funguntur, necessario aut materia, ex qua facti sunt, inepta est, maleq; virtuti obtemperat, aut virtus ipsa imbecilla, aut certè vtrumque accidit. Qualis autem oculorum commoda figura esse debeat, ex decimo de vsu partium libro discere licet. Probę vero actiones sunt, si res obiectas certo spacio ac interuallo distantes, bene distincteq; videant. Neque enim res ab aspectu semotissimas, neque supra sensum positas vident: aut si vident, indistinctè vident.

Oculorum verò paruitas, & concinnitas vna cum actionum integritate, paucam quidem, sed temperatam ostendit materiam, ex qua sunt conformati. Actionum vero vitium cum inconcinnitate quadam, paucam simul & prauam materiam ipsorum significat.

Oculorum paruitas concinna una cũ actionum probitate, inquit Galenus, paucam materiam, sed bene temperatam ostendit. Quod an verũ sit, disquirendum est. Cũ n. exiguum caput, vt prius docuit, prauę cerebri constitutionis

stitutionis propria perpetuaq; nota sit, qui fieri potest, ut cum oculorum paruitate, coniuncta actionũ bonitas sit? Nam quemadmodum capitis paruitas exiguam cerebri materiã & paucã eße, eiusq́; ventriculos paruos, proindeq; paucispiritus capaces, & qui obeundis cerebri functionib. non sufficiat, virtutisq; imbecillitatẽ significat, vt ante monstrauimus: ita oculi parui sufficientẽ ad obeunda sua munera spiritũ nõ continent, nec robusti sunt: quocirca parui esse nõ poßunt simul, & probas actiones edere. Respondemus ut ante, si caput paruũ sit, actiones cerebri omnes, nempe principes, & actuosas, sensusq;, deteriores esse: quàm si moderatæ esset magnitudinis: proinde oculos ipsos paruos, atque imbecilles. Sed si caput sit iustę magnitudinis, oculi uerò minores quàm pro eius ratione, vna cum cõcinnitate robustam virtutem habebit. Cum.n. uni tantum muneri, videndi scilicet, dicati sint, huic obeundo satis erunt, cum robustam virtutem spiritumq; sufficientẽ habeant, quã à cerebro sumunt. Quod cũ multas habeat functiones, nẽpe principes & actuosas, sensus, ut ante declarauimus: si paruũ sit, nõ tantũ spiritus continere põt, quantus ad has est necessarius: nec tã validam virtutem, quę diu durare poßit. Itaque si cerebro probè constituto oculi parui, apteq́; ac concinnè compositi sint, probas actiones edent: materiã enim paucam, sed temperatam significant. Si vero cum inconcinnitate vitiatę actiones sint, & paucam significant, & prauam ac vitiosam, vna cum virtutis imbecillitate.

Quæ autem ad colorem attinent, ad hunc modum explicanda sunt: Oculi puro ac non multo humore collucentes, splendoris magnitudine cæsij

ne cæſij redduntur: nigri verò contra: horum autem medij, medias cauſas obtinent. Cæſius igitur oculus fit, aut propter magnitudinem, aut ſplendorem cryſtallini humoris, aut prominentem eius ſitũ aut tenuis aquoſi humoris, qui ante pupillam poſitus eſt, exiguitatem & puritatem: maximè autem cæſius fit omnibus his vna concurrentibus. Quòd ſi horum quædam adſint, quædam verò deſint, magis & minus cæſius fiet. Niger uerò oculus fieri ſolet cum cryſtallinus humor paucus, uel in profundo poſitus, vel exquiſitè ſplendidus ac lucidus non eſt: aut tenuis humor, uel multus, uel impurus eſt: aut cum aliqua horum adſunt, aut omnia. In his autem maioris & minoris ratio inuenitur, ut ante declaratum eſt.

Splẽdor multus quidem in humore puro ac pauco, cęſios oculos reddit: paucus uerò in multo ac impuro, nigros, mediocris autem in humoris tum quantitate, tũ puritate mediocri, neque plane cęſios, neque nigros, ſed horũ medios efficit. Hunc igitur humorem (quem & aquoſam, & tenuem humiditatẽ ſępe vocat Galenus) ad probã viſionem natura in priore pupillę parte poſuit, ne repente lux, & rerum oculis obiectarum ſpecies, ad cryſtallinum humorem primariũ pręcipuumq́; videndi inſtrumentum ferrentur, quod ſine oculi offenſione non fieret. Paulatim igitur hęc per eiuſmodi humorẽ introgredi tutius eſt, tum propter memoratam cauſam, tũ quòd tenuis ille humor cryſtallinum humectat, ab ariditateq́; vindicat, quã alioqui ab ambiente aere accepturus erat: tum pupillę rugas implet. Quoniam autem à cryſtallino humore illuſtrari debebat, ut mox docebimus, per eumque

que rerum spectabilium formę & lux (vt modo diceba- mus) paulatim gradi, purum, subtilem ac paucum esse oportuit. Ipsi enim accidit quod nubibus: quę si paruę ac rarę sint, facilè solares radios ac eorum splendorem recipiunt: sin magnę, densę ac compactę, neque facile hos recipiunt, neque illuminantur: ideo atrę ac obscurę cernuntur. Ad eundem modum aquosus, quo de loqui- mur, humor, si multus ac crassus sit, non facile: sin pau- cus, purus, ac tenuis, facillimè splendorem admittit: pro inde lucidus ac splendidus efficitur. Splendorem autem hunc ab humore crystallino proficisci Galenus testatur. Quo igitur is maior lucidiorque fuerit, eo maiorem: quo vero minor ac obscurior, eo minorem splendorem emit- tit: hac ratione magis minusve oculum cęsium, aut ni- grum efficit. Rursus eiusmodi humor in oculi medio locari debuit, vt ab omnibus incommodis externis tutus esset, simulq; melius videret. Nam si promineret, al- bum quidem humorem magis illustraret, ac melius di- stinctiusq; videret: sed certè multis casibus pateret, bre- uiq; imbecillitatem contraheret. Contrà si in profundo positus esset, minus quidem iniurijs externis pateret, sed minus aquosum ac tenuem humorem illustraret, proin- de obscurũ relinqueret, obscuriusq; videret. Itaq; si ma- gnus splendidusq; crystallinus humor sit, promineatque, et aquosus humor (quẽ in priore pupillę parte positũ es- se diximus) paucus sit ac purus: maximè cęsii oculi erũt. Contra si crystallinus humor exiguus sit, nec admodum splẽdidus nec lucidus, in altoq; sit collocatus, aquosus ue- rò impurus ac copiosus: nigerrimi erũt oculi. At si colo- ris uel cęsii uel nigri causę omnes concurrãt, sed medio- cres existant, aut non omnes quidem, sed uehemẽtes, ocu-

li uel

li uel cæsii, uel nigri magis minus ue erunt, prout plures uel pauciores, maiores uel minores causæ fuerint.

Tenuis itaq; humor, aquoſior & copioſior, ocu lum humidiorem eſſe arguit: quemadmodùm craſſior & parcior, ſicciorem. Cryſtallinus uerò ſi quidem durior ſit, ſicciorem: ſi uerò mollior, humidiorem.

Docebamus modò oculos magis minus ue cęſios aut nigros eſſe, prout eorũ cauſę plures aut pauciores, ualentiores aut imbecilliores eſſent. Quoniam autẽ utriuſque coloris diuerſæ cauſę ſunt: nigri, aquoſi humoris impuri tas & copia, cryſtallini uerũ obſcuritas ac paruitas, præ terea & ſitus reconditus: glauci contrà, tenuis humoris puritas & paucitas, cryſtallini uerò magnitudo ac ſplendor, ſitusq; prominens, alias notas dat, quibus meliùs ocu lorum temperaturæ cognoſci poſſint. Si quidẽ oculus hu midor ſit, aquoſiorem ac copioſiorem humorẽ ſignificat. Sin ſiccior, craſſiorem & partiorem. Sin durior, cryſtalli num ſicciorem: ſin mollior, humidiorem eſſe teſtatur.

Ad eundem modum ſi tenuem plus iuſtò ſuperet, aridiorem: ſin ſuperetur, contrarium efficit.

Certa inter cryſtallinum & aquoſum humorẽ eſt pro portio in magnitudine ac craſſitie. Quemadmodùm enim tenuis humor copioſior eſſe debet, ita cryſtallinus craſſior ac durior. Si igitur aut maior aut ſiccior, quàm pro ratione aquoſi humoris, cryſtallinus humor ſit, duriorem oculũ efficiet: ſi uerò minor aut humidior, molliorẽ. Ita oculi durities cryſtallinum humorẽ aut maiorẽ eſſe, aut duriorem, aut utrumque: mollities autem aut minorem aut humidiorem, aut utrunque eſſe oſtendit.

De cordis autem temperamentis deinceps dicemus, si prius memorauerimus, nos cum unamquanque partem seipsa calidiorem esse, aut frigidiorem, aut ficciorem, aut humidiorem dicemus, non ad aliquam aliam, sed ad seipsam referre. Nam quocunque modo natura frigidius cor sit, temperamenti longè calidioris est, quàm cerebrum calidissimum.

Ostendimus prius dum cerebri notas tractaremus, unamquanque corporis partem, siue calidã, siue frigidã, siue humidam, siue siccam, temperatã in suo genere esse, modò aptum, conueniensq; obeũdis functionibus à natura institutis nacta sit temperamentum. Itaque cerebrũ si ad alias corporis partes referatur, frigidum est: temperatum uerò, si temperamentũ habeat suis functionibus idoneum. Ad eundem modum cor ad alias partes relatũ calidum est: temperatum uerò, si probè suo munere fungatur. Reliquię corporis partes eadẽ ratione temperatę dicuntur, etiam si suapte natura calidæ, frigidę, humidę, aut siccæ sint. Cum igitur ipsas calidiores, aut frigidiores, aut humidiores, aut sicciores dicimus, nõ sunt ad alias partes referendæ, sed ad temperamentum sibi debitum. Itaque cum aut cor, aut cerebrum, aut alias corporis partes calidas dicimus, ad mediocritatem nõ eximiam illam, sed sui generis referimus.

Calidioris igitur cordis, quatenus ad suam mediocritatem refertur, signa quædam inseparabilia ac propria sunt, respirationis & pulsus magnitudo, celeritas, & frequentia, audacia, & ad actiones obeundas impigritas. Quod si plurimum calor exuperet, præceps acerbaque iracundia, & furiosa temeritas.

Cordis duplex est facultas, altera uitalis, altera quam græci θυμοειδῆ uocant, quasi animosam: nos animi impetũ, aut uerbo uno animos dicere poßumus. Prior innatũ calorem tuetur: calor uerò uitam: unde & uitalis hęc facultas nuncupari meruit. Innatus igitur calor moderata refrigeratione seruatur. Refrigeratur autem, propriè quidem inspirato introq; immisso aere: ex accidente uerò, fumido fuliginosoq́; excremento foras expulso. Aer enim sua qualitate, excrementum uerò fuliginosum foras emissum sua absentia refrigerat. Vitalis igitur hęc facultas à natura cordi tributa est, quę geminum efficeret pulsum: unũ qui attolleret, alterũ qui submitteret arteriã. Prior spiritum attrahit, posterior uerò fuliginosum halitum expellit. Atque his modis calor refrigeratur, cordis quidem maximè per respirationem: reliq uerò corporis per arteriarũ pulsum. Cùm autem arterię à corde originem ducant, micandiq́; facultatem ab eo accipiant, se mutuò refrigerant ac calfaciunt, cor quidem arterias, & arterię cor: quod calfactum arterias calfacit, & arterię uicissim cor. Ad eundem modum cor refrigeratũ refrigerat arterias, & arterię cor. Quare non solùm respiratio, sed & pulsus cordis temperamentum ostendit. Igitur cor quò calidius fuerit, eò magis refrigerari postulat. Magis autem refrigeratur magnitudine, celeritate, ac frequẽtia tum respirationis tum arteriarum pulsus. Nam quò magis thorax, cor, & arterię attolluntur, quoquo celerius ac crebriùs, eò plus aeris attrahunt. Et quò magis hę se submittunt, frequentiùs & celerius, eò plus fumidi fuliginosiq; halitus expellunt: proinde magis refrigerant. Porrò autem cor dum dilatatur, à uicino pulmone aerem haurit: pulmo uerò per asperam arteriam: hęc per os & nares

nares ab ambiente aere. Cæterùm cor dum contrahitur, per commemoratas vias fumidã acremq; materiã expirat: atque hac ratione ipsum (ut mõ dicebamus) refrigeratur. Ad eundem modum reliquum corpus dum arteriæ distenduntur ac contrahuntur, refrigeratur. Græca lectio habet ad hunc modum, μέγεθος ἀνὰ πνοῆς, καὶ σφυγμοῦ τάχος καὶ πυκνότης ἐστι, hoc est, vt distincta verba sunt, magnitudo respirationis, & pulsus celeritas ac frequẽtia. Itaque solam respirationis magnitudinem cordi tribuit, celeritatem uerò ac frequentiam pulsui: nos uerò tam pulsui, quã respirationi hæc tria, magnitudinem, celeritatem, & frequentiam, tribuenda esse putamus. Nam ut ostendimus, tum pulsus tum respirationis magnitudo, celeritas ac frequẽtia, cordis calorem arguunt. itaque græcè legendum est, μέγεθος ἀνὰ πνοῆς καὶ σφυγμοῦ, τάχος τε καὶ πυκνότης. quod est, vt interpretamur, respirationis & pulsus magnitudo, celeritas & frequentia. Posterior verò cordis facultas (quam θυμοειδῆ à græcis, animosam verò à nobis vocari modò dicebamus) motus in nobis gignit turbidiores, aut quietiores, & placidiores, prout ratiocinãdi facultas obiectam commotionis speciem æstimauerit. Rationis enim phantasias, id est, impressas in mente rerũ imagines ac opiniones, uis animosa sequitur: hoc est, ut Galenus ait σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται. Nascuntur igitur ex rebus æstimatis, opinatisq́, tã nobis quã malis, vtriusq; tam præsentibus quam futuris, animi motus. Ex nobis estimatis, præsentibus quidem, lætitia, malevolentia, & similia. Ex futuris, libido siue cupiditas, & quæ sub hac continetur, ira, quam in excandescentiam, odium, & inimicitiã distinguimus. In hoc quoque genere

sunt audacia & confidentia, (ex quibus temeritas habet ortum) libertatis quoque, & uictoriȩ, potentiȩ, imperij, gloriȩ, & honoris appetentia. Ex mali autem opinione presentis quidē, animi ȩgritudo: cui subiecta inuidētia, misericordia, mȩror ac tristia, aliiq; animi dolores: ex futuri verò, metus, sub quo timor, terror, pauor, cõturbatio, desperatio, exanimatio, pudor, pigritia, & id genus alia cõtinentur; de quibus suo loco disputabimus. Eiusmodi igitur emotionis species rationi obijciuntur, deinde animosȩ facultati, quȩ (vt dixi) tãtùm mouetur, quantùm id quod obijcitur, ratio esse duxerit. Expendere em̃ fugienda ne, an amplectenda species sit, quȩ obijcitur, ratiocinantis facultatis est munus: eam vero uel fugere uel amplecti, animosȩ. Cùm igitur non omnes eadem polleant ratione, sed alij res quales sint æstiment, alij non quales sed aut meliores aut deteriores, maiores aut minores quàm sint: prȩtereà in alijs vehementior sit uis animosa, in alijs minus prompta: fit vt non eodem modo omnes concitentur, sed alij celeriùs, alij tardiùs, alij uehementiùs, alij leuiùs. Sũt enim qui leuissima occasione moueantur, alij non nisi uehementibus causis: ut procedēte sermone ostendemus. Cȩterùm cùm eiusmodi causȩ variè facultatem afficiant, diuersa motionum genera esse oportet. Nam cùm ex rerum quȩ obijciuntur opinione, eiusmodi perturbationes nascantur, opinio autem sit tam boni quàm mali, ut nuper diximus: rursus quod opinamur bonum, aut iã prȩsens sit, aut futurum: motus omninò diuersos esse oportet. Quoniam autem ex Galeni sententia σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται, ut modò dicebamus, scire licet λογισμὸν siue λογιστικὸν, hoc est, ratiocinandi facultatem, quæ bona uidentur, natura appetere: & quȩ mala, declinare.

nare. Hęc igitur potentia si ualida est ac proba, aut certè optimis disciplinis instituta aßuetaq;, & recto iudicio atque opinione prędita, ad obiectas rerum tam bonarum quàm malarū species mouetur, huicq; animosa uis imperanti obsequitur, atque tum motus placidi ac constantes nascuntur, cuiusmodi sunt animi fiducia, fortitudo, & id genus alia: de quibus in sequentibus disputabitur. Contrà eadem ratiocinatrix si natura infirma, aut rerū inexperta aut prauis motib. imbuta, & sine recto iudicio sit, sed cum opinatione assensioneq; imbecilla: ad ea quę bona uidentur amplectēda, & mala fugienda mouetur, impellente animosa facultate: quę aliquando antè ab iracundia alijsq; animi perturbationibus occupatur, quā prouidere ratio possit, ne occupetur. Hæc igitur si uehementer concitata sit, turbidiores sin uerò leuiter, placidiores motus efficit. Vehementer autem aut leuiter mutatur, tum suapte natura, quæ ad has commotiones magis minus ue procliuis est, tum ratiocinante facultate obiectam rem magis minus ue adipiscendam uel fugiēdam esse opinante. Magis autem & minus procliuis ad has concitationes est, pro cordis temperamenti ratione: ut posteà docebimus. Rem autem obiectam fugit, aut amplectitur, magis minùs ue ratiocinandi facultas, pro sua naturali constitutione, ut prius ostensum est. Hæc clariora fient, si quod docet Galenus in libro de placitis Hippocratis & Platonis intellexerimus, nimirùm eandem esse rationem facultatis ratiocinantis ad animosam, quę sessoris ad equum, aut uenatoris ad canes. Quemadmodum enim seßor equum, & uenator canes, ita ratiocinans facultas animosam superare debet: quanquam id non semper accidit: Nam equus robustus, & contumax esse potest, & sessor im-

becillius. Itaque periculum eſt ne ſeßorem equus vincat, & ſecum rapiat, & venatorem canes. Ad eundem modũ ne uis animoſa potens ac ualida, ſi cõcitata ſit, infirmam natura ratiocinantem, aut rerum inexpertam ignaramq́; ſecum trahat. Contrà vero accidit, ſi robur natiuum adſit, rerumq́; peritia: tum enim animoſam vim imbecillam ratiocinans ualida ſuperabit, quemadmùm ſeſſor fortis ac expertus equum imbecillum. Quòd ſi pares vires ſint, luctabunt, atq́; perturbationes fient, ſcilicet iactantibus ſe opinionibus. Eiuſmodi autem commotiones aliæ in alijs cordis tẽperaturis fiunt: ὀργὴν γὰρ καὶ εὐτολμίαν, καὶ τὸ πρὸς τὰς πράξεις ἄοκνον, καὶ ὀξυθυμίαν, καὶ μανιώδη θρασύτητα, καὶ προπέτειαν τῆς καρδίας θερμότης ἐργάζεται. hoc eſt, Iracundiam, confidentiam, impigritatem, ac promptitudinem ad actiones, animi concitationem ac ferocitatem furioſam, temeritatem & præcipitationem cordis calor efficit: quò uerò maior fuerit, eò perturbationes has maiores reddit: & quò minor, placidiores. Itaque mediocris caloris exceſſus, audaciam, & impigritatẽ ad res agendas: magnus uerò, animi concitationem & ferocitatem, furioſamq; ac perditam temeritatem parit: contrarios vero motus frigus generat: vt in ſequentibus docebitur. Animi porrò concitatio, quæ Græcis dicitur εὐτολμία, nobis confidentia, fit cùm ad adipiſcendum magnum aliquod bonũ, aut depellẽdum malum animus mouetur: τολμᾶν enim, unde deducta εὐτολμία eſt, audere ſignificat, & arduũ quidpiam ac graue animum ſibi inducere. Quòd ſi fiat cùm ratione & iudicio recto, fiducia ſiue fidentia, firmaq́; animi opinio non temerè aſſentientis dicetur. Si vero uehementiùs impellatur, conciteturq; animus ſine iudicio,

ratione

ratione ac consideratione, vitium est, quod confidentia dicitur: quæ si exuperet, in furiosam temeritatem transit. hoc est, ut Galenus ait, μανιώδη θρασύτητα. Ex fiducia verò nascitur promptitudo & impigritas ad labores, & res agēdas: quæ si cū recta ratione & iudicio suscipiuntur, in vitio non sunt. Ex confidentia vero & audacia, nascitur impigritas ad improbissimos quosque labores, citra iudiciū rationisq; examen, quam Galenus non simpliciter temeritatem, sed insanam furiosamq; temeritatem uocat. ὀξυθυμίαν interpretari possumus aut iræ acerbitatem, aut in iram præcipitationē. Significat enim ὀξύθυμος tam eum qui præceps est in iram, quàm qui acerbè vehementerq; excandescit, & irascitur. In priore significato vsurpat Galenus in commētarijs in epidemia Hipocratis, ad hunc modum: Ἔτι λείπεται περὶ τῶν ὀξυθυμων εἰπεῖν, οὓς ἐναντιωτάτους φησὶ τοῖς θυμώδεσιν ὄντας. ἀνδρεῖοι μὲν γὰρ εἰσὶν οἱ θυμώδεις, καὶ καταφρονητικοὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων. μικρόψυχοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀξύθυμοι, διότι τὸ γενναῖον τῆς τῶν ἀνδρῶν ψυχῆς οὐκ ἔχουσιν. ὥστε καὶ οἱ ὀξύθυμοι ψυχρότατοί τε ταῖς κράσεσι, καὶ δυσδιαφόρητοι γενήσονται. Quibus verbis ostendit. ὀξυθύμους καὶ θυμώδεις inter se differe: quod hi fortes, animosiq; sint propter caloris copiam: illi uerò pusillo atque deiecto animo, quòd temperamento sint frigidiore. Constat igitur eum ὀξυθύμους præcipitis iræ homines, & iracundos, quiq; proptè leui occasione irascuntur, intelligere: quales sunt qui humido corde sunt citra caloris exuperantiā: ut post eà dicetur. Atq; id maximè his accidit, qui rationis sunt imbecillæ, siue calidioris cordis sint, siue minus calidi. Fœminæ enim, etsi minus calidæ quam viri sint, iracundæ

tamen, ac præcipitis iræ sunt: quales quos Hippocrates ὀξυθύμους *uocat, eſſe credit Galenus. In eo autem libro cui titulus eſt, corporis temperaturam animi mores ſequi,* ὀξύθυμον *pro homine uehemẽter iracundo, ac acerbæ iræ, ex ſententia Hippocratis ſumit. Eius uerba ſunt:* Ἐκ σφοδρᾶς κινήσεως τῆς ἀρτηρίας ἐτεκμήρατο τὸν μανικὸν καὶ ὀξύθυμον ἄνθρωπον, ἐπεὶ διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ θερμασίας οὕτω σφύζουσιν αἱ δὲ αἱ ἀρτηρίαι. καὶ μανικοὺς μὲν γὰρ καὶ ὀξυθύμους τὸ πλῆθος τῆς θερμασίας ἐργάζεται, νωθροὺς δὲ καὶ βαρεῖς καὶ δυσκινήτους ἡ τῆς κράσεως ψυχρότης. *Quibus uerbis facilè intelligi poſt,* ὀξυθύμους *homines uehemẽter iracundos ac furioſis proximos ſignificare, talesq; caloris cordis exuperantia fieri, quę & facilè & uehementer accenditur.* ὀξυθυμίαν *igitur hic Galenus nõ ſolùm pro præcipiti, ſed & acerba uehementiq; iracundia uſurpat: quę non ob ſolam rationis imbecillitatem, ſed & animoſæ facultatis uehementiã fit; ut eius uerba indicãt. Magno enim caliditatis exceſſu, iræ acerbitatem, ac inſanam temeritatem fieri docet.*

Eſt autem his thorax hiſpidus, maximeq; pectus & uiciuę hypochondrijs partes..

Thoracem totã eam partem uocat Galenus, quę utrinque coſtis circũſcripta, in priore quidem parte ad pectus & ſeptum tranſuerſum, poſteriore ad ſpinam tendit. In hoc pectus continetur, inter lacertos collocatum, & à collo ad uentrem uſque exporrectum. In medio thorace cor non ſolùm ſecundum longum, ſed & latum, ac profundũ collocatum eſt. Itaque calorem ſuum diffundit antrorsũ, retrorſum, ſurſum. deorſum dextrorſum, ac ſiniſtrorſum. Thorax igitur totus præſertim autem pectus, quod cordi

& magnis.

& magnis arterijs, è directo respondet, uicinæ item hypochondrijs partes, omniũ maximè hunc calorem sentiunt: proinde omnium densissimos pilos habent, cùm calor materiam gignat, nempe fuliginosum excrementum unde pili procreantur: ut ante diximus.

Magna autẽ ex parte corpus uniuersum calidum reddit calida cordis intemperies: nisi iecur vehemẽter obsistat. Paulò post autem totius corporis signa recensebimus.

Cor natiui fons est caloris, quem in uniuersum corpus per arterias tanquam riuulos quosdam diffundit. Itaque si ipsum uehemẽter calidum sit, reliquum corpus calidũ eße neceße est, nisi iecur admodũ obstiterit. Fieri enim potest ut cor calidum sit, iecur uerò frigidum: atq; huius frigus, illius calorẽ mitigabit: quare corpus ipsum minus calidum sentietur, quam pro caloris cordis ratione. Refrigeratur autem à iecore non solùm cor, sed & totũ corpus, scilicet sanguine, spiritu, & uapore frigidiore in cor à iecore, & in arterias à uenis per communia earũ oscilla transmißo. Angustißimas enim uenas, sensũq; ob exiguitatem effugientes, maiores uenę & arterię habent, quibus sanguinem, uaporem, & spiritum in se inuicem transmittunt: arterię quidem tenuiorem ac calidiorẽ, uenę autem craßiorem, minusq; calidum: atque mutua hęc transfusio per venarum aperta oscilla in toto fit corpore. Si igitur iecur frigidius sit, sanguinem, vaporem, & spiritum frigidiorem generabit. Quare sanguinem & spiritum non solũ in corde, sed & arterijs omnibus per corpus sparsis frigidiorem efficiet, proinde et uniuersum corporis habitum, eò quidem magis, quò ipse frigidior extiterit: cuius notas paulò post recensebimus.

Quin-

Quinetiam thoracis latitudo, caloris est nota, nisi hic etiam vehementer cerebrum obstitetit: quoniam vt plurimum spinæ medullæ magnitudo illi proportione respondet. Tanta quidem vertebrarum, quanta spinæ medullæ magnitudo est: proindeque & totius spinæ. Cum ea autem parte quæ dorso adhęret, thorax coniungitur, quemadmodùm nauis cum carina: quocircà dorsùm longitudine necessariò æquabit: latitudinem verò pro vertebrarum ratione (cum ad crassitudinis earum proportionem conditus sit) habebit. Cum verò cordis calor exuperans ex primo ortu flatu distendat, ac dilatet, ipsius calori proportione respondebit. Quare si exiguum caput sit, thorax verò latus, maximum caloris cordis est argumentum. Si verò id magnum sit, thorax uerò paruus, cordis frigidioris maximeque propia nota est. Quod si capiti proportione thorax respondeat, alijs notis cordis temperatura explicanda est, uullo ex thoracis magnitudine sumpto indicio.

Thorax cum ea spinæ parte, quam Græci μετάφρενον, nos dorsum appellamus, iunctus est: non aliter atque nauis cum sua carina. A collo autē vsque ad lumbos dorsum exporrectum est: ex collo enim, dorso, lumbis, et osse sacro, compacta spina est. Colium septem, dorsum duodecim, & lumbi quinque vertebras cōtinent. Singulis dorsi uertebris utrinque singulę costę respōdent: quare thorax necessariò dorsum longitudine ęquat: ex qua cordis calo ris notas non sumit Galenus, sed ex latitudine, quam efficit materiæ probę ac sequacis magnitudo, & caloris hāc

exten-

extendentis ac dilatantis exuperantia. Contra augustum & strictum materię improbitas ac paucitas, calorisq; cordis penuria, hoc est, natiua frigiditas. Materia autem ex qua costæ generantur, spinæ medula est: quæ ortum a cerebro, maximeq; parte eius posteriore habet. Igitur si cerebri materia pauca sit & uitiosa, spinę medulla, vt quæ ab ipsa nascatur, nec multa nec proba esse potest. Sin multa ac bona est, non necessariò quidē. sed vt plurimùm medulla proba ac multa erit: ferè enim hæc cerebro proportione respondet, cuius bonitatem ac magnitudinem ostendūt capitis magnitudo & figura, vt priùs docuimus. Nō necessariò, sed ut plurimùm spinæ medullā cum cerebro proportionem habere antè diximus. Feri enim potest ut optimè constituto cerebro, partes quæ ab ipso oriuntur, uitiosę sint, ut oculus, nasus, & reliquæ. Quoniam uerò thorax costis compactus est ac constructus, hæ si quidem longe sint, latum: sin breues, angustum strictumq; thoracē efficiunt. Quoniam autem à uertebris nascuntur, tantæ ipsæ sunt, quantæ uertębrę. & tantę uertebræ, quanta ipsa spinę medulla, qua & cum cerebro proportionem habere modo dicebamus. Cùm rursus costarum materiam, cordis calor extendit ac dilatat, magis minusue pro sua magnitudine: si uehemens, ualidusq; is sit, multaq; ac proba materia, ex qua costę generantur, thorax necessariò latus erit: sin exiguus ac imbecillus, materiaq; pauca ac cōtumax, angustus & pressus thorax erit. Si uerò pauca materia sit, eaq; optima, calor uerò magnus ac ualidus, latitudinem quidem amplam habebit, sed minorem quā si eius materię copia esset. Quod si calor cordis exiguus sit, materia multa ac cōtumax, latus thorax non erit, sed magis tamē quam si ea pauca ac malè sequax: modò utro

bique

bique ad materiæ proportionem eßet, hoc eſt, vbi minus materiæ eſt, ibi minus caloris: & vbi plus materię, plus caloris: ſed vterque, ut dixi, calor debilior quã poſſit materiam probè extendere ac dilatàre. Igitur thorax pro uertebrarum longitudine latus erit, uertebræ verò longę pro ſpinę medulla, & caloris magnitudine. Itaque capitis paruitas, & thoracis latitudo, exuperantis caloris cordis eſt argumentum, vt qui modicam materiam in longas coſtas extenderit, ac dilatauerit. Exiguũ enim caput, magnum cerebrum continere non poteſt: nec ex paruo cerebro multa medulla gigni. Capitis verò magnitudo, & thoracis anguſtia, copiam quidem materiæ ſignificat, ſed caloris frigiditatẽ hanc diſtendere ac dilatare nequeuntẽ. Quòd ſi thoraci caput proportione reſpondeat, hoc eſt, ſi caput magnum ſit, & thorax latus: aut caput paruũ, & thorax anguſtus, aut vtrũque mediocre: cordis calor certò deprehendi non poteſt. Ideò alijs notis is veſtigandus eſt: quas ex pulſibus, reſpiratione, alijsq́; id genus ſumendas eſſe antè docuimus.

In frigidiore cordis temperie pulſus ſunt mediocribus minores, non tamen neceſſariò tardiores aut rariores.

Cor, ut modo dicebamus, eo magis refrigerari cupit, quo ipſum calidius eſt: & minùs, quo frigidius. Refrigeratur autẽ reſpiratione, & arteriarũ pulſu. Igitur ſi calidius ſit, magnum, celerem, ac frequẽtem tum pulſum tũ reſpirationẽ efflagitat, quibus aer multus attrahitur, & multus fuliginoſus halitus expellitur: his enim modis, ut antè docuimus, plurimum cor refrigeratur. Si uero frigidius ſit, multa refrigeratione non eget: quare nec reſpitione, nec pulſu magno celeri ac frequenti; quanquam tamen non

men nō necessariò pulsus raritas ac tarditas cordis frigiditatem comitetur. Nam si arteriæ, ut aliquando fit, minores sint, & spacium quod has capit, ita angustū, vt quantùm res efflagitat, dilatari nō possint, pulsus minores efficient, quàm possint refrigerando cordi sufficere: quare celeritate & frequentia cōpensando pulsus paruitas erit. Quòd si mediocris sit paruitas pulsus, & quæ cor satis refrigerare poßit, celeritate & frequentia opus non erit: eam ob rem tardiores et rariores pulsus erunt. Quid pulsus minor. tardior & rarior sit, in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus.

Respiratio verò, si quidem thorax tantò minor sit, quantò cordis frigus vehementius, pulsibus proportione respondebit. Sin maior, quam pro cordis frigoris vehementia, non solum minor, sed & tardior & raior erit.

Si tanta, inquit, sit thoracis angustia, quātum cordis est frigus, respiratio pulsui proportione respondebit. Quoniam enim in corde frigidiore pulsus necessariò minor est, sed non necessariò tardior ac rarior, vt antè declaratum est: & respiratio in eodem temperamento necessariò minor erit, sed non tamen necessario tardior & rarior. Nam vt arterię paruę in angusto spacio contentę, tantum pulsum efficere non possunt, quantus refrigerando cordi sufficiat, ita nec respirationem quantam necessitas requirit, paruus pulmo in angusto thorace efficit. Proinde addita celeritas ac frequētia est, quę qđ ad id munus implsndum deest, suppleat. At si pulmo maior sit, & thorax amplior quàm pro cordis frigoris vehementia: spirationem non solùm minorem, sed & tardiorem & rariorē mediocri efficiet. Minor enim ab amplo latoq; thorace fa

cta

cta respiratio, maior esse potest, quam quæ ab angusto moderata fit. Relata enim ad suum thoracem, minor est: ad angustũ uerò, maior. Magnus enim thorax inspiratu uno quam angustus plus haurit aeris, & expiratu plus fuliginis expellit: proinde cor magis refrigerat: quare neque celeritatem neque frequentiam requirit. Itaque thorax maior quam pro cordis frigiditatis vehementia, natura minorem tardiorem ac rariorem respirationem habet.

Tales natura timidi sunt, diffidentes, torpentes, & cunctatores.

Frigidi cordis notę sunt, ἀοργησία, δειλία, ἀτολμία, ὀκνία, λήθαργος, καὶ μελλησμὸς *, id est, iræ vacuitas, quam lentitudinem latini uocant, timor, diffidentia, segnities, torpor: opposite quidem calidi cordis signis, de quibus supra abunde disputatum est.* ἀοργητὸν *autē Aristoteles uocat qui irasci nesciat: hinc* ἀοργησία, *quam lentitudinē à latinis vocari modò dicebamus,* τῇ ὀργῇ *id est, iracundiæ opposita est: quemadmodũ* δειλία τῇ θρασύτητι, *hoc est, timor audaciæ. Timorem autem appellant metum mali appropinquantis; audaciā uerò animum ad periculum paratum citra iudicium* ἀτολμία *&* δειλία *proximæ esse videntur, sed hoc inter se differunt, quòd* δειλία *metus sit impendentis mali & appropinquantis,* ἀτολμία *vero diffidentia quędam rei siue assequendæ siue fugiendæ, quasi desperatio, quæ confidentiæ contraria est.* ὀκνία *metus quidam est consequentis laboris, segnitiem & desidiam apellant: huic contrarium est,* τὸ ἄοκνον πρὸς τὰς πράξεις, *id est, impigritas ad labores subeundos, ut antè diximus.* λήθαργον *hoc loco non pro cerebri affectu, de quo suprà disputatum est, sumit Galenus: sed pro tardo ac torpente, cui iudicio meo* ὀξύθυμος

θυμος opponi potest, id est, qui concitato, ac feroci animo est. μελλησμὸς cunctationē significat, ἀπὸ τοῦ μέλλειν, quod pręter alia significata tardare, ac cunctari significat, hinc μελλητὴς idest, cunctator, à pręterito μεμέλλημαι detracto cremento formatur. Perspicuum igitur est hoc loco non legendum esse ἀμέληται, vt est in exemplaribus Germanicis, sed μέλληται: quod Galeni verba, libro secundo de temperamentis confirmant. De eadem enim re ad hunc modū scribit: ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ ψυχῇ μέσος ἀκριβῶς ἐστι θρασύτητός τε καὶ δειλίας, μελλησμοῦ. ε καὶ προπετείας. Id est, ad eundem quoque modum animo medius omninò est audacię & timoris, cunctationis & pręcipitationis.

Hęc igitur sunt frigidi cordis signa, quorum causæ suprà sunt exposite.

Et glabrum pectus habent.

Vt pilosum non solùm pectus, sed & totum thoracem cordis calor reddit: ita glabrum, frigus. Ille enim sanguinem torret ac urit, & fuliginem ex qua pilus nascitur, procreat: hęc autem pituitosum humorem pilo generando ineptum.

De exiguitate autem eius differere, ut ante dictum est, oportet.

Thoracis latitudinem cerebrū impedire potest, Nam si id paruum & imbecillum admodùm sit, & spinę medulla exigua & imbecilla, thorax latus esse non potest, etiā si frigidum cor non sit, ob materię penuriam quam spinę medulla suggerit.

Quemadmodum & de corporis uniuersi calore.

Nam queadmodum calida cordis intemperies, totum corpus

corpus calidum reddit , nisi iecoris frigus calori cordis obsistat, ita frigida frigidum , nisi eiusdem uisceris calor impediat. Quod quemadmodum fiat , prius demonstratum est.

Siccius autem cor duriores pulsus efficit.

Ex corde sicco siccæ nascuntur arteriæ: ex siccitate duritia, quæ pulsum durum reddit.

Et iram non præcipitem quidem, sed feram ac implacabilem.

Quēadmodum ferrum, ut pote, siccum & durum, tardè accenditur, et accensum non prōptè extinguitur, diuq́; calorem retinet: ita cor siccum non promptè excandescit, & ubi excanduit, non facilè mitigatur: quare uehementius ac diutius concitatur: unde animus ferus ac implacabilis redditur.

Vniuersumque corpus ut plurimum aridius nisi iecur obstiterit.

Cordis siccitas cum toto corpore per arterias communicatur, ut antè diximus: quare ipsum exiccat, nisi iecoris humiditas impediat.

Humidioris cordis signa, pulsus molles.

Pulsus molles reddunt arterię humidę ac molles. Quēadmodum .n. ex siccitate duritia, ita ex humiditate mollicies nascitur. Arteriæ igitur humidæ & molles sunt, quia cor unde prodeunt, humidum est & molle.

Mores ad iram procliues , sed quæ facilè pacari possit.

Mores, affectiones , animi sunt nobiscum genitæ , quæ nos ad agendum proniores reddunt: à quibus (quoniā corporis temperamētum sequūtur, ut abundè Galenus docet in eo opere, cui titulus est , Animi mores corporis tēperaturam

turam

turam sequi) cordis temperamenti signa sumuntur. Igitur qui humidum cor natura habent, ingenio sunt ad irã procliui, sed quæ facilè mitigetur: quoniam facilius immutatur humidum quàm siccum, vt aqua quàm ferrũ. Hinc fit vt pueri & mulieres promptiùs excandescant, & faciliùs compescantur.

Vniuersumque corpus humidius, nisi iecur repugnet.

Cordis humiditas eadem ratione humidum corpus efficit, qua siccum siccitas, calidum calor, & frigidum frigus: nisi iecur obstiterit. Quod qua ratione fiat, antè diximus. Hæc quidem de simplicium cordis temperaturarum notis.

In coniugatis uerò primis cordis qualitatibus intemperaturæ ad hunc modum habent: Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt, magni, celeres, ac frequentes.

Explicatis simplicium cordis temperamentorum signis, ad compositorum notas transit: atque in primis calidi & sicci, quod pulsus durities, magnitudo, celeritas ac frequentia sequuntur. Durus autem pulsus fit ob arteriæ duritiam: duritia ob siccitatem, qua ab arido corde arteriæ nanciscuntur. Magnos uerò, celeres ac frequentes efficit caloris vehementia, ob necessitatem, vt nuper diximus, fuséq; in comentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus. Porrò autem celeriores ac frequentiores reddit calor siccus quàm humidus, etiam si æquali distantia vterque à mediocritate recedat. Siccus enim acrior est ac vehementior, nec multùm febrili dissimilis: humidus verò blandior, mitiorq; est, & medioeri propinquior.

Et respirationes magnæ, celeres ac frequentes: multoque magis celeritas ac frequentia maior sit, si thorax ad cordis proportionem auctus non sit.

Eadem ratione magnæ, celeres, ac crebræ respirationes sunt, qua pulsus, quibus omninò proportione respondent, si thoracis latitudo, caloris cordis magnitudini respondeat. Sin minor latitudo quàm pro caloris uehementia sit, minor quidem respiratio erit; sed celerior ac frequentior. Cùm igitur thoracis latitudo, cordis calori respondet, tantũ suo dilatatu thorax aeris accipit, quantus sufficit ad caloris uehementiam mitigandam: quare necessaria non est celeritas & frequẽtia respirationis. Quod si angustior thorax sit, & cordis calor uehementior, respiratio minor erit quàm refrigerãdo cordi sufficiat: quocircà celeritate & frequentia compensabitur. Contrà si latior thorax sit quàm pro caloris uehemẽtia, respiratio quidem maior erit, sed non celeris & frequens, vt ex antè dictis constare potest.

His autem maximè omnium pectus ac hypochondria hirsuta sunt.

Omnium temperamentorum calidum & aridum maximè humores torret ac resiccat, fuliginosaq; in vasi excremẽta gignit, ex quibus pilos nasci antè docuimus. Cor igitur quod in medio thorace collocatum est, si calidum aridumq; sit, cùm ipsum thoracem tùm maximè pectus & hypochondria pilosa reddit.

Ad actiones verò prompti sunt, animosi, celeres, tyrannicisq; moribus præditi. Etenim concitati animi sunt ac implacabiles.

Calor, vt priùs ostendimus, facilè animosam uim ciet,

mouet

mouetq; ad id promptè agendum, quod bonum eße ratio duxerit. Siccus quidem uehementiùs ac constantiùs: quare ad res agendas non solùm promptum ac celerem, sed & constantem fortemq; animum reddit. Quòd si plurimùm utraque qualitas excesserit, non solùm concitatæ præcipitisq; iræ sunt, sed & acerbæ ac implacabilis, hoc temperamento præditi, tyranorumue more sæuiunt ac crudelitatem excercent: (sunt autem tyrannici mores crudeles, violenti, tetri, sæui ac nefarij.) Accensus enim in sicco calor acriùs pungit ac vehementiùs vrget, talisq; diu perseuerat: quoniam non facilè restringitur: ut ex antè dictis perspicuum est.

De corporis autem vniuersi temperamento, præterea & de thoracis latitudine, ad eorum quæ antè declarata sunt proportionem differere oportet

Si cor calidum aridumq; sit, tale reliquũ corpus erit, nisi iecoris frigus et humor repugnet. Et thorax latus erit, nisi cerebrum obsistat: quemadmodùm ex antè dictis facilè intelligi potest.

Si uerò humiditas vnà cum calore uincat, minùs hirsuti sunt, quàm hi de quibus antè meminimus: non minùs verò ad res agendas prompti. Nec uerò feroci sunt animo, sed tantùm ad iram proni.

Quoniam humidum minùs quàm aridum torretur ac uritur, parciorem gignendæ fuligini materiam suggerit. Quare minùs hirsuti sunt, q calido humidoq; corde sunt, quàm qui calido & sicco: siquidem ex fuliginoso excremento, ut sæpe diximus, pili generantur. Non minùs tamen ad actiones proni sunt, immò certè magis: quãdo qd

humidum eſt, faciliùs quàm quod ſiccum, accenditur. Faciliùs quoque reſtringuitur: quare pertinacis iræ non ſunt, nec ſæui, animiq; ferocis.

Pulſus aurem molles ſunt, magni, celeres, ac crebri.

Pulſus ideò molles dicuntur, quoniam arteriæ tactu molles ſentiuntur, vtpotè quæ humidæ ſint. Ex humore enim mollities naſcitur, quemadmodùm ex ſiccitate duritia. Molles igitur arteriæ ſunt, quòd cor, ex quo ipſæ natæ ſunt, eſt humidum: itaq; magis dilatantur ac contrahuntur, vnde pulſus maiores efficiunt. Nam caloris vehementia id efflagitat. Qua ratione celeres ac frequentes ſunt, ſed minùs quàm ſi cor calidum & ſiccum eſſet. In hoc enim minores ſunt, ſed frequentiores ac celeriores, vt priùs oſtendimus. Magnitudinem enim frequentia et & celeritas compenſat, quemadmodùm frequentiam & celeritatem magnitudo, cùm cor humidum & calidum eſt.

Et reſpiratio, ſi quidem thorax cum corde proportionem habeat, eandem quæ pulſibus ineſt, formam ſeruabit. Quòd ſi minor is ſit, tantò celerior ac frequentior, quàm antè commemorata reſpiratio erit, quantò thorax minor extiterit. Si verò temperamentum à mediocritate multùm deflectat, præſertimque ad humiditatem: præter ea quæ ſuprà retulimus, morbos ex humorum corruptione ac putredine procreabit.

Notum ex antè dictis eſt, reſpirationem & pulſum inter ſe proportionem habere, ſi thorax tam latus fuerit, quanta eſt caloris vehementia. Tantum enim thoracis dilata-

latatione aeris inspiratur, quantum ad cordis refrigerationem est necessariũ. Quòd si angustior thorax sit quã caloris vehementia, eo celerior ac frequentior erit, quò thorax minor, & cordis calor vehementior est. Cum.n. respirationis magnitudine refrigerando cordis calori satisfieri non potest, celeritas & frequentia increscit, quæ quod ex magnitudine deest, supplet. Quòd si vtriusque qualitatis, maximè autẽ humiditatis, excessus magnus sit, morbis ex humorum putredine, opportuna hæc temperatura erit, cuiusmodi febres putres sunt, cùm interpolatæ, tum maximè continuæ: sanguinis enim abundantia vaporis vias præcludit, quare difflari natiuus calor non potest: proinde in alienum mutatur. Calidum enim promptè alienum calorem admittit, humidum verò natiuum non facilè seruat: unde putredo nascitur, & ex putredine febris, vt in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem abundè docuimus. Calidum autem & siccum corpus omnium maximè ignescit, transitq; in febrem: sed pp siccitatẽ putredini minus obnoxiũ est quã humidũ. Igitur calida & humida intemperies putridis febrib. maximè obnoxia est: calida tantum diarijs, quæ etiam leui occasione in acutas, & hecticas transeunt.

Et expiratio inspiratione maior & celerior est, in pulsibusq; celeris contractio.

Expiratione thorax, & arteriæ submissione contractioneq; (quas distolen & systolen Græci uocant) fumidum emittunt halitum: qui cùm in calidis & humidis copiosus sit, magnam & celerem tũ expirationem tum contractionem eße oportet: quocirca thoracem, & arterias multum contrahi oportet. Magnam dixi expirationẽ nõ solũ ad mediocrem relatam, sed & ad inspirationẽ. Ma-

gis enim vrget fuliginis abundantia, cuius gratia expiratio & contractio fit, quàm caloris vehementia. In calida autem & sicca cordis temperie recrementa pauciora quidem sunt, sed magis usta ac fuliginosa, quàm in calida & humida, ut antè docuimus: quare expiratio & contractio, quàm in hac minor erit, nisi calor & acrimonia fuliginis expulsionem acceleret.

Humidioris uerò & frigidioris temperamenti pulsus molles sunt.

Non solum molles sunt pulsus, sed & parui, tardi, ac mollities, vt ante diximus. Parui autem, tardi ac rari sunt, quoniã exiguus cordis totiusq; corporis calor multum refrigerari non postulat. Hac ratione respiratio quoque parua, tarda, ac rara erit.

Quatenus autem ad mores attinet: diffidentes, timidi, segnesque sunt.

Hoc est, ἄτολμοι καὶ δειλοὶ καὶ ὀκνηροὶ, *quos Galenus* εὐτόλμοις καὶ θυμικοῖς καὶ ἄοκνοις *opponit, de quibus ante abundè disputatum est. Cum igitur* εὔτολμοι *præfidenti animo sint,* ἄτολμοι *virib. diffidentes erunt:* θυμικοὶ *autem animosi ac fortes,* δειλοὶ *timidi & ignaui. Contraria enim fortitudini ignauia est.* ἄοκνοι *verò seduli & impigri sunt,* ὀκνηροὶ *autem tardi & pigri. Quemadmodum igitur audaces, animosi & impigri calido sunt corde, ita diffidentes, timidi & pigri frigido. Calor enim facilè ac vehementer facultatem ciet: frigus nec facilè nec vehementer, sed quod calor excitat, retundit.*

Pectore glabro.

In frigido & humido corde sine pilis est pectus: hoc

enim

enim temperamentũ ſanguinem non torret, nec fuliginẽ gignit, quare nec pilum: ut antè monſtratum eſt.

Et quemadmodùm promptè non iraſcuntur, ſic nec pertinacis ſunt iræ.

Propenſi ad iram non ſunt qui frigidum, humidumq́ cor habent. Si quando tamen eos iraſci contingat, nõ diu iram retinent, nec uehementer concitantur, ſed placidiùs mouentur, ſtatimq́ mitigantur. Frigus enim tardè accenditur: humor accenſum calorem leniorem ac placabiliorem reddit, nec diu retinet. Quare qui humidum frigidumq́ cor habent, hi neque ad iram proni ſunt: nec ſi fortè iraſcuntur, hanc diu retinent: nec uehementer concitantur, nec exacerbãtur, ſed, quemadmodùm diximus, placidè mouentur.

Quæ verò ad thoracem & uniuerſum corpus attinent, ea non aliter explicare oportet, quæ priùs expoſita ſunt.

Thoracis latitudo, vt antè diximus, cordis calori proportione reſpondet, niſi cerebrũ obſiſtat: quemadmodũ reliqui corporis calor, niſi iecur repugnet. Fieri enim poteſt vt cor calidum ſit, cerebrum uerò exiguum, paruũ, at craſſę durę́q́ ſubſtantię, parumq́ dilatanti facultati obtemperans. Similiter & ſpinæ medulla parua, & exigua eſſe poteſt: quod cùm accidit, thorax anguſtior erit, quàm ut cordis calorem refrigerare poſſit. Contrà fieri poteſt vt cerebrum magnum ſit, & ſpinę medulla multa, cor verò frigidum: quare thorax latior erit quàm cordis temperies requirat. Ad eundem modum iecur calidũ & cor frigidum: aut contrà iecur frigidum, & cor calidũ eße contingit: vnde corporis calor cordis calori non reſpondet. Nam tum corpus aut calidius. aut frigidius

quàm pro cordis calore erit. Contraria enim iecoris temperies contrario cordis tẽperamento reluctatur, vt antè abundè monstratum est. Quòd si cerebrum non obstat, thoracis latitudo cordis calori, & respiratio pulsui proportione respondebit: quemadmodùm si iecoris temperies, cordis temperamento respondeat, reliquum corpus cordis calori respondebit.

Frigidius autem ac aridius cor pulsus duros & paruos efficit: respirationem uerò (siquidem thoracis exiguitas cum cordis frigore proportionem habeat) pulsibus respondentem: sin is latior sit, raram ac tardam.

Duri pulsus fiunt, vt antè sępe iam diximus, ob arteriarum siccitatẽ: parui autẽ tum ob duritiam, quę liberè distendi ac contrahi arterias non patitur: tum propter caloris exiguitatẽ, quę nec fuliginosa recrementa parit, nec multum refrigerari desiderat: quare neque arterię distẽtione eget, quę aeris plurimũ attrahat: neque contractione, quę fuliginosi halitus copiam emittat. Eadem ratione neque pulsus celeritatem neque frequentiam requirit. Respiratio uerò, si quidem thoracis angustia, cordis frigori respondeat, cum pulsibus proportionem habebit. Rarior verò ac tardior erit, si angustior thorax sit: Huius enim latitudo tantũ aeris haurire potest, tantumq́; fuliginosæ materiæ emittere, quãtum ad refrigerandum cordis calorem satis sit: quare neque celeritate neque frequẽtia eget. σύμμετρον ἀναπνοὴν, non ut Leonicenus, moderatam respirationem, sed habentem cum pulsibus proportionem uertimus. Perspicuum enim est, respirationem in hoc tẽperamento non esse moderatã, sed paruã: quemadmodũ in calido magnam; & utrãque proportionem cum pulsibus ha-

bus habere, si latitudo thoracis, cordis temperiei respon deat. Itaque eandem cum pulsibus rationem habet respiratio, si thoracis paruitas cordis frigiditati respondeat. Sin latior ipse sit, raram hanc atq; tardam efficiet. Nam eius magnitudo tantum aeris haurit, tantumq. fuliginis emittit, ut frequentia & celeritate non egeat.

Hi omnium minimè iracundi sunt: coacti tamen aliqua occasione irasci, iram retinent.

Frigus non facilè mouetur, presertim cum siccitate iunctum. Si igitur frigidum & siccum accendatur, tenacius calorem retinet, quemadmodum ante diximus. Queadmodum igitur qui frigido siccoq; corde sunt, tardè irascuntur, sic conceptam iram difficilius deponunt.

Glabro autem ac depili omnium maximè sunt pectore.

Dubitari hoc loco potest, an omnium cordis temperamentorum frigidũ & siccum, ut Galenus autumat, glabrum pectus mvxime reddat. Nam cũ fuliginosa excrementa (quę quidem generandis pilis materiã suggerũt) ex crasso potius quàm liquido humore nascãtur, sicca & frigida temperies, quàm frigida & humida, pectus aut magis, aut saltem non minus pilosum reddet, si ęquale utrobique sit frigus. Ex craßa enim materia, si vratur, quàm tenui, plus fuliginis relinquitur: ex qua, ut modo dicebamus, pilus procreatur. Quòd si neutra vratur, ex neutra fuligo generatur, proinde nec pilus. Quare nõ magis humida quam sicca cordis tẽperatura, modò vtraq; ęqualiter frigida sit, pectus pilis replebit, sed utraq; glabrum reddet. Vt autẽ dubitationẽ hanc tollamus, reuocanda in memoriam sunt quæ paulo ante de pilorum origine docuimus: hos enim ex fuliginosa materia generari

diximus,

diximus, fuliginem autem ex crasso humore retorrido, torreri vero à calore natiuo vehementius vrente. Itaq; qui calido & sicco tẽperamento sunt, hirsuti magis sunt. Sed nec id ad pili generationem sufficit. Nam in corpore gigni fuligo potest, quę nisi ad cutim feratur. pilum non procreabit, Exire ad cutem non potest, nisi virtus quę foras hanc propellit, valida sit, & vias per quas exeat fuligo, suo impulsu fecerit. Vbi igitur in corpore iam genita fuligo est, & virtus potenter pellit, cutis si dura non sit facilè impulsę fuligini cedit: atq; nõ magno negotio format meatus: qui, nisi mollior cutis sit, permanent. Nã si mollior sit, ita vt in se concidat ac coalescat, non permanent meatus. Tempore vero durescit, atque sic viæ fiũt & permanent, pilusq́; generatur, ut ante dictũ est. Quòd si nec calor adurens, nec materia cõmoda adsit, fuligo generari non poterit, proinde nec pilus. At si materia adsit, sed desit calor, qui hanc adurat: ne sic quidem pili materia generatur. Quòd si generetur, meatus verò p quos hęc transeat, non adsint, procreari pilus non poterit. Igitur frigiditas omnino inepta est ad pilum producẽdum, vt quę nec materiã pili generet, nec vias molliatur, per quas ipsa exeat. His ita constitutis, disquirendum est an sicca & frigida quàm humida & frigida temperies, minus apta sit ad pilum generãdum. In vtraq; exiguus est ex hypothesi calor, qui siccam materiam, vtpotè minus idoneam in fumum & fuliginem minùt resoluere potest, humidam vero tãquàm magis idoneam potest. Rursus siccam cutem ac duram forare minus potest, in eaq; meatus efficere: humidam verò materiam facilius in fumũ, & vaporem resoluit, & cutem mollem, minore negotio pęnetrat, & tandem assiduitate perforat. Igitur frigida

& sicca cordis temperies ineptior est ad pili procreatio-nem, quàm frigida & humida, Neq; enim tam exiguus calor esse potest, qui materiam humidam non resoluat, & mollem cutem non perforet: quod maiori negotio in sicco temperamento fit.

De thoracis autem paruitate, & totius corporis frigore, eodem modo differendum est.

Quemadmodũ in alijs temperamentis thorax latior, vel angustior pro cordis calore vel frigore fit, ita in hoc temperamento, nisi cerebrum repugnet. Vniuersum quoque corpus ad cordis temperiem temperatum est, nisi iecur obsistat. Itaque si cor frigidum sit, & thorax angustus, vniuersa corporis habitudo frigida erit: vt ex ante commemoratis perspicuum esse potest.

Vbi unum commune in omnibus quæ dicta sunt, memorauerimus: nempe nos de moribus tàm in hoc quàm in alio opere, ad temperamenti cognitionem proditis, non de bonis paruisq; ex philosophia comparatis, sed unicuique congenitis, uerba fecisse.

Mores sunt animi vel affectiones nobiscum genitæ, quæ nos ad agendum proniores reddũt, ut ante diximus: vel habitus agẽdi consuetudine parti. Hi ex educatione præceptisq; philosophiæ oriuntur: illæ ex primo ortu. Habitus natiuam temperiem non ostendunt, sed affectiones nobis ingenitæ: corporis enim temperiem sequuntur, vt ante diximus. Poßunt igitur qui optimis morib. natura præditi sunt, mala educatione ac institutione pessimi fieri. Et contra qui ad prauos mores nati sunt, optimi, optima institutione ac educatione. In hac igitur tota de cordis temperamentis disputatione, de moribus non his

quos

quos consuetudine comparauimus, sed natura congenitis, uerba fecit Galenus.

Iecoris calidioris notæ: venarum latitudo.

Caloris proprium munus est dilatare ac distendere sequacem ac obedientem materiam, quemadmodum ante diximus. Latitudo igitur uenarum non solum iecoris, sed & partium quas alunt, calorem significat: quales oculorum venę sunt, quę, vt ante declaratum est, calorem earum partium significant.

Flaua bilis vberior, & in ætatis vigore, atra.

Ex sanguinis feruore flaua, ex vstione atra bilis, non solum in iecore, sed & in toto genere venoso procreatur: quare eius redundãtia, earum partium caloris est nota: qui si augeatur, non solum flauam, sed & atram bilem pariet. Augetur autem in florente ętate, in qua sanguis torretur ac uritur: proinde atrę bilis copia aceruatur.

Calidior ipsis sanguis est, ob idq; corpus uuiuersum, nisi cor repugnet.

Iecur talem procreat sanguinem, quale ipsum est. Si igitur id calidum sit, sanguis quem gignit, calidus erit: quo cum alatur vniuersum corpus, calidum quoque ipsum erit: nisi cibus quo nutrimur, frigidus & humidus sit. Ex eo enim genitus sanguis, frigidus & humidus est, nisi cordis frigus iecoris calorem impediat. Non enim aliter cor per arterias, quàm iecur per venas vim suam in vniuersum corpus transfundit.

Hirsuta hypocondria sunt, ac venter.

Ex his quæ supra diximus, satis intelligi potest hypochondrium & ventrem hirsutum esse, si iecur calidum sit. Materiam enim ex qua pilus generatur, calor generat.

Frigi-

Frigidoris autem, venarum angustia, vberior pituita: sanguis, vniuersiq; corporis habitus, frigidior, nisi à corde calefiat. Glabra hypochondria sunt ac venter.

Contrariorum iecoris temperamentorum contrariæ sunt notæ. Quemadmodum enim calor venas dilatat, flatuq; distendit, sanguinem ac vniuersarum corporis habitum calfacit, bilem gignit, pilumq; in hipocondrio & ventre procreat: ita frigus venas angustas efficit, refrigerat vniuersum corporis habitum, & pituitam gignit, piloq; procreando inepta est.. Adde quòd concoctioni, proindeq; sanguinis generationi parùm aptum frigus est.

Siccioris verò, sanguis crassior ac paucior, venę duriores, vniuersus corporis habitus aridior.

Siccitas tenuem humorem absumit: sanguinem igitur crassiorem ac pauciorem efficit, & venas duriores, vniuersumq; corporis habitum.

Humidioris, sanguis quidem vberior ac humidior, venæ molliores, quemadmodũ vniuersum corpus, nisi cor repugnet.

Humor ad cõcoctionem, proindeq; sanguinis procreationem efficacior est, quàm siccitas. Præterea tantùm abest, vt humorem absumat, vt etiam conseruet. Molles igitur non solùm venas, sed et totum corpus reddit, nisi cordis siccitas obsistat.

Calidioris verò simul & aridioris iecoris signa sunt: hypocondria hirsutissima, sanguis crassior & siccior, flaua bilis plurima, & in ætatis vigore atra: venæ amplæ, ac duræ sunt: quemadmodùm & vniuersum corpus.

Calor dilatat, vt diximus: cũ siccitate autem iunctus vehe-

vehemẽter calefacit, resoluit, absumitq. ac torret humorem, siccatq. ac durat. Qui igitur iecoris sunt calidioris & siccioris, hypochõdria hirsutissima habent, ob fuliginis, quam eiusmodi temperamentũ gignit, copiam. Sanguis quoque in his retorridus est, crassus ac paucus, vt ex quo resolutus sit tenuis humor: hac quoque ratione plurima bili, flaua quidem in iuuentute, inclinante verò ætate, atra, eorum corpus redundat. Ex sanguinis enim feruore flaua, ex vstione atra bilis gignitur. Ceterũ eiusmodi naturę venas amplas habent, non simpliciter, sed quantum siccitas ipsa permittit. Minus enim latę sunt quàm in calido & humido iecoris temperamento: proinde & sanguinis minus continẽt, ut mox dicemus. Ex siccitate duritia nascitur, non solum uenarum, sed & vniuersi corporis. Resiccatur autem tum propriè à simili qualitate, tum resoluto humore. Plurima igitur ante vigoris ætatem bile flaua abundat, post hanc uerò atra, scilicet calore sanguinem adurente. Exẽplaria græca quotquot vidimus, αἷμα παχύτερόν τε αἷμα καὶ ξηρότερον habent Aetius autem ὀλιγώτερον, quo modo uetus interpres legisse videtur. Crassiorem enim, & pauciorem sanguinem vertit. Nos uero ξηρότερον legendum esse putamus, non ὀλιγώτερον. Multum enim sanguinem amplę venæ continent: nisi quis hanc temperaturam cum calida et humida conferat, quę sanguinem vberiorem habet.

Calor enim qui ex corde prodit, frigus quod ex iecore proficiscitur, vincere potest, quemadmodum frigus calorem.

Quoniam ante Galenus docuit uniuersum corporis habitũ sequi cordis temperamentũ, si non cõtraria iecoris temperies obstet, & iecoris temperamentum, nisi cor-

dis

dis temperies obsistat: nunc ostendit quę utriusque visceris qualitate magis minusue vincant suas contrarias exuperantias, & quę magis minusue contrariis repugnent ac obsistant. Atque in primis à calore & frigore quæ à corde manant, calorem & frigus quę à iecore profluũt, superari posse scribit. Nam qui à corde prodit calor, uniuersum corporis halitum calidum reddit: etiam si quod à iecore manat frigus, renitatur. Et quod ab eodem corde proficiscitur frigus, hoc est, caloris exiguitas (non enim cor tam frigidum eße pōt, ut qualitatum mediocritatē excedat) uniuersum corpus frigidum efficit, etiam repugnante qui à iecore venit calore. Sed certè ex hoc oriri dubitatio pōt, an cor calidum aut frigidũ, corpus in contrarium mutare poßit, iecur verò non possit, cùm parib. virib. pugnent. Nam ante dictarum contrariarum qualitatum exuperantiam parem esse ponimus: quare neutra harum alteram uincere pōt, secũdum Aristotelis sententiã, sed par lucta eße debet. Cęterum repugnare author sibi ipse uidetur, cum ante sæpe dixerit, cordis calorē calidum, & frigus frigidum corpus totum efficere, ubi iecoris temperies non obsisteret: quibus verbis constat iecur suo frigore cordis calorē, & calore frigus impedire posse, quo minus calidum aut frigidum corporis habitum efficiat. Vt dubiũ hoc diluamus, scire licet cor omnium partiũ corporis calidissimũ eße, non solum facultate, sed & re ipsa: ab ipsoq; reliquas partes, quę tãtum facultate calidę aut frigidę sunt, calefieri: ita ut si cor calidũ in presentia eßet, protinus totũ corpus calefaceret, quod in febrib. contingit: quẽadmodum si id frigidum esset, totum corporis habitum refrigeraret. Sanguis enim & spiritus calorē à calido corde suscipit: calidi sanguinis cõtactu &

spiritus

spiritus ab ipso profluentis reliquum corpus calefit. Ad eundem modum si cor frigidum sit, sanguis quoque et spiritus qui ab eo profluit, frigidus erit: proindeuniuersus corporis habitus frigidus. Transfunditur enim is per venas & arterias in corpus uniuersum. Cùm igitur natiui, vt diximus, caloris fons cor sit, indesinenterq; sanguinem & spiritum in corpus transmittat, hi si calidi sint calidũ: si frigidi, frigidum corpus efficiunt, tantùm quidem quantũ hi calidi uel frigidi sunt. Tã frigidi aũt aut calidi sunt, quàm cor à quo ipsi manant, calidum aut frigidum est. Quoniam igitur sanguis calorem suscipit à corde, nõ plus is calefieri potest, quàm cor ipsum permittit. Siue igitur id calidius sit, siue frigidius, hoc est, minùs calidum, ut antè exposuimus, semper contrariam sanguinis temperiem superabit: proindeq; corporis habitum sibi similem efficiet, nisi fortè (quod rarcò accidit) iecoris calor uehemẽs hunc calfaciat. Nam tũ frigori quod à corde manat, hinc obsistere potest, quemadmodùm antè sæpe dictum est.

Siccitatem verò cor humidus in contrarium mutare non potest.

Quemadomdùm calorem naturalium actionũ opificẽ cor vniuerso corpori distribuit, ita iecur sanguinẽ, ex quo particulæ corporis omnes aluntur ac augentur: quem si sicciorem crassioremq; generarit, totius corporis habitum sicciorem esse oportebit ac densiorem: neque cordis humiditas hunc in contrarium mutare poterit. Tam humidum enim cor esse non potest, vt potè quod natura admodùm siccum sit, vt siccitatem quæ à iecore proficiscitur, vincere possit. Quantumlibet enim à suo natiuo temperamento, nempe uehementer calido & sicco recesserit, nunquam tamen quatuor qualitatum mediocrita

tem excedet. Quare cum humidum id aut frigidum dici mus, ad sui generis temperamentum referre, vt modo dicebamus, oportet. Adde etiam quòd magis renititur quàm humiditas: quemadmodum calor potentius agit quàm frigus.

In harum autem qualitatum medio, iecoris humi ditas consistit, vt potè quæ magis à cordis siccitate vincatur, quàm siccitas ab humiditate: sed minus ta men quàm calor, atque etiam lõgè minus quàm fri- gus. Ipsa enim omnium iecoris qualitatum facilli- mè superatur.

Mediam sortitur naturam inter alias tres iecoris qua litates, humiditas. Prõptius enim hãc cordis siccitas vin cit, quã ipsa cordis siccitatẽ. Nam cor, vt modò diceba- mus, natura persiccum est: cuius si iusto auctior sit sicci- tas, potentius exiccat quàm contraria iecoris qualitas hu mectet: quare promptiùs cordis siccitas iecoris humidita tẽ vincet: quàm cõtra iecoris humiditas cordis siccitatẽ. Cæterùm eadẽ iecoris humiditas minus superatur à cor dis siccitate, quàm eius calor à cordis frigore. Nam cor- dis siccitas etsi humiditate iecoris potẽtior sit, inualidius tamen hanc uincit, quàm cordis frigus iecoris calorem. Ostẽsum enim prius est, cordis frigus nihil aliud esse quã exiguum calorem, qui non solum facultate, sed & re ip- sa calfaciat reliquas corporis partes: quæ ex se quidem partim calidæ: partim frigidæ sunt: idque tantum faculta te, re ipsa vero ex accidente, scilicet accepto à corde ca- lore: qui quantus est, tantum: vt diximus, calfacit. Itaq; mirum videri non debet, si cordis frigus, hoc est; exiguus calor, potentius iecoris calorẽ vincat, quàm eius siccitas iecoris humiditatẽ. Atque etiam lõgè minus iecoris hu-

miditas à cordis siccitate superatur, quàm eius frigus à cordis calore: immò facillimè ex omnibus iecoris qualitatibus, frigus à sibi contrario cordis calore vincitur. Si quidem hic, vt modo dicebamus, maximus ac potentissimus est, cuius vi & assiduo affluxu vniuersus corporis habitus calefit.

Constat igitur, quòd in idem conspirantibus vtriusque principij temperamentis, corpus totum pro illarum viribus omninò afficietur: cuius notas post explicabimus.

Si altera tantùm qualitatum iecoris vel cordis cõtraria, altera etiã repugnante obsistenteq;, vniuersum corporis habitum, vt modò dicebatur, immutare ac sibi similẽ efficere possit, vt (verbi gratia) calor calidum repugnãte frigore, & siccitas siccum reluctante humiditate: longe magis eundem immutabunt conspirantia in idem vtriusque visceris temperamenta, quæ reliquæ corporis partes sequuntur. Iecur enim materiam, qua aluntur, ministrat, cor verò calorem suggerit, qui materiam hanc dispenset. Qualia igitur hæc duo viscera fuerint, tale omninò corpus totum erit, cuius notæ deinceps dicentur.

Humidius autem simul & calidius iecur, minus quàm calidius & aridius hirsuta reddit hypochondria.

Ex his quæ antè declarata sunt, satis patere potest hypochondria minus hirsuta esse in calido & humido iecore, quàm calido & arido: quoniam calor cum siccitate iunctus vehementior est, magisq; deurit: proinde vberiorem fuliginosorum recrementorum vim, ex quibus pili nascuntur, gignit. cum humiditate verò mitior est

calor,

calor, minusq́; humorem torret, quare pauciorem fuliginem parit.

Plurimùm vero ſanguinis gignit, magnasq́ue venas efficit, & corporis habitum humidiorem ac calidiorem, niſi cor repugnet.

Calor qualitatum omnium efficaciſſimus eſt, ſolusq́; immutandi cibi ac coquendi rationem obtinet. In ventre enim ſuccum quem chylon Græci vocant, in iecore verò ſanguinem efficit, qui ad corporis alimoniam in venas tranſmittitur. Hanc caloris actionem humor iuuat. Nam caloris contactu ac miſtione cum cibo, concoctio fit: contactum verò ac commixtionem commodiorem reddit humor, vt ſenſus ipſe teſtis eſt. Si quæ igitur miſcentur, liquida ſunt ac humida, facilius coquuntur. Itaque ſi tam calor quàm cibus humidus ſit, proba fiet mixtio atque concoctio. Hinc conſtat cibum humidum facilè, ſiccum ægrè à ventre confici, & pueros, alioſque quibus caloris ſubſtantia humidior eſt, meliùs non ſolum coquere, ſed & apponere, glutinare, nutrire. dilatare ac augere corpus. His ita habentibus conſtat iecur humidũ ſanguinis plurimum generare. Calor enim multus cibum in ſanguinem mutat, maxime ſi cum humiditate coniunctus ſit, qui nõ ſolum coctionem (vt diximus) iuuat, ſed et ſanguinis à calore cõfecti reſolutionem ac diſſipationem impedit. Quare neceſſario iecur calidum & humidum ſanguinis copiã procreabit, atque vniuerſum corporis habitũ calidiorem ac humidiorẽ reddet, niſi cordis ſiccitas obſtiterit, quę, ut diximus, iecoris humiditatẽ ſuperat. Venas quoque magnas efficiet. Calor enim ſua vi dilatat, & humiditas calori dilatanti paret.. Atque hę quidem notæ ſunt, ubi modicè utraque qualitas exuperat.

Si verò vtraque qualitas naturalem modum vehementer exuperet, morbo ex putredine, humorumque vitio corpus prompte corripietur. Atque etiam magis, si aucta sit humiditas, non multum verò calor. Contra verò si parum quidem aucta sit humiditas, plurimum verò calor, humorum vitio minime laborat.

Quemadmodũ ex immodico cordis calore & humore febris, aliiq́, ex humorum vitio morbi nascuntur, ita ex iecoris intemperie calida & humida, vt quę omnium maximè corruptioni & putredini sit obnoxia: prę sertim si humiditas calorem exuperet. Facilè enim natiuus calor in humido dissipatur, & alienus immittitur, qđ nihil aliud est: quã putrescere: vti abundè in cõmentarijs nostris in libros de curandi ratione in Glauconẽ docuimus. At si calor maior sit, humiditas verò minor, affectus ex humorum vitio non gignentur. Siquidem calor natiuus maior sese aduersus alienum melius tuetur, in humiditate quoque minore minus dißoluitur.

Humidius autem ac frigidius iecur glabra habet hypochondria: magisque pituitosum sanguinem gignit, vnà cum venarum angustia. Vniuersum corpus sibi similе reddit: nisi cor in contrarium mutet.

Facile intelligere poteris qua ratione venas angustas & nuda pilis hypochondria efficiat iecoris frigus, & humiditas, si quæ de pilorum generatione, & venarũ dilatatione prius diximus, memineris. Quòd autem pituitosum crudũq́, sanguinẽ gignat caloris imbecillitas, nemo arbitror ignorat, qui uim caloris norit. Immodicus enim eliquat, torret, ac vrit: debilis cruditatẽ parit: mediocris

autem

autē probè concoquit ac maturat. Si autē exiguus sit simul & humidus, misceri quidē cū re alteranda poterit, sed minùs quàm si ualidus eſset. Nā quò uehemētior eſt, eò faciliùs penetrat ac meatus ſubit: preſertim ſi eius ſubſtātia tenuis ſit. Quò uerò imbecillior, eò minus id efficit: ſed eſto miſceatur cū re alterāda, parùm tamen ob imbecillitatē immutabit: proinde ſanguinē ſemicoctū, hoc eſt, crudū & pituitoſum efficiet: unde uniuerſus corporis habitus frigidior ac humidior erit.

Frigidius autem & aridius iecur paulum ſanguinis gignit, anguſtasq; uenas efficit, & hypochondria glabra reddit, niſi & hic cor quoque uicerit.

Frigida & ſicca iecoris intemperis ad naturę opera omnium ineptiſſima eſt: ideò omnium peſſimè concoquit, apponit, glutinat & nutrit, dilatat & auget. Siccitas enim cōtactū & mixtionē caloris cū re immutāda remoratur: frigus uerò, hoc eſt, caloris imbecillitas, immutationem ac concoctionem, ut ex his, quæ antè diximus, cōſtare poteſt. Qui igitur frigido ſiccoq; ſunt iecore, omnium minimum ſanguinis habēt, uenas anguſtiſſimas, & nudiſſima pilis hypochondria.

Teſtium temperamentum calidum quidem in uenerem pronum eſt.

Natura hominem, ut Galenus ſcribit, eſſe immortalē (ſi fieri potuiſſet) optaſſet: ſed cùm per caducā fluxāq; materiam, nimirùm ex elementis contrarijs conſtantem, non liceret, generis immortalitatem excogitauit. Gignendi enim ac concipiendi inſtrumenta condidit, quibus uim quandam ingenuit, qua ſui ſimilem procrearet. His igitur inſtrumentis ingens ueneris deſiderium, ac ineffabilē

voluptate m adiunxit,atque etiã efficiendæ elaborãdeq materię,unde gigneretur, facultatem tribuit. Materiam in vterum concipientem coniectam,atque alimentum ex cõcipientis corpore nactam,in uarias partes digessit, nem pe pedes,manus,caput,ventrem,&c. Quæ formam figu ramq; idoneam nacta,uitam assumit,ateue tandẽ in lucẽ editur: Instrumenta autem generationis,uasa sunt quæ à semine Græci spermatica dicunt,testes, & pudendum; In uasis sanguis in semen primùm mutatur, in testibus elabo ratur ac perficitur, & in ueneris opere per pudẽdi mea- tum in mulieris uterum immittitur. Vtriusque enim par tis confrictu sensus titillãtur, & ad seminis spiritusq; ex- cretionem genitales partes cum summa suauitate excitã tur, atq; sic in mulieris vterum per viri genitale ex testi bus excutitur. Confricari autem eiusmodi partes nõ pos- sunt,nisi rigidũ durumq; genitale sit, minimeq; flexibile. Tale autem fit, neruo eius cauo,qui ab oßium pubis copu lis ortum habet, spiritu impleto, quem a corde per arte- rias recipit,vt Galenus docet.Venas enim & arterias ha bet pro sui magnitudine amplas, in quibus uapor genera- tur ad eius etiam arrectionem. Eiusmodi autem uenæ & arterię à magna uena & arteria, qua parte in crura spar guntur, ortũ habẽt. Appetitrix facultas à iecore prodit, spiritus & calor à corde in genitale transfunditur. Por- rò autem uasa originem habent, dextrum quidem à uena caua & magna arteria, quæ secundũ dorsum extant sub emulgentibus: quare purior ac syncerior sanguis & spiri tur per eas defertur ad dextrum uas, & ab eo ad testem eiusdem partis. Sinistrũ uerò ab emulgẽte sinistra & ar- teriæ ramo, qui ad renem sinistrum fertur. Ab ea,quę ab emulgente proficiscitur, ramus nascitur qui ad dextram

partem

partem mittitur. Per hunc exiguã serosi humoris portionem ea pars accipit, ad uas & testem fertur sinistrum, Sanguinem igitur qui ad uas & testem fertur sinistrũ, impurum, excremẽtosum, liquidum, serosum natura esse voluit, vt sinistra frigidior esset, & ad feminarum procreationem aptior: nam & feminas procreari ad generis conseruationem oportebat, Ex dilutiore enim sanguine feminę generantur, ex crassiore mares. Pretereà acriorẽ fecit eiusmodi sanguinem, ut pruritum moueret, unde ueneris desideriũ nascitur. Dum enim hic incaluit, genitales partes titillat ac pruritum mouet, ad excretionemq; excitat, seminis, quòd suo motu maximã uoluptatem afferat, quam geminat spiritus calidi copia, dum exire gliscit. Ex his patet geniturã quò calidior acriorq́; fuerit, atque etiam uberior, eò magis genitales partes titillare, pruritumq; mouere, proindeq; in excretione maiorẽ uoluptatem afferre: quemadmodùm & spiritũ quò calidior uberiorq; fuerit; Facit ad hanc voluptatem efficiendam genitaliũ partium sentiẽdi præstantia: eximio enim sensu à natura prædita sunt: unde & validissima expultrix facultas est: quæ quò potentiùs ac celeriùs mouet, eò maiore voluptate afficit. Atque hæc masculo & feminæ communia sunt. Præter hanc autem uoluptatẽ femina utero tum attrahente sugenteq;, tum concipiẽte uirile semen, mirè delectatur. Salaciores igitur sunt ac in uenerẽ proniores, qui calidos habent testes: quoniam calidam acremq; genituram titillantem, eamq; non paucam cõficiunt: unde salacitas procliuitasq; in uenerem nascitur.

Mares procreat, & fœcunda est.

Sexu mas & femina distinguuntur. Sexum ἀπὸ τῆς ἕξεως dici uolũt, quòd is habitus sit forma, qua mascu-

lus & femina differt. Hanc sexus discretionē efficit formatrix facultas, quæ calore natiuo tanquam instrumēto utitur, vt mox dicemus. Hæc diuina quædam uis est, genitis rebus ab illo summo prudentissimoq; opifice ac conditore Deo immissa, quæ non solùm formam figuramq; illis pro usu, cui quæque dicata est, cōmodā tribuit, sed & eas pulcherrimo ordine collocat, ac certo numero iustaq; magnitudine condit. Atq;, ut semel dicam, omnia optimè rectissimeq; pro sua cuiusque dignitate efficit, cùm in ceteris rebus, tum maximè in homine, in cuius constitutione nihil prorsus vacat, nihil deficit: immò nihil est, quod boni alicuius gratia cū summo decore, factū non sit. Formatrix hæc facultas utitur natura, hoc est, calore naturali, alijsq; qualitatibus, tanquàm primario instrumēto: cuius munus est res diuersi generis disiungere, & eiusdem generis coniungere: ut author est Aristoteles. Hic igitur corporis nostri partes dissimiles dissociat, ut osseas à neruosis, neruosas à carnosis, & reliquas pari modo. Cōtrà uerò similes cogit. ut osseas cum osseis, carnosas cum carnosis, &c. Formatrix uerò facultas formam, sitū, magnitudinem, & numerum illis tribuit, sed interim natura materiam ad id cōmodā efficiente, eamq; distendente, & propellente, quò formatrix facultas statuerit. Hęc igitur naturali calore alijsq; qualitatibus adiuta, materiā nacta obtemperantem ac sufficientē, formam, situm, & magnitudinem cōmodam efficit, illamq; in totidem numero partes digerit, quot ad rectè probeq; exercendū munus institutum requiruntur. Contrà si cum imbecillitate naturæ materia cōtumax sit, formationis principium tardiùs admittet, & ad finē perfectionemq; imbecilliùs perueniet, ita ut foràs propelli, promiq; non possint, quæ alioqui eò

peruenissent:

peruenissent: quales externæ partes sunt, vt manus, crura, digiti: quæ interdum breuiora curtioraq; sunt, quàm vt suo officio probè fungi possint. Ex genitali igitur semine calidiore beneq; sequaci fetum probè commodeq; hec virtus formabit, (præsertim si qui hoc concepit vterus, calidus, robustusq; sit) & genitales partes foras promet: quod nihil aliud est quàm mares generare. Porrò autem calidum semen, calida genitalium temperies, præsertim testium gignit: quorum munus esse elaborandi seminis ante diximus. Calida igitur eorum temperies, masculorum est procreatrix: quoniam fecundum semen generat, quodq; formationem facilè admittit.

Pilisq; genitalia, & quæ circum ea sunt partes, celeriter replet.

Ex his quæ de cordis & iecoris calida temperie supra retulimus, perspicua hæc sunt: quare superuacuum foret ea rursus demonstrare.

Frigidius uerò contraria efficit.

Hoc est, aptū ueneri nō est, infecundū est, et si quando generat, fœminas potius quàm mares gignit. Glabras genitales partes habet: hæ enim sunt frigoris testium notæ. Frigidam enim genituram temperamentum hoc procreat, ideoq; parum acrem, parumq; titillantem, & venerem cientem: quare salaces hi non sunt qui frigidos habent testes. Quòd si quando genituram hanc vterus concipit & retinet, fœminam potius quàm masculum format: frigus enim formationi reluctatur, nec foras promit testes: & si quādo mares generētur, hi morbosi, aut non vitales nascuntur. Nā malè tēperati conformatiq; sunt. Ineptissimum. n. est ad omnem naturæ actionem frigus: vt ante docuimus. Quòd autem genitales partes, et quæ

circum

circum eas sunt, pilis nudet frigida testium intemperies, satis ex ante dictis constat.

Humidum multam humidamq; genituram parit.

Humor, ut antè diximus, omnem concoctionem iuuat, non resoluit, sed conseruat.

Siccum verò paucam & mediocriter crassam procreat.

Siccitas tenuem humorem tantum exiccat, non etiam resoluit: ideo mediocriter crassam genituram efficit ac paucam.

Crasissimam verò ac fęcundissimam calidius ac siccius.

Siccitas per se, vt ante diximus, exiccat: calor uerò per accidens, nimirum tenuem humorem resoluendo. Calida igitur & sicca testium temperatura, omnium crassissimum semen gignit: sicca autem tantum mediocriter crassum, vt ante docuimus. Fęcunda autem calida & sicca genitura est, ut quę cito crassescat, cogatur, citoque formam recipiat: nisi tanta esset siccitas ac crassities, vt tractui contumacem materiam ac malè sequacem redderet. Facilè igitur crassum semen formationem recipit. In ossa enim promptè concrescit ac durescit, in neruos extenditur, in venas & arterias excauatur, &, vt semel dicam, in omnem aptam commodamq. formam figuratur caloris beneficio: qui, vt ante diximus, primum formatricis facultatis instrumentum est. Calor enim ac copia spiritus distendit ac dilatat: vt ante diximus.

Initioque statim animans celeriter ad venerem excitat.

Calor & siccitas genitalium partium citò sanguinem in genituram mutat, atq; eum acrem efficit, & ad titillandum

&

& pruritum ciendum aptum: promptè igitur facultatem ad excretionem stimulat ac venerem excitat.

Cæterum talibus celerrimè genitales circumq. omnes partes sursum versus ad vmbilicum vsque, deorsum vero vsq; ad media femora, pilis replétur.

Quemadmodum cordis & iecoris, ita testium calida & sicca intemperies, pilorum densitatem gignit. Sanguinem enim torret ac vrit: vnde fuliginosa excrementa generantur, ex quibus pili, vt sepe diximus, nascuntur.

Eiusmodi temperatura ad venerem multum quidem concitatur, sed ea celerrimè satiatur: quæ si violenta sit, noxam adfert.

Ad venerem concitat genituræ copia, calor, & acrimonia. Calida igitur & sicca testium temperies, ut quę semen maximè calidum & acre gignat, maximeque genitalium partium sensus titillet, ad venerem stimulatur ruitque magno impetu ac voluptate. Sed vt voluptas magna est, ita statim hęc venere satiatur: quę si violenta sit, lędit: elanguescit enim maximè virtutis robur seminis excretione, quam magna spiritus resolutio sequitur. Nam quo voluptas maior est, eo spiritus maior copia emittitur: veneris enim dulcedine ac titillatione allicitur, atque una cum semine excernitur, eo maiore copia, quo voluptas maior. Cęterum voluptas eo maior est, quo genitalium facultas valentius expellit. Quod maximè accidit vbi sensus insignis est, facultas robusta, & materia quę expellitur, vehementer ad excretionē stimulat. Hęc enim tria calidis & siccis testibus accidere solent. Quare cum maiore voluptate, maiorique spiritus iactura ac roboris resolutione, eiusmodi temperamento donati venerem exercent: hinc fit vt cito ea satientur,

tientur: nec rursus hanc appetãt nisi longo post interual lo, ob genituræ quæ relinquitur in genitalibus partib. paucitatem. Quod si hanc identidem exercendo, vis naturę adferatur, magna fit virium iactura: corpus enim frigidius redditur, ac imbecillius sicciusq;. Prӕterea cum paucum semen habeant, exiguum omnino erit, quod alendis solidis corporis partibus post nimiam venerem relinquitur: atque sic totum corpus marcescet.

Coeuntibus autem calore & humiditate, minus quidem hirsuti sunt, sed genitura magis abundant, tametsi quàm cæteri veneris appetentiores non sunt, sed huic innocentius indulgent. Quòd si ambo, nempe calor & humiditas multum excesserint, non sine incommodo à venere abstinent.

Ostensum supra est calorem immutandi vim habere, humiditateq; iuuari. Testes igitur calidi & humidi genituram optimè conficiunt. Calor.n. sanguinem in semen mutat: & humiditas non solum hanc mutationem iuuat, sed & seminis resolutionem impedit, quę alioqui à calore fieret, Abundat igitur semine calida & humida testium temperies: non tamẽ quàm cæterę venerem magis appetit, cum eius semen blandum sit, minimeq; acre ac titillans. Sola igitur multitudine, non etiam acrimonia facultatem irritat: itaq; minori incõmodo indulget hęc veneri quàm reliquę. Imò si calor & humiditas supra modũ aucti sunt, non sine magna noxa à uenere abstinebit. Diu enim retentum semen, in prauam qualitatem mutatur: grauius enim quàm sanguis corrumpitur: quod fit, cùm genitalium partium virtus, seminis multitudini moderãdę impar est. Nam quẽadmodum venter vberiorem cibum

bum malè concoquit, & venę copiosiorem sanguinem: ita vasa seminaria ac testes seminis multitudinē non probè moderantur. Unde necessario tēporis spacio in aliam qualitatem mutatur, quæ aut capitis grauitatem aut cibi fastidium adfert, aut hunc vitiat, aut torporem ac segnitiem, męstitiam, terrorem, & alia grauia accidentia inuehit, quę Galenus libro sexto de locis affectis, viris quibusdam accidisse scribit, qui venere abstinuerant. Pręter hęc autem accidentia, suffocationem quoque ex vtero mulieribus venere abstinentibus inducit. Sed de his alio loco fusius disseremus.

Si verò humidiores ac frigidiores natura testes sint, vicinas partes pilis nudas habent tardeque venerem exercere incipiunt, nec ad eām ruunt. Aquosam autem & tenuem habent genituram, infœcundam, & ex qua fœminæ procreantur.

Glabras effici partes testibus uicinas, si quidem hi frigidi & humidi sunt, satis ex his quę ante declarata sunt, patere potest, quemadmodum & quod serò cōcubitum ineant. In his enim semen tardè gignitur, atque id quidem frigidum & humidum: quare aut sterile infęcundumq́; est, aut fęminas generat. Principium enim formationis, vt antè ostensum est, ęgrè admittit, & si admittit, imperfectè formatur.

Frigidior verò & siccior temperies reliqua alia habet ante declaratis similia: semen verò omninò crassum & paucum obtinet.

Frigida & sicca testium intemperies, in omnibus frigidę & humidę, pręterquam in seminis crassitudine & multitudine, similis est. Vtraque enim tardè venerem

exercere

exercere incipit, ad eamq́, parum concitatur. Vtraque sterilis atque infęcunda est, aut certè fęminarum procreatrix. Sed hoc inter se differunt, quod frigida & humida copiosius & liquidius, frigida verò & sicca parcius & crassius semen habet. Frigus enim vtrique commune, communia quæ ante retuli accidentia inuehit: humiditas autem liquidum & multum, siccitas vero crassum ac paucum gignit. Ex his patere potest, eorum qui testes habent frigidos, corpus vniuersum imbecillum infirmumq́, esse. Nam cum inutilem, vt dictũ est, habeant genituram, malè solidæ eorum partes aluntur: quare robustæ esse non poßunt: quoniam basis hæ sunt totius corporis ac fundamentum, quo infirmo, reliquas corporis partes infirmas esse necesse est. Non igitur ab re Homerus ille ingeniorum vertex, Martem cum Venere coniunxit: vt ostenderet bellicosos venereos eße, hoc est, probã genituram habere, qua solidæ corporis partes aluntur, et robur assumunt.

Quòd autem totius corporis habitus cordi, & iecori similis sit, prius diximus: ei uerò similior est, quòd unam quamlibet ex primis qualitatibus, quas agentes uocant, potentiorem habet.

Iecur, ut ante diximus, materiã suggerit, qua corpus vniuersum alitur: cor verò calorem qui hanc conficit, et in substantiam corporis mutat. Vbi igitur eorum viscerum qualitates coeunt, totum corpus omnino simile his eße necesse est: vbi autem pugnant, similius ei quæ vincit erit & quæ potentius luctatur. Cordis autem calor, iecoris frigus, nisi id admodum exceßerit, vincit: quemadmodum eiusdem frigus, iecoris calorem: & iecoris sic

citas,

citas, cordis humiditatem: quemadmodum abundè ante declarauimus.

Totius autem corporis habitus de his maximè partibus dicitur, quæ primæ intuentibus obijciuntur: cuiusmodi sunt musculi ossa omnia cingentes, ex simplici primaque carne & fibris, quas ipsa conuestit, constantes. Nam propria musculorum substantia ex his duobus est composita.

Quoniam modo dicebat corporis habitum, iecoris & cordis temperamentum sequi: quid habitum vocet, nunc explicat. Hunc enim de his maximè partibus dici ait, quæ primę spectantibus obijciuntur. Primę autem obijciuntur musculosæ partes, quibus oßa omnia conteguntur. Constant autem hæ ex simplici primaq; carne, & neruorum fibris, quas ipsa prima ac pura caro conuestit. Simplex & prima caro, quæq; propriè caro dicitur, nusquam in corpore per se reperitur, vt idem author scribit sed musculi pars est, quæ sanguinis mediocris ac puri concretione fit. Est & alia caro simplex quidem, sed propriè caro non est: vt viscerum substantia, quam Galenus parenchyma à quibusdam vocari scribit.

Quæ autem ad eos uasa perueniunt, uelut riui quidam sunt, non quidem eorum substantiam constituentes, sed ea suggerentes quibus seruentur.

Ossa corporis firmamenta sunt, quæ (ut modo dicebamus) musculis omnia operta sunt, per quos venę & arterię tanquam riui quidam diuisi excurrūt. Per uenas quidem sanguis diffunditur, quo ipsi irrigantur ac aluntur: per arterias verò calor & spiritus, qui quia vitā tuetur,

vitalis

vitalis appellatur. Hæc igitur vasa, musculorum substantiam non complent, sed ad vsum ante dictum cum musculis mixta sunt.

Horum igitur temperamenti signa in temperata regione intelligenda sunt. Cutem enim immutant intemperatæ, per se formam imprimentes, & notas quasdam corrumpunt. Ad eundem autem modum, si quis in temperata regione æstiuo tempore nudum se Soli exposuerit, signa quæ ex calore, mollitie, & duritia sumuntur, immutabit.

Quæ de temperamentorum, inquit, signis postea dicentur, ea de his qui temperatam incolunt regionem, intelligenda sunt. Intemperata enim habitatio cutem immutat, atque natiuam formam corrumpit, & alienam imprimit. Ambientis enim aeris calor cutem calfacit, siccat, vrit, duramq; ac nigram efficit: præterea internum calorem ad cutem euocat, qui non aliter atque externus hanc immutat: hinc fit, vt Aethiopibus, Arabibus, atque his qui calidas regiones incolunt, vsta, sicca, dura & nigra cutis sit. Eodem modo & his immutatur, qui in regione quidem temperata sed æstiuo sole torrentur. Contra accidit in frigida habitatione, in qua ambientis aeris frigus natiuum calorem intro repellit. Cutem enim non vrit, sed refrigerat, atque ex accidente humectat: humorem .n. non absumit: proinde mollem hanc efficit ac candidam, aut rufam, qualis est in Scythis.

Si verò vt temperata regio est, ita moderatam victus rationem serues, nec Sole te plurimum quotidie exuras. sed nec (vt nonnulli) ad instar virginum in vmbraculis degas, temperamenti

exquisitas

exquiſitas notas præbebis. Tanquam igitur de his futura ſit diſputatio, huic adhibendus animus eſt.

Quemadmodũ temperamentorum ſigna in habitationis loco temperato intelligi debent, ita in mediocri moderatoq; uictus genere. Mediocre id dico, quod neque qualitate excedat, neque quantitate: hoc eſt, quod neque iuſto calidius aut frigidus, neque humidius aut ſiccius, neque etiam liberalius aut parcius, ſed tẽperatum moderatũq; ſit. Sub victus ratione continetur non ſolùm cibus, & potus, ſed & exercitatio, vitæ genus, ſomnus, vigilia, & id genus alia, quæ corpus immutare ſolent. Cibus igitur frigidus humidus copioſus, ocium, & ſomnus multus, longa in locis vmbroſis mora, corpus refrigerant ac humectant, molleq; ac album efficiunt. Contrà uerò calidus cibus ſiccus & paucus, vigiliæ multæ, & longa in ſole mora, calfaciunt ac reſiccant corpus, proinde durum ac nigrum reddunt.

Mediocris temperamenti ſigna, quod ad totum animalis habitum attinet, ſunt, color ex rubro candidoq; miſtus.

Facilè ex his quæ antè declarata ſunt, tum locus hic, tum quæ de inceps de corporis habitus notis dicentur, intelligi poſſunt: hic enim iecoris & cordis temperamentum ſequitur. Nam iecur materiam ex qua habitus gignitur, cor verò calorem materiam hanc moderantem ſuggerit: vt antè diximus. Cutis igitur color non ſolùm habitus, ſed & antè dictorum uiſcerum temperamenta oſtendit. Itaque albus color rubro perfuſus, eorundem mediocritatis eſt nota. Talis autem fit ex cutis candore (candida enim eſt) & ſubiectæ carnis ſanguiniſq; ru-

bore, non in quauis cutis corporis parte, sed in facie, in qua cutis sua tenuitate ac mollitia ruborem subiectę carnis & sanguinis admittit. Ex quo constat eos qui crassa duraq́; sunt cute, minorem: tenui uerò ac molli, maiorem in facie ruborem habere, si cætera consentiant. Fieri enim potest ut in tenui cute paucus sit rubor, cùm habitus pituitosus est.

Capilli modicè flaui.

Mirum fortè cuipiam uidetur, quòd Galenus corporis habitus signa ex capilli colore sumat, cùm antè ab eo cerebri notas petendas esse docuerit. Mirari certè desinet, si quod antè diximus, nempe uenas & arterias in vniuersum corporis habitum, tanquam riuos quosdam per quos sanguis in ipsum transfunditur, sparsas esse intellexerit, illicq; sanguinem immutari, non aliter atque in alijs corporis venis. Qualis igitur sanguis est, talem esse habitum corporis oportet: & contrà qualis est corporis habitus, talem esse sanguinem necesse est: quo scilicet fuliginosa materia ex qua pili generantur, tingitur: vt ante abunde declaratum est. Itaque modicè flauus capillus sanguinem temperatum esse testatur, proindeq; totum corporis habitum: est enim eiusmodi color medius inter nigrum & candidum. Nec te lector perturbet quod antè diximus, corporis temperati cutis colorem ex albo & rubro mistum esse, capillorum verò mediocriter flauum. Nam corporis color, vt antè diximus, coloris cutis quæ alba est, sanguinis particeps est: capillorum verò, sanguinis quidem & fuliginis naturam obtinet.

Et vt plurimùm crispi.

Hic quoque dubitari potest cur inter habitus corporis

indi-

indicia, capilli figuram recenset Galenus. cum prius eam inter cerebri notas annumerauerit. Sed facilè id, si quæ modò dicebamus, memoria tenueris, diluere poteris. In musculis enim qui capitis ossa contegunt, venæ sunt ac arteriæ, nō aliter quàm in reliquo corporis habitu, in quibus sanguis immutatur. Capitis igitur habitum capillus sequitur; quare si corporis habitus mediocris est, capilli mediocriter crispi sunt. Sed cum cerebri intemperies obsistere possit, non perpetuò crispus mediocriter erit, sed rectus. Ideo verbum hoc, vt plurimum, adiecit Galenus, quo indicaret aliquando forè, ut tēperati nō crispos, sed simplices capillos haberent. Fieri enim potest, vt corporis habitus temperatus sit, cerebrū verò frigidum ac humidum.

Caro tum qualitate, tum quantitate mediocris est. Eiusmodi enim corpus omnium exuperantiarum omninò est medium, ita ut ad ipsum relata corpora & intelligantur & dicantur. Siquidem crassum corpus cum ipso comparatum, dicitur crassum: quemadmodum & tenue, si cum eodem conferas: corpulentum quoque & gracile, pingue, durum & molle, hirsutum & glabrum. Nullum igitur horum mediocre est, sed quod ad omnis mediocritatis summum, & qualis est Polycleti regula, peruenit, ita vt tangentibus neque molle, neque durum, neque calidum, neque frigidum: inspicientibus vero neque hirsutum, neque glabrum, neque crassum, neque gracile esse, neque aliquem alium excessum habere videatur.

Mediocris carnis sunt, qui neque graciles existunt, neque crassi ac obesi, sed inter hos medij. Græcieusarcos uocant, quemadmodùm eucratos qui neque calidi, neque frigidi, neq; humidi, neque sicci sunt. Hos temperatos, illos quadratos appellare possumus. Cùm igitur tales sanguine neq; abundent, neque deficiant: ipsi nec crassi obesiq;, nec macilenti nec graciles erũt. Sanguinis enim copia crassitudinem, inopia gracilitatẽ parit: ut mox dicetur. Itaq. ad eiusmodi corpus exuperantiæ omnes referri debent. Nullum enim corpus calidum aut frigidũ, humidũ aut siccum, molle aut durũ, crassum aut gracile, pingue aut macilentum, hirsutum aut glabrum dici potest, nisi ad id relatum tãquam reliquorum omnium exẽplar, ut quod ad omnis mediocritatis summũ perueniat, non aliter quàm Polycleti regula. Statuam enim is fecit, quam canona, hoc est, regulam artifices, uocant, ex qua scilicet uelut à lege quadam artis lineamenta petantur, ut scribit Plinius.

Quæ autem iusto calidiora sunt, non autem humidiora, aut aridiora, quatenus ad carnosum genus attinet, (de hoc enim pręsens est disputatio) tangentibus quidem tantò calidiora sentiuntur, quanto sunt temperamento calidiora. Tantoque hispidora, quantò sunt calidiora, minusque pinguia. Rubro autem sunt colore ac nigro capillo.

Tam calidum corpus tangenti sentitur, quã corporis habitus calidus est: non tamen quàm cor & iecur calidą sunt, tametsi eorum temperaturam corporis habitus seqtur, ut ante abũdè declaratum est. Quod ideo fit, quoniã habitus corporis calor protinus ac per se tactui obijcitur

cordis

cordis vero & iecoris non per se quidem, sed per habitū. Quæ autem ex sese nullo alio interueniente sensib. se produnt, ea certius quàm quæ per alia, cognoscuntur. Itaq; quò calidior corporis habitus est, eò calidior tangenti sentitur. Non autem commemorata viscera, quando eorū calor nonnisi interuentu corporis habitus sentiri potest, habitus autem aut crassior aut pinguior esse potest: quare prodeunti ex interno corpore calori uiam prçcludit. Quò rursus habitus calidior est ac macilentior, eò hirsutior est. Siquidem pili, ut ante docuimus, ex fuligine nascuntur, fuligo à colore fit deurente. Cçterum eiusmodi naturç rubro sunt colore ac nigro capillo: ut ex his quç de cordis & iecoris colore ante diximus, patere potest.

Frigidioris temperaturæ signa: Corpus glabrum est & pingue, idque tangentibus frigidum sentitur. Color verò tum ipsius tum eius capilli rufior est: & si frigus multum excesserit, liuidior: quem & plumbeum nonnulli medici vocare solent.

Si pilus ex fuligine. & fuligo à caloris redūdantia gignitur, ut certè gignitur: iure optimo corpus frigidū glabrum erit ac depile, idem quoque pingue. Sanguis enim frigidum locū nactus, in adipem concrescit, ut autor est Galenus. Itaque frigidū eiusmodi corpus tangenti sentitur, nisi aliunde calor accitus sit. Ostensum. n. prius est, natiuç temperaturç calorem respondere: atq; tātum sensui apparere, quàm calidum natiuum temperatum est. Cum rursus frigus sanguinem magis pituitosum gignat, non solum corpus, sed & capillus rufior in hisce temperaturis erit. Color. n. rufus est albior, pituitęq; propinquior. Quòd si frigus admodum excesserit, cutis color

liuidior erit. Nam humor, vt ante diximus, cuti colorem adfert. colori verò vigorem calor. Itaque si calor admodum exiguus sit, coloris vigor emoritur ac liuescit plumbiq; colorem refert, non aliter atque in mortuis ac animo linquentibus.

Siccius, temperamentum tanto gracilius temperato est & durius, quanto siccitas maior. In reliquis verò simile.

Exemplar grecum Aldinum & Germanicum habet, ἡ δὲ ξηροτέρα κρᾶσις ἰσχυρωτέρα. *Aliud manu scriptum eodem modo habet, sed in margine annotatum est,* ἰσχνοτέρα *quemadmodum Nicolaus Leonicenus & vetus interpres legisse videntur. Vtraque lectio sustineri posse videtur. Siquidem corpus siccum humido gracilius est, vt quod minus carnosum ac pingue sit. Idem & robustius est: nam robur in siccitate positum est, vt author Galenus est libro sexto de causis symptomatum. Nos tamen gracilius vertere maluimus, propter sequentem dictionem.*

Humidius autem in cæteris temperato proximum est, sed carnosius ac mollius.

Hìc siccę naturę signis humidæ notas opponit. Siccitatem enim sequitur gracilitas & duritia, humiditatem verò corpulentia, seu crassities & mollities, hoc est, εὐσαρκία καὶ μαλακότης. Εὔσαρκον *igitur carnosius vertimus: quanquam cùm alibi sæpe, tum maximè libro de temperamentis primo Galenus* εὔσαρκον *vocat quem nos quadratum dicimus. hoc est, medium inter gracilem & crassum. Itaque humida temperatura carnosior est, ac mollior. Nã humor materiã sanguini generando suggerit, ex sanguine autem locũ non frigidum nacto, caro gignitur.*

gignitur. Cæterum ex humiditate mollities naſcitur: vt ante declaratum eſt. In reliquis autem omnibus temperaturę proxima humida natura eſt: hanc enim colore, calore, ac notis alijs ante declaratis proximè imitatur.

In copulatis verò primarum qualitatum intemperantijs, compoſita eſt cognitionis forma.

Si duæ qualitatum exuperantię coierint, quę ab ipſis oriuntur notę, mixtam naturam habebunt. Copulantur autem excedentes qualitates, agentes quidem cum patientibus, non autem agentes cum agentibus, aut patientes cum patientibus. Neque enim excellens calor tum æquali frigore conſiſtere poteſt: quemadmodum nec humiditas excedens cum pari ſiccitate. Cęterum in harum qualitatum mixtura, interdum ambę in vnum effectū conſpirant, quarum altera præcipuam operam prębet, altera iuuat. Calor verbi gratia, præcipua cauſa eſt fuliginis ex qua pili naſcuntur, ſiccitas autem adiuncta plurimum ad fuliginis generationem confert. Proptè enim quod ſiccum eſt, cinereſcit ac in fuliginem mutatur ab agente calore. Ad eundem modum ſiccitas præcipua duritię cauſa eſt: augetur tamen ſi copulatus calor ſit. Nā per accidens reſiccat, humorem reſoluendo & reſiccando indurat. Interdum non in vnum hę qualitates conſpirant, ſed in ſuum vtraque affectum: ut humiditas ſola mollitiei eſt cauſa cui calor aduerſatur, tantum abeſt vt iuuet: quemadmodum calor pilum gignit, humiditas verò eius generationi reluctatur. Eadem eſt reliquarum qualitatum mixtarum ratio, ut mox docebimus.

Calidior enim & ſiccior, hiſpidior eſt.

Caloris exuperantia ex ante dictis eadē eßе poteſt et in corpore ſicco & in humido, ſed tangenti occurſus ari-

dior in ſicco ſentitur, in humido uero blãdior: humiditas .n. caloris acrimoniam obtũdit, ſiccitas uerò auget: quod experientia ipſa docet. Itaque in temperatura calida & ſicca, non ſolum magnitudo, ſed & acrimonia caloris, tanta quidem, quantus corporis natiuus calor & ſiccitas eſt, ſentitur: niſi aliena qualitas acceſſerit. Quòd autem hiſpidior ſit, ex ante dictis ſatis conſtare poteſt.

Ac durior.

Siccitatem ſequitur duritia, quam auget calor, humorem, ſi adſit, reſoluens ac diſſipans.

Et macilenta graciliſque.

Ex calore & ſiccitate macies ac gracilitas naſcitur, hac quidem pinguedinis & carnis paucam materiam ſuppeditante, illo uero humorem abſumente. Ex humore enim caro & pinguedo naſcuntur.

Nigrum quoque capillum obtinet. Quòd ſi calor multum exceſſerit, cutis etiam nigra erit.

Niger pilus, ut Galenus docet, fit cum deuſto ui caloris uapore, excrementum in exquiſitam fuliginem mutatur: quod maximè in temperamento calido & ſicco contingit, ut in quo ſanguis craſſus uritur, eo quidem magis, quo calor maior eſt, ita ut multum exceſſerit, cutis etiã totius corporis nigra erit.

Calidior humidiorq. temperatura eo mollior ac carnoſior eſt, quò vtraque qualitas ab optima conſtitutione magis recedit. Plurimum vero inaucta, promptè morbis ex putredine corripitur, quoniam facilè vitioſis humoribus impletur.

Quemadmodũ ſiccitatẽ duritia, ita humiditatẽ mollities ſequitur. Calor uero ſanguinem conficit ac probè coquit. Ambę igitur qualitates ſimul iunctę, corpulentũ

carnoſum

carnoſumq; corpus reddunt: humor enī materia eſt, quā calor in carnem mutat, ut antè iam declaratum eſt. Si verò vtraque qualitas plurimùm excedat, corpus cacochymū reddet, hoc eſt, prauis humoribus replet, vnde promptè morbis ex putredine corripitur. Facilè enim natiuus calor in humido diſſipatur, alienusq; intromittitur: quod nihil aliud eſt quàm putreſçere: vnde putres febres naſcuntur, & alij putredinis morbi: vt antè docuimus. In quibuſdam exemplaribus legitur, ἡ θερμοτέρα καὶ ὑγροτέρα κρᾶσις μαλακωτέρα τε καὶ πολυσαρκοτέρα τῆς ἀρίστης κράσεως εἰς τοσοῦτον, *&c. In alijs verò adiecta vox* θερμοτέρα *eſt, ad hunc modum,* καὶ πολυσαρκοτέρα καὶ θερμοτέρα. *Nos priorem lectionem ſecuti ſumus, quòd non admodùm neceſſariò nobis addenda eſſe videretur vox* θερμοτέρα: *quanquam verum eſſe non inficior, eiuſmodi temperaturam tangenti calidam apparere.*

Si verò paulò humidior, multò verò calidior ſit, paulò quidem & molliores & carnoſiores quàm temperata reddit. Sed nec paulò hiſpidiores ſunt, nec tangentibus calidiores apparent. Pilum quoque nigrum gignit, & vacuam pinguedinis carnem.

Humorem mollities ſequitur, vt antè dictum eſt. Igitur quàm humidum corpus eſt, tam molle eſſe neceſſe eſt. Quare ſi paulò humidius ſit, paulò mollius iuſto temperamento erit. Quoniam rurſus hunc humorem calor natiuus in carnem mutat, ſiquidem calidius corpus ſit, non multò quàm temperatum carnoſius erit. Ex pauco enim humore, qui generandæ carni materiam præbet, multa caro gigni non poteſt, Cæterùm uehemens calor multùm

hunc

hunc humorem resoluit. Quare si paulò humidior temperies sit, & multo calidior, corpus neq; molle, neque carnosum multum esse potest: sed multum hispidum, ac tangenti calidum. Calor enim, vt antè diximus, multam fuliginẽ parit, ex qua pilus gignitur, præsertim in materia sicca, aut non admodum humida. Tantus porro tangenti calor sentitur, quàm natiuus corporis calor modũ excedit. Quòd autem capillum nigrum eiusmodi tẽperamenta efficiant, quodq́, carnem pinguedinis expertam habeant, satis ex supra dictis constat. Hunc locum aut malè intellexisse, aut obscurè vertisse veterem interpretem, atque etiam Nicolaum Leonicenum, constat. Vertit.n. vetus interpres ad hunc modũ: Si verò parum quidem humidior sit, multò vero calidior, molliores quidem parum temperamento hi tales, & magis carnosi, &c. Leonicenus aũt ad hunc modum: Si verò parum quidem humidior sit, multo uero calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt his qui bonam habent temperaturam, et magis carnosi. Quibus verbis constat vtrumque intellexisse aut hanc dictionem Parum, cũ dictione Magis, addendam esse, vt sensus sit, & parum magis carnosi: quæ lectio certè obscura est. Aut vtrumque sensiße paulò humidiores, & multo calidiores temperatis, longè carnosiores esse: quod quàm falsum sit, tum ex his quæ modo dicebamus, tum ex græca lectione satis liquere potest, quæ sic habet, εἰ δ' ὀλίγω μὲν ὑγροτέρα, παμπόλλω δὲ εἴη θερμοτέρα, καὶ μαλακώτεροι μὲν ὀλίγω τῶν συμμέτρων οἱ τοιοῦτοι, καὶ σαρκωδέστεροι, καὶ λασιώτεροι οὐκ ὀλίγω. *Quæ verba planè ostendunt temperaturam paulo humidiorem ac multo calidiorem, multo neque molliorem temperata, neq; carnosiorem. Geminata enim*

ta enim particula, καὶ, omnino docet dictionem ὀλίγο coniungendam esse non solum cum dictione μαλακώτεροι, sed etiam σαρκωδέστεροι.

Quòd si paulo calidior sit, multo vero humidior mollem ac multam carnem procreabit.

Sæpe iam diximus mollitiẽ ab humiditate originem habere, ac calorem in carnem humorem mutare. Si igitur humor multus sit, & calor non tantus quidem, vt hunc resoluendo corpus exiccet, sed qui tamẽ in carnem mutare sufficiat, mollis ac multa caro ginetur.

Coloremque ex rubro & albo mixtum.

Cutis ex minutissimis neruorũ fibris, vix ob exiguitatem cõspicuis, & carne contexta est. Fibræ aũt originis suæ naturam retinent, caro verò humoris. Humor porro cuti suum colorẽ tribuit, flauus quidẽ flauum, rufus rufum, ater atrum, & ruber rubrũ. Si igitur cutis quæ ex cãdidis fibris & carne contexta est, sanguine perfusa sit, colorem alboris & ruboris participem habebit. In tẽperie aũt paulo calidiore, & multo humidiore, neq; flauũ reddit colorẽ nimius calor, nec album aut rufum frigus: quoniam ex hypothesi neque calor, neque frigus immodicum in hoc temperamento reperitur: vt quod paulò calidius sit, multò verò humidius, proindeq́; horum colorũ medium, hoc est, ex albo & rubro mixtum habebit.

Et tangentibus corpus paulo calidius sentietur.

Si calor modicè exuperet, paulo calidius corpus sentietur. Ab humore.n.immodico calor mitior redditus, minus tactum afficit. Quòd si vtraq; qualitas magis aucta sit, eadem ratione mitis calor erit. Nam auctus humor auctum calorem mitigat, tantum quidem. quàm ipse auctus fuerit, si vtrobique seruetur proportio:

Atque

Atque vt semel dicam, in coniugatis temperamentis exuperantis qualitatis notæ semper præpollent.

Copulantur agentes qualitates cum patientibus interdum pari facultate, interdum altera ualentiore, atq; interdum ambabus in idem conspirantibus, interdum in diuersa agentibus: ut ante declaratum est. Cum igitur ex ęquo in idem nituntur, effectus insignior est: ut calor & siccitas pares, corpus eo hispidius reddunt, gracilius ac macilentius, quo sunt uehemētiores: quemadmodum frigus & humiditas glabrius. Si uero altera ualentior sit, aut si in contrarium nitantur, etiam facultate pares, effectus obscuriores erunt: ut calor prępollens cum minori siccitate, minus pilosum corpus, minus gracile ac macilentum, quàm si utraque qualitas uehemens eßet, efficit: quemadmodum calor & humiditas pares, qui quidem in contraria nituntur: calor quidem hispidū corpus reddit, humiditas glabrum. Quę si iunctę sint, in idemq; conspirent, effectus, insignior erit. Melius enim calor cum humiditate coniunctus concoquit, quàm cum siccitate, in idem enim consentiunt. Iidem minus hispidum corpus efficiunt: nam in diuersa agunt: ut modo dicebamus.

Frigidior autem ac humidior temperatura, si leuiter vtraque exuperet, glabra est, alba, mollis crassa, & pinguis.

Leuis frigoris & humiditatis excessus, corpus glabrū album, molle, craßum & pingue reddit. Glabrum quidē. quòd frigus nec torret, nec urit, nec humor facilè cinere scit: quare pauca fuligo in frigido & humido corpore gignitur. Albū uero, quoniam sanguis pituitosus est & albus,

bus, quo scilicet cutis imbuta albũ colorem accipit. Molle autem, quòd humiditatem (ut antè diximus) mollities sequitur. Crassum quoque est, hoc est, παχὺ, cui ἰσχνόν, id est, gracile opponitur. Quemadmodùm enim calida & sicca temperies frigidæ & humidæ contraria est, ita notæ ex his genitę contrarię sunt. Est enim, ut antè dictum est, calida & sicca, hirsuta, nigra, dura gracilis, sine adipe: frigida uerò & humida, glabra, alba, mollis, crassa, & pinguis. Refertur igitur crassitudo nõ ad substantiæ crassamentum, sed ad corporis molem. Cæterùm cùm calidi munus sit materiam dilatare, ac in longum latumq́; distẽdere, frigoris contrà cogere: corpus frigidum, humidum & crassum erit, non gracile & longum. Pinguis quoque eiusmodi natura est. Adeps enim ex humore multo fit, & frigore hunc cogente: sanguis enim eiusmodi cùm pituitosus sit, & habitus corporis frigidus & humidus, facilè in adipem sanguinem mutat, ea maximè parte, qua frigidior est.

Sin auctior sit, pro qualitatum incrementi ratione reliqua habebunt: color verò una cum capillo rufus erit.

Si paulùlum à mediocritate distant frigus & humiditas, notę tales erunt quales antè docuimus. Sin multùm excedunt, pro exuperantię qualitatũ ratione signa prioribus insigniora erunt: color tamen tum cutis tum capilli rufus erit, hoc est, πυῤῥὸς: quem colorem albiorem ac turbulentiorem eße ex Galeno, docuimus in cõmentariјs nostris in eius libros ad Glauconem. Tres autem coloris differẽtiæ sũt sibi cognatæ, flauus, rufus, pallidus. Flauus ab uberioris bilis flauę mixtura cũ pituita fit: rufus parcioris, sed quàm pallidus largioris. Pallidus, quem ὠχρὸν

grȩci

greci vocant, ex flauę bilis tantùm momēto fit. Sed quē ijsdem ἄχροιαν, nos pallorem, & decolorationem uocamus, ex frigore, hoc est, caloris defectu nascitur, quemadmodùm εὐχροια ex calore. Ex his constat pallorem & decoloratione͂, hoc est, ἄχροιαν, de omni colore dici posse, ut antè docuimus. Talis enim est, qualis in perterritis esse solet. Siue igitur quis albus sit, siue niger, siue rubicundus, si terreatur, impallescit. Contra si lætitia afficiatur, suauitas ac bonitas coloris, hoc est, εὐχροια nascitur. Albus igitur color cum eiusmodi pallore turbidus est, atque ὤχρω καὶ πυῤῥῷ, hoc est, pallido & rufo, qui quidē ex bilis & pituitæ mistione fit, simillimus. Itaque Galenus hoc loco πυῤῥὸν, id est, rufum, non pro eo tantùm colore qui ex bilis & pituitæ mistione fit, sed etiam pro albo pallore ad liuorem accedēte accipere uidetur. Quo colore cutis, si auctius frigus & humor sit tingitur. Capillus uero est uerè rufus, nō autē caloris defectu pallidus vt cutis: quoniā pilorū omniū materia fuligo est, ut antè diximus, quæ pro caloris vehementia colorē accipit. Nā excedēs calor nigrum, mediocris flauum, exiguus uerò rufum aut pallidum efficit.

Si plurimùm vtraque increuerit, liuidus.

Dicebamus modò coloris εὐχροιαν, hoc est, bonitatē, caloris natiui pręsentia fieri: ἄχροιαν uerò, id est, decolorationem & pallorem, eius absentia; quę quò maior est, eò coloris flos magis deperit. Itaque si supra modum excesserint frigus & humiditas, color liuidus & plumbeus erit, qualē defuncta uita corpora, aut quibus longa egritudo calorem extinxit, obtinent. Significat enim eiusmodi color defectū ac extinctionē natiui caloris, sicuti rufus dimminutionē. Quēadmodùm igitur liuidus color nō ex

atra bile, sic nec rufus ex flaua semper fit, sed diminuto & extincto natiuo calore.

Si vero inæquabilis qualitatum sit exuperatio, eius quæ magis excesserit notæ, seorsum præpollebunt.

Potest frigus humiditatẽ & contrà humiditas frigus superare. Cuius ergo horum excessus maior erit, signa eius seorsum præpollebunt. Si frigus, exẽpli gratia, humiditatem superet, frigoris notę seorsum perspicuę erunt: corpus enim rufius aut liuidus erit potiùs quàm mollius. Contrà si humiditas superet, mollius quàm rufius aut liuidius apparebit. Vbi tamen vtraque qualitas in eundẽ effectum conspirat, neutra per se ac seorsum illustriores notas habebit, sed eam tantùm in cuius effectum ambæ conspirant.

At si frigus & siccitas ex æquo auctæ sint, natura durum, gracile, glabrum corpus erit: tangentibus uerò frigidum sentietur.

Frigus & siccitas æqualiter excedere possunt, idq; vel parũ, uel multùm, uel plurimũ; non aliter ac frigus & humiditas: ut modò dicebamus. Atque pro excessus magnitudine notæ uel obscuriores uel insigniores sunt. Itaque exuperãtib. ex æquo frigore & siccitate, corpus durum, gracile, & glabrum redditur magis aut minus, pro earum qualitatum incremento maiore aut minore. Durum quidem, quòd siccitatis, vt supra dictum est, perpetua nota duritia sit: quæ tum calore humorẽ resol vente, tum frigore cogente augetur. Gracile autem, quòd siccitas paucam generandæ tum carni, tum adipi materiam suggerat. Glabrum vero, quod frigus humores non torreat: proindeq; nec fuliginosum excrementũ pili ma

teriam

teriã gignat. Præterea tale corpus sentitur, quale ipsum est, nempe frigidum, nisi (ut sepe iam dictum est) aliunde calorem adsciuerit.

Pinguedo tamen, etsi graciles sunt, per carnem dispersa est.

Nam sanguis, præsertim frigidus, qualis in hac tempe rie est frigidum locum nactus, in adipem mutatur.

Capilli autem & cutis color, frigoris modo respondent.

Siquidem frigoris paruum excessum, capilli quidẽ fla uus, cutis uerò candidus colos sequitur. Si uerò magis ex cesserit, tam cutis quàm capillus rufus erit. Sin plurimùm, cutis liuidus color erit, & capilli rufus: vt ex antè dictis constat.

In declinante autem ætate, temperie calida & sicca in frigidam & siccam naturam transeunte, corporis habitus gracilis fit ac durus, atramq; bilem gignit: proinde niger & hirsutus est.

Gracilitatem fieri humoris penuria, priùs ostensum est, duritiamq; necessariò siccitatem sequi. Calidę igitur & siccę temperaturę inclinante ætate frigidæ redduntur, ac etiam quàm antè, sicciores. Natiuus enim humor ętatis cursu assiduè fluit ac absumitur, scilicet ingenito calore hanc resoluente. Calor verò vsque ad ętatis uigorẽ idẽ perseuerat: post hoc uerò tempus minuitur, vt docet Galenus cum in alijs plerisque locis, tum maximè in libris de temperamentis, & de sanitate tuenda. Cùm igitur declinante iam ætate, tũ frigidiores tum sicciores red dantur calidi & sicci, graciles tandem & duri fiunt, plurimumq; atrę bilis ex retorrido sanguine generant: atque

sic uerè

sic verè melancholici fiunt, nigri quidem & hispidi, ob sanguinis adustionem & fuliginosæ materiæ copiam, quę ex sanguinis vstione, vt modo dicebamus, generatur. Ex his constat melancholicos ante ætatis vigorem dici non debere, & eos tantum, qui calidi prius & sicci fuerint. Tales enim soli atræ bilis copiam cumulant: vt Galenus in libris de temperamentis docet.

Si verò earum qualitatum altera plurimum, altera paululum à mediocritate discedat, superantis signa præpollebunt, alterius obscura erunt.

Id quidem commune est omnium copulatarum qualitatum vt ante ostensum est.

In omnibus autem tum quæ diximus, tum quæ dicturi sumus, communis noxa est frigoris quidem & raritatis, si promptè à frigore pars afficiatur: caloris verò aut densitatis, si facilè id perferat. At si ab exiccantibus lædatur, squalidaque ac sicca sentiatur, & ægrè moueatur, siccitatis: quemadmodum si ab humidis grauetur, humiditatis est indicium.

Corpus nostrũ corporisq. partes, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis iniurijs patent, alia magis, alia minus. Quę igitur à frigore facilè læduntur, ea aut frigida, aut rara sunt, aut utraque: facilè enim vnũquodque à suo simili afficitur. Cęterum corpus rarum tam frigidũ quàm calidum, promptè: densum uerò, ęgrè externam iniuriã admittit. Si verò rarũ simul & frigidum sit, promptius lęditur. Corpus enim frigidum, ambientis aeris frigus promptè admittit: raritas uerò uenienti frigori viã facit vnde non sola cutis, sed & subiecti musculi uim frigo-

ris sentiunt. Si verò corpus calidū sit, & densum ac compactum, occursanti frigori reluctatur, scilicet calore frigus tanquam contrarium propellēte, & densitate viam illi præcludente. Eadem ratione si corpus aridum sit, ab externa siccitate promptè læditur, siccumque tangenti sentitur, ac ægrè mouetur. Quòd autem ægrè moueri siccitatis sit nota, non admodum perspicuum est. Nam cum in siccitate situm robur sit, vt Galenus libro sexto de causis symptomatum scribit: non potest mouendi difficultas, siccitatis signum esse: immo potius mouendi robur ac facultas, siccitatis nota est. Ad functiones, inquit, actuosas, quas πρακτικὰς *Græci vocant, durum & calidum instrumentum magis idoneum est. Durum enim siccitatem necessario sequitur. Idem author paulo post scribit neruos, tendones, musculos, & ligamenta eo robustiora esse, quo sunt sicciora. Idem eodem loco docet siccitatem ad robur & firmitatem conferre. Adde quòd phrenetici & furiosi, vtpotè sicci, robustissimi sunt, & ad motum aptissimi. Quibus verbis constat siccum corpus ad motum eße aptissimum: quāquam Galenus hoc loco inter sicci corporis notas, mouendi difficultatem enumeret. Pro huius dubitationis intelligentia, nosse oportet siccitatem magnam latitudinem habere: mediocris enim robur inserit: quæ autem modum exuperat, membra rigida & immobilia reddit: de qua hoc loco nunc Galenus loquitur, vt verba eius indicāt. Nam si squalidum, inquit, sit corpus ac ægrè moueatur, siccitatis est nota: squalor enim ex magna siccitate oritur. Si verò ab humidis facilè grauatur, humiditatis, vt ex ante dictis constat, est argumentum.*

Vidēdum autem est an idem omnes inter se musculi,

ſculi, an diuerſum habeant temperamentum: in omnibuſque conſideranda ſubiectorum oſſium eſt magnitudo. Nonnunquam enim gracilior pars eſſe videtur, quatenus ad muſculos attinet, cum gracilior non ſit, ſed propter oſſium tenuitatem talis apparet. Ad eundem modum & craſſior in quibuſdam ſæpe eſſe videtur, non propter oſſium magnitudinem, ſed propter carnis molem, quæ & aucta & imminuta, & ſiccior humidiorque, partem ſicciorem aut humidiorem reddit: pauca quidem & dura ſicciorem, multa verò & mollis humidiorem. Eodem modo & ſpacia intermedia partium ſimplicium, quas græci ὁμοιομερεῖς vocant, humoris aut plus aut minus in ſe continentia, eiuſque vel craſſioris vel tenuioris, partem humidiorem eſſe aut aridiorem arguunt: humidiorem quidem, vbi tenuior & vberior: ſicciorem verò, vbi craſſior ſimul & parcior humor eſt.

Quas paulo ante habitus corporis notas ex partiũ mollitia, duritia, craſſitie, gracilitate, & ſimilib. ſumendas eſſe dicebat, nunc latius explicat, ne quis fallatur in his iudicandis. Veſtigandum enim eſſe docet, an vna eademq; in omnib. muſculis temperies, an diuerſa ſit: an oſſa quę muſculis integuntur, magna ſint, an parua: an caro quæ hæc ambit, multa an pauca: eademq; mollis, an dura, & an cõtentus in intermedijs partiũ ſimpliciũ ſpatijs humor, craſſus an tenuis, multus an paucus ſit. Nã ſine his diſtinctionibus certa ex ante dictis notis habitus corporis cognitio haberi non põt. Neque enim ex vnius partis temperamento reliquarũ cognitio habetur: quãdo

do altera calida, altera frigida, altera gracilis, altera crassa eße potest. Caput, exempli gratia, calidũ & humidum, proindeq; carnosum esse potest: reliquę uero corporis habitus partes siccę & calidę, proindeque graciles, maximè si cor & iecur eo temperamento prędita sint. Itaque ex partis unius temperie, reliqui corporis natura deprehendi nõ potest: quemadmodum nec ex crassitie ac gracilitate, si solus oculus iudex sit. Ampla enim ac magna ossa esse possunt, caro verò quæ ipsa contegit, pauca: & cõtra ossa exigua, & caro multa. Si igitur magna ossa sunt, & caro pauca, videbitur quidem pars carnosa esse, nisi diligenter membrum ipsum manibus contrectes: tũc .n. crassitiem non carnis eße, sed ossis, tactu cognosces. Si cõtra oßa exigua sint, caro uero multa & mollis, pars oculis gracilis uidetur: quod si tactu experiaris, carnosam hanc esse certo scies. Si igitur caro multa est, eadẽq. mollis, siue gracilis siue crassa pars appareat, tẽperies calida & humida erit. Si uerò pauca ac dura sit, etiam si crassa pars uideatur, calida & sicca erit. Si rursus tangenti mollis appareat, nõ protinus humida cẽsenda est. Aut si dura videatur, non sta im sicca iudicanda. Fieri enim potest, vt qui in partium, quas simplices uocari diximus spatijs intermedijs humor cõtinetur, multus sit et tenuis partis tamẽ subsťãtia natura sicca: aut cõtra humor paucus ac crassus, & partis subsťãtia humida. In qua autem multus ac tenuis cõtinetur, humidior: ĩ qua uerò paucus ac crassus siccior reprę sentabitur. Humorẽ aũt hũc qui in meatibus ante dictarum partium continetur, Galenus insitum, cum alibi tum maximè in libris de febrium differentijs uocat. Insitus autem hic humor proprium alimentum est partium, quas simplices appellant ut mox

fu sius

fusius explicabitur.

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ uerè solidæ ac primæ sunt, nullo modo humidiores fieri possunt, sed satis est si celeriter eas exciccari prohibeas.

Corporis partes solidæ dicuntur, aut quòd crassamẽto solidę sint, aut quòd verè tales existant. Crassamento solidę sunt, quę, vt Galenus docet, cõtra humores distinguũtur: cuiusmodi caro est, atque insitus humor, de quo mõ verba fecimus, atque nũc etiam faciemus. Verè autem solidæ, quæ & primæ dicuntur, crassamento etiam solidę durę q; sunt: sed verè solidę dicuntur atque primę, quod primò genitę atque uniuersi coporis uelut basis ac firmamẽtum sint. Ex maris enim & fęminæ genitura fiunt, in qua magna est igneæ substãtiæ, vt Galenus docet, portio: quæ ex ipso semine genitas partes, hoc est, verè solidas assiduè exsiccat, ita vt nulla rõne siccitatis iniuria reparari possit. Nam maius est quod perit, quàm quod cibo reparari possit. Ne tamẽ præproperè resiccẽtur, impediri possunt. Nam cũ eiusmodi partes durissimæ ac solidissimæ sint, (crassamento eñ etiam solidæ sunt, vt antè diximus) paucum humorem in spatijs suis admittunt, saltem pauciorẽ quàm qui perditã resolutamq; humiditatẽ resarcire possit. Ita tamẽ siccandi uis impediri potest, ut quod alioqui celeriter exiccaret, lentè id efficiat, si contraria siccitati causa adhibeatur.

Intermedia verò ipsarum spacia hoc vel illo humore replere possumus: hic enim est proprium simplicium partium alimentum, quod ex appositione fit, non autem per vasa attrahitur. Communis verò hæc ratio est omnium partium, de

qua rursus cùm de salubribus causis commentabimur, dicemus: nunc autem reliqua tractemus.

Primas uereq; solidas partes multa ratione humidiores reddi posse, modò demonstrabamus: quomodo aūt siccitatem remorari possis, nunc ostendendum est. Liberum enim cuiq; est, vt cōstat, ea victus ratione vti, quæ plurimùm humectet, vberemq́; insiti humoris copiā in simplicium partium spacijs generet, quiq; cōmemoratas partes alat. Certū enim est, quò alimentū id humidius ac vberius fuerit, eò partes quæ ipso aluntur, minùs siccari. Eiusmodi autem humor propriè alimentum dicitur, quòd corpus iam nutriat ac ipsi adiungatur. Quæ uerò in venis et ventre sunt, nō propriè alimenta dixeris; sed alterum quasi alimentū, alterum verò quod verè alimētum futurū est. Ad eundem modum qui in reliquarum partiū simpliciū spatijs continetur humor, propriè alimētum dicitur, quòd & eas iam nutriat, & ipsis adiungatur. Hactenus de temperaturarum habitus corporis notis.

Ventris signa natura quidem siccioris, si statim siticulosi fiant, paucusq́; potus his sufficiat, & largior lædat, fluctuationesq́; excitet, aut per summa, quod redundat, innatet.

Docet hic Galenus, eos qui sicciore sunt uentre, celeriter ac statim διψώδεις, *hoc est, siticulosos fieri: sitis enim fit vel à calore, vel à siccitate, vel vtroque. Vēter igitur natura siccus, statim post primos annos reddit siticulosos: non autem primis annis, cùm tunc adsit humor qui sitim arcere possit: procedēte verò ætate hic magis magisq; imminuitur, non solùm in hac, sed & in alijs omnibus temperaturis. Itaque quod natura siccum est, celeriùs ad summam siccitatem quàm humidum aut temperatum perue-*

nit.

nit. Venter igitur natura ſiccus celeriùs ad extremã ſenectutẽ perducitur, quàm humidus aut tẽperatus. Quòd ſi res ita habet, vt certè habet; citiùs qui ſiccum ventrem habent, ſiticuloſi fiunt. Cùm igitur eiuſmodi venter paucum habeat natiuum humorẽ, isq; aſſiduè, vt diximus, ꝑ ætatem abſumatur: qui ſic periit, potu reſarciri deſiderat. Quod cùm frequenter accidat, frequenter ſitiunt, proindeq́; ſiticuloſi dicuntur. At ſitis exiguo potu extinguit: nam vt paucus humor citò abſumitur, ita pauco potu reparatur. Neque plus appetitur, quàm quod amiſſum eſt: quocircà ſi liberaliùs bibant læduntur. Quod enim abundat, tanquam inutile & noxium natura reſpuit: quare in ipſo uentre largior potus aut fluctuationem ac ſtrepitum excitat, aut per ſumma hęret ac innatat.

Cibisq; gaudent ſiccioribus.

Scilicet ſimilibus, & quibus ſeruari poſſint: ſeruantur enim ſimilia ſimilibus.

Humidioris verò, ſi & ſiticuloſi non fiant, & ſine moleſtia largiorem potum ferant, cibisq; gaudeãt humidioribus.

Quẽadmodùm paucus humor citò celertierq;, ita copioſius tardè abſumitur. Quibus igitᷓ uẽter humidus eſt, tardiùs ſitiunt. Opus eſt enim longiore tẽpore ad vberioris humoris, quàm ad paucioris abſumptionem. Igitur largiore potu minùs offenduntur. Tãtus enim ſumi innocuè poteſt, quantus abſumptus eſt. Cibis quoque humidioribus oblectantur, ob antè dictam rationem.

At ſi calidior natura venter ſit, meliùs concoquit quàm appetit: longeque melius dura ac coctu difficilia. Nam quæ facilè immutantur, corrumpit. Cibo verò ac potu calido gaudet, nec

à frigidis noxam vllam accipit, si modicè his utatur.

Non simpliciter vẽtriculum calidum probè cõcoquere ait, sed meliùs quã appetere: quanquam probè quidem immutat ac cõficit cibum, minùs tamen quàm calidus & humidus. ut mox docebitur: sed quàm frigidus meliùs. Cibos igit̃ teneriores ac delicatiores coctuq; faciles, potiùs vrit calidus vẽter ac corrumpit, quàm concoquit: duros contrà ac cõtumaces optimè conficit. Rationẽ enim quãdam inter se, quod agit, & quod patitur, habere debẽt, vt docet Aristoteles: alioqui aut imperfectum relinquetur quod patitur, aut corrumpetur. Exiguus igitur ac impar cibo immutãdo cruditatẽ parit, uehemẽtior verè ac uiribus potentior quem immutat cibum adurit ac corrũpit. Mediocris autẽ mediocrẽ optimè cõcoquit, & uehemẽter durum coctuq; contumacem, exiguus uerò mollẽ ac delicatum. Cæterùm nec citiùs nec celeriùs, sed meliùs calidum vẽtrem dura ac contumacia coquere scribit. Tardè enim hæc coquuntur, sed à valido calore probè immutantur. Cùm enim cibus à calore in ventre immutetur, antequam coquatur, in tenuissima cõminuitur. Igitur crassior ac durior ægrius, & tenuior ac mollior faciliùs coquitur Constat igitur calidam ventris temperiem cibum durum meliùs quàm mollem ac tenuem concoquere, & tardiùs illum quàm hũc immutare. Quòd verò meliùs cõcoquat quàm appetat, ostendendũ est. Quod vt clarius fiat. scire oportet duplicem esse appetẽtiam, alteram naturalẽ, alteram animalem, vt vocat Galenus. Naturalis animalẽ præcedit, quod ad hũc modum fieri idem author scribit: Animal assiduè per cutis spiracula in ambientem aerem dissipatur: primoq; partes cuti subiectæ uacuãtur, uacua

tę ex uicinis partibus alimẽtum ad se attrahunt, vt quod inanitum est, repleant: mox illæ rursus ex sibi uicinis, rursusq; hæ ex alijs sibi propinquis. Itaque ex proxima quaque parte facto semper celeri tractu, perinde quasi in choro quodam, uenę quæ ad uentriculum perueniunt, tandẽ inanes euadunt, quæ & consueuerunt & possunt cibũ ex uentriculo ad se conuellere, ueluti stirpiũ radices ex terra uliginem. Atque hęc actio cùm animalis nõ sit, sed naturalis, haud aliter in animalibus quàm in plantis perficitur. Ventriculi autem inanitionẽ sequitur suctionis sensus, quem animalis appetẽtia, hoc est, fames sequitur. Primùm igitur, ut idẽ author docet, antecedit inanitio, quã sequitur naturalis appetentia: deinde ventriculi suctio: posteà suctionis sensus: tandem uerò animalis appetentia. Porrò autem facultatem qua cibi penuriã sentimus, ventriculo indidit natura, vt ad cibum capessendum animal excitaret. Reliquę autem partes cùm semper præsentem cibum habeant quem attrahunt, ad instar plantarum quę per radices terræ uliginem attrahunt, hac sentiendi vi carent. Solus autem venter cibi penuriam sentit, vt animal ad cibum, vt dixi, excitet. A cerebro enim natura ortos neruos duos in os ventris transmisit, per quos sentiendi vim recipit. Famem auget uentris frigus, vt quod illius substantiam stringat prematq;, & premendo inanit. Impedit uerò ac minuit hanc calor. Solidas enim partes laxat ac soluit: proinde ad attrahendum ventrem reddit inhabiliorem. Humidam quoque substantiam liquat, ac spacia vacua replet. Ita calidus venter minùs appetit, quã concoquit. Quòd si tantus calor eßet, vt robur omninò solueret, non solùm non appeteret, sed & malè concoqueret: vt fit in calida temporis constitutione.

Calidis

Calidis enim cibis ac potionibus gaudet: neque à frigidis noxam ullam accipit, si modicè ipsis utatur.

Calidum cibum & potum non solùm qui re ipsa, sed & facultate substantiaq; talis sit, intelligit Galenus, quibus delectari uentrem naturà calidum scribit. Unicuique enim parti à natura tributum est, quod sibi familiare est ac simile appetat ac attrahat: quod uerò contrarium inimicumq; est, repudiet ac expellat. Qualitatis enim cõtrariæ odium quoddam à natura habet, ut Galenus docet unaquæque corporis pars. Itaque cibis & potionibus calidis, calidus venter tanquam sibi amicis seq; tuentibus ac conseruantibus delectatur. Neque tamen à frigidis læditur, si moderatus sit usus: subitas enim uehementesq; mutationes natura non sustinet. Itaque si ad medocritatem reducere calorem uelis, utẽdum est frigidis, tanto quidẽ exceßu, quantũ ab ipsa mediocritate calor recedit. Idq; moderatè fieri debet: hoc est, neque affatim, neque initio statim tam frigida offerenda sunt, quàm calidus venter est, sed mitiora primùm, deinde vehemẽtiora paulatim uires eorum augendo. Atque sic mutationem hanc natura sine ulla molestia feret.

Frigidior autem natura uenter, probè quidem appetit, sed malè concoquit, cibos præsertim immutatu difficiles ac frigidos. In ipso enim facilè acescunt: quocircà ructibus acidis eiusmodi uenter est opportunus.

Appetentiam animalem ex suctionis sensu nasci modò dicebamus, hunc uerò sensum inanitione fieri, inanitionẽ verò tum uacuata & dissipata in ambientẽ aerem materia cuti subiecta, tum partibus uicinis semper trahẽtibus,

donec

donec venæ quæ ad ventrem perueniunt, inaniantur: tū frigore ſtringente prementeq́;, ac premendo inaniente. Qua ratione famelici ſunt, qui frigidum ſtomachum habent. Sed vt multum appetunt, ita malè cōcoquunt. Frigus enim torpidum pigrumq. corpus ad naturæ actiones omnes reddit: proinde cruditatem gignit: quam acor ſequitur, acidiq. ructus, vt fuſiſſimè Galenus in libris de ſymptomatum cauſis docet.

Atque frigidis quidem gaudet, ſed ab immoderato eorum vſu facilè offenditur. Similiter autem & foris incidentium rerum frigidarum conſortium diu ferre non poteſt, quemadmodum neque calidus calidorum.

Vnaquæque res ſuo ſimili gaudet, vti ante dictū eſt. Frigidus igitur venter frigido potu & cibo delectatur: ſed eorum immodico vſu lęditur, vt qui intemperiē augeat, eo quidem magis, quo frigus vehementius, & uſus longior extiterit. Quo autem intemperies auctior eſt, eo eſt deterior, ut quę à mediocritate longius diſcedat. Hac ratione quę foris incidunt frigida, qualia ſunt ambiens aer, aqua, vnguenta, & id genus alia, diu ferre frigidus uenter non poteſt: eorum enim contactu longiore vehementer refrigeratur, ac imbecillior redditur: quemadmodum calidus venter rerum calidarum vſu.

Ventris verò intemperies ex morbo contractæ, hoc ab ingenitis differunt, quòd non ſimilia, quemadmodum natiuæ appetant.

Omni animanti à natura tributum eſt, ut ſe tueatur. Tuetur autem ſe, ſimilia, & quę ſecundū naturam ſunt, appetendo amplectendoq;, diſſimilia ſibiq; contraria declinando. Itaq; natiuę intemperantię oēs ſimilibus qua

litatibus

litatibus gaudent, calidæ quidem calidis, frigidæ frigidis, humidæ humidis, & siccæ siccis. Fugiunt vero cōtrarias vt calidæ frigidas, frigidæ calidas, humidæ siccas, & siccæ humidas. Ex morbo autem contractæ contrarias appetunt, & similes vitant. Morbosus.n. ventriculi calor refrigerari, frigus calfieri cupit, & reliquæ pari modo qualitates contrarias desiderant, & simlies auersantur. Quòd autem morbosæ qualitates contrarias appetant, hoc ideo fit, vt quod præter naturā est, expellatur, quod non nisi per contraria fieri potest: contraria enim contrariorum sunt remedia. At quod secundum naturam est, seruari debet, ut omnibus in confesso est: ideo similia desiderat: similibus enim similia seruantur.

Coniugatæ autem ventris intemperantiæ ex simplicium compositione noscuntur.

Copulari poßunt, vt ante declaratum est, agentiū ventris qualitatum exuperantiæ, cum patientium exuperantiis, interdum vtrisque paribus, interdum altera maiore, idq; vel in idem vtrisque conspirantibus, vel in diuersa agentibus. Cum igitur in idem eiusmodi exuperantiæ tendunt, affectus notæq; manifestiores sunt. Cum verò in diuersa, obscuriores: quemadmodum si altera exupeperantia maior, altera minor sit, vtraque in idem etiam conspiret, minus conspicuus erit. Ventris siccitas, verbi gratia sitim adfert: siccitati si adiunctus impar sit calor, aut calori siccitas, sitis quidē augebitur, sed minus quàm si vtraq; qualitas ex æquo adaucta esset: vtraque enim per se hanc mouere potest. Iunctæ igitur maiorem sitim efficient: quòd si cum frigore copulata sit siccitas, minorem. Tendunt enim in diuersa, quatenus ad mouendā sitim attinet, siccitas & frigus. Aut si cum calore quidem

sed

sed remissiore siccitas, aut contrà calor cum minore siccitate, minor erit sitis, quam si utraque qualitas multùm & ex æquo excederet: ut modo dicebamus. Similiter autem si uentris frigus cum humore iunctum sit, maiorē: si cum siccitate, minorem acorem gignet: aut si cum humore quidem, sed remissiore. Ad eundem modum commixtus cum humore calore meliùs concoquit, cum siccitate deteriùs: aut calor cum humore pauciore, uel largior humor cum minore calore.

Diligenter autem quæ diximus attendenda sunt, & ab his quæ dicemus distinguēda: quandò non solus uenter sitim adfert & adimit, nec frigidi aut calidi potus appetentiam excitat, sed thoracis uiscera, nempe cor & pulmo. At qui ob horum calorem siticulosi sunt, plus spiritus attrahunt, & longè exspirant, ardoremq; in thorace sentiunt: non autē in hypochōdrijs, quemadmodùm solent qui ob uentriculum sitiunt. Nec protinus potu sitis extinguitur. Frigidus quoque potus quàm uberior calidus, eorum sitim meliùs sedat: hos uerò frigidi aeris inspiratio refrigerat, nihil eos iuuans quibus uentriculus sitim attulit. Ad eundem modum qui contrario modo se habent, frigida inspiratione manifestè læduntur.

Cùm sitis non ex uentris solùm intemperie, sed etiam cordis & pulmonis accidat, notas docet, quibus hanc ab illa distinguere oporteat: Quæ enim cordis & pulmonis fit calore, ampliùs inspirat, & lōgiùs expirat. Inspiratione enim aer intromittitur; expiratione uerò foràs expellitur calidus & fumosus halitus. His enim modis, ut antè

declaratum

declaratum eſt, cùm reliquum corpus, tum maximè thorax, & quæ in eo continẽtur uiſcera, refrigerantur. Ad extinguendam igitur ſitim, quæ pulmonis & cordis calore accidit, opus eſt aere frigido, tanto quidem, quantus calor eſt qui ſitim attulit: & expiratione tam longa, quàm multus quamq; calidus eſt, qui emittitur ſpiritus. Longã expirationem intelligo, non ſpiritum longè emiſſum, vt is eſt qui uehemẽter flando aut ſibilando fit, (nam exiguus eſſe poteſt) ſed multum, et qui longiore mora eſſlatur; ſic enim multus redditur: quod neceſſariò fit cùm cordis & pulmonis temperamentum calidum eſt. μακρὸν enim nõ ſolùm longum, ſed & multum & magnum ſignificat. Itaque quanta ſitis fuerit, quam quidem antè dictorũ uiſcerum calor peperit, tanta inſpiratio tamq. magna expiratio ſubſequitur. Cæterùm cùm calor ardorq. qui hanc ſitim mouet, in corde, uel pulmone, uel vtroq; uiſcere cõtineatur, atque eiuſmodi viſcera in thorace ſint collocata: is neceſſariò in thorace ſentitur, non autem in hypochondrijs, vbi poſitus venter eſt. Ex his palam eſt ſitim, quæ pulmonis & cordis calore fit, frigido potu, niſi multo, poſtq. longam moram, iuuari non poſſe. Longa enim via eſt, per quam is in ea viſcera fertur. Nam primũ in ventrem deſcendit, deinde per venas in iecur tranſit, à quo per magnam venam in cor, à quo tandẽ in pulmones peruenit, atque tranſeundo plurimùm caleſit: proinde ſitim, quæ ex eorum viſcerum calore fit, non extinguit, aut ſi extinguit, non tamen protinus, vt quæ ſolo frigore ſedari poſſit. Hac ratione, calida potione etiã liberaliore minus ſedari poteſt, quàm frigida exigua. Vini, verbi gratia, larga potio minus quàm aquæ exigua, hanc ſitim mitigare poteſt. Hinc fit vt æſtate vtroque remedio ad ſitim extinguen-

stinguendam sit opus, nempe aeris frigidi inspiratione, & potu liberaliore, tum substantia tum qualitate frigido. Ambiens.n.aer cum calidus sit, non solum pulmones & cor, sed & arterias, atque (vt semel dicam) omnes corporis partes tam inspiratu quàm contactu calfacit, vnde sitis nascitur. Rursus cum corporis nostri substantia nō solum in vapores, sed & sudores eo tpe dissipetur, tandem attrahentibus inanitis partibus à sibi vicinis, ventris natiuus humor absumitur, qui nō sola aqua, sed & vino aut simili quopiam reparari debet. Itaque sitis hæc & qualitatem frigidam, & substantiam humidam, vnde resarciatur insitus humor, desiderat. Cęterū cum pulmones, cor, & reliquæ corporis partes (vt modò dicebamus) calefiant, vnde sitim etiam nasci diximus, inspiratu aeris frigidi ad hanc compescendam est opus. Frigidus.n.aer inspiratus protinus in pulmones transit, & a pulmonibus ad cor, deinde in reliquū corpus. Statim igitur sitim quæ ex horum uiscerum calore nascitur, sedat: tandem longo tempore eam quæ à uentris calore gignitur: quemadmodùm contrà ea quæ à uentris calore fit, statim potu frigido sedatur, processu uerò temporis & ea, quæ ex pulmonis & cordis calore generatur. Sunt qui cum dictis uisceribus iecur annumerant: sed cùm ipsum frigido potu quàm aere citiùs refrigerari possit, suam temperiem respiratu prodere non potest. Ad ipsum enim ex uentre statim potio fertur. nō autem aer, sed primùm, ut dicebam, ad pulmones, deinde ad cor, postea ad arterias, tandē ad ipsum iecur, & reliquas corporis partes. Iuuantur igitur frigida inspiratione cor & pulmones calidi, calida uerò læduntur. Ad eundem modum eadem uiscera frigida calido inspiratu iuuantur. & frigido offenduntur.

Atque hoc est maximum frigidi pulmonis argumentum. Quemadmodum autem frigida inspiratio hos manifestè lædit, frigorisq; sensum inuehit: ita calida est ipsis amica. Sed & pituitosa excrementa cum screatu & tussi reijciunt.

Vnaquæque corporis pars suo simili, vt sępe diximus gaudet: quo si immodicè vtaris, manifestè lædes: auget enim qualitas similem excessum. Si autem pulmo cito facileq; frigoris iniuriam sentiat, euidens est eius frigoris nota, quę certior erit, si calida inspiratione iuuetur. Frigus enim tanquam contrarium calor expellit. Quòd si cum his tussiendo excrementa pituitosa reijciat, certissimum indubitatumque frigoris erit signum. Crudam enim pituitam frigoris sobolem esse iam suprà declarauimus.

Pulmonis autem siccitas excrementis & pituita vacat.

Siccitas humiditati aduersa pituitā pituitosave excrementa neq; gignit neque colligit: vt ex his quę suprà de cerebri sicci notis prius diximus, constare potest.

Et vocem canoram reddit: quemadmodum humor fuscam & raucam. Maiorem verò acutioremque edere uolentibus interueniunt excrementa. Sed nec ipsa uocis magnitudo à calore fit, quemadmodum nec exiguitas à frigore: uerum illam asperæ arteriæ amplitudo, perflationisque vehementia: hanc uerò contrariæ causæ efficiunt. Itaque neque perpetuo neque primario, sed ex accidente solis ingenitis, non autem aduentitijs temperamentis, uocis tum magnitudo tum exiguitas succedit. Quoniam autem

autem instrumenta alia, aliam temperamenti naturam sequuntur, instrumentorum verò vox: ingenitam intemperiem concludere ex voce licebit. Etenim vox leuis, arteriæ leuitatem arguit: quemadmodùm asperitatem aspera. Itaque leuitas arteriæ, temperamenti mediocritatem sequitur: asperitas verò siccitatem: asperitas enim ab inæqualitate corporis duri fit. Cæterùm simplicium eius partium siccitas duram efficit arteriam: inæqualem verò humoris per has dispersi penuria. Eodem modo neque vox natura acuta sine faucium angustia, neque grauis sine amplitudine fieri potest. Angustia quidem insitæ frigiditatis est soboles, amplitudo uerò caloris.

Pulmo respirationis instrumentum est, guttur autem uocis, aspera verò arteria utrique instrumẽto famulatur. Respirãdi principium à thorace pulmo habet, hoc est, dilatandi cùm spiritum accipit, & contrahendi cùm eundem reddit. Hãc respirationem liberam quidem efficit ac minimè violentam, septum transuersum: violentã verò thoracis musculi. Itaque vbi quis spiritum liberè emittit expiratio est: vbi verò violenter non simpliciter expiratio, sed & vehemens expiratio dicitur, quam ἐκφύσησιν *greci vocant, nos perflationem, aut si mauis efflationem, quę prefatis musculis uehementer thoracem mouentibus fit. Itaque aer intrò recipitur dum thorax dilatatur: foràs uerò emittitur, dum idem clauditur cõtrahiturq; Igitur dum emittitur, si guttur trãseundo elidit percutitq;, vox funditur. Quod vt melius fiat, obiectum gutturi palatum est tanquam tintinabulum quoddam, vt Galenus*

P ait,

ait, sine quo certe vox neque canora, neque suauis esset; Quibus enim palatum uitiatum est, culpata prorsus uox est: qualis in plurimis est, qui ex Hispanica scabie vitiatam hanc partem habent. Cæterùm aspera arteria vocis materiam præparat ac velut exasciat gutturi. Quoniam autem pulmo recipere aerem, quem expiraret afflaretq́; debebat: oportuit asperam arteriam in varias fibras distribui, quæ perpetuò inanes vacueq; sanguinis ac alterius humoris essent, vt spiritum vocis materiam reciperent, deinde, vt dictum est, foras emitterent. Porrò autē aspera arteria mēbrana siccitatis moderatæ est obducta, ad vsum quem mox dicemus. Hæc itaque ad vocē efficiēdam necessaria sunt. Cū igitur vox aeris repercussu fiat, oportet quod percutitur instrumentū, neq; siccū neq; humidum vehemēter esse. Preterea cùm aer qui omittitur, non tam vehementer ex se percutere possit, vt eius illisu sonum edat, opus fuit aliquo, quod moueret impelleretq; spiritum, nempe pulmone. Cùm rursus per se is moueri nō poßit, alijs opus fuit quæ conclusum in ipso aerem expellerent, validius aut impotētiùs, pro neceßitatis ratione. Itaque septum transuersum ad liberam expirationem, et musculi costales ad violentā, à natura condita sunt. Maiore enim impulsu ad vocem eādem opus est, quàm ad naturalem spirationem. Vocis igitur differentiæ sumendæ sunt ab asperę arteriæ temperamento, membranę eius internam partem contegentis conformatione, meatus per quem vox egreditur magnitudine, & expirationis vehementia, Humor enim arteriæ vocem reddit fuscam, obscuramq; ac raucam, siccitas verò claram, lucidam ac canoram. Ex substantia enim humida ac molli, sonus admodùm obscurus funditur, quòd scilicet percutienti cedat:

con-

contrà sicca & dura renixu clarum efficit. Ferrũ, verbi gratia, igni remollitum, sonum percussu obscurum reddit: refrigeratum verò ac iam induratum, clarum. Sic plũbũ obscurè sonat, æs clarè. Ad eundem modum vocẽ variã efficit suprà memoratæ arteriꝯ conformatio: exasperata enim asperam, leuigata uerò leuẽ uocem emittit. Dicebamus modò asperam arteriam gutturi uocẽ præparare. Cùm igitur à pulmone per hanc spiritus impellitur, si quidem leuigata dicta membrana sit, sine impedimento ad guttur usque, ubi uox collisa efficitur, permeat, fitq; leuis ac suauis. Si verò exasperata sit, in asperitatis inæqualitatisq; eminentiores partes impulsum aer impingit, & sonum efficit varium, inæqualemq;, prout partes illæ tum magnitudine inęquales, tum mollitie ac duritia dissimiles sunt. Atque hãc vocis inæqualitatem, asperitatem dicimus, nõ aliter atque sonum, qui ex lima & ferro eliditur. Ob limæ enim inęqualitatem ferrũ inęqualiter percutiẽtis, inęqualis asperq; sonus redditur, magis aut minùs ꝑlimę maiore minoreue inęqualitate. Amplitudo quoque arteriꝯ & angustia voces, varias efficiunt, si enim lata hęc sit, vox grauis redditː sin angusta, acuta. Quòd si cũ arteriꝯ amplitudine vehemẽter aer impellatur, vox magna fit: vehementer enim impellitur si thoracis musculi robusti sint. Ad eundem modũ si angusta aspera arteria est, atque aer uehemẽter impellatur, uox acuta efficitur; si verò languidè, exilis ac parua. Itaque ab expirationis vehemẽtia vocis differentię sumũtur. Inter se igitur uox magna & grauis differunt, quòd hęc sine magno, illa cũ vehementi aeris impulsu fiat: cõuenuint uerò aeris impulsi multitudine. Ad eundem modũ acuta et parua inter se spiritus emissi exiguitate conueniũt: sed hoc differũt, qđ

acuta validè, parua lãguidè emittitur. Clara igitur uox & canora, pulmonis & asperę arteriæ moderatam siccitatem significat: obscura verò et rauca, humorem. Rauca quidem cum humidis excrementis, quę expirandi conatu maiore excerni solent: obscura verò sine his fit. Magnitudo autem calorem quidem instrumẽti significat, quem admodùm paruitas frigus, sed id ex accidente et alterius interuentu. Arterię enim amplitudo, & expirationis vehementia, vocis magnitudinẽ faciunt: amplitudinẽ verò, tum impellentium musculorum rubor, tum natiui caloris abundantia. Magnitudo igitur vocis primùm ac statim instrumenti amplitudinem arguit, & validam expirãdi facultatem: amplitudo instrumenti, & rubor facultatis, calorem. Similiter autem vocis paruitas, meatus angustiam protinus ostendit vnà cum impultricis facultatis imbecillitate: meatus autem angustia, & facultatis imbecillitas, frigus. Suprà enim docuimus proprium caloris munus esse dilatare, frigoris verò constringere. Ad eundem modum vox grauis, arteriæ latitudinem statim indicat, inualidamq; expirationem: latitudo autem, arteriæ caliditatem, sed thoracis imbecillitatem, aut aliam occasionem quæ expirandi uehementiam impediat. Acuta cõtrà arterię angustiã significat, angustia uerò frigus. Aspera autem vox primùm arteriæ asperitatem, hęc uerò immodicam siccitatem, leuis verò leuigatam arteriam primùm ostendit, deinde eandem esse temperatam.

Naturalibus autem vocum differentijs proportione respondent hæ, quæ ab aliquo fiunt affectu: eædem & causarum à quibus fiunt, notæ existunt: de quibus abundè in libris de voce disputatum est.

Non

Non aliter uocum pręter naturā differentię, morbū à quo proficiſcuntur, quàm naturales ingenitam ſuam tēperiem oſtendūt. Nam vt vox natura rauca arteriæ humiditatē ſignificat, ita & quę talis ex morbo fit. Raucedo enim ab humida intēperie tā naturali, quā pręter naturā fit. Ad eundē modū uocis aſperitas fit primùm ab arteriæ, vt antè dictum eſt, aſperitate: hæc autem à ſiccitate, tum naturali tum præter naturam. Eadem eſt reliquarum vocis differentiarum ratio.

Reliquæ verò animantis partes internę, obſcuras ſui temperamenti notas habent. Elaborandum tamen eſt, ut ex his quæ iuuare & lædere ſolent, & ex naturalium facultatum functionibus, eas cognoſcamus. In tertio autem libro de ſymptomatum cauſis diximus, facultatis cuiusq; uirtutem ac vitium temperiem præire. Hactenus igitur de temperamentorum notis.

Reliquarum animantis partium internarum temperamenta cognoſcuntur (ſed obſcurè) ex his, quę iuuare ac lædere ſolent, actionibusq; facultatum naturalium. Diximus antè vnumquodque ſuo ſimili gaudere, lædi tamē immodico eius uſu: iuuari verò ſuo cōtrario, ſi modus vtēdo adhibeatur. Si qua igitur pars calidorum uſu facilè læ datur, calida: ſi frigidorū, frigida: ſi humidorū, humida, & ſiccorū ſicca iudicanda eſt. Si verò calidis moderatè adhibitis iuuetur, frigida: ad eundē modum ſi frigidis, calida temperies cēſenda eſt. Reliquarum autem eadem eſt ratio. Sed quoniam eiuſmodi internæ partes non admodùm his cauſis patent, non facilè per has notas earum temperamēta deprehendentur. In hoc genere continētur

renes, vesica, intestina, lien, & aliȩ id genus partes: quæ si frigidis lȩdantur, frigidȩ: si calidis, calidȩ, sunt existimandæ. Cȩterùm facultatū naturalium functionibus cognoscuntur eiusmodi partium temperamēta. Facultates naturales uoco, quȩ attrahunt cibum, attractū continēt, & concoquunt, deinde quod superuacuum est, expellunt. Nulla enim corporis pars est, quȩ omnibus hisce facultatibus prȩdita non sit: quarū cuique suum inest temperamentū. Aliud enim concoctioni, aliud alijs debetur. Quoniam igitur concoctio sine motu ad locum fit, sicco instrumento nō indiguit, sed calido & humido, quod probe concoqueret & nutricaret, vt Galenus in vltimo de symptomatū causis docet. Reliquȩ verò facultates, nempe attrahendi, continēdi, & expellendi, non sine motu munus suū obeunt: proinde πρακτικὰς, hoc est, (vt interpretamur) actuosas Grȩci appellant, quemadmodū & quȩ voluntatis imperio mouēt. Sic enim vtriusque vocat Galenus: in hoc quidē opere eas quȩ volūtatis imperio, in vltimo uerò de symptomatū causis eas quæ sine arbitrio, sed naturaliter ad locum mouēt. Cȩterùm quatuor facultates naturales, quatuor qualitatū temperamentū sequūtur, una quæque suum: ipsas verò facultates, actiones. Ab actionibus igitur notæ sumūtur, quibus facultates primùm, deinde temperamenta cognoscuntur. Quoniam igitur unumquodque temperamentū sua sequitur facultas, unamquāque verò facultatē sua actio: vt diuersȩ inter se sunt partes cuiusque actionis, ita diuersȩ sunt eius facultates: & vt inter se diuersȩ hæ sunt, ita temperamēta diuersa eße oportet. Quod cùm ita habeat, una actio, atque interdū plures infirmȩ esse possunt, reliquȩ verò validȩ. Pueri enim optimè concoquunt, malè verò cōtinent. Non enim

eodem

eodẽ modo natura functiones suas omnes molitur. Siquidem immutat, concoquit, nutrit, sine ulla loci mutatione, sed omnibus inter se propinquis, nimirùm instrumẽto, & re immutanda. Cùm igitur à calido & humido aut horũ altro fiat concoctio: vtroque quidem optima, calido tantùm proba, tantùm verò humido imperfecta: partẽ quę concoquit, calidam aut humidam, aut calidã simul & humidam, prout actio eiusmodi proba est, aut minùs proba, eße oportet. Cùm verò sine motu functiones, quas nos actuosas, Gręci αϕαντικὰς *vocant, perfici non possint, hoc est, attractione & comprehensione & expulsione, instrumentũ robustum esse debet. Robur autem à siccitate nõ qualibet sed mediocri nascitur: vt antè docuimus. Sic cum igitur instrumentũ esse debet quod attrahit, cõtinet ac expellit, non quantumlibet sed moderatè, ut probè flectatur, stringaturq́; dum munus suum obit, hoc est, vt diximus, dum cibũ attrahit, quod superuacuũ est expellit, ac quod immutat, cõprehendit ac continet tantisper dum concoxerit. Quòd si vehementer siccum et, nutritioni ineptum est; neque enim vnit, neque glutinat; Id igitur ęgrè attrahit, continet ac expellit. Frigus autem ad omnes naturę functiones ineptissimũ est. cui si adiũcta siccitas sit, omniũ pessimè immutat ac nutrit. Medio verò modo inter aptissimũ & ineptissimũ se habet ad functiones, quas actuosas appellari modò dicebamus. Ex his igitur constat, quæ actiones quorum temperamentorũ virtutes & vitia ostendũt. Quòd si accuratiùs intelligere cupias, te ad vltimum de symptomatum causis librum relegamus. In exemplarib⁹ gręcis quotquot vidi, legitur,* ἥτις ἑκάστης δυνάμεως ἀρετῆτε καὶ κακία ἡ προηγουμένη κρᾶσις ἐστὶν. *In exemplaris Germanicis margine scriptum est,*

ὅτι τῆς τοῦ ἑκάστης ἀρετῆς τε καὶ κακία προηγουμένη κρᾶ-
σις ἐστὶν: quam lectionē secutus est Leonicenus. ita enim
vertit: Dictum verò in tertio de causis accidentium, quod
cuiusque potentię virtus & vitium, temperatura princi
palis existat. ex quo constat eum non solùm ὅτι pro ἥτις
legisse, sed ἀρετὴ & κακία in nominandi casu, pro
ἀρετῇ & κακίᾳ in dandi casu: quę lectio nullo modo
intelligi potest. Quid enim quęso significat, Virtus & ui
tium principalis temperatura existit? Quatenus autē ad
dictionē ὅτι attinet, rectè iudicio meo legi potest, vt sen-
sus sit: In tertio autem libro de symptomatū causis, dixi
mus facultatis cuiusque virtutem ac vitium temperiem
pręire, hoc est, pręcedere, & priorem esse. Certum enim
est actionem tam probam quàm improbam facultatem se
qui: facultatem verò tēperamentū, quod facultate priùs
est, & facultas actionis probitate ac improbitate. Quòd
si ἥτις legere malis, tuo iure poteris. Sensus enim est, In
tertio autem libro de symptomatū causis, docuimus quę
nā facultatis cuiusque virtuti ac vitio temperies pręsit.
Illic enim docuit quę actio, quamq; facultatem sequitur,
& quę facultas temperaturam.

Magnitudinis uerò, uel formationis, uel nu-
meri, uel positurae uitia, quae quidem sensibus
obiecta sunt, facilè cognosci possunt. Ex his ue
rò quae sensum latent, alia quidem difficilè, alia
uerò nullo modo cognoscuntur. Siquidem ca-
pitis & cerebri magnitudo ac figura manifestè
apparent, atque de his antè meminimus, quem
admodùm & de thorace. Similiter autem diffi-
cilè est opertas scoptulas, humeros, brachia, cu
bitos, extremas manus, coxas, femora, tibias &
pedes

pedes cognoſcere, ſiue in formatione, ſiue magnitudine, ſiue numero, ſiue partium quibus conſtant compoſitione vitium contractum ſit. Horum enim cuiuſque actiones offenſæ manifeſtæ ſunt. Eorum uerò, quæ in corpore latent, non omnia cognoſci poſſunt.

Quemadmodum corporis partes duplices ſunt; ſimplices, & compoſitæ, ita actiones duplices ſunt. Quædam enim primæ maximeq́; propriæ ſunt, quædam verò ex accidente. Primæ à ſimplicib. partibus, ſecundæ ab inſtrumentis proficiſcuntur. Ex ſimplicibus igitur partibus inſtrumenta componuntur, ab ipſiſq́; actiones habent. Nulla enim ſimplex pars eſt, quæ vel non agat, vel uſum aliquem præbeat ad totius inſtrumẽti actionẽ. Muſculi, uerbi gratia, actio, motus eſt: cruris vero, progreſſio. Quanquam enim muſculus primum ac per ſe crus mouet, non tamen ſolus progreſſionẽ perficit. Itaq; in crure ſunt muſculi tot numero tales ac tanti, quot quales & quanti ad probam progreſſionem requiruntur. Oßa quoque adiuncta ſunt tot & tanta mole, hoc modo conformata ac ſibi inuicem ſic coaptata: alioqui muſculi etſi primum ſoliq́; mouent, progreſſionem perfectam non ederent. Aliæ ẽt partes ſimplices cum iuſta magnitudine, certo numero, apto poſitu, ac idonea conformatione ad cruris compoſitionem poſitæ ſunt, non ſine magno vſu: vt ex libris Galeni de vſu partium conſtat. Si igitur noſſe partium omniũ vſum ac vtilitatem uelis, earũ ſubſtantia, forma, magnitudo, numerus, poſitus, connexioq́; cognoſcenda ſunt. Scimus enim cum natura nihil temerè agat, horum quodq; alicuius gratia, hoc eſt, actionis ac utilitatis conditũ eße quæ cum ſenſib. pateant, ſenſus probæ ne ſint an improbæ,

bæ, facilè iudicare poterit: proinde an partes ipsæ probè, improbèue conditæ sint. Si vero in corpore delitescant, aut sensus iudicio subiectæ non sint, ægrè quidem hæ iudicari possunt. Sensibus autem patet caput, thorax, opertæ scoptulæ, humeri, brachia, cubiti, manus, coxæ, femora, tibiæ, pedes, nares, & id genus aliæ. Earum igitur partium vitia ac virtutes facilè cognosci poterunt, quæ scilicet in magnitudine, conformatione, numero, positura, cõplexioneq; inter se sunt posita. Magnitudinis vitia sunt nimia crassitudo & gracilitas, latitudo & angustia, longitudo & breuitas, tum corporis vniuersi, tum eius partium. Conformationis, deprauata figura, cuiusmodi obliqua, recta, curua, plana, rotunda, & id genus aliæ, asperitas & leuitas, &c. Numerus excedens, vt sextus digitus, tertius testiculus. Deficiens, ut si tantum quatuor digiti in manu sint. Hæc igitur omnia cum sub sensum cadant, facilè cognoscuntur. Quæ verò intra corpus sunt, non omnia cognosci possunt. Quædam enim horum obscurè ac coniectura tantum, quædam nullo modo noscuntur: vt in sequentibus dicetur.

Cuiusdam enim ventrem vidi adeo exiguum, rotundum & prominentem, iuxta hypochondrium collocatum, vt euidenter se sua circumscriptione tum videntibus, tum tangentibus proderet.

Cum earũ quę intra corpus sunt partiũ, alias cognosci posse, alias nõ posse ante dixerit Galenus: quę nã possint, nũc ostendit, nempe ventriculũ & vesicã euidenter quidẽ, iecur verò & alias quasdam coniectura tantũ: vt post dicetur. Ventriculus igitur & vesica euidenter sua circũscriptione apparent, iecur verò tantum coniectura.

In

In quibusdam igitur uentriculum minorem, & rotundiorem prominentioremq́; iuxta hypochondria se deprehendisse ait: hac itaq́; ratione magnitudinem, figuram, & situm eius cognouisse. Hunc enim circa medium partis superioris & inferioris, prioris & posterioris, paululumq́; ad dextrũ deflectentẽ natura collocauit, vt ab his vsum aliquem reciperet. In superiore enim parte cor & septum transuersum, in inferiore mesenterium & intestina: in dextra iecur, in sinistra lienem: in priore omentũ, in posteriore dorsi musculos, magnam venam, & arteriam habet: quæ omnia suo calore iuuant concoctionem. Si igitur uentriculus promineat, munus suum improbius obibit: neque enim ab antè dictis partibus tantum caloris suscipiet, quantum si à natura ordinatum situm seruaret. Præterea iecur, quod in sublimi positum esse iam diximus, premet, atque septum transuersum, præsertim cibo plenus: proinde spirãdi difficultatem adferet. Cæterum si minor quàm pro corporis ratione sit, probè quidem concoquet. sed cibi minus concipiet, quàm alendo corpori sufficiat: itaque cibum crebro sumere coget: quod homini molestum est. Quòd si rotundior sit, nec vitio quidem caret: cibum enim diutius continet, eiusque descensum in intestina prohibet.

Similiter & cuiuspiam vesicam adeò eminentem exiguamq; deprehendi, vt si tardius vrinam reddidisset, circumscriptus tumor manifestè apparebat.

Vitiosam vesicæ magnitudinem, & sitũ posse deprehendi Galenus scribit, cum uidelicet diutius vrina retenta fuerit. Sæpe enim vel pudore vel occupatione aliqua detenti nonnulli, vrinam tardius reddunt: atque tuncin pube tumor apparet, scilicet uesica extante ac eminen.et

Itaque

Itaque eius exiguitas frequentia reddendæ urinę moleſtiam facit: frequentius enim reddere coguntur, quibus exigua ueſica eſt.

Quanquam autem nulla aliarum internarum partium manifeſtum mihi vnquam de ſe præbuit indicium, danda tamen opera eſt quàm maximè fieri poteſt, ut earum virtutem & vitium, ſi non certa firmaque ſcientia, ſaltem artificioſa coniectura cognoſcamus: velut, gratia exempli, iecoris. Nonnullos enim noui, & quidem multos, qui graciles uenas habebant, corpuſque vniuerſum decoloratum: quorum, cum paulo plus cibi aſſumpſiſſent, præſertim flatulenti, craſſi, & glutinoſi, alij velut pondus quoddam innixum ac ſuſpenſum in dextri hypochondrij profundo ſentiebant: alij tenſionis dolorem. Hos igitur & iecur paruum & anguſtos meatus habere veriſimile eſt.

Euidenter uentriculi & ueſicę uitia deprehendi poſſunt, ut ante oſtēſum eſt: reliquarum uerò corporis internarum partium non firmis perſeque cognitis principijs, ſed coniectura tantum, quę ex prętgreſſis cauſis & effectibus ſub ſenſum cadētibus fit: ut mox docebimus. Eiuſmodi.n. cauſę, ſuorum effectuum artificioſam coniecturam adferunt, quemadmodum effectus ſuarū cauſarum Cauſas eiuſmodi προκαταρκτικὰς *uocant, non ſolum pręſentes, ſed & quę pręceſſerunt, etiam ſi pręſentes amplius non ſint. Ex pręſenti, uerbi gratia, temporis conſtitutione uehementer calida & ſicca, ardentem febrem et tertianam conijcimus: ex lauatione in aluminoſa aqua, quę cutim conſtipauit, febrem diariam. Ad eundem modum*

dum ex effectibus coniecturę sumuntur: ut ex urinę suppressione conijcimus calculum in uesica uel renibus esse, aut pus, aut aliud quod urinę uias obstruit. Vbi igitur eiusmodi causę plures habēt effectus, aut effectus plures causas, opus est solerti coniectura. Itaque cum venarum gracilitas quę sensibus obiecta est, plures habeat causas, nō protinus arguit iecoris exiguitatem: sed cum ipsa ex materia pauca & à frigore fiat, utrumque significare potest. Itaq; & adiungendę alię notę sunt, ut certior coniectura fiat, nempe, pallor & decoloratio uniuersę cutis, & pondus hypochondrio innixū, aut tensionis dolor post largiorem cibum sumptum, pręsertim crassum, flatulentum, & uiscosum. Sola igitur uenarum gracilitas certam exiguitatis iecoris coniecturam efficere non pōt, cum, ut modo dicebamus, ea non solum ob paucam materiam, sed & à frigore iecoris uenarum materiam distendere nequeunte fiat. Si cum gracilitate cutis pallor (hoc est, decoloratio, siue ut gręci, ἀχροια) coniunctus sit, ne sic quidem certa coniectura erit. Eiusmodi enim pallor, caloris natiui penuria fit. Rursus exiguus calor sanguinis penuriam sequitur. Hęc autem non solum uenarum exiguitatem, sed & pituitę copiam gignit. Si igitur cum uenarum gracilitate, & cutis pallore, grauitas aut tensionis dolor in dextro hypochondrio post sumptum immodicum cibū sentiatur, iam certior erit iecoris exigui coniectura. Cibum enim crudum pondus, flatum uerò tensio in iecore esse arguit. Ille enim suo pondere uiscus deorsum trahit, hęc uerò distendendo dolorem inuehit. Hęc autem nec sola per se, quemadmodum nec uenarum gracilitas, nec cutis pallor, iecoris exiguitatis testimonia sunt, sed omnia hec simul coniuncta.

Alterum

Alterum vidi toto habitu pituitoſum, quotidiè tamen pallidam bilem vomitione reijcientem. Itaque alui ſedimenta inſpicienda eſſe duxi: in quibus bilis minimum erat. Meatum igitur qui bilem defert, non exiguam eius humoris portionem ad imâ ventriculi partem, quam πυλωρὸν græci vocant, tranſmittere conieci: quòd in quibuſdam animantibus cernere licet. Ex his liquet quòd ad eorum quæ ſenſum latent, cognitionem, plurimum conferat tum apparentium ex corporum diſſectione cognitio, tum actionum vtilitatumque inquiſitio. Quiſquis igitur noſcendorum corporum, quæ à naturali ſtatu (ut modo dicebatur) recedunt, peritiam habere cnpit, is in corporum inciſionibus, functionumque ac vtilitatum inquiſitionibus ſeſe excerceat oportet. De his autem omnibus ſeorſum in alijs operibus ſcripſimus, de quibus in fine totius huius libri verba faciemus, ut quod diſcere libuerit, ſtudioſi, ex quo nam opere præcipuè decerpere oporteat, cognoſcant. Sed de his hactenus.

Ne protinus iecur calidum eſſè, aut uentriculum, ex quotidiana bilis uomitione putemus, artificiosè cöijciendum eſſe, unde nam hęc proficiſcatur, docet Galenus. Supra dictorum enim uiſcerum calorem hęc ſignificare uidentur: ſed ſi reliqua omnia diligẽter conſiderentur quę in corpore ſunt, non ſemper bilioſus uomitus corporis calidi eſt nota: quemadmodũ in propoſito homine, de quo nunc uerba facit Galenus, perſpicuum eſſe poteſt. Bilis enim quam per uomitum reijciebat, non iecoris, non cor-

dis,

dis, non ventriculi calorem arguebat: pituitosus enim toto habitu erat: cęterum bilis quam remouebat, pallida erat: cuius alui sedimenta tantum momentum habebāt. Ex quib. constat bilem hanc non vehementia coloris esse procreatam. Coloris enim pallor, pituitę plurimum, et bilis exiguum significat: proinde & frigus potius quā calorem. Pauca etiam bilis alui excrementa tingebat: prętera & totus corporis habitus pituitosus erat: quę omnia frigidi non solum iecoris, sed & totius corporis temperamenti argumenta erant. Cęterum coloris pallor bilem in iecore genitam esse, non in ventriculo, testabatur. Nam quę in ventriculo generatur, porri virorem imitatur, ut postea dicemus. Ex iecore igitur prodibat eiusmodi bilis. Itaque verisimile est meatum qui à fellis uesicula in intestinum (quod quia duodecim digitalia emetiuntur, duodenū vocatur) bilem transfundit, magnā sui portionem in imam ventriculi partem (quam Gręci πυλωρὸν vocant, nos ianitorē) transmittere: quod et in quibusdam animantibus uidemus, cuiusmodi sunt falco, accipiter, & alię id genus rapaces aues, quę crudis carnib. vescuntur: hę enim cum maiorem calorem ad coctionem desiderēt, natura meatum, qui à iecore ad vētriculum bilem deferret, in his finxit. In proposito igitur homine, cōiectura artificiosa Galenus deprehendit bilis uomitum fieri, non ob eius abundantiam, sed refusionem in ventriculum, vt ante declaratum est. Ex his constat, ad ea quę sensum effugiunt cognoscenda, necessariam esse anatomen, idest, corporum incisionem, & actionum utilitatumq; notionem.. Alioqui neque substantia, neque magnitudo, neque forma, neque numerus, neque ordo, neque processus, neq; origo, neq; vicinitas, neque connexio earum partium cognosci

gnosci

gnosci, imò nec earum functiones, nec vtilitates, proinde nec ab his coniectura artificiosa sumi poßet. Nisi enim meatus cõmemorati vsum, sitũ, & reliqua quæ modo cõmemorabamus, cognouißet, nõ artificiose coniecisset per eum meatũ bilem in imam uentris partem transfundi, ac vomitum biliosum fieri. Quoniam autem disputãdo huc progressi sumus, de artificiosa coniectura pauca mihi videntur esse non incõmode hoc loco tradenda, tum ad ante dictorum, tum ad eorũ quæ deinceps declarabuntur, faciliorem intelligentiam; ad internorum enim morborum cognitionẽ maximè necessaria est. Coniecturę igitur aliæ artificiosæ sunt, aliæ arte carent, quales existunt quæ in authorum testimonijs ac experientijs nulla probabili ratione confirmatis positæ sunt: quibus ferè Auicennæ aliorumq; Arabum sectatores, pro artificiosis coniecturis, atque adeo pro certis demonstrationib. utuntur. Artificiosæ autem aut ex verisimilibus fiunt, aut ex rerum notis ac signis: quę quia sensibus apparent, φαινόμενα græci appellant. De verisimilibus autem, quoniã non medicorum, sed oratorum sunt propria, disceptare hoc loco superuacuum foret. Ex rerum igitur notis ac signis artificiosas coniecturas medicus sumit, nempe ex functionibus, qualitatibus temperaturas partium sequentib. & ex his quę ex corpore reijciuntur, alijsq. quamplurimis, quæ procedẽte sermone explicabũtur. Fũctiones sunt, vt antè retulimus, animalis, vitalis, naturalis. Animalis aũt sensus, motus volũtarius, & actio princeps. Sensus alius exterior, quem & principium uocant: alius internus, qui & cõmunis appellatur. Exterior autem, uisus, auditus, odoratus, gustus, et tactus. Internus verò, sõnus, vigilia, insomniũ. Motus uolũtarius, tum corporis uniuersi, tum eius partium,

tium, ut thoracis respiratio, crurum progressio, manuum cōprehensio. Princeps actio, intellectus, iudiciū, et memoria. Vitalis functio, cordis & arteriarū pulsus, iracundia, timor, &c. Naturalis actio, veneris concupiscentia, cibi potusq; appetētia, cōcoctio, nutritio, &c. Qualitates quæ partium temperaturas sequuntur, quia sensus mouēt, sensibiles vocant: visum enim color, figura, situs, numerus, et magnitudo mouet. Color quidē, vt cutis rubor et nigritia. Figura autem, ut capitis rotunditas, & longitudo. Situs, ut oculorum prominentia. Numerus, ut digitus superans aut deficiens. Quantitas, ut oculorum magnitudo et paruitas. Olfactu odor percipit, ut anhelitus suauitas, et graueolentia. Gustatu sapor, ut linguæ amaror. Tactu principes qualitates, calor, frigus, humiditas, & siccitas, quæq; has consequuntur, ut duritia, mollitia, asperitas, lenitas. Dolor quoq;, & pruritus, titillatio, et uoluptas, sub actus genere continētur. Auditu soni & uoces percipiuntur. In notarum quoque ac signorum genere continētur, quæ è corpore expelluntur, ut Galenus docet: cuiusmodi est propria partium unde reijciuntur substantia, quę alia in alijs est: ut renū, uerbi gratia, carnosa, uesicæ membranosa. Itaque si cum urina caruncula excernatur, renes: si membranula, uesicam ulceratam esse conijciendum est. Reiectæ quoque substantię magnitudo, coniecturam artificiosam efficit: ex crassis enim intestinis maior, ex tenuibus minor per dysenteriam tunica reijci solet. Porrò autem momenti eiusdem sunt, quę in spacijs continentur tā suis quàm alienis: ex uesica enim & renibus urina, ex intestinis stercus tanquā proprijs locis, calculus uerò et arenulę ex renibus & uesica, lumbrici ex intestinis tanquam alienis sedibus expellūtur. Eiusmodi igitur notę artificio-

ſas coniecturas pariunt, quemadmodùm principia demō ſtrationes, de quibus eſt antè proditū. Sed hæc inter ſe differunt, quòd ex principijs ſtatim ex certa indubitataq; ſcientia naſcitur, ut antè docuimus: ex notis uerò non protinus fit artificioſa coniectura. Ferè enim fit ut unius notæ multæ ſint cauſæ non neceſſariæ, proindeq. earum nulla neceſſariò concludatur, ſed adhuc dubium ſit, quænam ex ipſis ſignum nobis conſpicuum pepererit. Non enim ſi quis ægrè ſpiret, protinus conijciendum eſt ipſum pleuritide laborare: ſi quidem aliæ permultæ cauſę ſunt, quæ ſpirandi difficultatem inuehere poſſunt: cuiuſmodi eſt peripneumonia, pituita pulmonib. farcta, & id genus multa. Itaque propoſitam nobis notam ſenſui manifeſtam, in ſuas omnes cauſas deinceps reſoluere oportet, tantiſper dum ad poſtremas deuentum ſit: deinde ſingulas conſiderare, quænam ſcilicet earum propoſitæ notæ cauſa exiſtat. Quòd cùm adhuc euidens non ſit, rurſus conſideranda ſunt omnia præſentia & præterita, tam interna quàm externa. Intus enim quædā fuerunt, quædam præſentia ſunt, quæ unà dum propoſita nota affectum indicare poſſunt, ſcilicet prodeuntia ab eadem cauſa: uerbi gratia, pulſus inæqualitas febrem ex putredine ſignificat: cum pulſus inæqualitate eſſe poſſunt caloris acrimonia, et alia ſigna eundem affectum ſignificantia, tanquam effectus ſuam cauſam, aut contrà cauſa ſuū effectū. Certum enim eſt natura calidos & ſiccos procliuiores in bilioſos morbos eſſe. Eiuſmodi cum temperaturæ, efficientis cauſæ rationem obtinent, quēadmodùm & ætates, quarū quæque ſuos morbos habet. Alijs enim pueri alijs iuuenes, alijs ſenes morbis obnoxij ſunt. Atque hęc quidem interna ſunt. Eandē externa uim poſſident, quæ ſcilicet in aſſumendis, faciendis,

faciendis, & foris incidentib. continentur. In assumendis quidẽ, qualia sunt cibus & potus, medicamentũ intro assumptũ, & aer attractus. In faciendis, frictiones, ambulationes: in summa, omnia quę circa corpus fiunt. Somnus quoque, vigilia et uenus, cum quib. sunt & animi motus, in hoc genere continetur. In his quę foris incidunt, sunt circũductus aer, unguẽta, medicamẽta foris adhibita, lauacra, & id genus alia: hęc. n. omnia, ut nemo nescit, corpus nostrũ afficiũt, alia aliàs. Calidus. n. cib. & potus calfacit, frigidus refrigerat. Eadem vi prędita sunt medicamenta intrò assumpta, & inspiratus aer: calida. n. calfaciunt, & frigida refrigerant. Frictiones aũt & corporis exercitationes calfaciũt, ociũ uerò et quies refrigerat. Somnus humectat, & uigilię exiccãt. Circumductus aer nõ aliter atq; inspiratus calfacit, refrigerat, humectat, & siccat: hic quidẽ internas, ille externas corporis partes. Aestas calfacit & exiccat, hyems refrigerat & humectat, autumnus inęqualiter corpus afficit, ver sanguinis molẽ auget: tempetatissimũ. n. omniũ tẽporum est. Ex his constat alios in aliјs temporibus morbos generari, ut in tertio Aphorismorum lib. docet Hippocrates. Ad maiorem autem horum intelligentiam, ex primo Galeni de locis affectis libro exemplum sumamus ac excutiamus. Subito igitur vrina supprimatur. Quoniam eius affectionis non vnus locus existit, (nam aut in renibus ac ureterib. aut uesica, aut eius meatu urina cohibetur) sciscitari primum oportet in quonã eorum ipsa retineatur: deinde retentionis occasionem. Nam si unicum esset urinę instrumẽtum, nihil de loco dubitares, sed certo scires partium substantiam, functiones, usum, & utilitatem. Non. n. ambigendum est unde bronchia, quę tussiendo cum sputo ex

 cernuntur,

cernuntur, proficiscuntur, cùm nusquã alibi quàm in pul
monibus reperiantur. Disquirendum igitur est in quo ex
antè dictis loco affecto vrina detineatur. Quòd vt fiat,
considerandum quid in unaquaque suprà commemorata
rum partium appareat, an scilicet in pube vbi sita vesica
est, tumor sit, an nõ sit. Si illic tumor adsit, vrinã in uesi
ca retineri ceetum est: si nõ adsit, affectum in renibus, aut
vreterib. esse conijciendũ est: quod locus doloris ostẽdet.
nullum enim aliud mẽbrum est in quo vrina retineri pos-
sit. Cognito igitur suppressionis loco, eius causa vestigan
da est: quod fiet, vt modò dicebamus, signũ, hoc est, vrinę
suppressionem, in suas causas resoluendo: deinde conside-
rando quid cum harum quaque aut pręcesserit, aut prę-
sens sit. Sit igitur vrinę in vesica suppressio: eius si vni-
ca causa, eaq; necessaria esset, nihil vltrà disquirere opor-
teret, cùm hãc necessariò suppressio ostenderet. Quo-
niam autem multę sunt, nec ex qua earum vrinæ suppres
sio orta sit certum est, omnes expẽdere oportet: easq; rur
sus in alias causas resoluere, tantisper dum ad extremas
sit deuentum, ad hunc modum. Vrinam vesica nõ reddit,
aut quia eius robur resolutũ est, aut quia eius meatus im
peditus. Resoluitur autem robur ab immodica intẽpe-
rie, aut casu, aut ictu, aut vlcere, aut alia euidẽti occasio-
ne: quare rursus disquirẽdũ erit, an horũ aliqua uel præ
sens sit, uel pręcesserit. Prętereà si conatu etiam vehe-
menti nihil reddatur, sed premẽtibus tumorẽ digitis uri
na effluat, certior cõiectura resolutę facultatis erit. Quòd
si horum accidentiũ nullum apparuerit, ad suppressionis
vrinę impedimentũ ueniẽdum erit: quod cùm multiplex
sit, rursus in suas causas rosoluendum erit, nempe constri
ctionem & obstructionẽ. Atque rursus vtraque in suas
causas

causas resoluenda est. Cōstrictio quidem in tumorem præter naturam tam uesicæ quàm adiacentium partium, qualis inflammatio est, scirrhus, ędema, & similia. Eiusmodi enim tumores in uesicę quidem ceruice uiam claudunt, in adiacentibus verò partibus meatum vrinarium premūt, proindeq; claudunt. Potest & vrinę copia vesicam distē dere, ac distendendo angustum meatū reddere, proindeq; urinę viam pręcludere. Itaque rogandus ęger est, num hanc retinuit uel pudore aliquo, uel necessitate, uel lōgo profundoq; somno: quod si fateatur, coniiciendum est urinam sua multitudine suppressam esse. Si verò multitudinis urinæ suspicio non sit, obstructionis causę vestigandæ sunt. Cùm igitur vesica obstruatur vel calculo, vel viscosis aut crassis humoribus, vel pure, vel sanguinis grumo, uel adnata caruncula: considerare oportet quę pręcesserint, & quæ præsentia sint. Igitur si vlcus antè fuerit, adnatam meatui urinę carunculam urinā supprimere nō sine ratione coniicies: si sanguis priùs effluxerit, grumū: si cum vrina sabulosa exierint, calculum: si interna inflammatio vel iecoris, vel lienis, vel renum, atque etiam ipsius vesicæ præcesserit, pus: si antecedens victus ratio viscosum aut crassum humorē pepererit, crassos & uiscosos humores. Cùm verò signa colligi non poßunt, artificiose coniicere non possumus, quemadmodùm nec demonstrare vbi principia non inueniuntur. Hęc quidem de artificiosa coniectura.

Quæ verò in præsentia morbosa sunt, hoc est, quæ iam ægrotant corpora, cognoscenda quoque sunt. Sensibus quidem obuia, ex magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, & positionis à naturali statu mutatione ac differentia; quæ à duritia

& mollitia, frigore & calore sumitur. Quæ verò sensum effugiunt, vt summatim dicam, actionum offensionibus, vel excrementis, vel doloribus, vel tumoribus præter naturam; horum, inquam, vel quibusdam, vel omnibus.

Finita de notis salubribus disputatione, ad morbosas, & quæ iam præsentes morbos significant, transit. Morbi autem, vel externarum sensuiq; apparentiũ partiũ sunt, uel internarum & sensum effugientium. Morbi externarum partium cognoscuntur mutata à naturali statu magnitudine, colore, figura, numero, positura, duritia, mollitia, calore, frigore, humiditate & siccitate, atq; alijs qualitatibus quas modò sensiles uocari diximus. quę protinus morbum ostendunt, atque demonstrationis uim quandam obtinent. Paulò enim antè docuimus ex Galeni sententia res bifariam φαίνεσθαι, hoc est, sensui apparere. Per se quidem, ut externi corporis calor, frigus, humiditas, siccitas, color, magnitudo, et reliqua modò cõmemorata: quę quidem sensibus manifestissima sũt: proinde, ut dixi, uim quandam demonstrationis habent. Per alia uerò apparet substantię cerebri magnitudo, per capitis scilicet magnitudinem: atq; id genus φαινόμενον priori proximam uim obtinet. His igitur modis externæ partes suos effectus produnt. Internarum uerò partium affectus per alia sensibus etiam manifesta cognoscuntur, non protinus nec necessariò quemadmodũm externarum, sed coniectura tantùm, quæ à laborantium partium uitiatis functionibus sumũtur, uel excremẽtis, vel dolcribus, hisq; vel omnibus vel quibusdam: siue primo ac per se, siue per consensum afficiantur. Ventris enim imbecillitas non per se, sed suis actionibus & excrementis sensibus se prodit. Si quidẽ cibum

bum continere is non possit, eius retentricem imbecillam: si acidum ructet ac vomat, frigidum: si nidorosum, calidum esse ipsum coniicimus: vt posteà cùm sigillatim affectorum locorum notas explicabimus, dicetur. Nunc igitur tantùm generales, tum internarum tum externarum partium morbo obsessarum notæ traduntur.

Sigillatim autem morbosæ cerebri affectiones, ex dementiæ formis, aut sensum, uel phantasiæ, uel functionum quæ uoluntatis imperio obeuntur, offensionibus: aut palati, narium aut aurium excrementis, aut ipsius cerebri dolorum differentijs.

Cerebri affectiones ex sensibus, ex actuosis & principibus functionibus offensis deprehēduntur, excrementis, & dolorum qualitatibus ac differentijs. Sensuum actiones, ut antè diximus, alię communes sunt, alię proprię. Cōmunes somnus & vigilia: proprię uerò, uisus, auditus, gustus, odoratus, & tactus: quæ cerebri morbos testātur. Oculorum enim caligo, & aliorum sensuum hebetudo ac imbecillitas, aliaq; uitia, non solùm sui instrumenti, sed et substantiæ cerebri, aut spiritus uitiū ostendunt: de quibus quoniā alibi fusius disputaturi sumus, hoc loco nihil dicemus. Ex communis autem sensus functionibus somnus immodicus humiditatem & frigus, uigilię autem calorē & siccitatem cerebri ostendunt. Ex functionibus etiam quæ uoluntatis imperio obeuntur, quas & actuosas priùs uocabat Galenus, cerebri uitia cognoscuntur. Hę autem aut omninò deletæ sunt, aut imbecillę tantum, aut corruptę. Deletę quidem, ut in uehementi apoplexia, in qua sensus & motus totius corporis periit. Hoc malum adfert frigidus, crassus, aut uiscosus humor, quo affatim principes

cerebri uentriculi implentur. Cùm autẽ alter tantùm uentriculus, id est, aut dexter aut sinister impletur, ea pars quæ illi respondet, motu priuatur: dextra quidẽ, si dexter uentriculus: sinistra, si sinister eiusmodi humorib. impletus sit: atque affectio hæc paralysis dicitur. Interdum motus tantũ debilis est, siue totius corporis, siue alterius partis: atque tum minùs corpus aut eius altera pars mouetur, quàm par sit. Fitq; hæc mouendi imbecillitas refrigerato neruorum principio seu à sola intemperie, seu cum humorum cõmercio: nonnunquàm & refrigerantium medicamentorum usu. Fit & cõstrictione aut compressione, aut substantię cerebri crassitie. In summa, quicquid impedit quominùs mouendi facultas deorsum feratur, tantũ imbecillitatem adfert, siquidem tota nõ cohibeatur. Alioqui totum corpus motu, ut diximus, priuaretur. Ex hac cerebri imbecillitate tremor nascitur: scilicet neruorum origine ita refrigerata, uel obstructa à frigidis uiscosis aut crassis humoribus, vt tanta facultas deorsum ferri prohibeatur, quanta mouere ac sustinere partem possit. Atque hic motus non imbecillus sed deprauatus est, quemadmodùm & comitialis morbus, (Græci ἐπιληψίαν uocãt) quẽ melancholicus aut pituitosus humor in ventriculum cerebri seu medij, seu postremi meatibus retentus parit. Nõ enim, vt in apoplexia, affatim vẽtriculi implentur, sed solum (ut dictum est) eorum meatus. Facultas enim cũ eo hu[illegible]re ut è loco excutiat luctatur, non autem in totum oppr[illegible]mitur: quare perpetua hæc affectio non est, sed per interualla redit, frequentiùs aut tardiùs, uehemẽtiùs aut mitiùs, pro humoris qualitate & quãtitate. Vberior em̃ & crassior uiscosiorq́, maiores & frequentiores: parcior uerò aut subtilior, minores ac rariores accessiones efficit.

Prin-

Principes functiones sunt, phantasia, quam imagnationem vocant: iudicium, & memoria: quę aut in totū abolentur, aut tantum infirmæ sunt, aut corruptæ. Ex imaginationis resolutione caros nascitur, ex imbecillitate cataphora, quam & coma vocant: est enim cataphora comatis species, ut ante docuimus. Ex corruptione autem delirium, seu (ut Græci dicunt) παραφροσύνη, quam & dementiam, si lubet, uocabis.. Ad eundem modū ex memoriæ resolutione catoche siue catalepsis gignitur, ex imbecillitate lethargus: ex corruptione deliriū. Similiter ex rationis resolutione ea demētię species oritur, quę Græcis ἄνοια dicitur, quam nos amētiam aut fatuitatē appellare possumus. Ex imbecillitate stultitia, quam Græci μώρωσιν καὶ μωρίαν dicunt. Ex corruptione delirium. In caro igitur delata imaginatio est, cui ob magnitudinē consentiunt iudicium & memoria. Itaque sensus omnes in hoc affectu pereunt, & motus uoluntarij omnes præter unā respirationem, quę libera manet. Clausi oculi sunt, & palpebrę immobiles. Nullo enim modo attolli possunt: quod priorem cerebri partem lęsam esse arguit, siue intemperie uehemēter frigida, siue frigidis humorib. ibidem aceruatis.. Ab eisdem causis fit catoche, quā & catalepsin appellari diximus. Ea memoriam & mentem iudiciumq; illigat ac occupat detinetq;: unde hoc nomen sibi vindicauit. Hęc sensus omnes in sympathian trahit: apertos habet oculos: corpus in ea figura, in qua accepit, relinquit: in recta quidem, si rectum: in curua si curuum, & in reliquis pari modo: quòd scilicet affecta cerebri posterior pars sit. Caro proxima cataphora est, leuior tamen affectus, sed eandem quam caros cerebri sedem occupat.. Ab eisdem fit causis, sed mitioribus. Eam cataphorę speciem

intelligo,

intelligo,quæ graues profundosq́; somnos inducit, ita vt ea correpti vix expergiſci queant. Altera enim eſt cata phoræ differentia,quã vigilantẽ vocant: hanc tenuis hu moris acrimonia parit. Eſt & aliud vigilantis cataphoræ genus, in quo alternis ſomnis & vigilijs detinemur, aut in medio exquiſitè vigilantium, & dormientium ſtatu conſtituti ſumus. De his omnib. ſupra abunde diſputatũ eſt. Quatenus igitur eiuſmodi affectus ſopores ac uigilias inducunt, ſenſus cõis accidentia eſſe cenſentur. Quatenus verò phantaſiam lædunt aut delent, principum facultatum accidentia ſunt. Lethargus poſteriorẽ cerebri partẽ obſidet. Hoc malo affecti rerum omnium obliuiſcuntur, deſidioſi ſunt ac pigri: vnde nomen lethargo inditum eſt, Siquidem obliuionem deſidioſam, aut deſidiam obliuioſam ſignificat lethargus. Cũ hoc malo coniuncta febricula eſt. Mentem quoq; idem per conſenſum lædit. Ab eiſdẽ cauſis, quib. generatur, catoche fit. Ex his autem affectibus, caros quidem & cataphora phãtaſię & ſenſuum, ca talepſis verò & lethargus memoriæ & motus volunta rij ſunt uitia: vt ex ante dictis ſatis conſtare põt. Porro autem principes functiones per ſe lædi poſſunt: phantaſia quidem cum errat ac fallitur imaginibus, vocaturque ui tium hoc græcis, vt diximus, παραφροσύνη, nobis delirium: quę vox de rationis quoque erroribus & memorię dicitur. Fit autem malum hoc vel ab intemperie cerebri, vel à prauis in eo collectis humorib. vt poſtea dicemus, cum de rationis delirio diſſeremus. Non aliter enim ipſa quàm phãtaſia afficitur. Reſoluitur enim interdum tota, interdum imminuitur ſolùm, interdũ verò corrumpitur. Primus affectus ἄνοια eſt, quem nos ad uerbũ amentiam interpretamur: hanc peculiari nomine fatuitatem dicere

poſſumus,

poßumus, quæ stultitia grauior est: qđ ex Ciceronis uerbis perspicuum esse potest: Vt hominem, inquit, stultum etiam magis infatuet mercede publica. Hoc extremè senes affectu laborare solent, atq; etiam alij à prima origine. Secũdus affectus πώρωσις, seu μωρία dicitur, idest, stultitia, fatuitate (ut modo dicebã) minor ac ĩbecillior. Vtraque cerebri frigore fit. fatuitas quidem uehemẽtiori, stultitia uerò mitiori. In illa mens mouetur, sed tãtum sensus, quemadmodũ in brutis: in hac uerò mouetur quidem, sed imperfectè. Tertius uerò παραφροσύνη, hoc est, delirium dicitur: originemq; habet vel ab intemperie, vel à prauis (quemadmodũ de phantasia dicebamus) cerebri humoribus, nimirum biliosis & melancholicis. Si cum prioribus quidem coniuncta febris sit, phrenitis: si sine hac, delirium nascitur. Febris fit, oborta in membranis uel substantia cerebri inflãmatione, vel citra hanc accẽsis illic calidis humoribus. Delirium tantum fit, si sine febre calidus humor, uel vapor easdem partes obsidet, aut si intemperie calida cerebrum laboret, aut etiã si è corpore calidus acerq; humor ac uapor in caput feratur: quod in magno febrium impetu contingere solet: quo remisso delirium cessat. Hinc fit vt phrenitis continuata affectio sit: delirium, quod quidem per febrem fit, non est continuum, sed tantisper durat dum febris impetus remissus sit. Ex posteriorib. nempe melancholicis humoribus hoc insaniæ genus nascitur, quod Græci melancholiã vocãt. Quoniã autem humor ex quo is affectus fit, duplex est, nempe frigidus fęculentusq. & calidus ac retorridus, duplex insania erit. Altera melancholica, altera θηριώδης, idest, fera & immanis. Frigidus enim ac melancholicus, melancholicam insaniam parit, tristitiæ, odiorum, metus

terroris,

terroris, & aliorum id genus accidentium plenam. Unde tot eius sunt differẽtię, quot in melancholicis particulatim falsę imagines apparent. Alij enim lupos, alij canes se esse credunt: unde dicta Lycanthropia, & Cynanthropia est. Alij se uitreos dẽtes habere arbitrãtur, alij aliud. Quam igitur acceperint ab initio falsam imaginem, animoq. firmarint, vix per totum morbum deserunt. Omnibus autem eiusmodi melancholijs communes sunt metus tristitiæ, & id genus multa: quę alio loco fusius docebuntur. Ex retorrida bile immanis insania gignitur, & ei quę à flaua bile fit, proxima: ideo & cum febre, & sine febre fit. Cum febre, si dum retorridus humor, & qui ab eo suscitatus est vapor, per febris impetũ in cerebrum fertur. Sine febre, dũ idem humor in eodẽ loco accenditur. Ideo & delirium & phrenitis dementia hęc dici potest, quẽadmodũ & hęc quę à bilioso humore nascitur: ut modo dicebamus. Porrò autem in maioris & minoris ratione, eiusmodi dementię differẽtias obtinent: ut Galenus in cõmentarijs in tertium Epidemiõ docet: vbi Hippocratem alijs atque alijs verbis, pro earum magnitudine vsum fuisse scribit. Eos enim ληρῆσαι *ait, qui leuiter delirant: est enim* λήρησις, *vt idem interpretatur, breuis ac tenuis deliratio, hoc est,* βραχεῖα παραφροσύνη. *Et qui iam insigniter desipiunt,* παραφρονῆσαι: *quanquam* παραφροσύνη *omnem dementię speciem significat.* παρενεχθῆναι *autem cum mente omnino capiuntur, perperamq; ob affectus uehementiã mouentur ac ferũntur.* παρακόψαι *uero, cum mens uelut mutilata accisaq. est. qualis in phreniticis est:* παρακοπὴ *enim pro phrenitide usurpatur.* ἐκστῆναι, *cum mens emota est ac perclusa.* ἐκμανῆναι *uerò cum furiosa insania est. A prauis igitur humoribus ac in*

temperie

temperie cerebri, eiusmodi dementiæ, vt antè diximus, fiunt. Sed nec ab hisce solũ mens mouetur, verùm ab iracundia grauiore, timore, terrore, dolore, aliisq́; id genus animi morbis tã vehemẽter concitatur, vt protinus nullo aut breuissimo interuallo desipiscat: quod ob humorũ certè vitiũ, aut intẽperiem non fit: tam subitò enim intẽperatura fieri non potest: siquidẽ motus momento, vt docet Aristoteles, non fit, sed in certo spacio tẽporis. Nec humor in timore aut terrore, aliisq́; animi affectibus modò cõmemoratis ad cerebrũ fertur, sed ad cor. Itaque citra cerebri intẽperiem, humorumq́; cõmercium, mens ita cõcitari ac turbari potest, vt planè deliret. Id igitur fit, rei quę obiicitur specie violentiùs mentem concitante: quod maximè accidere solet his, quib. imbecillior facultas est, quæ obiectam rem grauiorem ac sit, æstimat. Hac ratione ex vehementiori iracundia furiosa demẽtia nascitur, vbi scilicet obiecta iniuria maior quàm sit æstimatur: quod accidit vbi ratio imbecilla est, & animosa facultas valida. Eadẽ est ratio timoris ac terroris: qui si rationẽ imbecillam vehementer moueant, dementiam melancholicã pariunt. Quod nuperrimè accidisse mihi narrauit quidã ex familiaribus meis fide dignissimus: se enim militẽ quẽdam vidiße aiebat, qui inter deambulandũ noctu derepẽtè inspecta candicante veste, in melancholicam insaniam incidit. Putabat enim laruas se videre: his enim phantasmatis vulgus terreri solet. Eundem affectũ cõtraxit mulier mihi notissima, ex grauitate supplicii viri cuiusdam: aderat enim præsens dum is viuus vreretur. Animi quoque dolores ac morbi si diu preseuerant, tẽporis processu dementes reddunt, quales sunt zelotypi. Quod cuidã pistori accidisse, cum iuramento etiam mihi asseuerarunt

complures

complures mihi familiares. Pistor is, ut retulerunt, cũ suspectam de adulterio uxorẽ suã haberet, tametsi pudicã & probam, nec eam in stupro deprehẽdere posset, testes, sibi amputauit, ratus, si illa fortè uterum gereret, non ex se, ut qui ob adempta genitalia generando ineptus eßet, sed ex altero concepiße certo sciret: nulla enim hac dementia maior eße põt. Idem externis sensibus contingere videmus, cum vehemẽtius idest quod ipsis obijcitur, presertim imbecillis. Quosdam.n. vehemens fulgetrum cecos reddidit, quemadmodum alios surdos tonitruum: quod fit rei specie violentius sentiendi instrumentum feriente. Memoria quoq;, ut ante diximus, aut deleri omnino potest, ita ut ne se quidem vel suos familiares agnoscant, quib. hoc vitium acciderit, aut tãtum diminui, tardaq. hec recordatio dicitur: aut uitiari, cum quis uidelicet rem quidem meminit, sed non ut gesta est uel enarrata uel ut didicit.. Aut si meminit quidem, non tamen quo tẽpore aut loco gesta, aut enarrata fuerit, aut didicerit. Per se igitur, sine altero adiuncto malo, quemadmodum phãtasia & iudicium, ledi memoria potest. Emissaria per que cerebrum repurgatur, sunt aures, nares, palatum, et oculi. Per aures quidem sordes, sanies, & pus manat: per oculos lachryme, per nares & palatum pituita & muci: per omnes hos meatus sanguis, qui uenã aut ruptam aut erosam aut apertam in capite esse testatur. Reliqua vero aut plura aut pauciora quàm pro cerebri temperatura, aut non qualia oportet, sed corrupta ac uitiata contra naturam emittuntur. Itaque si que excernuntur, grauiter oleant, putredinem, si suum odorem retinent, nihil tale in cerebro esse suspicari oportet. Igitur emissum per nares & aures pus, cum graui fetore, cerebri vlcus significat:

si quid

si quid puri simile craßum eijciatur sine magno fœtore, coctam pituitam tantùm. Cæterùm color considerandus est. Candidus solam pituitam, ruber sanguinem, flauus flauam bilem, niger atram cum materia quę effluit mixtam esse ostendit. Si multus humor excernatur humidũ, si paucus aut nullus, siccum cerebrum eße conijciendũ est. Hęc autem negligenda non sunt, tum ad antecedentium tum sequentium certiorem coniecturã. Cùm enim demẽtię (de quibus modò differebamus) & capitis dolores fiant, tam ab intemperie, quàm à prauis humoribus, certa ab hac ne an illa causa fiant, sine hac consideratione notitia haberi non poterit. Cùm igitur quis furit, aut dolore capitis torquetur, consideranda omnia quæ circa caput sunt siccane sint, an humida: nam ad certam coniecturam multùm momenti habent. Sed de his satis. Ad dolorũ igitur differentias transeamus: nam & ab his cerebri morbosæ affectiones deprehenduntur. Doloris igitur differentiæ sumuntur à causis quæ hunc efficiunt, & à sedis affectæ natura. Causæ doloris aut internæ sunt, aut externæ. Externæ sũt ęstus frigus, crapula, plagę, et casus, et similia: atque hę ab ęgrotante sciri possunt. Internę uerò sunt uel intemperies sola, uel humor ac flatus citra intemperiem, uel utraque simul. Calor enim & frigus, maximum, siccitas mediocrem dolorem parit, humiditas uerò sola nullum. Ad eundem modum materia calida & frigida uehementißimum, sicca moderatũ efficit, humida uerò quatenus humida est, nullum. Eadem est flatus ratio. Quòd si humor, aut alia quęuis materia, aut flatus sine aliena qualitate locum occupet: flatus quidem distendentem solum, humor, ac materia multa degrauantẽ simul & distendentem efficiet, mediocris uerò solùm degrauantem,

tem, atque hunc mediocrem. Sedis affectę natura aliam doloris differentiam gignit: alium enim arteriosę, alium membranosę partes dolorem inuehunt, ut mox dicetur. Cæterùm doloris materia aut in capite gignitur ac colligitur, aut aliunde aduenit. Gignitur autem propter imbecillitatem, colligitur uerò propter meatuum eius obstructionem. Imbecillitas autem uel à morbi uehemētia, uel à diutrnitate fit, aut ab ipsa prima origine. Itaque doloris differentię ab intemperie natę, calida quidem cum caloris, frigida cum frigoris sensu, sunt, sine grauitata ac distentione, grauissimeq;, ut dictū est, affligunt: moderatè uerò, quę a siccitate habent originem: nisi ea tanta sit, ut partium fibras contrahendo ac conuellendo rumpat. Nā sic distentionis sensum inuehit: non aliter enim unitas in his soluitur, atque in instrumentorū musicorum chordis Soli ac igni expositis. Sed magna ex parte cum siccitate iunctus calor est. Cęterū calidam intēperiem, siue solam, siue cū humore aliaue materia calida iunctam, rubor, frigidam decoloratio sequitur. At eiusmodi dolorum differentijs indita nomina nō sunt. A flatu ortus dolor, distendens dicitur: ab humorib. aliaq; materia, grauis. Atque si huius copia magna sit, grauis simul & distendēs est; hęc enim non solùm degrauat, sed & distendit, quam occupat partem, sine alterius doloris sensu, si quidem nulla intemperies adsit. Aut si adsit, pars uerò affecta aut sensu careat, aut certè hebetem hunc habeat, qualis est cerebri substātia: dolor aut nullus, aut certè exiguus erit. Ab acri calidoq; humore ac flatu, fit dolor quem mordacem appellamus. A partis conditione differentię sumptę sunt pungens & pulsans. Pungens quidem, si humor uel flatus alia ue materia membranā distendat, tam eā quam quiæ

caluarim

caluariam cingit, pericranion vocāt, quàm meningesquæ cerebri substantiam ambiunt. Quòd si tam vehemēs eiusmodi dolor sit, vt non solùm distendat, sed & velut malleolo contundat aut frangat, cephalæa dicitur: pulsans, si calidus affectus arteriosas partes occupat. Quòd si humor aut flatus cum intemperie sit mixtus, dolor grauis quidem ac mordens erit, si calidi acrisq; humoris copia adsit: simulq; pulsans, si quæ affecta pars est, arteriosa sit: pungens verò, si membranosa. Ex his constat quinam dolores, quos affectus, quarum partium ostendant. Grauitatis enim sensus, materiæ multitudinē significat: morsus, non solùm humorum, sed vaporum, alterius ve materiæ acrimoniam: pulsus verò in arteriosa substantia: tensio citra grauitatem & pulsum, tenuis ac ventosi spiritus copiam: grauitas cum distētione, humorū multitudinē in membranis cōtentam: in pericranio quidem, si in superficie: in cerebri verò membranis, si in profundo dolor sentitur, & perueniat ad oculorum radicem, quorum tunicæ ex cerebri membranis ortum habent. Cephalæā verò ostēdit doloris vehemētia, tanta quidem vt neque vocē, neque strepitum, neque odores, neque quicquam quod cerebrū repleat, hoc dolore affecti ferant sine maximo dolore. Non enim distendi solùm, sed & velut malleo contundi ac frangi videntur.

Cordis verò, ex eius tum difficultatis spirandi formis, tum palpitatione: prætereà ex pulsibus & eius & arteriarum: ex animi quoque concitatione & demissione: ex febribus, perfrictionibus, colorum differentijs, & doloribus.

Affectus cordis fatētur spirandi difficultas, eiusq; & arteriarum pulsus prçter naturam, febres dolores, vehe-

mẽs animi impetus impulſusq; (ἀξυθυμίαν græci uocãt) animi demiſſio ac deiectio, & uelut torpor, (quam ijdem ἀθυμίαν appellant) corporis perfectiones ac colores. Spiratio quidẽ magna, celeris, & frequens, qualis in febribus eſſet ſolet, cordis calidum effectũ ſignificat: maiorem aut minorem pro eius magnitudine, celeritate, et frequentia: parua uerò tarda ac rara, frigidum. Ad eundem modum pulſus tum cordis tum arteriarum magnus celer & frequens, calidũ: paruus tardus & rarus, frigidum: mollis, humidum; durus ſiccum cordis morbum oſtendit. Languidus uerò, ſi quidem talis perpetuò ſentiatur, imbecillitatem: ſin modò languidus modò ualidus apparet, humorum plenitudinem inſtrumentum degrauantem, quemadmodùm & inæqualitas, quæ & ab obſtructione & compreſſione fit. Quoniam autem difficilis anhelitus, & pulſus præter naturam, non ſemper à cordis intemperaturis fiunt, ea in ſuas cauſas omnes reſoluere oportet, tantiſper dum ad poſtremas ſit deuẽtum: conſiderareq; tum præſentia tum præteria, tam externa quàm interna, ut antè fuſiſſimè docuimus. Difficilis autem ſpirationis cauſæ ex libris Galeni de dyſpnæa, & pulſuum præter naturam, in libris eiuſdem authoris de pulſibus petendæ ſunt. Febres quoque cordis affectus oſtendunt, nimirùm intemperaturas alias maiores alias minores, prout ipſæ calidiores ſunt, aut minus calidæ. Tertianæ enim & aſſiduæ ex ſyncerabile, calidiſſimæ ſunt & ſicciſſimæ, ideò calidiſſimum et ſicciſſimum cor eſſe teſtantur. Aliæ uerò febrium differentiæ ut minus calidæ & ſiccæ ſunt, ſic cordis calorem & ſiccitatem minorem eſſe demonſtrãt. Similiter autem ſæpe corripi febribus, argumentum eſt caloris cordis. Dolores fiunt in corde nõ aliterque, atque in alijs corporis ui-

ſceribus,

ceribus, nimirũ subita vehementiq; intemperie, præcipueq; calida & frigida, soluta etiam vnitate: quarũ causas quoniam alio loco abundè docuimus, hic recensere superuacuum est. Itaque dolores cordis affectum ostẽdũt, nempe innammationes, erysipelata, vulnera & vlcera. Ad eundem modum externarũ partium, atque adeò uniuersæ corporis cutis refrigeratio. Eadem ratione & si sine febribus hæ partes calidę sint præter naturam, cordis calidum affectum indicant. Nam, vt ostẽsum antè est, totius corporis intemperies à corde præcipuè suã habet originem. Per consensum quoque cor dolere dicitur, vt in eo affectu oris ventriculi, quẽ cardialgiã nominant, affertq; syncopen, quam à partis affectę uitio stomachicã uocant. Cæterum color, affectionis cordis testis est. Nã, ut ante docuimus, eius differẽtię sumuntur à corporis humorib. & natiuo calore. Humores enim colorem efficiunt: calor uero coloris vigorem, aut pallorem, seu decolorationem quam à Græcis ἀχροιαν vocari ante diximus. Itaque si sanguine corpus abundet, rubrũ: si flaua bili, flauũ: si atra nigrum apparet. Quòd si cum eiusmodi humoribus caloris natiui copia adsit, εὐχροια, hoc est, coloris bonitas ac suauitas aderit: si in eius penuria sit, pallidum aut liuidum aut alio quouis modo decoloratũ corpus erit, pro caloris penuriæ magnitudine. Cum igitur cor fons sit natiui caloris, si calidum sit, bonus color erit: si frigidũ, pallidus aut liuidus ac velut demortuus. Palpitatio quoque cordis affectum prodere põt: fit enim cum cor suo more dilatari non potest: quod accidit vaporoso spiritu in spacio aliquo contento, ac exitum quęrente: ideoq. hęc celeriter, & oritur & soluitur, imitaturq. motu igneã celeritatẽ. Cum igitur eiusmodi spiritus nunc crassior uberiorq. sit,

nunc parcior & tenuior, non omnis palpitatio æquali tẽporis ſpatio perſeuerat, ſed alia tardiùs, alia celeriùs finitur: tantiſper enim durat, dum diſcuſſus qui hanc peperit ſit flatus. Solis autem cauis partibus accidit, ſed non omnibus, verùm his ſolùm, quę diſtendi ac contrahi poſſunt, qualis eſt cutis, cuti ſubiecti muſculi, ventriculus, veſica, vterus, inteſtina, iecur, liẽ. ſeptũ tranſuerſum, atque adeò cor ipſum. Eiuſmodi autem motus inæqualis eſt, vt teſtis eſt ſenſus: totus enim cõtra naturam: quare à tremore differt, qui partim ſecundum naturam eſt, partim præter naturam, his accidens partibus quæ uoluntatis imperio mouentur, atque etiam cordi & arterijs. Tremulum autem pulſum fieri ſcribit Galenus, cùm cordis & arteriarum facultas vehemẽter imbecilla eſt. Porrò autem cordis palpitationem ab alijs quoque cauſis fieri, idẽ author ſcribit, nempe vulnere uel tumore pręter naturam, uel ſanguinis aut vaporis abundantia & mala qualitate, vel aquoſi humoris in eius tegumento, quod pericardion vocant, contẽti multitudine. Cordis vulnus, ſi quidẽ in eius ſiniſtro vẽtriculo ſit, non ſolùm cordis motũ uitiat, ſed protinus mortem adfert: quemadmodùm inflammatio, aut eryſipelas. Quòd ſi vulnus cordis cono illatum ſit, occidit quidem, ſed nõ protinus, verùm ſecundo interdũ die, ſcilicet ſuborta illic inflammatione. Celerem uerò mortẽ non adferunt ſanguinis & vaporis copia, niſi in his vis venenata ſit ac peſtilens: quẽadmodũ nec tegumẽti cordis puſtulę, quas, quia tenui aquoſoq; humore plenę ſunt, hydatides appellant. Sed nec aquoſus humor, qui in hoc tegumento concluſus eſt, antè iugulat quàm vel multitudine vel vitioſa qualitate cordis motũ impedierit. Eiuſdem quoque tegumenti tumores cor conſenſu afficiunt, quorum periculoſæ

inflam-

inflãmationes ac eryſipelata ſunt: ſine periculo uero ſaltem præcipiti œdemata ac ſcirrhi. ὀξυθυμία *hoc loco generalius pro omni animi vehementiore ac celeriore cõcitatione & impetu ſumitur, nẽpe iracundia, excandeſcentia, & ſimilibus:* ἀθυμία *verò contra pro omni animi deſponſione demißioneq. atque exanimatione, torpore, metu, pauore, terrore, & ſimilibus:* θύμον *enim id Græci appellant, quod nos animos: vnde nos animoſi, illi* θυμώδεις*, vel* θυμοειδεῖς*, vel etiam* θυμικοὶ *dicuntur: quibus contrarij ſunt* ἄθυμοι *quemadmodum animoſis exanimati, hoc eſt, qui animos omnino deſponderũt ac demiſerunt. Itaque* ὀξυθυμίαν *non ſolum animos, ſeu, vt ita dicam, animoſitatem, ſeu vehementer concitatos animos ſignificat: quanquam tamen ante Galenus cum de cordis calidi notis diſputaret, ſpecialius pro celeri ac præcipiti iracundia tantum vſurpauit. Nam illic inter animoſæ facultatis impetus concitatiores* ὀξυθυμίαν *enumerat, vt abundè declarauimus. Igitur eiuſmodi uehementiores animi motus calorem, demiſſio vero ac deiectio frigus cordis ſignificant.*

Iecoris vero ex humorum defectu & exuperantia mutatione in ſtatum præter naturam, & ex decoloratione, præterea ex permutata cibi diſtributione, aut nutricatione, aut ſuperuacuorum excretione. Quinetiam ex eius grauitate ac tumoribus & doloribus non ſolum in ipſo genitis, verum etiam aliarum partium conſenſu obortis, quales in aliqua difficultatis ſpirandi & tuſſis ſpecie exiſtunt.

Iecur ſanguinem conficit, quem uniuerſo corpori alendo per venas diſtribuit, mediocrẽ tum qualitate tũ quã-

titate, si ipsum temperatum sit: multum, si calidum et humidum: paucum, si siccum, maximeq; si cum siccitate iunctus sit calor. Vehementer enim hic exiccat, non per se sed per accidens, humorẽ ex quo sanguis gigni debet, absumendo. Itaque humoris exuperantia humidum, defectus siccũ iecur esse significat. Humoris porrò exuperantiam ostendit venarũ distentio ac inflatio, penuriam vero angustia. Eadẽ vi pollet in demonstrãdo iecoris vitio humorũ corruptio, quę ex cutis colore deprehenditur: ut mox docebimus. Quoniam autem vniuersum corpus, vt modo dicebamus, sãguine alitur: protinus eo exuperãte vel deficiente mutatur naturalis eius habitus: in maiorẽ quidem & crassiorem molem, si exuperat: in graciliorem verò, si deficit id quo alatur. ἀχροια *idest, vt interpretamur, decoloratio aut pallor, fit tũ humoris corruptione ac cruditate, tum ẽt caloris natiui penuria, hoc est, refrigeratione, vt ante proditum est. Parit enim hæc crudorũ humorum prouentum, vnde pallor eiusmodi ẽt nascitur: quo ferè hodie virgines nostrę, præsertim vrbanæ, quęq; in ocio ac luxu ciborum degunt, laborant. Quies.n. calorem consopit, motus verò accendit. Largum cibum concoctrix facultas non conficit, ẽt si probus sit. Prætereà ex permutata cibi distributione ac nutricatione iecoris vitia deprehenduntur. Cibus probè in corpus distribuitur parte alenda familiare sibi alimentum attrahente, et vicina ex qua attrahitur, ei cedente. Valent autem eiusmodi facultates, vbi partes mediocriter calidæ ac siccæ sunt. Impotenter aũt, minusq; quàm alendo corpori par sit, aut certè nullo modo cibus distribuitur, cũ partis nutriẽdæ facultas uel omnino periit, uel certè diminuta est, aut vicina contentrix robusta est, vel vtrumque accidit.*

Eiusmodi

Eiusmodi imbecillitatem intemperies parit, cum reliquæ tum maximè frigida & humida: virtutis.n. robur resoluit. Instrumentorum quoq; morbus, cibi in corpus distributionem impedit: qualis obstructio est, & tumores præter naturam, de quibus paulo post latius differemus. Læsam iecoris attractionē sequitur liquida alui deiectio, maior interdum quàm pro assumpti cibi multitudine: cibus .n. quem venter concoxit ac in cremorem succumq. conuertit (χύλον Greci uocant) totus deijcitur, siquidem attrahendi iecoris facultas omnino perijt: non totus uero, si tantum imbecilla, non ex toto resoluta sit. Quoniam igitur facultatis robur intemperies resoluit, intemperies autem una non est, sed alia calida, alia frigida, alia humida, alia sicca: disquirendū est quę nam ex his imbecillitatem attulit: nam id alui deiectio non prodit. Quod fiet, si, vt ante monuimus, consideremus tam pręsentia quàm pręterita, quę quidem calidam aut frigidam, aut humidā aut siccā intemperiē adferre idonea sunt, quæq; harū quamque sequi nata sunt. Alia.n. caloris, alia frigoris, alia humiditatis, alia siccitatis sunt accidentia. Itaque earum cuiusque tum causas, tum effectus cōsiderare oportet. Si igitur, exempli gratia, pręcesserit cib. & potus calidior ac vberior, iecoriq; contrarius, ęstas calida, uenus immodica, animi motus immoderati, frequens medicamentorū calidorum usus: toto etiam genere naturę contrariorum, cuiusmodi scammoniū est: adsit pręterea sitis ingens, appetētia cibi deiecta, inedia grauis, uomitus bilis & uitiosorum humorū, calor cum uniuersi corporis, tū maximè dextri hypochondrij, febris insignis, color solito flauior, oris amaror, et id genus alia, quę à calore fieri solent: certum est calorem iecori imbecillitatē attulisse. Ad eundē

modum reliquarum intemperaturarũ causas & effectus contemplari oportet, atque in primis frigidę & humidę cui maximè attractricis facultatis imbecillitas, ut modo dicebamus, accepta ferẽda est. Cæterum soluti facultatis attractricis roboris comes est ea maciei species, quã atrophian Gręci uocant: in qua scilicet corpus nullũ cibi commodum sentit: quod & alteratricis cõtentricisq. imbecillitati, & expultrici uehementius concitatę cõmune est: sed quę ob attractricis imbecillitatem macies fit, liquidã habet alui deiectionem: quę cremorem succumq. hoc est, ut Gręci uocãt, chylon cibi imitatur sine ullo rubore, vt diximus. Quę verò à iecoris alteratricis imbecillitate nascitur, deiectionem quidem habere potest, sed rubore tinctam. Nam à ventriculo in iecur transeundo, alterationem quandã recipit atq; colorem. Si verò attractricis facultatis robur non omnino resolutũ sit, sed tantum imbecillum, tãtũ gracilitas nascetur, maior tamen aut minor pro imbecillitatis magnitndine. Quòd si robusta attrahẽdi facultas sit, & uicinę partis facultas contentrix imbecilla, plus cibi attrahetur, quàm conficere uirtus immutatrix possit, & maximè si imbecilla sit: proinde magna cruditas non solũ in ipso uiscere, sed toto corporis habitu gignetur: unde tumida, spõgiosa, aquosa, & flatulenta caro procreabitur, ac ẽt ea hydropis species, quam leucophlegmatiam appellant. Quod etiam per alteratricis lęsionem citra ullum attractricis uitium accidit: hæc.n. facultas cibum, aut prorsus nõ immutat, aut immutat quidem sed imperfectè, aut certè corrũpit. Ex prioribus affectib. cruditas antè dictorum morborum parens, ex posteriore corruptio humorũ nascitur: vnde varij affectus in corpore gignuntur, qualitate & quantitate differẽtes:

atque

atque etiam in corporis partibus naſcuntur. Itaque ſi fla ua bilis totum corpus occupat, regium morbum: ſi partē aliquam, herpetem & erypelas gignit. Atra verò bilis in toto corpore elephantem, in partibus cancrum, in ſuꝑficie cutis vitiligines nigras parit. Pituita leucophlegmatiam, quæ & anaſarca dicitur, in toto corpore: in cute verò vitiligines albas, in parte aliqua ædemata creat. Cæterum tenuis humor paucus & ſalſus ſub cute pruritū, erodens in muſculis laſſitudinē vlceroſam efficit: craßus vero ſalſus ac multus pſoram ac lepram. Atque hęc quidem omnia intemperaturas iecoris teſtantur, vt author eſt Galenus. Cruditas quidem, & ex ea nati affectus modo cōmemorati, frigidū: flaua bilis, & ex ea orti morbi, calidum & ſiccum: & atra bilis cum affectibus ex ipſa genitis, vehemēter calidū ac torridū iecur eſſe oſtendit. Tenuis humor, ſalſus, & mordax ex aquoſo humore & flaua bili mixtus, craſſus & ſalſus ex atra bile, aut craſſo & ſalſo humore, mixtū affectū ſignificant. Notæ quoq; iecoris affecti, ex reiectione excremētorū ſumūtur. Reijcit.n. interdum per inteſtina iecur aquoſum ſanguinem, aquæ, in qua recens mactatæ carnes ablutæ fuerint, ſimilem, ſignificatq; eiuſmodi excrementum iecoris alteratricis imbecillitatem ab intemperie frigida natam. Proinde ſine febre eſt, & ſine appetentiæ deiectione: imò interdū famelici magis ſunt qui talia excrementa deijciunt, quā per integram ſanitatem. Quòd ſi proceſſu temporis in ipſo viſcere eiuſmodi aquoſus ſanguis corrumpatur, febrē adfert, & appetentiam cibi deijcit. Atque tum hepatica vt vocant, excrementa excernuntur, hoc eſt, cruenta & corrupta, grauiterq. olentia. Nonunquam uerò intermittit fluxio, ſucceditq; cibi corrupti excretio, nunc billioſa,

nunc

nunc cineritia, nunc nigra, nunc viridis, pro varia ciborum corruptione: redditq. rursus cruenta: quod argumentum est non solum imbecilli iecoris, sed & ventris, & intestinorũ: ut mox dicemus cum de vẽtriculi affecti notis disseremus. Interdũ autem fęculentus sanguis, crassus ac niger, non lucidus, qualis atra bilis est (de qua mox disseremus) excernitur, qui refrigeratiõe nigrescit. Absolutè enim in iecore coquitur: proinde rubicũdus est. Sed cum hunc amplius contentrix facultas per imbecillitatẽ continere non possit, nec in corpus transmittit, multitudine irritata excretrix ad intestina transmittere: vbi refrigeratus nigrescit, quod omni sanguini quauis occasione siue intrà uasa, siue extrà refrigerato accidit. Alia verò atri excrementi species splendentis ac feruentis per aluũ deijcitur, non ex sanguine refrigerato, sed immodicè torrefacto nati. Atram bilem propriè vocant, quę periculosam dysenteriæ speciem efficit, non aliter atque uera dysenteria intestina sua acrimonia uellicans ac exulcerãs. Solet & sanguis effluere alias paulatim & breuib. interuallis, alias affatim, sed longioribus circuitibus. Paulatim enim manat vel purus syncerusq. vel in grumũ coactus, nunc cum pure & ramentis membranisq. intestinorũ, sæpe cũ coacto stercore cruentis guttis resperso. Id autem significat vlcus intestinorũ, mereturq. vt Galenus docet, verę dysenteriæ appellationem, quam nostri tormina nominant. Affatim autem, & longiorib. circuitibus, ob mutilatam, ut idem author ait, partem, aut relictam solitã corporis exercitationem, aut retentos in mulieribus menses. Sed hæ postremę fluxiones, uitiati iecoris notę non sunt. Grauitas quæ in dextro hypochondrio sentitur, cõmunis nota est non solum iecoris inflammati, sed & ob-

structionis

structionis exiguarum eius venarum, tã à porta quàm caua ortarum. Sed quæ ab obstructione oritur grauitas, pondus quoddam refert, quod ab hypochondrio dextro pẽdere uidetur. Quòd si obstructione cõclusus flatus exitum non habeat, tẽsionis sensum habebit. Quam vero visceris inflãmatio peperit, totum hypochondrium cum dolore trahit. Grauitatis igitur qualitas, iecinoris inflammationem ab obstructione ante dictarum venarum separat, sed nondum euidenter. Itaque aliæ notæ disquirendæ sunt, quibus obstructiones ab inflammationib. distinguantur: deinde quibus cognosci possint conuexæ & cauæ iecoris partis inflammationes. Quod fiet, si (ut ante monuimus) præsentia & præterita consideremus: hoc est, quæ cuiusque causæ sint, & qui effectus. Quoniam igitur iecoris (quẽadmodum & aliarum partium) inflammatio ex sanguinis fit influxu, disquirendũ est, an sanguinis redundantis notæ appareant, prẹcesseritq; victus qui sanguinẽ in corpore auxerit, sintq; hepatici qui hoc affectu laborant: an cõtra antecedẽs uictus ratio, quæ viscosum crassumq. humorem procrearit, præcesserit, sintq; tales iecore frigido & humido. Quòd si hoc temperamento præditum sit, & crassis viscosisq; cibis antè fuerit is vsus, quẽ grauitas premit, siccaq. tusis adsit, ac spiritus difficilis, cõijcere licebit grauitatem ab obstructione fieri. Si uerò redundantis sanguinis notæ appareant, præcesseritq. victus ratio larga ac boni succi, inflammati iecoris certa nota est. Quoniam rursus utriusque partis, conuexæ inquam vt cauæ inflammatæ, communes notẹ sunt, febris assidua, cibi fastidiũ, nausea & vomitus, singultus, sitis, coloris linguæ mutatio, alui adstrictio, tussis, spirandi difficultas, dolor non solius visceris, sed & iuguli dextri, et

spuriarum

ſpuriarum coſtarum, quiq; inter ſpirandum ſentitur: aliæ
notæ veſtigandę ſunt, quibus harum partium inflãmatio
nes cognoſci poſſint. Igitur partis ſimæ inflãmatio maxi
mum cibi faſtidium affert, nauſeam ac bilis vomitũ, pri-
mum quidẽ ſynceræ aut vitellinæ, deinde æruginoſæ. Cũ
n. ea pars ventri contigua ſit, ipſumq; cõplectatur, con-
ſentaneum eſt conſenſu hunc magis affici, quàm ſi conue-
xa inflãmatione tentata eſſet: vt cuius affectus lõgius ab
ipſo diſtet. Eadem rõne, vt ventriculo partes vicinę, affe
ctũ ſimæ quàm cõuexæ magis ſentiũt: ita quoq; aluus in
inflãmata ſima adſtricta eſt, inflãmationis calore ſtercus
reſiccante. At ſi cũ inflãmatione iuncta imbecillitas ſit,
aluus cruentã ſaniem deijciet, quemadmodũ ante dictũ
eſt. Lingua quoq; ruborẽ primum, deinde nigrorẽ præter
naturam contrahit, ſcilicet increſcente inflammatione,
coloremq; ſuũ magis magisq. temporis proceſſu cum lin-
gua cõmunicãte. Quòd ſi lingua & inteſtina affectũ hũc
ſentiãt, maiori ratione uẽtriculus, ut qui affecto loco pro
pinquior ſit, affectionis iniuriã ſentiet: quocirca cibũ ma-
ximè faſtidiet, tum quod caloris uehementia ſtomachi ro
bur ſoluat ac appetentiã deijciat, tum quòd iecur non ſo
lum per portę uenas non attrahat, ſed & bilẽ in uentrem
tranſmittat: unde nauſea & vomitus fit bilis, quæ tempo
ris tractu æruginis colorẽ contrahit. Hac rõne ſingultum
efficit, ſua tum ſubſtãtia, tum qualitate ſtomachi fibras
reſiccante: unde & ſitis uehemens naſcitur, uidelicet cau
ſis eius omnib. (quas ante cõmemorauimus) concurrẽti-
bus. Hęc igitur uehementiora ſunt, cum ſima iecoris pars
inflãmatione obſeſſa eſt: quemadmodũ ubi conuexa pars
inflãmata eſt tuſſis uehementior, ſpirandi difficultas ma
ior, cum dolore ẽt uſque ad dextræ partis iugulum per-
ueniente,

veniente, tam graui, ut ipsum conuelli videatur. Ex hac enim inflammatione (si quidem magna sit, & caue uenæ propinqua) saniem per cauam uenam in pulmones mittit, quæ in aspera arteria, ut Galenus libro quinto de causis accidentiũ docet, colligitur: proindeq; tussis excitatur maior quàm quæ ex sola intẽperie fit: hec enim exigua est, & sine sputo per interualla recurrens. Nihil enim in aspera arteria est, quod expui possit, tametsi tussiendi cupiditate assiduè teneantur hi, quibus hæc intemperies tussim mouet, cùm perpetuò presens causa tussis adsit. Parua igitur hæc tussis est, nõ ob virtutis imbecillitatem, aut instrumentorum frigus, sed doloris qui respirando fit magnitudinem, quæ integram spirationem fieri impedit. Crebram uerò respirationem eiusmodi inflãmatio efficit, tum ob necessitatem, quam adfert caloris abũdantia cum corde & pulmonibus ob vicinitatẽ communicata, tũ ob septi trãsuersi, & aliorum spirandi instrumẽtorum compressionẽ. Quare cùm liberam thoracis dilatationẽ hæc impediat, respiratio magna esse non poterit: frequentia igitur compensanda est. Quoniam autem nõ solùm iecur, sed et tres musculi, nempe rectus, trãsuersus, et obliquus, sub quibus ipsum collocatum est, inflamatione alijsq; tumoribus præter naturã laborare possunt, nõ facilè ex situ affecta pars cognoscitur, an scilicet in iecore, an in musculis eiusmodi tumores sint. Itaque ad eorum figurã veniendum erit, quæ alia in iecore, alia in musculis existit. Parti enim quã obsidet, similis est. Itaque si totus simul collectus tumor tangenti sentiatur, iecoris: si longus & sensim gracilescens, musulorũ affectorum nota est. Tactus igitur ostendit an scilicet musculi, an iecur musculorum subiectum offensum sit. Cùm enim musculi oblongi sint, vt diximus,

pau-

paulatimq́, gracileſcant, oblongi tumores erunt, ac in gracilitatem paulatim deſinentes. Iecur verò quoniam nec oblongum nec fibras oblongas obtinet, in quas humor ſpargi poſſit, ſed ſibi vbique continuum tumorem habebit ſimul totum collectum, non in longum potiùs quàm latū ſparſum. Dolor iecoris affectum prodit, ſiue in ipſo viſcere, ſiue in aliis partibus ipſi conſentientibus ſentiatur: in dextro enim hypochondrio iecoris ſede, cum grauitate infeſtat. Suo enim pōdere ac mole deorſum iecur trahit ad hypochondrium vſque, extenditurq́, ſæpe ad dextrum uſque iugulum dolor, ita vt deorſum verſus per magnā uenam potiùs quàm per membranā tenſio fieri videatur. Quoniam autem ſpuriis coſtis iecur per membranas illigatur, dolor quoque in ipſis extenſus percipitur in eius partis inflammatione: qui inſpirationis magnitudine vehementior redditur. Eryſipelatis notæ, inflāmationis ferè ſimiles ſunt, niſi quòd calor & ſiccitas atque adeò febres ipſæ longè vehemētiores ex hoc, quā illo naſcuntur, propter bilioſi humoris feruorē eryſipelas efficiētis. Scirrhus tactu quā inflammatio & eryſipelas faciliùs percipi poteſt: ſua enim duritia magis renititur, admittitq́, faciliùs tactū, ob indolentiam. Prętereà ſcirrho obſeſſum iecur, malè corpus nutrit: proinde tres hypochōdrii dextri muſculi, quemadmodùm & reliqui corporis habitus, extenuati ſunt. Tractu verò temporis hydrops naſcitur, qui tactus iudicium intercipit.

Ad eundem modum ventris vitia, ex coctione, appetentia humidi & ſicci, & ſuperuacaorum excretione deprehenduntur. Similiter ex ſingultu, ructu, nauſea, vomitu, & eorum quæ uomitione reijciuntur foris.

Vt meliùs

Vt meliùs locus hic intelligatur, ſatiùs fuerit totum uentrem in tres partes diſtinguere, ut quę diuerſis tum facultatibus prędite ſint, tum ſymptomatis afficiantur. Prima igitur uentris pars eſt, ex qua inteſtina oriuntur. Secunda gulę proxima eſt: os uentriculi appellant. Tertia uerò gula eſt, totam eam partem amplectens, quę inter fauces & os uentriculi ſita eſt: ea uia eſt, per quam cibus in uentrem demittitur: proinde hanc οἰσοφάγον *propriè ueteres appellauerunt. Duplex in eo facultas eſt, altera deglutiendi, altera quod infeſtat reiiciendi: ex duplici enim tunica ad ea obeunda munera cõſtat. Duplex igitur eius noxa erit: altera quatenus uia eſt eorum quę ingeruntur ac reuomuntur, altera quatenus utraque actio, nimirum deglutiendi ac reuomendi lęſa eſt. Gula igitur ut uia eſt, lędi dicitur, non cùm actio perit, ſed aut adſtricta aut obſtructa eſt. Adſtringitur et proprijs, & adiacẽtium partium tumoribus ipſã prementibus, aut ceruicis uertebrarũ luxatione, ita ut ne potus quidem aliquando prę nimia anguſtia tranſire poſſit, ſed in nares refunditur. Cùm uerò proprio tumore obſtruitur, dolor inter deglutiendum excitatur, maior aut minor pro affectus magnitudine. Interdum enim inflammatio, interdũ eryſipelas, interdum ex utroque affectus commemoratũ locum occupat, doloremq; parit inter deglutiendum grauiſſimum. Quoniam autem magno ſenſu prędita eſt, compreſſu magis lędi ſolet. Caloris quoque uehementia affligitur & ſiti inexpleta, cum febri non admodum uehemente. nec ſitis magnitudini reſpondente: ſitis enim organum, tumoris calor, ſua uicinitate uehementiùs quam cor calfacit at exiccat. Quòd ſi tumoris calor remiſſus ſit, aut nõ admodùm calidus, deglutiendi quidem inęqualẽ tarditatem*

tem

tem efficiet, ſcilicet ea parte, quam tumor occupat, cibum, remorante, præſertim ſi quod deuoratur magnum ſit ac durum. Sed ſi nec calor, nec ſitis, nec febris adeſt: dolorẽ tamen exiguum cibus in tranſitu parit. Quòd ſi procedente tempore horror et febris diaria ſubſequatur, in abſceſſum tumorem conuerſum eſſe coniiciendum eſt. Solet enim in huiuſmodi diuturnis inflammationib. aſſiduè deſtillare humor, qui ubi in ſufficientẽ molẽ collectus fuerit, putreſcere ſolet. Quòd ſi quotidiè id accidat, quotidiè febris accendetur, non aliter quàm in pulmonum abſceſſibus: ſed in gula diaria, in pulmonibus putris: propterea quòd hic putredinis uapor ad cor perueniat, illic ſolus calor: quemadmodùm in bubone fit, ex quo diaria febris naſcitur. Cùm uerò eiuſmodi homor, ut dictum eſt, in gula putreſcatis, atque ex eo genitus uapor acris, per ſentiẽtes partes defertur, atque horrorem facit. Itaque conſtat diarias quaſdam febres identidem repetere, fieriq; ex humorum putredine, ſed quę ad cor non perueniat. Perſeuerantibus autem eiuſmodi puris accidentibus, tandem ruptionis ſenſus accidit: quem uomitus ſequitur eodem die, poſtero, & tertio: apparentq; tum ulceratę gulę ſigna, nempe morſus & ſtrictio. Morſus quidem, ſi acria & ſalſa: ſtrictio uerò, ſi acida & acerba deuorentur. Mediocrisq; dolor, etiam ſi nihil deglutiatur, in dorſi ſpina cui affixa gula eſt, ſentitur. Cum uerò deglutiendi adeſt tarditas ſine ullo doloris ſenſu, ſi quidem hæc ęqualis ſit, hoc eſt, ſi non plus uno loco, quam alio cibus in tranſitu detineatur, tardiusq; nobis ſupinis, celeriùs uerò erectis moueatur: ſola gulę imbecillitas ſignificatur. Faciliùs enim cibus in recta figura, uel ſolo ſuo pondere demittitur, citra deglutitionis facultatem: in ſupino uerò decubitu ſola deglu-

tiendi

tiendi uia, quę imbecilla est, cibum transmittit: ideò tardè descendit. A qua uerò causa nata hæc imbecillitas sit, ex his quę precesserunt, & quę presentia sunt, conijcere oportet, quod quēadmodum fieret, priùs exposuimus Si uerò inequalis transeundi mora est, tumor in ea parte & angustia esse significatur, qua tardiùs cibus transit, ut modò dicebamus. ceterum sanguis uomitione reiectus, ruptam, erosam. aut apertam in gula uenam esse testatur. Apertam quidē, si sine dolore affectus locus est. Ruptam uerò aut erosam, si cũ dolore. Itaque si uel casus, uel plaga, uel euidens aliqua causa precesserit, uel plenitudo adsit. ruptam potiùs quàm erosam uenam esse conijciendũ est. Si uerò humorum prauitate corpus redundet, aut uoratum medicamentum, uel uenenum sit, aut aliud eiusmodi quod erodendi ui sit preditum, erosæ uenę nota erit. Os uentris leditur interdum, consentientibus corde & cerebro, interdum citra illorum consensum. Consentiunt autem hec principia, maximè si imbecilla sint, si os uentris magno sensu preditũ sit ac iniuriã prompte suscipere idoneum, & si quam accepit offensionē, uehemens ualidaq; sit. Valida autem est, quã inuehit humor uehementer frigidus aut calidus, ac mordax cibus corruptus, aut natura sua uitiosus. Quibus os uentris uehementer prementibus, rodentibus, doloremq. inferentibus, principia hec in sympathiam trahuntur, aliquando quidem utrumque, aliquando alterum tantùm, pro affectus magnitudine. Condolescente igitur corde fit stomachi syncope: quam cardiaca protinus sequitur preceps & acuta. In hac syncope arteria à pulsãdi munere ceßat, aut debiliter aut uitiose pulsat, hoc est, cum summa inequalitate, atque interruptione. Consentiente uerò cerebro nascuntur conuulsio

nes, morbus comitialis, caros, catalepsis, lethargus, somni tumultuosi, & insomnia: de quibus abundè ante disputatū est. Item affectio suffusioni similis, & ea melancholiæ species quàm alij flatulentam, alij hypochondriacam uocāt. Atque hæc accidētia ab humore ac flatu frigido per neruos in cerebrum transmisso fiunt: quemadmodum cardiaca syncope tum uicinitate, tum affectu per magnā arteriam ad cor transmisso. Vtriusque principij affectus sequuntur non solùm antè dictæ syncopæ, sed & animi deliquia spirationis tum sublatio, scilicet malo ad septū trāsuersum perueniente, tum difficultas, utroque principio cōsentiente, uel septo transuerso constricto. A calidis uerò causis fiunt paracopæ, deliria & aliæ demētiæ species: ut ex his quæ antè docuimus, perspicuum est. Porrò autem eiusmodi uitiosi humores uel in stomacho giguntur, uel ex corpor in ipsum transmittuntur: quod accidit quibusdam, dū uehementer aut excandescunt, aut uociferātur, aut animum rei cupiam intendunt. Sæpenumero etiā per febres refunditur in stomachum bilis, quæ morsu conuulsionem, sæpe etiam morbum comitialem parit. Si uerò robusta principia sint, oris uentris sensus hebes sit, & affectus nō admodū magnus, in sympathiā non trahentur in ipsa principia, sed suos per se uentris os affectus sustinebit: quales sunt cibi & potus deiecta appetentia, aut imbecillitas, aut contrà immoderata fames, itē cardialgia, & cardiogmos, id est, cordis dolor & morsus citra syncopen Cibi appetentia omninò tollitur pereunte suctionis sensu. Perit autē uel appetendi facultate planè resoluta, uel reliquo corpore ex stomacho nihil attrahente. Resoluitur facultas intemperie calida, uel sola, uel cum bilioso humore: calor enim laxat ac soluit, proindeq; uim suctionis dissipat.

ſipat. Idem fundit humorem, repletq; intermedia ſpacia: quare cibi indigentia non ſentitur, nec ſuctio fit. Nihil attrahit reliquum corpus cum plenum eſt, minimeq; uacuatur, aut caloris natiui penuria nihil digerẽte, aut cutis ſpiraculis clauſis ac digeſtionẽ diſſipationemq. humoris impedientib. Idem malum accidit vbi partes inanitæ è corpore nihil attrahunt, vel ſua imbecillitate, vel humoris craſſitie ac lentore trahenti facultati nõ cedente. Malum hoc auget cõtentricis robur, & expultricis imbecillitas, quę à quib. cauſis fiant, ante proditũ eſt. Appetentię imbecillitas ab iiſdem fit cauſis, ſed remiſſioribus, à contrariis vero immodica appetentia, nempe ſuperuacua corporis inanitione, ab acidis ac frigidis humoribus appetentiæ ſedem rodentibus ac ſtimulantib. quod ſuctioni proportione reſpondet. A frigore etiam fit citra humorum commercium: atque hæc fames canina dicitur. Immodicè vacuatur corpus ui natiui caloris digerentis, immodica alui aut partis alterius vacuatione, aut retentricis imbecillitate & expultricis robore, aut cutis raritate et humoris qui digeritur per halitum, tenuitate. Altera eſt immodicę appetentiæ ſpecies, quã bulimon Gręci vocant, hoc eſt, ingentem famem, quæ fit nutrimẽti indigentia, vna cum ſtomachi imbecillitate ac frigore, hoc eſt, natiui caloris penuria. Plus.n.in ambientem ſubſtantię noſtræ diſſipatur, quàm poſſit venter concoquendo reparare, propter caloris penuriam: hinc ſtomachus famẽ ingentem ſentit, quam à magnitudine bulimon Gręci vocant. Hanc deliquia ſequũtur, ut docet Galenus in priore libro ad Glauconem. Aliena ſtomachus appetit, ob malos humores in eius tunicis retentos: pro quorum varietate varia appetuntur. Hoc affectu grauidæ mulieres infeſtari ſolent,

nocaturq. eiusmodi affectus κίττα, καὶ μαλακία, idest, pica, & mollitia quædam ac ignauia stomachi. Eadem ac cidentia in potus appetentia contingunt. Nam aut nulla omnino, aut exigua, aut alienæ vitiosæq. qualitatis sitis stomachum premit. Nulla quidem, si frigoris ac humoris excessus adsit. Frigus enim sensum consopit, humor ue ro præsens non desideratur, quando accidens sitis, humidi frigidiq. est appetentia. Cæterum si stomachus affectum non sentiat, potum non expetet: appetentia enim non solum potus, sed & cibi, indigentię sensu fit. Affectum non sentit stomachus, si uel natura obtusioris hebetiorisq. sensus sit, aut si sentiendi uim à cerebro non recipiat: scilicet neruis per quos hæc demittitur, obstructis, aut alias impeditis. Ab ijsdem causis, sed remissioribus, exigua sitis gignitur. Immoderata vero à feruore natiuę humiditatis, aut penuria, aut utroq;, interdum simplici ac nuda, nulliusq. rei alterius interuentu: interdum mixtis falsis biliosis ac corruptis humoribus stomachum calfacientib. ac resiccantibus, alienæq. qualitatis sitim inducentibus. Corripitur eiusmodi pars tumoribus ac vlceribus, quemadmodum & gula: sed sensus præstantia, & doloris loco distinguuntur. Dolor enim gulæ, quam propriè stomachum appellant ac œsophagum, in spina dorsi sentitur: oris vero ventris (quod & nõnulli ẽt stomachum vocant) in hypochondrijs. Igitur cum in ore ventris dolor sentitur, ante: cum uerò post, spinæ dorsi admouenda remedia sunt. Nam uentris os ante positũ est sub hypochondrio: gula uero, idest, tota ea pars quæ est ab ore vsq; ad eam partẽ qua cibus in uentrem delabitur (quę propriè, ut dictum est, stomachus appellatur) dorsi spinæ adhæret, quod ex Galeni decimotertio methodi medendi cõstat. Inquit.n.

λέγω δὲ νῦν ςόμαχον ὅν περ δὴ καὶ κυρίως ὀνομάζουσιν, ἐνίοτε δὲ οὕτω καλοῦσι, καὶ τὸ ςόματο γαςρὸς, ὥσπερ ὅταν εἴπωσι συγκόπτεσθαί τινας ςομαχικῶς. ἀλλ᾽ ἐπί γε τοῦ κυρίως ὀνομαζομένου ςομάχου, καὶ τὰ καταπλάσματα κατὰ τῆς ῥάχεως ἐπιτίθεμεν, οὐκ ἔμπροσθεν ὥσπερ ὅταν τὸ ςόμα τῆς γαςρὸς φλεγμαίνῃ. κατὰ γάρ τοι τὸ ῥάχεως ςόμαχος ἐπίκειται διά τε τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ θώρακος κάτω μέχρι τῆς γαςρός. *id est, Gulam nunc voco quam propriè stomachũ appellant. Nonnunquam enim ita os ventris nominant, veluti cum ſtomachica ſyncopa nonnullos deficere aiunt. Verum ad gulam quam propriè stomachum vocamus, cataplaſmata ſpinæ dorſi imponimus, non in aduerſa parte, veluti cum os ventris inflammatione tentatur: ſpinæ enim stomachus, id eſt, gula, adhæret, & per ceruicem ac thoracem deorſum verſus ad ventrem exporrigitur. His verbis planè conſtat in affectu gulæ, ſpinæ dorſi: & in oris uentriculi, hypochõdrio admouenda eſſe remedia. Hunc Galeni locum huc adduximus, atque interpretati ſumus, vt quod obſcurè Linacrus vertit, perſpicuum fieret. Sed ad inſtitutum redeamus. Deglutiendi tarditas inęqualis, in gula tumorem eſſe teſtatur ſenſus expertem. Ventriculi munus eſt cibos attrahere, retinere, concoquere, & quod ſuperuacuum eſt excernere. Tranſmiſſos igitur hos per gulam & os ventris primùm attrahit, attractos complectitur ac retinet, retentę comminuit conteritque & immutat: tandem purum ab impuro ſecernit, hocque per inteſtina deijcit, illud per portæ venas in iecur tranſmittit. Igitur ventriculus lædi dicitur, cùm cibum attrahit, aut attractum non amplexatur ac continet, vel debiliter vel vitioſe id efficit. Aut ſi continet quidem, non comminuit ac concoquit, vel debiliter*

 id præſtat,

id præstat, vel tardè, vel omninò corrumpit. Cùm igitur nihil, aut debiliter aut vitiose cibum continet, eius cõtentrix facultas læsa esse dicitur. Nihil vero cõtinere dicit, cùm ne cibũ comprehendit quidẽ. sed simul atque in eius fundum descendit, per inferiora deijcitur. Cùm verò debiliter amplectitur, debiliter & pauco tẽpore cõtinet. Ventriculum nihil continere ostẽdunt, flatus, fluctuatio, subita cibi delectio, ita, vt nullã mutationem à ventriculo acceperit. Debiliter autem cùm præter flatũ & fluctuationem & citam deiectionem, excrementa inchoatã concoctionem sed imperfectã ostendunt cũ humore, eaq; corruptionem in intestinis recipiunt, quam ideò fętor comitatur, punctio ac morsus intestinorũ, atque inflatio. Flatus fit ab alimentis hunc gignere idoneis, etiã si alioqui venter validus sit: quare eius affectum solus prodere nõ potest. Noui enim quosdã robustum ventriculũ habentes, qui cùm plus solitò bibißent, aut minùs comedißent quã bibissent flatibus abundarent. Alios vero qui eadẽ molestia laborarent, si vel horam vnã solitũ sumendi cibi tempus præterijssent. Cùm igitur non admodùm venter frigidus est, flatum excitare potest, sed nõ digerere ac dissipare. Tẽperatus verò tantũ digerit, quantùm excitat. Vehemẽter autẽ frigidus nec excitat nec discuttit, immò ob summam imbecillitatem cibũ nec amplectitur, nec continet. Quare cùm potum aliquem recipit, quidã veluti fluctus huc & illuc in eo ferri sentiuntur, dum vehementer corpus mouetur: quod non fieret si ingestũ cibum venter statim amplecteretur ac contineret: non enim huc atq; illuc ferri, & à loco dimoueri sineret. Cita autẽ cibi deiectio fit tum ob retentricis imbecillitatem, tũ ob cibi acrimoniam, quã ex corruptione cõtraxit, uim expultricem

pro-

proritantem. Vitiosa retentio cõmunia cũ vitiosa excretione hęc habet accidentia, nempe vibrationem, palpitationem, succeßionem, tremorem, singultum, ructũ, vomitum, choleram, & lienteriam. Quatenus enim venter vitiosè minimeq́; secundũ naturam cibũ amplexatur, retentricis: quatenus perperam ad excretionẽ mouetur, expultricis sunt symptomata, quæ materię vel quantitate, vel acrimonia, vel vtroque concicatur. Cùm igitur ab his excretrix facultas irritatur, sequitur uẽtriculi vibratio, palpitatio, concußio, & tremor, scilicet luctante virtute cũ excernenda materia. Quod non fieret, si tam robusta vis eßet, vt suum motum moderari poßet. Singultus igitur vtriusque virtutis symptoma, cõmotio est ac uelut cõuulsio quędam nõ solùm ventriculi, sed & oris ventris, quã efficit quicquid ventrem cogit ac strictim premit ad expulsionem. Cogunt autem frigida, calida, acria, austera, & sicca. Vomitus verò excretio est per superiora, eorum quæ in ventris spatio cõtinentur, quę quidem grauant ac mordent. Qualia autem hęc sint, sensus ipse cognoscit. Nausea, inanis est vomẽdi conatus: nihil enim vacuat: solùm igitur expultricis est symptoma: quod fit ab humoribus tunicis stomachi infarctis. Lienteria vtriusque facultatis symptoma est, quo vẽter ad inferiora demittit, fitq́; à mordaci ac degrauãte materia: quemadmodũ et cholera, in qua tam per inferiora quã superiora eadẽ materia expellitur, Si uerò nihil aut debiliter tardeq́; vẽter attrahat, cibus per summa hærebit ac innatabit. Sic enim ἐπιπολάζειν interpretantur, quod non solùm natare, sed & per summa apparere ac hęrere significat. Cibus igitur ἐπιπολάζειν dicitur, cùm in superioribus ventris partibus hæret. In qua significatione Galenus libro quinto de

causis symptomatum his verbis vtitur, δια τουτο τα μὲν ἐπιπολάζοντα δι' ἐμέτων ἐκβάλλει, τὰ δὲ ἤδη ῥέποντα κάτω πρὸς ἐκεῖνυν ἀποθεῖται, quod est, proinde, quæ in summo existunt, vomitione: quę uero iam deorsum vergunt, per inferiora deijciuntur. Aristoteles in ꝓblematis sæpe verbo hoc ἐπιπολάζειν vsus est, quod Gaza natare semper interpretatus est. Siue igitur natare, siue per summa hærere cibū dixeris, nihil refert: modò intelligas non super liquidū fluitare ac natare, sed in suprema ventris parte hærere. Quod accidit, cū uēter omninò plenus est, aut qui deglutitur cibus, glutinosus, lentus, ac austerus est, ita vt non facilè ab expultrice stomachi facultate, & ventris attractrice ad fundū perducatur, quā tumuis robusta sit. Sed hoc symptoma ad uentris affectū nihil attinet. Itaque si cibus suapte natura lentus non sit, nec tardè moueatur, nec hæreat in summo ventre, offensæ attractricis certum testimoniū erit. Quòd si eius motus vitiosus sit, nō solùm à stomacho cibū attrahit, sed ab intestinis stercus & clysteres, quæ vomitione reijcit, prę sertim si intestinorū expultrix ad superiora cōcitata sit: quod accidit cùm hæc duro stercore, vel tumore prętèr naturā, vel alia occasione obstructa sunt. Atque tū symptoma hoc potiùs ad intestinorum expultricem, quā ad ventris attractricem referendū est. Concoctrix vētriculi facultas offendi dicitur, cum cibū nec conterit nec cōcoquit, aut debiliter aut vitiosè id efficit. Resolutā vim sequitur summa cruditas, ita ut cibus ingestus nullā omninò accipiat immutationem. Debilē uerò cruditas quidem sequitur, sed quàm ex effectu priore minor. Neutram sequitur febris & sitis. Priorem ructus insipidus, nulliusq; alterius qualitatis, quàm cibi saporem referens: posteriorem

vemructus acidus. Vitiosæ coctionis comes est sitis uehemens, & languida, tenuis, hecticaq; febris, ructus nidorosus, putris, fetidus, & id genus alienę qualitates, quæ explicari facilè non possunt: quæ pro corrupti in ventriculo cibi varietate alię atque aliæ sunt. Corrumpitur aũt in uentriculo cibus uel ob intemperiem maximè calidã, vel instrumenti morbum, vel solutam vnitatem, vt vlcus & abscessum, aut propter humores vel in ipso genitos, vel aliunde accitos. Nam & ex cerebro & iecore humor in ventrem refundi potest, vel biliosus acerq; uel salsus, vel alius, qui tempore illic corrumpi potest, alienamq; qualitatem nancisci. Vnde qui ingeruntur cibi, corrumpuntur, atque irritata facultate imi quidem ventris, per inferiora: stomachi verò, per superiora deijciuntur.

Quinetiam thoracis vitia nunciant ſpirandi difficultas, tuſſis, & eius partis dolor, eorumq; quæ expuuntur, differentia. Aſperæ quoque arteriæ morbos, difficilis ſpiratio, tuſſis, eius dolor, & quæ expuendo reijciuntur, & vocis vitia, oſtendunt.

Vitiorum thoracis, & quæ in eo sunt tum partium tũ humorum notas docet Galenus, nimirũ pulmonis, asperæ arteriæ, & septi transuersi, quodq; in medio thoracis & pulmonis spatio, puris, saniei, aliorumq; humorum cõtinetur. Thoracis igitur affectus sunt, ulcera, inflãmationes, erysipelata, abscessus, contusio, ruptio, imbecillitas, et alia id grnus. Atque ea quidem mala, vel membranam costas succingentẽ: vel musculos occupat: quę pro locorum etiã conditione alia atque alia habent, quibus se produnt accidentia. Siquidem membranæ inflammationem, quam propriè pleuritidem appellãt, necessariò febris comitatur, eò

acer-

acerbior ac vehementior, quò partis affectus maior est. Vicinitate enim & cognatione, quam inflămat membrana cum tunica cor & septum transuersum ambiente, obtinet non solũ caloris qualitas, sed & vapor putris ad cor peruenit, vnde febris vehemẽs nascitur, quæ pulsus efficit maiores crebriores & celeriores, scilicet vrgente necessitate. Sed cùm inflamata hæc membrana cognata sit tunicæ, qua cor cingi modò dicebamus, non hanc solùm, sed & arterias consequentia quadam distendit. Pulsum igit̃ cum tensione & duritia efficit: quæ non tam dilatari arteriam, quàm exigit necessitas, permittit. Frequẽtia igitur ac celeritate pulsus magnitudinem compensari oportuit. Ad eundem modũ & respirationis. Siquidem dolor spirandi instrumenta plurimùm dilatari prohibet: proindeq; eorum actiones intercipit priùs quàm hæ quantùm necessitas postulat absoluantur. Quare priùs nouã celeriter iterare actionem cogũtur, minoremq; quietem quam pro naturali constitutione efficere: atque sic quidem spiritus exiguus est, & frequens. Cęterùm cùm thorax totus ob neruorum in eo concursum, maximeq; eius membranam, quę tota neruosa est, plurimumq; exporrecta, sensu maximo sit prçditus: dolor nõ solùm uehementer lãcinat pungitq;, presertim dum thorax mouetur, sed & latè diffunditur, interdũ quidem ad iugulum vsque, cùm scilicet superiores costas: ad septũ verò trãsuersum, cùm inferiores obsidet: quod perpetuũ non est, sed tantum cũ affectus est magnus. Quoniã rursus membrana, quę costas vestit, duplex est: si exterior circa ossa uehemẽter inflãmata sit, faciliùs ęger in aduersam partẽ, quàm in affectam decũbit: in hoc enim decubitu premitur, in altero uerò nõ premitur. Sin interior membrana laborat, in oppositũ latus

decum-

decumbens ęger grauiùs læditur, vt cui suspensus tumor suo pondere membranã distendat, proindeq; dolorem augeat. Minus verò grauis in affectã partem decubitus est: neque enim ab ossibus premitur, neque suspensa tum inflãmatio est, hæretq; parti, quæ dolorẽ nõ admittit. Eiusmodi effectum necessariò tussis sequitur, sæpe cum sputo, sine hoc raro: quod cùm accidit, morbũ crudũ esse omninò significat: proinde aut longũ fore portendit, aut periculosum. Quod autem reijcitur sputũ, nõ solũ affectũ, sed & eius differentã ostendit: rubrũ enim sanguinem, flauũ flauam, atrum atram bilem, & candidũ pituitã esse quæ affectum gignit, significat. Effundit enim primùm lateris affecti tumor saniẽ in thoracis & pulmoris spaciũ: hanc dilatatione pulmo per asperas arterias haurit, deinde cũ tussi reijcit. Atque hæ sunt membranæ vicinorumq; musculorum inflammationis notę. Externorũ verò & ad cutem tendentiũ musculorũ in inflãmationem, (quam, si lubet, spuriã pleuritidem appellabis) dolor lateris sequitur, sed quàm in priore mitior. Neque enim tam præstanti sensu præditi sunt hi, quàm menbrana ac interni musculi: nec tã pulmonis dilatatione premũtur. Nã per tussim pulmones externos musculos suo dilatatu vehementer non ferunt: in internos verò, & præcipuè membranã, per tussim & inspirationem maiorem vehementer incumbunt, proindeq; eius dolorem augent. Febris aut nulla, aut exigua externorum musculorũ inflammationem comitatur, vt quæ ad cutẽ vergat, in tumoremq; tandem attollatur, nisi fortè priùs digeratur ac discutiatur. Longiùs igitur à corde distat, minoremq; cum eo habet communicationem. Quare si qua febris adest, acuta vehemensq; nõ est. Eadem ratione liberior est spiratio. Minùs enim dolor,

vtpote

vtpotè mitior, thoracis motum intercipit: minusq; necessitas spiritum attrahi cogit, quàm in vera pleuritide: quoniam, vt modò dictum est, aut nulla omninò febris adest, aut exigua admodùm, minimeq; acuta: quare & pulsus maior erit, minusq; tensus, & durus: quādo inflammatus musculus nec membranas nec tunicas septi transuersi & cordis, proindeq; nec arterias tēdit: hac enim ratione pulsus durus hic esse censetur, quòd arteria tendatur. Cæterū nihil expuitur, immò nec ulla tussis vrget. Nihil enim in thoracis spacium effunditur, quod pulmo per asperas arterias excipiat, ac cum tussi reijciat. Quòd si commemoratum locum erysipelas occupet, febris acrior excitabitur, atque incendium maius; proinde caloris accidentia omnia maiora erunt, tensionis vero minora. Itaque respirationem maiorem habebit, scilicet necessitate vrgente, & dolore minùs thoracis actionem intercipiente. Minor enim erysipelatis quàm inflammationis tumor esse solet: proinde membranam costas succingentem minùs tendit, dolorēq; minus vehementē efficit, minusq; thoracis functiones intercipientem. Eadem ratione pulsus maior erit, & minùs tensus ac durus, vt ex antè dictis satis liquere potest. Cæterùm præter commemoratos affectus dolorē in thorace excitāt spiritus crudi ac flatulēti, & humoris tam calidi & acris, quàm frigidi & lenti abundantia, cōtinentes ac ambientes partes distendendo: in thoracis enim tum substantia tum spacio cōtinetur. Citra humorū quoque ac flatuum cōmercium antè dictæ partes afficiūtur, aut leuiùs, aut grauiùs. Leuiùs quidē affectæ, sine motu dolorē non sentiunt: grauiùs verò, etiam si nō moueantur, dolēt: sequiturq; eiusmodi dolorē spiratio exigua, ut antè declaratum est, ac etiam frequens. Nam si conuulsi

musculi

musculi sunt, breui quiete tam inspirationem quam expirationem iterare coguntur. Caloris ēt vehementia breuissimo interuallo, fereq. assiduā laborātē spirare cogit. Vehemens igitur color non solum thoracis, sed & pulmonis & cordis, si robusta spirandi instrumenta sunt, spirationē reddit magnā, frequentē & celerem, cum halitus calidi & feruentis per os efflatu, idest, vehementi expiratione. Sin imbecilla sunt, magna spiratio non erit, sed frequens: neq; multum thorax dilatabitur, nec per os, sed tantum per nares calidus spiritus emittetur. Quòd si narium pinnæ contrahantur, prostrati iam roboris nota erit. Si uero sine calore spirandi instrumenti adsit imbecillitas, neque frequenter neq; multum thorax dilatabitur, sed omnes thoracis musculi mouebuntur, pectusq́, & scoptulę attollentur, atq; hanc spirationem Galenus non magnam, sed sublimem appellat. Si igitur imbecillum septum transuersum est, per se thoracem mouere non potest: ideo sensim musculi primum thoracis, deinde superiores mouētur. Cęterū eiusmodi intēperies tussim siccam mouet, scilicet cōcussis musculis, ea quæ molesta sunt, ꝑ pulmonis arterias excernere conantibus. Frigus verò vehemens paruam admodum atque raram spirationem efficit, prȩsertim refrigerato simul iecore, liene ac vētriculo. Quòd si pulmo simul refrigeratus sit, fluxionib. est obnoxius. Vehementer aūt vulnerato thorace, aut altera eius parte resoluta, semispiratio, & semiuocalitas fit. Thoracis inflammationes si non digerantur, discutianturq;, aut sputo vacuētor, erumpunt, pusq; in spacium inter thoracem et pulmones medium effundunt: tandemq; per tussim reijciūtur. Collecto igitur in thorace pure, thorax totus attollitur, citra tamen uehementem expirationem, nisi simul febris

vehe-

uehemens adsit. Imò ne spiritus quidē qui per nares emittitur, calidus est: nihilominus periculū suffocationis non deest, (maximè si magna uis puris in thorace collecta sit) tum ob affectum ipsum, tum propter imbecillitatem quę ex necessitate hunc comitatur: quod in fluxionibus, peripneumonia, & anhelatione, quā Grçci asthma uocant, necessario non fit. Pure igitur pulmones implentur: quod cū per imbecillitatē reijci non possit, vias, spiritus occludit ac suffocat. Imbecillitatē hanc, morbi præcedentis tū magnitudo tū longitudo attulit. Hanc puris multitudinē in thoracis spatio cōtineri conijciendū est, si pleuritis præcesserit quæ nihil sputi reddiderit, si febris uehemētia remissa sit, & grauitatis sensus in thorace relictus sit, sentiatq; aliquid defluere æger ac fluctuare dum validè à latere in latus conuertitur. Nonnūquam uero è cerebro in eundem locum serosus tenuis ac pituitosus humor descēdit: atq; tum spirandi difficultatem excitat, tussimq; mouet, per initia uehementem, & cum tenui exiguoq; sputo deinde uerò mitiorem, & cum sputo coctiore, crassiore, et vberiore. Si quando verò cum lateris dolore sanguis per tussim reijciatur, (quod & pulmoni cōtingere potest, sed citra dolorē) certū est, aliquā thoracis uenam aut ruptā, aut erosam, aut dilatatam esse. Ruptionē maior sanguinis fluxio sequitur: quāquam ex thorace nō multus reijci solet, nec rubicundus, sed ater ac grumosus, vberior tamen quàm ex erosione ac dilatatione educitur. Venā rūpunt humoris redūdantia & flatus distendens. Erosionē facit acris humoris abundantia, quā cutis color ostendit. Reiecti quoq; sanguinis qualitas, erosionis est nota. Dilatatione vero efficiunt calidę causę: cuiusmodi est frequēs calidorum balneorum vsus, aeris constitutio calida, cibiq; et

potus

potus calidi usus. Dilatati uenarum oris nota est exigua sanguinis reiecti quãtitas: minor enim quã erosio & ruptio emittit. Paulatim enim is ex uenę oris dilatatiõe stillat. Sẽper tamẽ siue multus siue exiguus sit, riger ac grumosus exit. Protinus enim ex uena in thoracis spaciũ effusus refrigeratur. Calido eius spirtu exhalato refrigeratus in grumos cogitur ac nigrescit. Septum transuersũ interdũ per se suos habet affectus, ut imbecillitatẽ, quę (ut modo diximus) spiritum difficilem reddit. interdum uero cũ cerebro suum cõmunicat affectum: deinde delirium parit phrenitidi proximũ: quod non ut hęc spirationẽ habet raram ac magnã, sed tamen inęqualem. Siquidẽ initio septi trãsuersi inflãmatiõis spiritus frequẽs est, deinde magnus et gemẽtiũ similis: στεναγμώδης gręcis dicitur. Hypochõdria quoque initio statim intendunt. In summa, delirium quod ex septo trãsuerso fit, protinus se manifestissimè prodit, quiescitq; dum se remittit primus affectus. Dolore caput non urgetur, quod in phrenitide necessariò acidit: nec squallidi oculi fiunt, nec acris ex oculo lachryma manat, nec lema, id est, humoris concretio apparet: nec è naribus sanguis stillat, nec oculorum uenę sanguine distentę sunt, nec tam aspera lingua. In reliquis ferè omnibus phrenitidẽ imitatur. Nam uigilant, exiliunt, clamãt, aliena loquũtur: & id genus sexcenta: quę quia alio loco docebũtur, nunc recensenda non sunt. Pulmones affectus hi exercẽt: inflãmatio, erysipelas, ulcus, uenarũ ruptio, erosio, dilatatio, & obstructio: & quę hanc sequitur uiarum angustia. Inflãmationis pulmonis notę sunt grauitas & tensio, quę maximè in pectore & dorsi spina sentiuntur. Nulla enim alio locò dolorem sentiũt, quocũque affectui laborent. Cũ hac grauitate febris adest, & uiarum spiritus angustia,

quæ asperarũ arteriarum & gutturis obstructionis cõis est, vt mox dicemus. Quoniam aũt affectũ hũc acuta febris sequitur, spiratio maxima, frequentissima, & celerrima erit: quæ vix tamen necessitati sufficere possit. Ideo surgere ægri tentant, quo melius thorax dilatetur. Quod si imbecillitas vna adsit, iã in propinquo mors est. Proximũ inflammationi erysipelas est, eiusq́ notæ ferè similes. Febris tamen vt acutior est, atq; incendium maius, ita grauitas atq; tensio & angustia minor quàm in inflãmatione, ex qua aliquãdo fit abscessus, & ex abscessu suppuratio, purisq́ effusio in mediũ thoracis spatiũ. Abscessus igitur si adhuc coniũctã habeat inflammationẽ, spirationẽ efficit magnã, celerẽ, ac frequẽtẽ, atq; adeo efflationẽ: & vias angustas reddit, proinde paucũ spiritũ attrahit, sed thoracẽ plurimum attollit. Ex quo constat spirationis magnitudinem dici, cum copiosus aer attrahitur, & thorax dilatatur plurimũ. Si uerò nulla inflãmatio cũ abscessu adsit, neq; efflatio erit, neq; feruidus spiritus ꝑ nares emittetur. Tuberculi crudi accidentia his ferè proxima sunt: sed eo tamẽ inter se distinguũtur, quòd crudũ tuberculũ nulla aut inflammatio, aut erysipelas præcessit. Porrò aũt erũpente abscessu, puris multitudo in asperas pulmonis arterias diffunditur, quo opplentur, sequũturq́ symptomata ferè omnia, quæ ex collecti in thorace puris copia nasci, ante declarauimus: atq; magnum ulcus in pulmone relinquitur, quod purulentam materiã sputo assiduè suggerit. Aliter quoq; exulcerantur ac erodẽtur pulmones, nimirum acriũ, vitiosorũq́ humorũ consortio, siue hi è cerebro & vicinis eius partib. descenderint, siue in ipsis geniti fuerint: facilè .n. ob nimiũ humorẽ, substantiæq́ mollitiam, cõmemoratas accipiunt iniurias, promteq́

pteq;putrescere possunt. Quę cùm accidunt, nō solum pulmonis caro, sed & uasa ipsa erodunt, ac putrescunt. Itaque reiecta cum tussi uasis & carnis pars, uenā & carnē cōputruisse testatur. Arteria uero codē modo educta, magnū ulcus, membranosumq; uinculū ipsam cū aliis cōiungens resolutū esse in pulmone significat: ut author est Galenus. Hoc erosionis genus pręcesserunt acris è capite, & uicinis partibus defluxio, exigua sputa, eaq; biliosa, quibus febricula superuenit. Hęc enim defluxio assiduitate pulmonū substātiā paulatim erodit ac exulcerat, ex ulcere febris nascit̄, scilicet aucta fluxione putrescente. Deinde pus excernitur cum sanguinis momento, quod erosę iā uenę argumentum est. Temporis autē progressu increscente malo, ualidiora fiunt accidentia: itaq; febris intenditur; maior sputi & sanguinis copia reiicitur: cum quibus & pulmonis ramēta, & uenarum ac tunicarū partes, atque tandem asperę pulmonis arterię cartilagines, quas gręci brōchia uocant. Cęterum sanguis cū tussi reiectus, grumosus non est, sed spumosus. Cùm primū enim è uena fluxit, antequam frigore cogatur, ab irritatis eo pulmonibus foràs propellitur spumosus, qualis locus est, unde educitur. Cęterùm nullo dolore, aut saltem hebete ac exiguo, inter reiiciendum ęger affligitur. Solum enim per externam membranā sensum habet, quem à prodeunte è cerebro neruo accipit: intus autem unde excrementa reiiciuntur, sensus expers est, proinde et doloris. Quosdā autē pus in duram ac grandini similem substantiam coactum reiecisse Galenus testatur. Visceris enim calor, temporis spatio in hāc duritiam pulmonis pituitam cogit. Manat quoque ex pulmone sanguis, cùm uenę aut rumpuntur, aut aperiuntur. Rumpuntur autē, ut antè declaratum est, uel

humorũ multitudine, siue per se, siue cum crudo spiritu ip-
sas distẽdente, uel motu corpis uehemẽtiore, uel exclama-
tione intẽtioneq; uocis. Nã uenę durę, rigidæ, flectiq; cõ-
tumaces, rũpuntur potius quã distẽdantur. Venę ruptio-
nẽ, ostendit subita largaq; sanguinis profusio, & alia quę
thoracis uenę ruptionẽ seq paulò antè docuimus. Sed lar-
gior ex pulmone quã thorace sanguinis copia reỹci solet.
Dilatãtur ora uenarũ, quẽadmodùm ante declaratũ est,
rebus calidis: sed parcior sanguis quã ex ruptione effundi-
tur. Obstruũtur, tum asperę tum leues pulmonis arterię,
magna itẽ uocis arteria, & guttur. Asperæ quidem, deflu-
xione e capite & uicinis eius partibus dictas arterias im-
plente, puris multitudine, ut antè dictum est: crassis, uisco-
sisq; humoribus, unde anhelatio fit, quam ἆσθμα Gręci
uocant: tuberculo quoque, quod ijdẽ φῦμα appellant: ab-
scessu et inflãmatione: de quibus antè prodita quædã sunt.
Ab eisdẽ uerò causis, maximeq; tuberculo crudo, et cras-
sis glutinosisq; humoribus, leues aliquãdo arteriæ opplen-
tur, sed alia symptomata inuehũt. Primũ quidẽ sine ulla
spirandi difficultate magnam pulsus inęqualitatem. Siqui-
dem eiusmodi arteriæ magnũ cum corde cõsensum habẽt:
itaq; pulsũ immutare possunt, deinde uerò temporis tra-
ctu increscente malo, non solùm pulsus inæqualitas auge-
tur, sed & spiratio mutatur, fitq; spiritus in dies magis
magisq; difficilis, ꝓ affectus incremẽti magnitudine. Vbi
uerò plurimùm malum auctum est, maxima fit spiritus
difficultas, et pulsus inæqualitas, cũ uiriũ resolutione, qua-
lis in cordis affectibus uisitur, quæ hominem perimit. Cæ-
terum asperarum arteriarũ obstructio, uocis angustiã pa-
rit. Quicquid enim ipsis impactum est, aut in ipsas illa-
psum spirationis libertatem adimit. Angustiam uerò quę

defluxione

defluxione fit, protinus sequitur magna spirandi difficultas, sine calidi spiritus efflatione, uehemētiq; spiritus emissione. Quam verò multi crassi lentiq; humores angustiā attulerunt, stertor ac strepitus comitatur. At in ea quę ex crudo tuberculo nascitur, spiritus difficultas hominē adhuc per sanitatem agentem inuadit: quę paulatim augescit cū magna thoracis dilatatione, & modici aeris inspiratione, siue stertore, spiritu, & uehementi expiratione. Eadem ratione aliorum spiritus instrumentorum angustia fit, eademq; ex ea symptomata nascuntur. Si iusmodi autem instrumenta intemperie quoque laborare solēt, vel sola, vel cum obstructione. Calidam quidē sine humore sequitur frequens, celeris, uehemens, & magna respiratio, & calidi feruidiq; spiritus efflatio, si quidem uires ualent. Sin imbecillæ sunt, calidus spiritus per nares emittitur, non autem efflatio fit, nec magna nec uehemēs spiratio, utcunque ualidę uires sint. Per calidam intemperiem aer, cibus, potus, frigida expetuntur: per frigidā verò calida. Cęterùm frigus spirationem efficit raram ac paruā, ęgrumq; thoracis ac pulmonis destillationibus obnoxiū reddit. Porrò autem & asperam uocis arteriam ulcerari contingit: atque hunc affectum ostēdit purulenti sputi reiectio, sed minoris quàm ex pulmone et thorace, interdū cum ligulæ portione. Dolor etiam inter reijciendum, locum affectum exercet. Superest ut de vocis uitijs disseramus; nam & hęc spiritalium instrumentorum affectus ostendunt. Quod ut clariùs intelligatur, scire licet hęc ordine se consequi, expirationem primùm eam quæ sine strepitu, deinde quæ cum strepitu & sono fit, posteà uocē, postremò sermonem, ita ut prioribus uitiatis, posteriora necessariò lędātur: nō cōtrà posteriorioribus offensis, prio

ra necessariò uitientur. Itaque expiratione lęsa, reliqua quę sequuntur, offenduntur: nō autem sermone uitiato reliqua priora offendi necesse est. Horum omnium instrumēta sunt, septū trāsuersum, musculi thoracis, guttur, eiusq; musculi, & lingua. Simplicis enim ac naturalis spirationis septum trāsuersum instrumentum est: maiorrs autē, ac etiam afflationis, siue cum strepitu & sono, siue citra hunc fiat, omnes thoracis musculi vnà cum septo transuerso. Vocis autem, guttur, eius musculi, & prodeuntes in ipsos è cerebro nerui. Sermonis verò pręcipuum instrumentum lingua est, cui dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, et linguę uinculum famulātur. Lęso igitur septo transuerso, spiritatio naturalis læditur: musculis uerò, efflatio & uox. Cæterùm neruis in ipsos à cerebro descendentibus affectis, non respiratio modò, sed et efflatio (quæ uehemens, ut diximus, est expiratio) & uox lędetur. Reddi enim ea non potest, nisi spiritus uehementer impellatur: quod costarum musculi efficiūt, quibus mouendi uim inserunt antè dicti nerui: qui si uel secentur, uel laqueo comprehendantur, uel cōtundātur, uocem uitiāt. Idem malum accidit lęsis gutturis musculis. Cùm igitur uocis materia expiratio sit, hanc autem septi trāsuersi, & thoracis motus suggerat: is si imperfectus uitiatusq; sit, uox naturalis esse nō poterit: quemadmodùm nec si absolutus perfectusq; sit, propria uerò eius instrumenta, quæ modò pecensuimus, lęsa sint. Itaque lęsis tum spirationis, tum uocis instrumentis, uox lęditur. Illis quidem, ut antè declaratū est: his uerò cùm gutturis musculi ęgrè mouentur, aut palpitant, aut tremunt, aut quatiēdo cōuellēdoq; mouentur, aut refrigerati sunt, aut rigēt, aut humore scatent, aut sicci duriq; sunt, ac flecti non possunt. Cęterùm

cùm

cùm inflammati sunt, (nvm tum sine magno dolore moueri non possunt) vitiosa quoque uox redditur, si guttur uitiatũ sit, aut ligula, quæ propria sunt vocis instrumenta. Cùm autem hæc moderatè guttur aperit, aut claudit, uocem vocisq; naturales differentias efficit. Aperta enim grauem uel magnam, commissa vero gutturi paruam aut acutam uocem reddit: magnam, & acutã, si vehemẽter: paruam aut grauem, si inualidè spiritus impulsus sit. Ex his igitur vitiatæ vocis differentiæ sumi possunt. Ab humiditate enim membranę, gutturis raucitas: à siccitate asperitateq;, aspera & clangori similis uox nascitur. A frigore & rigore uel tensione, cùm musculi guttur mouere ægrè possint, uox talis promanat, qualem aut angusta instrumenti, aut amplitudo redderet: hoc est, acuta, si uia angusta est: grauis, si ampla: stridula uerò, si musculi tremunt aut palpitãt. Atque hæc quidem de thoracis eiusq; partium affectarum notis.

Eadem ratione aliarum omnium partium affectus, ex tumore, dolore, functionum offensione, & excrementorum differentia cognoscuntur. Tumores quidem præter naturam sunt, inflammationes, scirrhi, & œdemata. Dolor verò, in quacunq̃, corporis parte firmatus sit, aut solutionis continuitatem, aut vehementem subitamq; immutationem ostendit. Continuitas autem sectione, erosione, contusione, & tensione soluitur Immutatur verò substantia à calore, frigore, siccitate, & humiditate. Trifariàm autem functio lęditur. Aut enim debiliter, aut uitiose, aut omnino non editur. Quæ verò reijciuntur, alia affectorum locorum particulę sunt, alia excrementa. At quæ

in ipsis naturaliter, & continentur, de se vnum-quodque præbet indicium. De omnibus his in opere de locis affectis fusiùs disputatum est, quod nemo antè nos, aut in artem redegit, aut absoluit: quemadmodùm nec aliud vllum, quod veteres quidem inceperint, ad finem perductum est. Aegrotantium igitur corporum, illo opere: ex hac verò methodo, eorum qui in morbum labuntur, & qui sanitati restituendi sunt, notæ petendæ sunt.

Quoniam locus hic omnium corporis partiū affectibus est cōmunis, mihi videtur non absurdum fore, omnia quibus affectæ sedes internæ earumq; affectus deprehēdi poßint, hoc loco notas docere. Scire igitur licet, quòd queādmodùm vnamquāque naturam, hoc est tēperamētum & constitutionem corporis, sua sanitas comitatur, sanitatē verò actiones & diatheses, hoc est, affectiones & qualitates, quæ pro sui temperamēti, ab eoq; profectæ sanitatis ratione in corpore visuntur, & quæ reijciuntur excrementa: ita intemperaturas & malas constitutiones morbi sequuntur: morbos uerò actionū noxæ, qualitates, & quæ præter naturam excernuntur. Itaque morborū signa deprehendūtur ab actionum offensionibus, tumoribus præter naturam, doloribus, qualitatibus, & his quę a corpore reijciuntur: nam hęc omnia affectum comitantur. Functionum igitur offensiones effatu dignæ morbos sequuntur. Offensum enim id esse dicimus, cùm in eo manifestè aliquid deest, quod ex naturę instituto esse debuit. Nulla enim pars est quæ facultate aliqua prædita nō sit. Cùm igitur uariæ sint corporis partes, earumq; diuersæ facultates, necessariò diuersæ erunt actiones: probę quidem, cùm

dem, cùm integræ inculpatęq; ipsę partes sunt: læsę uerò atque improbæ cum morbo aliquo tenentur. Cùm igitur partium facultas abolita est, nullam prorsus edit actionē Cùm verò hęc imbecilla est, imperfectam. At cum præter imbecillitatem partes vitium aliquod fecerunt, vitiusam edunt actionem. Vt variæ igitur sunt corporis partes, ita varię sunt facultates: proindeq; & actiones: quas omnes in tria genera redegit Galenus, vt antè declaratū est, & idem author in libris de differentijs & causis morborum fusißimè docuit. Si igitur partis alicuius actio læsa sit, affectus aut ipsius partis primarius est, aut per cō sensum fit. Itaque tumores sua substantia seipsos produnt, locum uerò affectum suo situ et figura. Insunt autem alia alijs accidētia, quibus inter se tumores distinguuntur. Siquidem inflāmationis propria sunt, tensio & renixus: doloris vehementia, si locus magno sensu præditus sit: & cū pulsatione, si arteriosus. Quod si tumor uisum effugiat, tactu uerò in externa aliqua parte sentiatur, conijcere licet subiectam huic partem internam affectam esse. Si, uerbi gracia, tumor in hypochondrio dextro tangenti apparet: certùm est hunc in iecore aut ventris musculi esse. In iecore quidem, si collectus: in musculis uerò si sparsus & oblongus sit. Erysipelas similiter febris comitatur uehementior, & feruentior. Verùm tensio & renixus minor sunt, dolor blandior, & sine pulsu: biliosus enim humor quantitate minor, substantia tenuior, & qualitate feruentior acriorq́; est. Igitur erysipelas non in tantum tumorem attollitur, nec in vnū colligitur sed diffunditur. Propterca caloris vehemētia febrem maiorē accendit, carbo autem grauissimam & feruentissimā, doloremq; grauissimum efficit, nō sine vitę periculo. Vt autem in tumorem

minorē quàm inflāmatio attollitur, ita minùs quàm erysipelas in latum diffunditur. Scirrhi & alij quoque tumores duri, qualia sunt carcinomta & glādulę, duritia maximè & figura distinguūtur: sine enim dolore omnia sūt, nisi carcinoma, cùm ulceratum est. Nam tum dolorē sentit, effunditq; virus fętidissimū, si quam uiam nactū sit. Scirrhi igitur durissimt sunt, cum partis quam obsident figura. Carcinoma autē velut cācer animal à quo nomen accepit, quoque versus brachia exporrigit: glādulę uerò molles sunt. Oedema tumor vastus, laxus, mollis, doloris expers: sub hoc intelligi potest tumor aquosus, qualis ramex est. Ne quid autem huic disputationi desit, paucis repetam quę de doloribus priùs declarata sunt. Eius igitur differentiæ sumuntur à causis quę ipsum efficiunt, & sedis affectæ natura. Proximæ doloris causæ sunt intemperies, & soluta vnitas. Intemperies, vel sola, vel cū humoribrus ac flatibus. Intemperies sola, calida, frigida, humida, & sicca. Cū humoribus verò & flatibus, vel citra alienā qualitatem, vel cùm calore aut frigore. Intemperies igitur calida sola, vehementissimum omniū dolorem efficit, frigida secundum locum obtinet. Illa cum caloris, hæc cum frigoris notis est, sine alterius doloris sensu, hoc est, sine distensione, grauitate, erosione, pulsatione, aut pūctione. Siccitas dolorem parit, humiditas nullū. Cum humoribus ac flatibus citra alienā qualitatem, fit dolor cū tensionis & grauitatis sensu: vt mox dicemus. Vnitatem soluunt sectio, erosio, contusio, & tensio. Sectio autem & contusio sensibus deprehenduntur: ideò aliæ doloris notę ab his quærenda non sunt. Erosio verò ab humorum ęcrimonia, tensio a flatu aut humorum abundātia fit, ex qua grauitatis sensus nascitur. Ab affectæ quoque partis na-

tura, doloris differentiæ petuntur: siquidem arteriosa pulsatilem efficit, membranosa pungentem. Ex his igitur nõ solum affecta pars, sed & eius affectus deprehenditur. Pungens igitur dolor atq; exporrectus, membranam affectam: qui si cum caloris sensu fit, inflammatã esse significat: mordax autem partem sensu præditam ab acri humore affici testatur. Tensio & grauitas partem sensus expertem, aut hebetem sensum habentem, à flatu distẽdi, & humorum copia grauari ostẽdit. Eadem est reliquorũ ratio. Qualitates quæ corporis affectus sequuntur, quia sensibus obiectæ sunt, sensiles dicuntur. Aliæ enim ad uisum, aliç ad olfactum, aliç ad gustum, aliç ad tactũ, & aliç ad auditum referuntur. Ad uisum quidẽ, colores tum corporis vniuersi, tum singularum eius partium. In iecoris em̃ & cordis & lienis affectibus, color toto corpore flauus pallidus & ater cõspicitur, pro affectæ partis ratione. In lingua nigror per febres & internos corporis morbos calidos. Ad olfactũ uerò fetor ac alienus odot: hunc odorẽ reddit oris & narium spiritus, aliæ, corporis uniuersi halitus, & sudore. Ad gustum verò sapor alienus, vt salsus, amarus, acids: quem ex sudoribus in os illabentibus, saliua, sangu ineper os reiecto, sputis & vomtibus percipimus. Ad tactũ autem primç qualitates, & quç ex his nascuntur duritia, molitia, asperitas & leuitas, tensio item & laxtas, quç tam in cute quã in aliĳ corporis partibus sentiũtur, vt in lingua asperitas. Ad auditum uerò uox. ut clangor, raucitas, & alia uocis genera, quç instumentorum uocaliu, m uitia ostendũt, quẽadmodum acutus, tenuis, exiguus, grauis, stridulus sonus, bombus et murumr intestinorum. Aurium quoque tinnitus & sibilus, eãdem obtinent rationem. Quæ autem è corpore prçter naturã

excernuntur, ea aut partiũ, è quibus reijciuntur, substantia sunt, aut excremẽta. Substantia pars reiecta, uel ipsa per se uel sua magnitudine non solùm affectam partem ostendit, & affectus uehementiã. Cartilago, uerbi gratia, cum tussi reiecta, ulceratum pulmonem esse testatur. quæ si magna sit, magnũ: si parua, exiguum ulcus eße significat. Pulmo enim, ut author est Galenus, ob humorẽ facile & putrescit & eroditur, magis aut minùs pro causæ magnitudine. Verisimile igitur est ex magna erosione & putredine magnũ, ex parua paruum fructum uel carnis uel uasis uel cartilaginis pulmonis reijci. Ad eundem modũ maior tunica per dysenteriã educta, crassorũ: minor uerò, gracilium intestinorũ ulcus ostendit. Proximã uim his habent ramenta, quæ per urinam reddita, uesicę: cum tußi, pulmonis: per uomitũ, gulę & uentris ulcera significant. Similiter & quę affectis locis adnascuntur, quales sunt fungi, qui fracto capitis oße apparentes, affectam cerebri mẽbranam esse testantur. Atque hęc quidẽ tota substantia pręter naturam sunt, quemadmodùm & sanguis qui per nares, asperam arteriã, gulam, sedem, & alium quencunque locum non à natura institutũ, aut per suum quidem locum, sed non suo tempore effluit. Pręter naturã quoque effluere dicuntur, si quantitate aut qualitate delinquunt, etiã si per idoneum locum & suo tempore reijciuntur. Quantitate autẽ delinquere dicunt, cùm immodice menstrua fluunt, aut ucnę hęmorrhoides, aut etiam nares sanguinem fundunt, ut in crisibus. Eiusdem generis sunt, quę in diarrhœa, in cruentis dysenterijs, cõmunibus excrementis, ut stercore & urinis, queq; uomendo & spuendo reijciuntur? Qualitate uerò delinquere dicuntur, quę quauis uia excernuntur, siue sua siue aliena,

alienam obtinent qualitatem: vt ructus nidorosi, saliua amara, sputum cruentũ, sordes, sudor grauiter olens. Pus quoque fętidum ac male coloratum, vrina nigra, aut alterius præter naturam coloris & odoris, menses decolores, alui sedimenta liquida & fętida. Et in summa, quæcunque excernuntur cum aliena qualitate, hoc est, alieno colore, odore, sapore, sono ac strepitu, calore, frigor, humiditate & siccitate.

Futuræ igitur ægrotationis signa mediam inter salubria & morbosa formam obtinent. Nam sanis omnia secundum naturam insunt: præter naturam verò ægrotis, quatenus ægrotant. In horrm vero medio constituta sunt, quæ futuros morbos prænunciant: quorum alia secundum naturam sunt, sed qualitatibus, quantitatibus, vel temporibus permutata. Quædam verò præter naturam, sed quàm quæ in morbis sunt, obscuriora. Quocircà affectiones ipsæ corporum quæ in morbos lapsura esse submonstraui, atque indicantia ipsas signa, in neutrorum genero posita sunt. Primario enim hæc sanitatem ostendunt, secundo verò loco morbos. Eadem cum diuersis comparata, tum neutra, tum morsiosa existunt. Nam quatenus affectionem præsentem ostendunt, neutra: quatenus uerò futuram prænunciant, morbosa sunt. Eadem ratione & quæ per morbos salubria signa visuntur, quatenus futuram sanitatem prædicunt, salubria dicuntur: quatenus verò præsentem morbum monstrant, morbosa. Palàm quoque est, quòd quæ vtrumque indicant, secundum ali

quod

quod vocis neutrius significatum, dici neutra poterunt. Mirum autem videri non debet, eadem signa cum diuersis comparata, triplicem rationem habere, nimirùm salubrium, morbosorum, & neutrorum. Iuxta aliud verò significatum, quæ ex morbo conualescentibus insunt signa, neutra dicimus: in quo significatu signa quæ in senectute adsūnt, accipienda esse arbitrior. Hæc quidem omnia pluribus tum notionibus tum rationibus subiecta sunt. Quæ igitur in absoluta sanitate, atque inculpata sunt signa, sub solam salubrium notitiam veniunt. Et quæ in ægrotis sunt, nec futuram sanitatem prænunciant, soli quoque morbosorum notioni subijciuntur. De his autem deinceps dicetur.

Futuri morbi notæ, mediam inter salubres & morbosas formam obtinent: vt quæ in earum medio sint positę: interdum quidē ad præcedentem sanitatem magis declinantes, proindeq; ex salubrium genere eße censentur, Sed quia quantitate, qualitate ac tempore immutātur, in eas quæ præter naturam sunt, transeunt. Secundum enim naturā edimus, bibimus, corporisq; excrementa reijcimus: sed si solito cibum potumq; liberaliorem aut parciorem, eumq; vel frigidiorem vel calidiorem expetamus, idq; citiùs aut tardiùs, frequentiùs aut rariùs, excernamusq; aut plus aut minùs, aut nō quale solemus, aut frequentiùs aut rariùs, in morbosorum genere existunt. Interdum verò eiusmodi notæ ad morbum propiùs accedunt, atque ipsæ morbosæ sunt, sed minores obscurioresq; quàm quæ in morbis cernuntur Interdū vero in vtriusque excessus medio omninò cōsistunt. Atque vt à primi generis notis,

quas

quas ex salubrium genere esse diximus, magis recedunt, ita ad secundi signa, quæ præter naturam esse iam ostensum est, magis accedunt. Eiusmodi autem omnia in neutrorum genere posita sunt, iuxta primum eorum significatum. Neutrius enim affectionis participes sunt, sed in medio, vt dixi, constitutæ. Primario igitur sanitatem, secundo verò loco morbos significant. Eadem quoque cum diuersis comparata, tum neutra, tum morbosa sunt. Neutra quidem, quatenus presentem affectionem ostenduot: morbosa verò, quatenus futuram præsagiunt. Ad eundem modum si notę quę in morbis visuntur, cum pręsenti statu conferantur, morbosę: si cum futura sanitate, salubres dicuntur. Atque hę quoque neutrę sunt iuxta tertiam neutrius significationem. Sputum, verbi gratia, quod in pleuritide excernitur, si quidem concoctum appareat, primo quidem pręsentem affectum, significat, secundo autem loco futuram sanitatem. Similiter autem signa quędam sunt, quę pręsentem morbum & pręteritum ostendant: atque hęc neutra sunt iuxta eandem vocis neutrius significationem, quales ferè sunt, febrium diarium notæ, vt palpebrarum tumor & grauitas, facieiq; pallor ac decoloratio: quę non solùm diariam febrem esse, quę hominem affligit, sed & hanc vigilias pręcesisse, significant. Cęterum neutra esse dicuntur secundum tertiam significationem, quę utrũque affectum, hoc est, morbum & sanitatem significant: vt coctio quę in febribus apparet: quatenus futuram sanitatem ostendit, salubre signum est: quatenus uerò pręsentem affectũ indicat, merbosæ nota dicitur. Ex his constat idem signum ad diuersa relatum, salubris, morbosi, & neutrius rationem habere ut urina quę in febribus concoctionis principium habet

pre-

præsentem statum neutrum esse significat, futurum salubrem, & præteritum morbosum. Validę enim virtutis coctio nota est, & quę vincendo morbo superior futura sit: proinde futuram sanitatem ostendit, pręsentem verò statum inter salubrem & morbosum, medium: ideò signum est neutrum primę significationis. Antecessisse verò febrem vehementiorem significat, & quę hanc consequuntur accidentia: quocircà morbosum est. Quatenus igitur hęc tria significat, neutrum est tertiæ significationis. Ad eundem modum sputum in febris & lateris doloris remissione, salubre, morbosum, & neutrum signum est. Salubre quidem, quatenus futuram sanitatem: morbosum, quatenus pleuritidem præcessisse: & neutrum, quatenus affectum inter pleuritidem & integram valetudinem medium significat. Porrò autem conualescentium notæ naturæ sunt, sed iuxta aliud significatum, nempe primum: neutrius enim significationis sunt participes. Nam si cum præsenti affectione conferantur, morbosæ: si uerò cum futura, salubres dicuntur. Quemadmodùm autem signa in morbos habẽtium, media, ut ante diximus, saluberrimi & morbosissimi, alia quidem ad antecedentem sanitatem, alia ad futurum morbum propiùs accedunt: ita conualescentium notæ aliæ futuræ sanitati, aliæ pręcedenti morbo propiores sunt. Sed futuræ ęgritudinis signa quędam omninò media saluberrimi & morbosissimi inueniuntur: conualescẽtium nõ item. Nã conualescentes omninò à morbo uindicati sunt, sed nondum pristinę ualetudini integrè restituti: proinde eorum signa ex genere salubrium sunt, eò quidem magis, quò propiùs ad sanitatẽ futuram accedunt: sed, quemadmodùm de transeuntibus in morbum diximus, ea qualitate, quãtitatte &

tem-

tempore immutantur, fiuntq; ex eorum genere, quę sunt præter naturam. In eadem significatione sanitatis notæ neutræ sunt, ex salubrium quidem genere, sed qualitate, quantitate, aut tempore immutantur, scilicet morbosorũ naturas iam nactæ. Eiusmodi igitur signa plurib. notionib. subiecta sunt. Nam quædam integram inculpatamq; sanitatem ostendunt. Itaque horum alia uni tãtũ, alia uerò pluribus notionibus sunt subiecta. Quæ uni tãtùm, nec futurum quicquam presagiunt, aut præteritorũ memorię subijciunt: ea si sanitatem, salubria: si morbum, morbosa dicũtur. Si uerò utrumque affectum ostendunt, pluribus notionibus subijciuntur: qualia maximè sunt neutra tertiæ significationis.

Ac primum de his, quæ futuram prædicunt ægritudinem: quorum cùm duplex sit differentia, prius ea quæ quantitate, qualitate, et tempore, non autem propria specie à naturali statu immutata sunt, tractemus: cuiusmodi est cibi appetentia uel maior uel minor, uel quæ suo tempore non accidit, uel insoliti cibi, aut eius excrementorum uel plurium, uel pauciorum, uel liquidiorum, uel duriorum excretio. Simili modo humidiorum recrementorum defectus ac exuperantia præter naturam, aut eorum coloris aut substantiæ, aut temporis excretioni à natura destinati mutatio.

Futurę ęgritudinis signa duplicia esse modò ostensum est: alia quidem toto genere preter naturam, alia uerò secundum naturam, sed quę quantitate, qualitate, & tempore immutantur: cuiusmodi est cibi & potus appetentia solitò maior uel minor, & quę suo tempore non fit sed ci-

tiùs

tiùs aut tardiùs, aut insolitorum ciborum, & id genus reliqua: quæ nunc suo ordine docebunt. Appetentia igitur cibi solitò maior, præsentem affectum neutrum esse significat: futurum uerò morbosum prænũciat. Fit autem hęc uel immodica corporis inanitione, uel stomachi frigore. Inanitio uerò, ui caloris natiui corporis substãtiam digerentis ac dissipantis, aut retentricis facultatis impotentia, & expultricis robore, cutis nimia raritate, & substantiæ quæ per halitum digeritur, tenuitate, pręterea & immodica alui deiectione. Refrigeratur autem stomachus aut ab humoribus acidis ac frigidis, aut sola frigida qualitate. Vtrumque enim stomachũ rodit, affectionemq; suctioni similem efficit, proinde famem excitat. Quoniam autem eiusmodi appetentię duplex causa est, à qua nam ipsa proficiscatur, disquirere, ut antè sępe iam diximus, tum ex pręcedentibus tum pręteritis rebus oportet. Si igitur frigus in stomacho sentiat, aut acidum ructet, immodiceq; frigidis cibis ac potu anteà usus sit, aut rebus alijs refrigerandi ui pręditis, ciboq; uentrem immodicè repleat, appetentiam à frigore potiùs quàm inanitione proficisci conijcere licet. Sin solito tempore citiùs appetat ac frequentiùs, minimeq; corpus, alatur, immò potiùs euacuetur, nec adsit aut pręcesserit alui pro fluuium, aut alia immodica uacuatio uel mensium, uel mariscarum: certum est hanc cibi appetentiam ea inanitione fieri, qua in ambientem aerem corporis substantia per halitum digeritur, maximeq; si causę precesserint, quę cutem subiectam eiusq; spiracula dilatarint, quales calidę balneę sunt, & ambientis aeris calor. Pręterea & si sanguis dilutus sit. quod ex pręcedente uictus ratione deprehendi potest, & ex ipso sanguine, si forte fluxerit, Appetentia uerò deijcitur.

citur, si suctionis sensus perijt, aut suctio nõ fit. Perit quidem intemperie calida uel sola, uel cum calidis biliosisq; humoribus, uel cũ sensus obscurus hebesq; est. Calor enim humorem fundit, proindeq; stomachi substantiã replet: cęterũ robur suctionis dissoluit ac dissipat. Suctio nõ fit, aut quia corpus plenũ est, aut quia nõ dissipatur in ambientem aerem. Plenum enim corpus à uicinis partibus nõ attrahit, nec rursus hæ ab alijs: atque ita à uentriculo nihil attrahitur: nec si quid attrahitur, aut à uẽtre trãsmittit, plenum corpus admittit. Nõ inanitur corpus, aut quia caloris imbecillitas non digerit ac dissipat corporis substantiã, aut cutis meatus clausi sunt: quare substantiã etiam à calore tenuatã, in uaporemq; resolutam, in ambiẽtem aerem digeri non sinunt. aut crassior ac uiscosior humor est, resoluiq; contumax, aut expultrix robusta nõ est, nec partium inanitarum attractix ualida. Rursus his ex tam numerosis causis quænam affectum attulerit, antè declarata methodo disquirendum est. Stomachi sensus hebes fit immodico frigore stomachum consopiente. Insoliti cibi appetentia fit intemperie uel sola, uel cum humoribus tunicis stomachi infarctis, pro quorum uarietate uaria appetuntur. Calida enim frigidos, sicca humidos, frigida calidos, & humida siccos cibos appetit. Immoderata sitis fit natiuæ humidatis uel feruore, uel penuria, uel utroque, uel salsis biliosisq; humoribus calefacientibus ac resiccantibus uentriculi substantiam. Sitim uerò tollit frigus, & humor immodicus, & maximè cum stomachus affectũ suum non sentit. Insolitæ uerò qualitatis potionem appetit, non aliter quàm cibum. Alui sedimenta, quæ celeriùs aut tardiùs, frequentius aut rarius, quæq; liquidiora aut duriora deijciũtur, plura item aut pauciora quàm pro as

ſumpti cibi ratione, futuram ęgritudinem prędnunciare ſolent. Celerius aũt reijciuntur interdum quidem vel cibi aſſumpti multitudine degrauante, vel acrimonia pũgẽte facultatemq́; irritante, vel cibi humidioris vſu, vel facultate uenarum primarum, per imbecillitatẽ cibũ ad iecur non trahente. Interdum verò muſculorum ſedis, per quam ſcilicet effluunt excrementa, imbecillitate. Multitudinẽ intelligo, uel ſimpliciter, cum aſſumptus cibus immodicus eſt, vel cum retentrice vi comparatã, vel certè utroque modo. Nam tam multus iuterdum aſſumitur, vt vires alioqui robuſtę ferre non poſſint, ſ. multitudine degrauante: interdum mediocris ſumitur, ſed hunc virium imbecillitas diu continere non poteſt: interdum & iuſto vberior ſumitur, & vires infirmę ſunt. Acrimonia verò, aut in aſſumptis cibis eſt, aut aliunde in ventrem adſcita, aut in ventre gignitur. Cibi.n.nonnulli ſunt ſuapte natura acres ac medicamentoſi, quale eſt braſſicę decoctum. Permulti autem dulces, ſed ſi aliunde vim medicamentoſam recipiunt, uentrem deijciunt. In ventrẽ deriuantur biliosa quædam interdum è iecore, interdum ex alia corporis parte, quę ventrem proritant. Nonnunquã verò corrũpuntur in ventre cibi, aut quia ſuaptè natura obnoxij corrupti ſint, aut quia malè affectus uẽter ſit. Ob eius enim noxam cibi aut aceſcunt, aut nidoroſi fiunt, aut aliud uitium cõtrahunt. Materia quoque in inteſtinis acris gignitur, ut in malignis dyſenterijs. Atque hæc citam frequentemq; deiectionem efficiunt. Sedis uerò muſculorum qua excremẽta effluunt, imbecillitas penè aſſidue aluum reddere cogit. Porrò autem cibus humidus, ſi quis plurimùm utatur, fuſam aluum redit, non quod degrauet multitudine, uel acrimonia facultatẽ proritet, ſed

ſuapte

ſuapte natura deſcendat. Idem efficit iecoris facultatis imbecillitas, quæ in corporis habitum attrahere cibũ nõ poteſt: quod cùm accidit, per inteſtina cibus demittitur, fitq́; deiectio frequens & liquida: quemadmodùm cùm in ventrem & inteſtina è corpore humores defluunt. Contrà verò accidit cùm expultrix imbecilla eſt, & ſenſus obtuſus. Imbecillitas enim propellere non poteſt, & ſenſus hebetudo non facilè excrementorum moleſtiam ſentit. Quinetiam alimenta pauciora, craſſiora ac duriora, & acerbiora, minùs excrementoſa, tardam deiectionem efficiunt. Pauca quidem & parum excrementoſa, quòd pauca gignant excrementa, quæ facultatem non degrauent. Dura, acerba, & craſſa, quòd ad motum pigra ſint, nec facilè corrumpantur. Deiectionẽ quoque tardam efficit muſculorum ventris & thoraci imbecillitas. quæ uehementer inteſtina premere non poteſt. Nec minùs deiectionem remoratur magna in corpus cibi diſtributio, quam efficit attractricis robur, ciborumq́; paucitas, et qualitas adſtringens, craſſa, acerba, & dura. Ex his conſtat non ſemper alui excrementa etiam quantitate, qualitate, & tẽpore à naturali ſtatu immutata, futuram ęgritudinem prænũciare: quãdo, ut declaratum eſt, citiùs aut tradiùs ſolitò deijci poſſũt, eaq́; liquidiora vel duriora, plura aut pauciora pro aſſumpti cibi ratione. Verùm cùm nulla eſt euidens cauſa, cur antè dictus cibus, aut medicamẽta, aut aliud id genus, ſolitam deiectionem immutauerit, futurus morb. ex alui excrementis prænunciari poterit. Conſtat igitur, ſi pauciora ſolitò alui excremẽta ſint ac duriora, tardiuſque reddant, inteſtina imbecilla eſſe, aut ſenſu obtuſo: & attractionem in corpus maiorem: aut bilem quę inteſtina ſtimulet, pauciorem. Cùm autẽ eiuſmodi deiectionis alui

multæ causæ sint, rursus à quanam harum fiat, methodo antè declarata, disquirere oportet, nimirùm cõtemplãdo quæ præsentia sint, & quę præcesserint: quibus cognitis facilè ęgritudinis futurę speciem cõijciemus. Eademq; ratione ab alijs deiectionis alui differẽtijs notę disquiri possunt: quemadmodùm et quę ab vrinis sumũtur, qualitate, quãtitate, & tempore quo reddi solent, immutatis. Quod vt clariùs intelligatur, scire licet futurę ęgritudinis notas ab vrinarum colore, substantiæ quantitate, sedimẽto, & emittendi tempore mutato sumi. Colore quidem, si rubicũdior sit, caloris: si albior, frigoris exceßũ significat. A substantia verò, si quidem crassior sit, caloris vel penuriã, vel excessum: frigus enim materiam crassam extenuare, vel ab vrina separare, & ad matellæ fundũ trãsmittere non potest. Proprium enim eius est dissimilia cogere, non autem sequestrare: caloris vero sequestrare ac quod tenue est, in vapores resoluere, quodq; reliquum est, crassius efficere. Ex quo liquet vrinæ tenuitatem, caloris penuriam significare: prætereà & viarũ, per quas trãsit, obstructionẽ. A quantitate verò notę petuntur, si quidem copiosior reddatur, renum calor, qui seorsũ humorẽ è uenis potenter attrahit, significatur: humores enim caloris vi à renibus, si quidem calidi sunt, attrahuntur, & copiosè expurgantur. Qui si frigidi inualidiq; sint, hunc nõ attrahunt. Quare vel ad ventrem ac intestina demittit, vnde uentris profluuium qnod diarrhœa dicit, efficitur: vel ea in venis & toto corporis habitu relinquitur, vñ pallorem in tota cute parit, qualis in nostris virginibus, pręsertim quę in delicijs & ocio degunt, hodie cernitur. Et si affectus augeatur, nõ solùm decoloratur corpus, sed & aqua intercute laborat. Nonnunquàm verò per sudores

res

res eiusmodi aquæ emittuntur, scilicet natura has ad cutem propellente. Siue igitur in intestina & cutem transmittantur, siue in uenis & corporis habitu relinquantur, pauca omninò urina reddetur. Ex his etiam quæ in urinis subsident, notę futuram ęgritudinem significantes petuntur: nam ipsa aut multa aut pauca reijciuntur. Illa multitudinem, hęc paucitatem excrementorum in uenis cõtineri ostendunt. Multitudo uero febrem, aut rheumatismum, aut alium plenitudinis affectum pręnunciat: paucitas uerò frigus uel obstructionem iam pręsentem significat, & affectus qui ex his nasci solent, prędicit. Cęterùm à reddendę urinę tempore signa deprehenduntur: si quid celeriùs ac frequentiùs emissum, serosi humoris copiam uel acrimoniam, excretricem facultatem proritantem, aut sensus partis pręstantiã, uel utrumque significat. Sin tardiùs paucum esse in uenis humorẽ, uel hunc (ut diximus) per aliam uacuari uiam, aut partis imbecillitatẽ, uel sensus hebetudinem testatur.

Vigiliæ quoque ac somni prolixiores, aut suo tempore non aduenientes.

Ex his, quę antè declarata sunt, constat uigilias nimias ac intempestiuas à calore fieri, uel solo, uel cum humore calido ac bilioso: quemadmodum immodicos somnos, hoc est, prolixos & profundos, à frigore uel solo, uel cum frigido pituitosoq; humore. Itaque uigilię calidum, somni frigidum morbum futurum significant.

Similiter potus liberalioris aut parcioris, calidi aut frigidi insolita ucpiditas.

Potus liberalioris pręsertimq; frigidi appetentia, à calore fit, uel siccitate, uel utroque, ut antè declaratum est: quare stomachi, uel pulmonis, uel cordis, uel totius corporis habitus

ris habitus calidam & ſiccam intemperiem teſtatur, quę calidos morbos parere ſolet.

Quemadmodum Veneris immodicus vſus, aut intempeſtium deſiderium.

Nimia Venus ac intempeſtium eius deſiderium fit ob multitudinem genituræ, & acrimoniam. Nimia quidem ſeminis exuperantia ex ſanguinis copia fit: deſideriũ verò ab acrimonia ſeminis ſtimulãte, pruritumq́; excitãte, quę ab humore acri bilioſoq́; oritur. Itaque ſi quis freq̃uẽtiùs Venere vtitur, ſignum eſt eũ plenitudine laborare: ſi vero vehementiùs ſtimuletur, humorũ acrimonia. Quoniam rurſus humorum plenitudo, venarũ ruptionẽ, inflammationes, obſtructiones, febres, & alia id genus adferre ſolet: futurum eſt vt hi qui præter cõſuetudinẽ Venere vtuntur, in aliquem horum affectuũ labantur: quẽadmodùm qui nimio Veneris deſiderio ſtimulantur, in cacochymiæ morbos.

Sudores plures, aut pauciores quàm naturæ conueniat.

Locus hic nõ ſine dubitatione eſt. Paulò enim pòſt Galenus docet omnia quæ hic enumerantur in genere eſſe eorum, quæ ſunt ſecundum naturam: in quo & ſudores continentur: commentario verò in Hippocratis Aphoriſmũ decimumquintum libri primi, eoſdẽ in genere eorum quæ præter naturam ſunt, reponere videtur. Eius verba ſunt: In cõmentarijs autẽ noſtris de facultatibus naturalibus, monſtrauimus naturam eſſe quæ non ſolùm appetit, cõficit, & adglutinat ſum cuique particulæ alimentum, ſed & quæ eius excrementa digerit: & quò natiuus calor ualidior fuerit, eò magis perſpiratio ſenſum effugit. Quocirca prętεr naturam eſſe ſudores, Diocles tradidit, quòd re-

ctè omnibus,

ctè omnibus, quæ ad corpus attinent, administratis, subactoq́; à natura alimento, nunquã humorem per cutim effluere sensus deprehendet: nam quæ in balenis, vel vehementibus exercitationibus, vel ob æstiuum calorem exudant homines, uiolentarũ causarum sunt soboles. Et in primo de sanitate tuenda, idem author in eadem esse sentẽtia videtur: Reliquũ, inquit, excrementorũ genus in singulis animalis nascitur particulis, ex ipso vnde aluntur succo: aliud quidem velut semicoctæ quædam reliquię, quę assimilari parti nutriendæ nequiuerunt: aliud quod priùs transmitendi alimenti fuit vehiculũ, nũc functum officio, humidum tenueq; superest: quale nimirùm serosum illud iam dictũ, quod ex vasis, id est, venis & arterijs in vesicã defluit. Huic excremento nullus certus à natura præscriptus meatus est: expellitur tamen partim actum per ipsa mollia corpora, quę fluentis eius violentię cedunt, potissimùm cùm à spiritu maiore impetu irruente impellitur: partim etiã per exiguos omnes corporeæ molis meatus, quorũ non modò reliquum corpus vniuersum, sed etiã tota cutis plena est. Mox idem subiungit: Ergo tenuissimũ huius generis excrementũ facilè sanè eijcitur, partim in speciẽ halitus ab insito calore solutum, partim violẽto motu confertim erumpens. Appellãt verò quod ita excernitur, sudorẽ: alterũ verò, cui nullũ publicè nomẽ est, quod videlicet nec vulgò est cognitũ, vt q̃d conspectum præ tenuitate effugiat, ab his qui id ratione contemplati sunt, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοή, id est, transpiratio sensum latens, vocatur. His certè uerbis constat Galenum sentire sudores non nisi uiolento motu erumpere. Serosus, inquit' humor partium per ipsa mollia corpora, quę fluentis eius violentię cedunt, actus, potissimùm cùm à spiritu maiore

impetu irruente impellitur. Et paulò pòst scribit eundem humorem violento motu cōfertim erumpere, appellatq; quod ita excernitur, sudorem. Palàm itaque est sudores omnes esse violētos, proindeq; prẹter naturam. Hęc enim suos motus quatenus ex se est, liberos ordinatosq; habet, vt alibi docuimus, si quidem rectè instituta est. Ex præsenti tamen loco constat eundem authorem sudores in eorum genere, quæ secundum naturam sunt, collocasse. Vt autem dubitatio hęc dissoluatur, scire licet tēperaturam humanam duplicem esse: alteram absolutam, perfectāq; omnium excessuum mediam: quę, ut in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus, potiùs cogitationem quā re vera existit, nisi fortè tēporis momento duret. Hanc si intelligas in aere tēperatissimo amęnissimoq; degere, nihilq; offendi, neque cibo, neque potu, neque exercitatione, neque alijs, vt semel dicā, quæ in agendorum, assumendorū, & educēdorum, & foris incidentiū genere continentur, nō plus serosi humoris in vasis colligitur, quàm natiuus calor in uapores digerere possit: quare nullo modo nisi præter naturā sudabit. Quòd si in antè dictis quidpiā delinquat, hoc est, plus cibi, aut potus assumat quàm concoquere calor natiuus ac digerere possit, necessariò in uasis humor serosus colligetur, unde sudores erumpent, scilicet natura degrauata foras tenuē hunc humorem magno impetu expellente. Possunt & ex temperato corpore, uel nimis se exercēte, uel Soli exposito, prolici sudores, sed certè cū uiolentia, & prẹter naturę institutum: quemadmodùm Diocles dicebat. Altera est tēperatura, quæ ab hac absoluta declinat, aut una tantū qualitate, aut duabus, idq; uel magis uel minùs: ut ex antè dictis constare potest. Quæ autem magis recedunt, imper-

fectio-

fectiores edunt actiones, præsertim naturales: quanquam calida & humida probè concoquit, sed multa excremēta parit. Cùm igitur uarij sint excessus, varia procreantur excrementa. Calida & sicca temperatura, uerbi gratia, multam bilem, frigida & humida pituitæ copiām in corpore generat, præsertim in similibus regionibus, temporibus, ętatibus, & uictus ratione: pituitosa, verbi gratia, natura, in hyeme & regione frigida multam pituitam serosumq; humorem in venis congerit, quæ cū per caloris imbecillitatem tota in vapores digeri non possit, in sudores erumpit: cùm videlicet natura violētiore motu hanc foràs propellit, Cum igitur frigida & humida natura necessariò tenuem humorem pariat, secūdum naturam hæc sudat: temperata verò contra naturam omninò, ut in qua natiuus calor, si rectè omnia circa corpus administrata sunt, reliquias humoris serosi in vasis contenti in halitū digerit. Cùm ergo nulli aut admodum pauci adeò temperati ac probè constituti sint, qui non ab illa summa absolutaq; tēperie declinent, fieri nō potest quin excrementa generent alij alia, eaq; plura uel pauciora pro excessus magnitudine, præsertim in regionibus & temporibus, vt modò dicebamus, similibus. Itaque necessariò sudare contingit tantum, quatenus est in uasis collectus humor. Quòd si tantum, sudet, quantum natiuum tēperamētum efflagitat, id non simpliciter & absoluto sermone, sed secundum eius, qui sic sudat, naturam fieri dicemus. Alioqui & mēstruas mulierum purgationes præter naturam esse fateri cogeremur, quæ scilicet propter caloris imbecillitatē superuacaneum sanguinē gignunt, quem certo statoq; à natura tempore expurgant, aliæ copiosiorem, aliæ parciorem, pro sui quęque temperamenti conditione. Itaq; Ga-

lenus

lenus hic nō simpliciter plures aut pauciores sudores dixit, sed adiecit, quàm naturæ conueniat, hoc est, temperaturę eius qui sudat. Plures autē excernit sudores, vt idē author in libris de causis accidentium docet, ob corporis raritatem, excrementi tenuitatem, eiusdem abundantiā, facultatis contentricis imbecillitatem, vel expultricis robur. Contrà pauciores excernit sudores ob meatuum constipationem, corporis densitatem, excrementi paucitatē, craßitatem & lentorem, contentricis robur, & expultricis imbecillitatem: quę ex quibus proficiscantur, ex iisdē libris intelligere poteris. Quos igitur morbos sudores uel plures vel pauciores pręnuncient, cognoscemus, si distinxerimus, quemadmodùm antè monuimus, tum quę pręcesserunt, tum quę pręsentia sunt.

Ad motum tarditas, aut hunc molientibus grauitas.

Mouendi tarditas, & in mouendo grauitas, redundātię sūt symptomata, aut animalis facultatis exolutę, aut vtriusque. Exoluitur facultas ac imbecilla redditur intēperie, ac principij neruorum constipatione, cùm non tanta vis è cerebro, quanta ad probam motionem exigitur, transmittitur, membraq; exoluuntur, & segne ac pigrū corpus redditur. Si verò tanta transmitti potest, quanta mouere corpus quod secundū naturam habet, sufficit, sed interim humorum multitudine premitur corpus: nascitur segnitia, grauitas, atque vt vere dicā, laßitudinis sensus, alius atque alius pro humorum qualitate atque quantitate. Siquidem redundantia, tensionis: acrimonia, vlceris: ambo simul, inflammationis sensum efficiunt. Itaque tensiua laßitudo, plenitudinis morbos presagit: vlcerosa autem, cacochyme: phlegmonosa verò, vtriusque.

Aut

Aut vehemens exolutio.

Exolutionem & deliquium animi pro eadē re vsurpari scribit Galenus, libro priore ad Glauconem. Fit autem deliquium à causis & manifestis, & sensū effugiētibus. Sensibus cōspicua sunt dolor, vigiliæ, vētris profluuium, sanguinis ꝓfusio, sudores, vomitiones, longior inedia, & id genus alia, quæ uirtutis robur exoluunt. Si quis igitur ob horum aliquod exoluatur, non sunt aliæ causæ, quæ futuros morbos parituræ sint, disquirendæ. Si quis verò animi deliquiū patiatur, citra ullam ex commemoratis causam, coniicere oportet unde nam id accidat. Nam ob humorum cruditatē contingere potest, & ob spiritalis substantię penuriam. Humorum cruditas si nec obstruat, nec oneret, solum efficit deliquium. Sin premat aut obstruat, non tantùm deliquium, sed & syncopen adfert. Spiritus autem substātiam demolitur facultatis imbecillitas, quę tantum eius generare nō potest, quantū ad obeundas functiones satis sit: aut si validū quidem principium sit, multumq́; spirititum gignat, sed is tenuis sit, cutisq; spiracula multū aperta, resoluetur virtus. Cùm igitur animus deficit sine manifesta causa, certum est aut morbū, aut mortem in propinquo esse: morbum quidem, si tantùm ingēs exolutio sit: mortem verò, si & ingens ea sit, & frequēter exoluatur, iuxta Hippocratis sententiā. Nam qui frequenter, vt ipse ait, ac vehementer sine manifesta causa exoluuntur, de repentè moriuntur.

Aut mensium suppressio, aut profusio maior uel minor.

Mēses, vt Galenus scribit, supprimuūtur, diminuūtur, aut largius fluunt ob labē, vel ab ipso ortu vel post ortū contractam. Illud futurum morbū non prænunciat, quē-

admodùm

admodùm nec hoc, si iam longa consuetudine habitũ contraxit. Si verò nuper aut supressi sint, aut minùs quàm pro consuetudine fluant, futurum morbum prænunciant. Cùm enim supprimuntur, aut minus quàm pro consuetudine fluunt, magnum in corpore humorum prouẽtũ colligi necesse est, unde multitudinis morbi nascuntur: cuiusmodi sunt febres, tumores pręter naturã, rheumatismi, lassitudines, & arthritides. Cũ verò immodicè fluũt, frigidos morbos pariunt. Dißipat enim immodica sanguinis profusio natiuum calorẽ, & cruditatem in toto corpore gignit: vnde hydropes & alij id genus morbi nascuntur. Supprimũtur autẽ menses, vt idem author docet, vel ob substantiæ vteri, vel eius vasorum, vel humoris vitiũ. Siquidem, durior, solidior, crassior atq; pinguior vteri substantia, menstruum sanguinẽ retinet, quemadmodũ & uenarum ad vterum peruenientium angustia, cõstipatio, & obstructio. Eandem vim obtinent sanguinis paucitas, lentor, & crassities. Supprimuntur menses, cùm aliò vergũt humores, per aliasq; vias feruntur, vt per nares, hæmorrhoides, os, & inferiores partes. Verùm eiusmodi mẽsiũ suppressio nihil mali portendit, sed potiùs sanguinis profusio, ex quacunque alia partę fiat, si modũ excedat. Non enim minùs lædit, quã mensium immodica fluxio, quę cũ alijs sanguinis profusionibus cõmunes causas habet, nimirùm humorũ redundantiã, tenuitatem, prauitatem. & ora uenarum dilatationem. Sanguinis enim plenitudinẽ uasa continere non poßunt. Tenuis humor per uenarum ora percolatur. Prauus autem si cum acrimonia sit, uasa in quibus continetur erodit.

Quemadmodùm sanguinis ex uenis, quę hęmorrhoides dicuntur, fluxio.

Venarum

venarum ora, ut Celsus scribit, tanquam ex capitulis quibusdam surgentia, quæ sæpe sanguinem fundunt, græci αἱμοῤῥοΐδας vocant. Igitur si vberiùs fluant, aut minùs quàm pro consuetudine, aut omninò supprimantur, morbos prænunciant, non aliter atque menses, de quibus modò agebatur. Eosdem enim affectus præsagiunt. Nam vt hi suppressi ac imminuti, ita suppressæ ac minùs quàm pro consuetudine fluentes hæmorrhoides, multitudinis morbos: & vt menses immodicè fluentes, ita hæmorrhoides frigidos corporis affectus vẽturos ostendunt. Ex his constat, sanguinis quod per hæmorrhoides fit, moderatũ profluuium, vt quibusdam eße secundum naturam, vt in mulieribus menstruæ purgationes. Nam inter ea quæ toto genere secundum naturam sunt, sed tamen qualitate, quantitate, aut tempore mutata, Galenus enumerat. Sanguinis igitur profluuium quod per earum ora venarum fit, his naturale est, qui fæculentum craßumq; sanguinem suapte natura aceruant.

Sed & si tanta in cibo & potu, quanta prius fuit, uoluptas non sentiatur, futuræ ægritudinis est nota.

Ventriculus visceribus seruit & venis, vt scribit Galenus: ideo cibum & potũ appetit illis familiares ac necessarios. Ventriculum antecedit linguæ iudicium: ipsa enim, ut idem author scribit, his maximè delectatur, quibus vẽtriculus egere videtur. Atq; eiusmodi sympathię ac consensus: potissima causa est menbrana quæ linguam ambit. Gustandi igitur sensui secundum naturam habẽti, voluptatem adferunt cibi corpori necessarij ac familiares, videlicet dulces ac pingues. Quòd si vitium aliquod contraxerit gustandi instrumentum, nõ eandem ex ijsdẽ cibis,

cibis, quàm priùs uoluptatem capit: immò plerunque ne vllum quidem cibũ omninò appetit, tantùm abest vt eo delectetur. Siquidem membrana, aut neruus vñ ipsa oritur, resolutus sit, aut certè ea cerebri pars, ex qua neruus habet originem, vehemẽter læsa, nullus gustandi sensus aderit. Sed eiusmodi accidens præter naturã est, vt postea dictur. Cæterùm si multo humore imbuta lingua sit, gustãdi sensus obtunditur, atq; ita minori voluptate quã priùs cibus potusq; sumitur. Quod & his contingit, qui in integra etiam sanitate cibo potuq; oppleti, sine voluptate edunt bibuntq;. Quòd si contrà paucum aut nullũ humorem lingua habeat, rerũ quæ eduntur & bibuntur, saporem, aut malè aut nullo modo recipiet. Ad eundẽ modum reliqui ferè sensus omnes id habent, quo res sibi obiectas percipiant: Oculus quidem spiritum æthereum & purum, qui rerum spectabiliũ species excipiat. Auris spiritum aerium quietum, vt agitatum aerem recipiat, & neruo auditorio suggerat. Ventriculi cerebri uaporẽ ad recipiendos odores. Ita lingua humorem rerũ sapores excipientem: quo si omninò careat, nullius rei gustũ sentiet, Si verò humoris minus habeat quàm conueniat, saporem quidem excipiet, sed non statim, nec cum solita voluptate. Quod in magnis æstatis ardoribus experiri licet, & alijs locis vehementer calidis & siccis: in quibus diutiùs uersatus sine potu, aut re, quę linguam humectare poßit, linguam maximè resiccabit. Si uinum, quod priùs delectabat, bibat, nullam, aut admodùm paruam voluptatẽ sentiet: immò sępe ab eius potu maximè abhorrebit, etiam si vehementissimè sitiat. Hinc mirum non est si à canibus rabidis demorsi, tam ab aqua abhoreant, cùm maximè sitiant: ideo ὑδροφόβους hos appellant.

Si-

Similiter autem & mentis hebetudo præter natu ram, aut obliuio quædam insolita, aut pluribus som ni quàm ante uisis, pleni. Quinetiam auditus, gustus, & uisus hebetiores ac obscuriores. Atque ut semel dicam, quæcunque secundum naturam inerant, uel aucta uel imminuta, uel tempore, uel quantitate, uel qualitate immutata

Preter naturam Galenus adiecit, quòd sint qui suapte natura tardum ingenium, sensusque hebetes, & reliqua quæ in dictione hac continentur, habeant: cuiusmodi sunt qui frigido humidoq; natura cerebro sunt, ut ante decla ratum est. De his igitur nunc sermo habetur, qui natura mentem sensusque perspicaces habent, sed præter natu-ram factos hebetiores. Quod cum accidit, cerebrum cali ginoso spiritu ac crasso humore hunc gignente abundare, aut temperamento humidiore esse, certum est: unde nasci Apoplexia, paralysis, Lethargus, Coma, et id genus mor bi solent. Porrò autem διάνοιαν *mentem interpretati sumus, quæ non solũ ratiocinandi, sed & apprehendẽdi, in telligendi, cognoscendique simplices rerum formas, uim continet. Eadem ratione morbos ante dictos portendit insolita obliuio, utpote quæ ab immoderato humore & frigore fiat, ut suprà declaratum est. Somni quoque* φανταςιώδεις, *hoc est, tumultuosi ac multis uarijsque uisis ac somnijs pleni, morbos prænunciant. Horum au-tem somniorum rationem supra docuimus.*

Atque adeò corporis moles maior & minor, rubicundior aut albior, similiter liuidior & nigrior.

Corporis moles solitò maior, copiam: minor, penuriã humoris presertimque insiti ostendunt. Rubicundior san guinem,

guinem, albior pituitam, liuidior ac nigrior atram bilem in corpore redundare significat. Addi poterat flauior. Nam sępe flaua cutis apparet, quę abundantis flauę bilis nota est. Cum igitur corporis moles maior est & rubicundior, plethoræ, hoc est, redundantiæ morbos pręnunciat, ut natiui caloris suffocationem, uasorum ruptionem, & febres quas συνόχους græci uocant. Minor uerò moles non solùm futurum, sed & præsentem affectum ostendit, nimirum naturæ instrumentorum læsionem, quæ probam concoctionem distributionemque cibi impedit ac corporis nutritionem: ex quibus ἀτροφία ac tabes nascitur. Quod si alba, atra, aut flaua sit cutis: uitium quoque in dictis instrumentis esse significatur: aut certè improbam uictus rationem præcessisse: præterea & morbos succedere. Siquidem cutis alba, hydropas, ędemata, febres, quotidianas: quemadmodum liuida & nigra febres quartanas, cancros, carbones, & elephantiasin: flaua uero febres tertianas, causos, dysenterias, erysipelata, & herpetas prædicit.

Ructusque & sternutamenta et flatus plures aut pauciores quàm ex consuetudine.

Flatus ac uaporosus spiritus fit ex humoribus, & à caloris imbecillitate. Summum enim frigus, ut Galenus docet, uaporis exhalationem impedit: & uehemens calor ita materiam unde flatus generari solet, resoluit ac discutit, ut flatum generare non possit, nisi ea suapte natura flatulenta sit, ac in uaporem transire idonea, qualia uiscosa & crassa sunt: aut tenue quidem, sed sua multitudine caloris uehementiam superet. Per febres enim ex nimio potu in uentre sæpe flatus gignitur, tametsi uehemens calor sit, & quod bibitur, tenui-

tur, tenuitate præditũ: at ex eius copia, ut modò dicebã, plus uaporis suscitatur, quam discuti nisi longo temporis spacio à calore possit. Calor igitur imbecillus flatum parit interdum ex cibo & potu, interdum ex humoribus. Itaque si ex cibo tantum, non uberiore quidem, flatus gignatur, imbecillitatem: si sine cibo, humorũ abundantiã, simul & imbecillitatẽ eius partis in qua gignitur, significat: uẽtriculi, uerbi gratia, si in uẽtriculo: et intestinorũ, si in intestinis nascatur. Cæterum id genus flatus foràs pellitur, si ualida expultrix facultas sit, & uiæ per quas exire debet, obstructæ non sint. Sin imbecilla uirtus sit, aut uiæ obstructæ, intus, manet, inflammationẽq; parit: atque hæc si magna sit, dolentẽ scilicet locum in quo continetur, distendendo. Si igitur per os emittitur, ructũ, efficit. Si per inferiora, flatum uel strepentem, uel sine strepitu. Sternutamentum uero uehemens, & cum magno impetu spiritus est emissio, tum ex pulmone tum è cerebro. Id autem ex his gignitur, quæ naribus & cerebri uẽtriculis molesta sunt, quibus excitata earum partiùm facultas, sternutamentum mouet. Excitant autẽ hanc humor, uapor, & quicquid forinsecus in eas partes incidit, ut puluis mordax, festucæ in nares immissæ, et acres uapores ac odores in cerebrum delati, & qui ex capite in easdem partes humor uaporq; perueniunt. Ad eundẽ modum si calfactum uel igni, uel sole, uel alia quacunque re calfaciendi uim habente cerebrũ sit, aut humectatũ uel uictus ratione uberiore ac humidiore, uel certè ambiẽtis humore: aut si qui in cerebro humor est, in uapores à calore resolutus sit: aut si solitum effluuium cohibeatur uel ambientis frigore, uel alia ui subitò stringente, sternutamentum mouetur: quod his qui ex calido loco in frigidum repentè ueniũt, ferè ac-

cidere solet, & contra ex frigido in calidũ: scilicet in uberiorem soluto cerebri humore uaporem, quàm per cutis spiracula expirare possit. Idem in externis rebus experiri licet. Siquidem sepultæ calidis cineribus & prunis castaneæ, corticem magno uiolentoq; impetu suum rumpunt, nisi prius in eo plaga facta sit, per quam humor in uaporem resolutus exeat: resoluitur enim humor in flatum ac uaporem, cui nisi pateat exitus, cortex cum magno sonitu rumpitur. Cùm quis igitur frequentiùs solitò sternutat sine causa euidente, humidam partis unde exit ægritudinem futuram conijcere licet. Quòd si pauciores ructus flatus, & sternutamenta quàm prius excitentur: caloris ac siccitatis uehementioris materiam flatuum ac uaporum consumẽtis notabunt, aut facultatis expultricis genitos flatus expellere nequeuntis offensionem. Itaque flatulentos affectus, aut certe calidos & siccos futuros præsagiunt.

Eodem modo narium, palati, uel aurium (quibus cerebrum expurgatur) recrementa, quantitate, qualitate, aut tempore immutata. Hæc quidam ex eorum genere esse censentur, quæ secundum naturam sunt.

Cerebrum cùm per alios meatus, tum maximè per nares, palatum, & aures repurgatur. Per has quidẽ biliosa sordes, per nares autem & palatum mucosa pituita, idq; aliàs alijs temporibus. Hyeme enim maior crudioris pituitæ vis ex palato, & naribus, æstate minor, sed coctioris reijcitur, quemadmodùm ex auribus sordes æstate quidẽ paucior, sed biliosior, hyeme largior et minus biliosa fluit. Quòd si contingat vtroque tempore plus, aut minùs, aut non quale oportet, per ante dictas vias exire, futuræ ægritudinis.

tudinis nota erit. Vberior enim pituita & crudior, quocunque tempore effluxerit, semper futurum cerebri morbum frigidum, & humidum, sed tamen æstate vehementiorem significat: quemadmodùm biliosior sordes si hyeme per aures exeat, calidiorem ac ſicciorem. Atque hæc ſunt, quæ cum ex ſe ſint ſecundum naturam, immutata tamen quantitate, & qualitate, & tempore, fiunt præter naturam, morbosq; præſagiunt, vt monſtratum eſt.

Morſus autem ventris, vel ſtomachi, vel alicuius inteſtinorum: aut dolor qui uel venter exonerando, vel vomendo, vel vrina reddenda, vel alius quiſpiam mediocris ſentitur, ex eorum quæ præter naturam ſunt genere eſſe cenſentur. Nondum tamen ita affecti ægrotare dicuntur, quemadmodùm nec quibus caput, aut grauatur aut dolet, cùm nondum hæc ſolita impediant opera: atque hic eſt ægrotandi terminus in eiuſmodi affectionibus.

De his quę ſecundum naturam inerant, ſed quãtitate qualitate, & tẽpore mutata futuros morbos prenunciãt, abundè ſuprà diſputatum eſt. De his verò quæ preter naturam ſunt & futuros morbos ſignificant, nunc agendum eſt. Pręter naturam ſunt morſus ventris, ſtomachi, & inteſtinorum, & moleſtię, quę ventrem exonerando, vomẽdo, & vrinã reddendo ſentiuntur: vt capitis grauitas & dolor, aliaq; id genus mala, quę pòſt docebuntur. Si igitur venter, ſtomacus, & inteſtina morſum aliquem ſentiant, cõijcere licet ea humorem aliquem habere, ſuo calore & acrimonia erodentem, vel frigore ſtringentem ac fibras rumpentem, aut flatu diſtendentem: proinde dolorẽ efficientem. Ad eũdem modum ſi cum moleſtia ac labore

vomatur, venter deijciatur, aut vrina reddatur, verisimi le est id quod eijcitur, corruptum esse, aut cũ eo aliquid ꝑ mistum, quod dolorem excitat, nimirùm bilem vel ex iecore vel maioribus venis in eas partes refusam. Hæ itaque futuræ ęgritudinis notę sunt, si quidem solita opera non impediant. Alioqui enim non futurum, sed etiam prę sentem morbum significarent, quem ab actionum solitarum offensione metimur. Nam tum demum ęgrotare corpus dicitur, vt Galenus scribit, cùm munus suum citra noxam obire nequit: sanum verò esse, cùm potest.

Quocircà eandem affectionem cum alijs comparatam, iam morbosam, & neutram etiam dicimus. Nam pro virtutis robore vel facilè ferentis, vel iam uictæ, harum quæque aut morbus est, aut neutra affectio.

Eandem affectionem, verbi gratia, capitis grauitatẽ, aut dolorem, aut aliam quamlibet ex eorum genere, quæ pręter naturam sunt, in diuersis corporibus notam esse morbi & præsentis & futuri constat. Nam ita affecti, si quidem validi sint adhuc, munia vitę necessaria obire citra noxam possunt: proinde nondum morbosi, sed neutri dicuntur. Contrà si imbecilli sint, solita opera probè exercere non possunt: quare non amplius neutri, sed morbosi existunt.

Eodem modo & quæ in sensibus fiunt, non quæ maioris & minoris ratione inter se differunt, sed quæ ex genere præter naturam sunt, morbosa signa existunt, tantisper dum exigua sunt, & nondum à solitis operibus hominem abducere possunt. Eiusmodi autem sunt, Cùm gustui vel salsum, vel amarum, vel aliquem alium sapo-

ſaporem omnia quæ eduntur, & bibuntur, repræſentant: aut etiam ſi nihil aſſumatur, talis ſaliua apparet.

Senſuum affectiones, non quæ maioris, & minoris ratione differunt, (nam hę toto genere ſecundum naturam ſunt, vt antè declaratum eſt) ſed ex eorum genere, quæ præter naturam exiſtunt, morboſa ſigna ſunt, id eſt, futuros morbos prenunciant, ſi quidem exiguę ſint. Magnæ enim non futuros, ſed iam præſentes morbos oſtendunt, vtpotè quæ à ſolitis operibus auocent: quales ſunt quæ in ſenſibus cernuntur. Cum igitur in lingua ſapor amarus, aut ſalſus, aut acidus, aut alius quiuis alienus ſentitur, ſiue bibendo & edendo, ſiue etiam citra rei alicuius contactum, certum eſt hanc eſſe vitioſo humore imbutam, videlicet flaua bile, ſi amarorem: atra, ſi acorem: pituita dulci, ſi dulcedinem: ſalſa, ſi ſalis ſaporem repræſentat. Quod & indicium eſt redundantis in vaſis eius humoris, cuius ſapor in ore ſentitur: proinde morborum, qui ab his humoribus naſci ſolent.

In odoratu verò, cum ſine rei odore præſentia qualitatem aliquam ſentimus: aut cum plura diuerſaque naribus obiecta, eundem omnia ac ſi eſſent ſimilia, odorem repræſentant: ſæpe verò nihil omninò odoramur: aut cum fœtorem aliquem, etiam ſi nihil adſit quod grauiter oleat, ſentimus.

Priores cerebri ventriculi vaporoſum ſpiritum continent, rerum odoriferarum halitum excipientem. Ab his nati nerui, quos mammillares vocant, iuxta oſſium, quæ ethmoide Gręcis appellantur, initium deſinentes, primaria odorandi ſunt inſtrumenta. Natura igitur narium fo

rama cartilaginibus distinxit, & cōmemorata ossa spō
giosa fecit, internamq; membranā ad instar coli perfora
uit, cùm propter alia, tum vt ad cerebri ventriculos rerū
odores peruenirent. Itaque resolutis his partibus, & iijs
antè dictis obstructis, nullus omninò aut certè paucus
odor sentitur. Obstruūtur autē polypo, aut alio tumore p̄
ter naturā, velut inflāmatione & humoribus recremen
tisq; cerebri, vt in destillatione & grauedine, & cùm fri
gus humorē exprimens, & calor colliquans, priores ce-
rebri ventriculos replet, atque interdū etiam immutat,
cōtentumq; in ipsis uaporosum spiritum, resoluitq; earū
partium robur: quocirca ab obiectis odoribus non afficiū
tur, nec sentiunt, nec distinguunt odores. Insignes quoque
earum partiū contensiones ac sectiones odorationē prohi
bent. Vitiatur autem ac deprauatur odor ob instrumen-
torum intemperiem, præcipuè calidam & humidam, quę
humores corrumpit: quorū halitus in antè relatos uentri
culos transmissus, talem facultati repræsentat odorē qua
lis ipse est: Ab alijs quoque partibus, vt cerebro, pectore,
& ventre, putriū ac corruptorū humorū exhalatio sur-
sum fertur, utq; odorandi sensum variū efficit, pro varijs
ac differentib. vaporibus narib. obiectis. Quòd si imbu
ta odorandi instrumenta prauo humore sint, quicunque
forinsecùs narib. obijciuntur vapores etiam differentes,
eundem odorem repræsentabūt. Si igitur deletus omninò
odoratus sit, aut vehementer debilis, signū est aut resolu
tæ facultatis, aūt viarum quibus odores in cerebrū ferū
tur, obstructionū. Vtrum autem horū sit, antè declarata
methodo inueniemus, nimirū præsentia & præterita con
siderantes. Si verò deprauatus sit, conijcere licet imbuta
odorandi instrumenta prauo humore, aut aut ex vicinis
partibus

partibus reliquo ve corpore putres fumos exhalare, ferriq; in priores cerebri ventres.

In auditu autem sonitus & strepitus præter naturam sunt.

Affectiones quę auditui accidunt, aut absente, aut pręsente re forinsecus adueniente fiunt. Siquidē sonitus, strepitus, sibili, tinnitus, & murmura aliquādo audiūtur, nulla foris re sonum efficiēte. Interdum autem sonus uel nullus vel exiguus admodum auditur, etiam si in ægrotātis aurem valide inclames. Interdum verò audiūtur quidē, sed non quales re vera existunt, nimirum graues vel acuti, aut cū clangore, aut striduli, aut turbulenti, aut obscuri & rauci: vt mox docebitur. Audiuntur autem eiusmodi soni, cùm in cerebro multus ac crassus flatus est: qui cùm exitum liberum non habeat, sonos elidit varios pro eius multitudine, impetu prępollentis facultatis, et uiarū quibus exeunt, latitudine. Nam si lata via est, et flatus crassus & multus violēter impellatur, sonus grauior & maior audiet. Sin angusta via est, multus quoque flatus valide impulsus, sibilus elidetur. Quòd si vehemēter foras non expellatur, aut solummodò intus agitetur sine exitu, audietur tumultus & murmur, quale est aquarū in vase aliquo operculato feruētium. Agitatur autē à vaporibus sursum ascendentibus, vt in ebrietate, aut feruore inflāmationis alicuius, aut ab alia re eiusdē generis. Quòd autem spiritus dum foras expellitur, has sonorū differētias gignat, ex rebus externis facile intelligi potest. Nam si validè ac magno impetu vētus per foramē aliquod magnum, transeat, sonum grauem ac magnū edit: sin per angustum, sibilū, et reliquas sonorū differentias pro impulsionis ui & uia, qua trāsit, latitudine. Eadē uitia accidere

poßunt, cùm citra etiã aeris craßitiem, magno sensu pollet sentiendi instrumentũ. Sed non facilè, vt scribit Galenus, distingui potest an ab hac an illa affectione, hæc sonorum differentiæ habeant originẽ: quare artificiosa coniectura & longo tempore id scrutari oportet. Si igitur paulatim eiusmodi soni superueniant ac per interualla, si præterea grauitas sentiatur, pręcesseritq; victus ratio quę flatus gignere idonea sit, conijcere licebit eiusmodi sonitus à crasso spiritu ortum habere, pręsertim si à medicamentis quę incidendi extenuandiq; uim habeant, affectus mitigetur. Vt autem flatus eiusmodi paulatim gignitur, ita paulatim sonum gignit: & vt paulatim discutitur, ita paulatim cessat sonus. Contrà si nullã opem hęc ferant, sineq; intermissione sonitus audiatur, nec pręcesserint quę flatũ gignere possunt, nec grauitas ulla sentiatur: potius à sentiendi pręstãtia has sonorum species, quàm à flatus crassitie fieri conijcere oportet. Audiuntur uerò qui foris adueniunt soni, nõ quales quidem existunt, sed aut acuti, aut graues, aut striduli, cũ tamen, ut modò dicebamus, tales non sint. Acutus quidem auditur cũ meatus angustior factus est ob tumorẽ aliquem comprimentem, vel sordem aut rem aliam obstruentem, nõ quidem totũ meatum: nã tum nihil audiretur, ut mox dicetur. Grauis verò cùm latior solitò meatus est. Clangor autem fit, cùm membrana meatum auditoriũ uestiens resiccata est: quod ferè ex ardentibus febribus accidere solet, quæ non solum cerebrũ, sed & totum corporis habitũ resiccant, maximè si maiores ac diuturniores sint. Quòd si iam exasperata membrana sit, sonũ efficit tremulum ac stridulũ. Raucus verò & obscurus apparet, cũ eadem membrana humidior est, aut etiam aer sonos forinsecus recipiens crassior ac turbulentior.

tior. Surditas autem atque audiendi grauitas naſcitur, ſi reſolutum inſtrumentū ſit, aut ea cerebri portio, ex qua neruus auditorius prodit, aut contuſum, aut vulneratū: aut etiā auris meatus ita obſtructus occluſusq; ſit, ut per eum externus ſonus ingredi nō poſſit: aut ſi is poſſit, admodū exiguus ſit. Adde quòd ſi reſiccatus abſumptusq; aer ſonum recipiens ſit, auditū uel minuit vel omnino tollit pro abſumptionis magnitudine.

Similiter & quæ oculis nigra obſcura, cęſia, rufa, & flaua apparent. Atque horum alia rotunda eſſe, alia oblonga, quędam gracilia, quędam craſſa: omnia autem volitare videntur.

Viſio quēadmodùm reliqui ſenſus, aut in totū periјt, diciturq; cæcitas: aut tantùm imminuta eſt, aut deprauata ac corrupta. Imminutæ uiſionis differētię, à ſpacij per quod res cernuntur, longitudine & qualitate, & à rerū quę oculis ſubijciūtur, cōditione ſumūtur. Nōnulli enim diſtantia longeq; ab oculis ſemota meliùs diſtinctusq; quàm propinqua, alij contrà propinqua quàm longè ab oculis ſepoſita vidēt: quemadmodùm ſunt qui in tenebroſis obſcurisq; locis quàm lucidis, & contrà alij in lucidis quàm tenebroſis res oculis obiectas perſpicaciùs intuentur. Porrò autem quę cernuntur, alia oculorum propria ſunt, alia aliorum etiam ſenſuum cōmunia. Propria enim ſunt, lux, & colorum omniū differentiæ. Cōmunia verò, magnitudo, numerus, figura, ſitus, & motus: quæ non ſolùm viſu, ſed & tactu percipiūtur: Ab his igitur, vt modò dicebam, hebetis ac debilis uiſionis differentiæ ſumuntur. Si enim quis melius vel deteriùs in luce quàm tenebris, vel contrà in tenebris quàm luce, aut candida quàm atra, vel contrà atra quam candida, aut hūc quam illum

colo-

colorem uideat: in proprij obiecti conditione noxa consti tuta est. Si longinqua quàm propinqua, aut contrà propinqua quàm longinqua melius obiecta cernat: in spacij longitudine. Et si in luce quàm tenebris, aut contrà in tenebris quàm in luce meliùs uideat: in spacij qualitate vitium collocatum est. Sed hæc in eorum genere quæ secundum naturam habent, posita sunt. Rursus à spacio, & obiectarum rerum conditione, corruptæ visionis differentiæ accipiuntur. Nam si spacium quod re vera lympidum purũq; est, nebulosum, tenebrosum, caliginosum, uaporosum, vel fumo aut uelo cuipiam extenso simile appareat, in spacij etiam qualitate collocatum uitiũ est. In subiecti verò cõditione, cùm fulgida obscura apparent, & contrà obscura fulgida. Similiter autem si & nigra alba, & alba nigra videntur: & cùm quicquid oculis obijcitur, vnicũ refert colorem, vt in ictero flauus. Hæc inquam omnia in proprio uisionis obiecto sunt posita: quemadmodùm in cõmuni, si vnum plura, aut plura vnũ referunt. In magnitudine verò, si maiores aut minores quã sint, obiectæ res appareant, in figura, si quadrata rotunda, aut contrà rotunda quadrata, & integra mutila, & æqualiter plena perforata: si muscæ, cimices, & alia quæ re vera non existunt, oculis repræsentẽtur, In motu, si quieta moueri, aut corpuscula quædam, aut muscæ, & id genus alia ex insectorum genere obuersari volitareq; ob oculos uideantur. Quoniam autem harum noxarũ causæ nõ facilè intelligi possunt, nisi omnibus uidendi instrumentũ constituẽtibus partibus perspectis, de ipsis priùs disputare oportet: ostendereq; quid vnaquæque ipsarum agat, & quod officium, quemq; vsum in visione præstet. Quod vt fiat, scire licet visionem absolui perficiq; ex potentia & instrumento.

Illa

Illa in cerebro est, quod spiritum rerum spectra recipientem suggerit. Ex partibus prima ac præcipua, & cui reliquę omnes oculi partes famulantur, humor purissimus quidam ac lucidissimus est, qui à glaciei similitudine Grecis κρυσαλλοειδης dicitur. Huic reliquę oẽs oculi partes in functione videndi famulantur, nimirùm humor cãdidus & vitreus, & quem græci ὑαλοειδῆ vocant. Tres item tunicę, quę ab iisdem κερατοειδὴς, ῥαγοειδὴς & ἀραχνοειδὴς nominantur. Et spiritus, quem modò à cerebro in oculũ transfundi dicebamus. Duo quoque nerui per quos is in oculum fertur ὀπτικοὺς Græci vocant, Hęc igitur sunt quibus uisio absoluitur. Crystalloides aũt in horum omniũ medio collocatus est, vt ab ipsis maiorẽ cõmoditatem reciperet, minusq; iniuriis externis pateret, Antè leuiter planus est, quò faciliùs rerum imagines reciperes: plana enim figura plures rerum oculis obiectarũ radios quàm orbicularis excipit, & quæ obiiciuntur oculis corpora, quantumuis exigua sint, in plura distinguit, exactiusq; discernit. Candidus humor ante puipllã positus est, ne repentè ad crystalloidem, sed sensim lux & coloris species gradiantur. Idem humidus est, vt ab externi aeris ariditate crystalloidem vindicet, & pupillæ rugas impleat, Tenuis quoque est, vt per eũ ad crystalloidẽ rerum oculis obiectarũ formę faciliùs perueniant: quas ne obscuret, claritate ac synceritate præditus est. In posteriore verò parte crystalloidis, humor alius quem à Grecis hyaloidem uocari modò dicebamus, positus est, ne sanguine statim crystalloides aleretur, eiusq; colore visio offenderetur. Crystalloides igitur hyaloide, & hyaloides sanguine nutritur. Primã oculi tunicã, q̃ grecis κεδατοειδὴς dicitur, crassam ac duram natura finxit, quò meliùs oculum

lum

lum (quem totum ipsa ambit) tueretur; ante pupillã extenuatur, vt per eam faciliùs rerum spectra intrò ferrẽtur. Lucida quoque est, vt spiritui splendorem prębeat. Huic interior adiuncta est tunica, quę (vt dixi) ῥαγοειδής nominatur, & (quo natura gaudet) colore cæruleo donata, media parte fenestratur, fitq; pupilla recto foramine cõcaua, (siquidẽ visio per rectas lineas fit) angustior quàm amplior, vt spiritu impleri possit. Deinde tenuissima tunica, quæ gręcè ἀραχνοειδής dicit, media subsidet, humoremq; hyaloidem cõtinet, venis & arterij plena, ut humori hyaloidi, hyaloides verò crystalloidi alimẽtũ suppeditet, ut antè declaratum est. Eiusmodi autem partes vel intẽperie, uel vnitatis solutione, uel obstructione obstipationeq; laborare possunt. Harum igitur intemperies uisioni noxam adfert, magna magnã, & mediocris mediocrẽ. Calor enim humores liquat, spiritũ dissipat & absumit, cerebrumq; resiccat: proinde spirituum inopiam efficit, neruos & tunicas indurat & contrahit, si quidem ingẽs sit. Frigus autem densat ac stringit, siccitas spiritus absumit, resiccatq; humores, cerebrũ & alias modò cõmemoratas partes, pupillãq; cõtrahit & rugat. Humiditas uerò tenebrosos spiritus gignit, & reliquas partes humectat ac laxat: vnde in se tunicę concidunt, uisionemq; lædunt. Vnitatis solutio cerebri, spiritus generationem impedit, in pupilla & neruis quos, ὀπτικοὺς appellari modò dicebamus, genitos spiritus nõ continet. Tunicæ vero ceratoidis, si quidem integrè forata sit, humorem oculorũ effundit, atque breui tempore oculum resiccat. Rupta autẽ rhagoides, uel alio quouis modo soluta, candidũ humorẽ ad ceratoidẽ usque transmittit, cõciditq; in crystalloidẽ. Spiritusquoque vel per uulnus uel per ulcus effluit, unde

pupilla

pupilla distorquetur. Humorum omnium spiritus et uapo ris ceratoidis, corpusculorum iuxta hyaloidem contento rum color, similia visa repręsentat, albus quidem alba, flauus flaua, ruber rubra, & reliqui pari modo. Crassities uaporis, spiritus, humorum, et tunicarum, rerum species minùs recipit, sed tñ receptas diutiùs continet. Tenuitas contrà facile quidem recipit, sed non diu seruat: dispergit enim statim ac diffundit. Constipatio autem cerebri, neruorum, & pupillæ, spiritui uiam præcludit. Constipantur autem hęc ab aliquo tumore præter naturã. Eadẽ ui prædita obstructio est. Dilatatio verò, pupillę quidem, non facilè impleri spiritu potest. Dilatatur autem rhagoidis siccitate ad originem reuocãte, et humorum influxu. Impleta enim ad vesicæ instar distẽditur, et ultro citroq; distrahitur, ipsis in medio spatio inter ipsam et crystaloidẽ collectis. Imminutio pupillæ ex se quidem parùm lędit: sed quę ex morbo fit, quatenus quidẽ contracta rugataq; est, scilicet effuso aliasq; deficiente tenui humore, visionẽ offendit. Humectata laxataq; rhagoides noxam visioni adfert: concidit enim, & crystaloidem impedit quò minùs species forinsecus aduenientes internoscat. Hyaloidis autem humores redundãtia crystalloidem obruit, eiusq; functionem impedit. Eius verò inopia non alit: proinde ipsam minuit ac imbecillam reddit: quemadmodùm & spiritus penuria recipere externas imagines non sufficit. Eius verò copia, pręsertim puri ac ætherei, maximè potest: modò nẽ nimia copia pupillam distendat dilatetq;, atque ita hebetem reddat. Crystalloidis humoris, atque adeò totius oculi sedes mutata visionem offendit, vt pòst dicetur. Visionem igitur absoluunt antè dictę partes contemperatæ, rectèq; compositæ. Spiritus igitur à cere-

bro

bor trāſmiſſus purus ac ętherens, multusq; albus humor, clarus ac ſyncerus, ceratoides tunica candida, & ſplēdens cryſtalloides humor, inculpatam efficiunt viſionē, eamq; longiſsimam. Si quidem oculus his dotibus prędıtus, tā è lōginquo quā propinquo clariſſimè ac diſtinctiſsimè cernit. E longinquo etiam videt, ſed non diſtinctè, ſi multus ſit tum ſpiritus tū humor, ſed turbidus & impurus: ceratoides quoque, quà pupillę oppoſita eſt, craſſa et humida. Diſtinctè verò ſed non è longinquo, ſi ſpiritus ac humor paucus ſit, ſed ſyncerus & clarus, ceratoides verò compacta & lucida. Obſcurè autem tam è longinquo quàm propinquo, indiſtincteq;, ſi paucus ſpiritus et humor ſit, idēq; humidus & impurus, ceretoidesq; craſſa et humida, ceterum ſplendida ac candida. In loco etiam ſplēdido faciliùs rerum ſpectabilium ſpecies ſuſtinet videtq; oculus, pęſertim ſi ſpiritum humoremq; multum habeat, eundēq; craſſum & obſcurū, cryſtalloidemq; parùm lucidum, et ceratoidem craßam & humidā. Contra obſcura & in obſcura loco meliùs videt ſpiritus paucus & clarus, tenuis ac purus, cryſtalloides humor lucidus, & ceratoides tunica rara tenuis lucida. Obſcuras porrò, quę re vera tales nō ſunt, res repręſentant, ac uelut per tenebras, per fumum, per nebulas & vaporem ac caliginem ſpiritus, humoris, ceratoidis tunicę craſſities, denſitas ac humiditas. Cryſtalloidis humoris cōpecta & polita ſubſtantia, rès quā ſint maiores repręſentat: magis enim refringit rerùm cernendarum radios. Eiuſdem humoris pars prior ſi natura planior eſt, idem præſtat, vt quę plures radios excipiat. Idem quoque ceratoidis tunicæ craſſities efficit, quæ ſpecilli modo radiorum concurſum recipit, ac, vt antè dictū eſt, receptos diutiùs ſeruat. Spiritus quoque & humoris

den-

dẽsitas eandem uim obtinent. Non enim aliter atque per aerem densum res quàm sint maiores apparent, & quàm si per rarum tenuem purumq; aerem conspicerentur. Singula bina apparere facit crystalloides, immò totus oculus è propria sede dimotus. Multa simul conspici, quę re uera multa sunt, prohibet pupillę foramẽ à crasso humore, aut alia materia obtenebratũ, nõ quidem totum, sed vbi pars aliqua pure uacuaq; superest, sed exigua. visionis enim conus fit angustior, quemadmodũ his accidit qui per stri ctum foramen inspiciunt. Figuram autem talem efficit crassities quæ in pupilla est, quale id est quod vacuum pu rumq; in ipsa relinquitur. Si igitur quadratũ est, quadra ta quæ cernuntur apparebunt; si triangulum, triangula: & reliqua similiter. Integra mutila vidẽtur, si qua in pu pillæ ambitu crassities aut alia materia est: veluti Luna cùm tota non delinquit, mutila apparet. Eadẽ perforata videntur, cũ in oculi medio exigua materia est, & totus ambitus vaccuus. Phantasmata & imagines rerũ, quę re uera non sunt, apparere faciunt crassa in oculis corpuscu la, diuulsa, nõ cohærentia, & crassi vaporis copia: qđ his qui è somno expergiscuntur, maximè autem pueris acci- dit; & his qui plurimo uino madẽt, aut alio quouis modo uapore repletis, ad instar nubium, quę aliquãdo diuersas intuentibus figuras referunt. Eiusmodi aũt uapores, aut in cerebro gignũtur, aut ex stomacho & reliquo corpo- re in caput feruntur, ut in suffusionibus, & cũ per nares sanguis fluxurus est, aut uomitus speratur. Cęterùm suf fusionibus maximè obnoxij sunt hi, quibus oculorũ hu- mor exquisitè purus est: & vt semel dicã, quibus vidẽdi facultas præstãtissima est. Porrò autem omnes eiusmodi imagines, suarum causarum figuras & colores referũt.

Nam

Nam si quæ in oculis sunt corpuscula, uapores & spiritus, candida existunt, candida: si nigra, nigra; si flaua, flaua: si rubicunda, rubicunda apparent: & quales in oculo sunt figuræ, tales foris uidentur. Quæ igitur in oculo sunt corpuscula, alia muscas, alia cimices, alia alias representant. Vapores uerò & humores tales referunt figuras, quales nobis in nubibus apparent: immotas quidẽ et quietas, si in oculo non moueantur: contrà uerò, si contrarium accidit. Quemadmodum enim spiritus, uapores, aliaque id genus in pupilla foramine mouentur, ita foris moueri creduntur. Itaque si spiritus & uapor in gyrum uoluuntur, externę res eodem modo circumagi uidentur. Obscura, tenebrosa, & caliginosa uidere putamus, si uapor, spiritus & humor, humidus, turbidus & obscurus sit: quẽadmodum fulgida, si sanguis et ex eo natus uapor et spiritus syncerus sit: qualia sępe in morborum crisibus apparent. Externarum uerò rerum color talis repręsentatur, qualis est spiritus, humor, uapor, et alia quę in pupilla continentur, corpuscula, & ceratoide tunica. in ictero enim flaua, in hyposphagmate uerò rubra omnia apparent.

In tactu autem, cum inæqualitas quædam, uel densitas, uel grauitas, uel tensio, uel stupor, vel ulcerosa affectio in toto corporis habitu sentitur. Pari modo in unaquaque corporis parte, uel tensio, uel cõtusio, uel morsus, uel grauitas, si nec magnæ nec stabiles sint, neutrum esse affectum significant, morbum verò prænunciant.

Tactus in toto corporis habitu & singulis eius partibus deleri, imminui, & corrumpi potest. Deleri quidem, uel solus uel unà cum motu uoluntario. prior affectus, stu

por ac

por ac torpor dicitur totius corporis si totum corpus affectum est: partis uerò, si tantum pars aliqua sensu est priuata: Posterior uero, apoplexia ualida & fortis ab Hippocatre dicitur, si sensus omninò cum motu totius corporis periit: sin tantum imbecillus, ab eodem: authore debilis nuncupatur. In parte autem aliqua. si quidem totus sensus cum motu sublatus est, paralysis; sin tantum obscurus, sentiendi difficultas appellatur. Corrumpi uerò tactus dicitur, cùm res aliter atq; sit sentitur: ut si quod re uera lęue, asperitatem referat. Sub deprauato tactu intelligere licet dolorem, inęqualitatem, ac pruritum. Sub dolore, ulceris tensionis & inflammationis sensus cõtinetur: quem densitas, grauitas, & morsus comitantur. In doloris quoq; genere torpor collocatur. Tactus igitur, quẽadmodum & aliorum sensuum, offensio, ad facultatem & organa sentiendi referenda est. Potentia in cerebro est, et organa terni sunt: qui ex quibus partibus ortum habeant, & in quas distribuantur, ex Galeni anatomicis libris petendum est. Necessaria enim horum cognitio est, non solum ad causarum læsi abolitiq; tactus inuentionem, sed et ad eius uitiorum curationem. Tactus igitur tollitur solutione unitatis, & refrigeratione, compressiione, & obstructione cerebri & neruorum. Soluitur unitas sectione, distentione, & aliis sæpe iam commemoratis. Refrigerantur ab ambiente, frigore constringente, & frigidis medicamẽtis: comprimuntur ab aliquo tumore pręter naturã partis uicinę: obstruuntur uero cerebrum, & neruorũ principium, à crassis & lentis humoribus. Ab eiisdem causis tactus imbecillitas oritur. Corrũpi uerò dicitur. cum res, ut modo dicebam, aliter ac sit sentitur: ut si quod frigidũ est, calidum appareat: & contrà si quod calidum est, frigi

 dum.

dum. In hoc genere continetur inæqualitas, dolor, & pruritus. Eadem est reliquarum qualitatum ratio. Dolorem efficiũt, ut iam sæpe dictum est, unitatis solutio, & primarum qualitatum maximeq; caloris & frigoris uiolentia: siccitas enim moderatum parit, humiditas uerò nullum. Doloris differẽtiæ, ut ad rem præsentẽ attinet, à sentiendi qualitate sumuntur. Aut enim ulceris, aut tensionis, aut inflammationis sensũ dolor habet, aut grauitatis, aut torporis, ut antẽ declaratum est. Priores tres differentias, lassitudines medici uocant: quæ quid uel spontè nascuntur morbosq; prænunciãt, uel accersent immodica exercitatione, & sanis accidunt: ideo nihil mali portendunt. Tensionis igitur sensus fit ob solam materiæ copiam musculos distendentem. Quod si affectus hic mitis sit, paudiculationem tantùm efficiet, ut potè qui ab excrementis flatus & uaporis naturam sortitis originẽ habeat. In uehementiore uerò tensionis sensu, musculor fibræ tendunũtur, aliæ aliis magis. Nam quæ in longitudinem tensionis exporriguntur, vehementer tendũtur: minus verò obliq̃, & quę in rectum minus aguntur. Cum igitur sponte natus tensionis sensus, ex humorum redundantia gignatur, grauitatem adfert, & ad motũ segnitiẽ. Immodica quoque inanitione, quam vehemens siccitas sequitur, musculorũ fibrę tenduntur, ac sępe ẽt rumpuntur, nasciturque tensionis doler. Vlceris verò sensus à recenti cruditate, acrimonia, & tenuitate humorum fit; vnde cutis subiecta caro pungitur, erodit, & vlcerratur, sequiturq. rigor & horror citra corporis notionem, si ingens sit affectus: sępe etiam febris, si calidus & putris humor sit. In hac lassitudine densitas quoque sentitur, et grauitatis sensus, in cuti tantum, si mediocris: in subiecta carne, si valẽtior: in

in vtroque loco, si atrocior affectus sit. Si verò exiguus, ægrotum, si quidem quietus immotusq; sit, nullus dolor premit: sin moueatur, pandiculatio sentitq; dolorem, sed quē facilè tolerat. In inflammationis sensu cōtundi musculi vel nerui & chordæ videntur. Cùm igitur soli musculi sic afficiūtur, phlegmonodes lassitudo dicitur, quòd dolorem veluti inflammationis sentiant: cùm verò chordę et nerui, ostocopus, quòd circa ossa dolor esse uideatur. Inæqualitas quandoq; dicitur, cùm affecta pars ac etiam totus corporis habitus non æqualiter sentit. Quod accidit dum nō vbique eodē modo afficitur, & quæ dolorē suscitat materia, nō est vbique sui similis. Quandoque verò in intima corporis mole, rei cuiuspiam naturæ nostrę alienę sensus est, & inęqualitas dicitur, Eiusmodi autē materia vapor est, quem laborantes erodentem interdum citra calorem, interdum cum calore sentiunt, carnesq; omnes sensim distendentem: ac non aliter quam hi qui ex somno expergiscuntur, pandiculantur. Stuporem efficiūt vehemēs & constringens frigus, & humor neruorum principia obstruens, & comprimens præter naturam tumor: proritus ab humoribus tenuibus salsis et immotis cuti hęrentibus. Ex his cognosci potest, quæ tactilium qualitatum differentię quos morbos presagiant,

Quæ uerò iam ægrotantibus insunt notę aliæ sanitatem, aliæ mortem significāt. Priores salubres sunt: posteriores uerò generaliter quidem morbosæ, specialiter uerò perniciosæ dicuntnr.

Signa quę in ęgrotantibus uisuntur, alia præsentē morbū indicant, ut pulsus inęqualitas febrim putrē. Alia pręteritum in memoriam reuocant, qualis in febre diaria luculenta macies est, quæ præcessisse mœrorem testatur: alia

vero futurum morbi euentum. Atque horũ alia sanitatem pollicentur, salubriaq; sunt: ut excrementorum cõcoctio, cuiusmodi est sputi in pleuritide, et urinę in febribus. Alia uerò mortẽ minãtur, generatimq́, morbosa dicũtur: speciatim autẽ perniciosa: quandoquidẽ perniciosa omnia morbosa sunt, non contrà morbosa omnia perniciosa.

Generaliter autem ex functionum virtute & vitio, particulatim verò ex singularum actionum virtute & vitio, notæ sumuntur: quarum genera prius declarata sunt: primum quidem principiorum, secundum autem eorum quæ ab illis ortum habent, & tertium eorum quæ sese gubernant, à principijs verò propaginem quandam accipiunt. Quartum autem genus eorum quæ tunc diximus, ex se quidem ad prædicendum est inutile, sed per accidẽs aliquando ex ipsis præsagimus; quẽadmodum omninò & ex recrementis. Ex illis quidem consensus ratione: ex recrementis verò, quòd ea coctionis & cruditatis in se notas continet. Quare fieri omninò non potest quin significent aut naturam materia, aut materiam natura, aut neutram altera superiorem esse. Salubria quidem signa dicuntur, si natura superet: morbosa verò, si superetur: neutra verò, si pares pugnæ sint. Manifestæ autem coctionis signa, inter salubria, quemadmodum inter morbosa, cruditatis annumerantur. Quæ verò neque coctionem neque cruditatem manifestam ostendunt, ex neutrorum natura sunt. Sed & neutra sunt, quæ nunc hoc, nunc contrarium significant, quales sunt denigrati digiti. Eiusmodi au-

tem

tem ſunt critica accidentia : de quibus omnibus in libris de criſibus, quemadmodum & de ſingulis actionibns in libris de ſymptomatum cauſis dictum eſt : ex quibus omnem earum materiam particulatim ſumere oportet. Ne autem prolixior ſim, orationi de ſignis finem faciam : ad cauſas uero me conferam.

Signorum quæ iam morbo correptis inſunt differẽtiæ, generatim quidem ex actionũ uirtute & uitio, ſpeciatim uerò ex ſingularum functionũ uirtute et uitio ſumuntur. Græcè legitur κατὰ μέρος δὲ ἐκ τῆς τῶν κατά μέρος ἐνεργειῶν *. vbi articulus* τῆς, *refert* ἀρετῆς *&* κακίας. *Partiũ autem vnde eiuſmodi virtutes et vitia naſcũtur, aliæ principia ſunt & velut fontes virtutum corpus noſtrum ſubernantiũ, cuiuſmodi ſunt cerebrũ, cor, iecur, & teſtes. Cerebrum quidẽ animalem, cor uitalem, iecur naturalem, teſtes genitricem vim obtinent: ab his enim vniuerſum corpus regitur.. A cerebro uerò nerui, a corde arteriæ, à iecore venæ, à teſtibus geniturę vaſa oriuntur: atque hæc ſecundũ partium genus conſtituũt, quæ omnes ſuo quæque principio famulantur, ut ſuprà dictũ eſt. Tertium verò genus eſt earum partiũ quę ſeipſas gubernãt, verùm à principijs vim quandam mutuãtur, vt venter, inteſtina, lien, & renes. Venter enim ex ſumpto cibo chylum, hoc eſt, ſuccum propria ac innata vi gignit, ſed ad id conferente cõmuni omnium partium virtute cõcoctrice, quam à iecore mutuatur. In hac igitur actione, iecoris facultas concoquit: ventris verò vis propria quod concoq tur, in chyli ſpeciem conuertit. Eadem eſt reliquarũ tertij generis partium ratio. Quartum vero genus, quod antè Galenus tertium conſtituerat, earum eſt partium, quę*

nec alias regunt, nec ab alijs reguntur, sed insitam habent virtutẽ: cuiusmodi sunt, ut idem author scribit, cartilago, ossa, uincula, mẽbranę, glandulę, adeps, & caro simplex: quæ cùm se tantùm, nõ autem alias pertes gubernent, nec ab alijs gubernentur, tantùm suam, non alienã salutẽ uel perniciem prodere possunt. Non enim ex suis functionibus probis quidem uita, vitiosis autem mors pendet. Nã quamuis læsæ eiusmodi partes sint, nisi affectũ suum cum alijs communicent, ant uiceuersa aliæ ipsis malum suum impertiant: nec sanitatem nec mortem prænunciare possunt. Cùm igitur aut alijs ipsę, aut ipsis aliæ consortij lege compatiuntur, ex ipsis prẹsagire poßumus. Nam si glandulæ, quę in alis, inguinibus, & secus aures sunt, affectum suum ad iecur, cor & cerebrum, aut uiceuersa hęc ad glandulas transmittunt: qualis affectus est, talem ipsę testari poterunt. si quidem saluber, salubrem, & lethalis lethalem. Omnes febres, ibquit Hippocrates, ex dubone, id est, glandularũ inflãmatione, pręter diarias, malę sunt, Nam si à causa manifesta, velut vlcere in pede, manu, digitis, aut alia uicina parte iuxta aliquam magnã uenam uel arteriam glandulæ inflammentur, tantùm diariam febrem pariunt, nihil mali præsagientem: sin ab occulta delitescenteq; causa, perniciẽ aut saltem graue aliud malum. Viscerum enim inflammatioaem, uel abscessum aut humorũ prauitatem, uel pestilentem materiã significant. Rursus verò hec uel mortẽ, uel graue aliquod periculũ: pestilens enim bubo cum corde uitæ fonte communicat, proindeq; uitæ periculum adfert. Contrà uiscerũ inflammationes, aut abscessus, aut humorum prauitas bubonem excitant, eorum affectuum indicem. Ex accidente igitur, non autem primario ac per se, ex partium quę in quarto

genere

genere continetur, affectibus præsagire possumus: quemadmodũ & ex corporis recrementis quatenus cocta aut cruda apparent, non autem quatenus recremẽta sunt: cuiusmodi sputa, vrina, & alui sedimenta sunt: quæ cocta, à naturaq; superata salutem promittunt: cruda uerò atque naturam vincentia, mortẽ. Quòd si naturæ & morbi materiæ pares pugnæ sint, neutraq; alterã superet, iam nec morbosæ nec salubres eiusmodi notæ erunt, sed neutræ, quatenus ad futurum morbi exitum referũtur: quatenus verò præsentem affectum ostendũt. morbosæ sunt; de quibus in alijs Galeni libris abundè disputatum est. Neutræ etiam dicuntur, quæ nunc sanitatem, nunc mortem prænunciant: quales in morborum crisibus, id est, indicijs, digitorũ nigrores sunt, qui nonnunquàm natiui caloris extinctionem significant, proindeq; mortem: aliquãdo uerò atrã bilem à victrice natura in crisi ad digitos refusam. Porrò autem primi generis partiũ, cerebri quidẽ & cordis, deinde iecoris actiones, salutem maximè & perniciẽ prænunciare solent: testium uerò minùs, vt ex quorũ functionibus neq; vita, neq; mors pendeat, quemadmodùm nec ex quarti generis partium actionibus. Secundi autem generis eadem predicere possunt, sed non tam luculenter quàm ex quibus oriuntur principia. Tertij verò generis quarundam aliarum partium actiones certiùs, aliarũ incertiùs prænunciare solent. Stomachi enim & vẽtris functio, vtpotè corpori magis necessaria, certiùs quàm lienis aut renum potest. Adiecissẽ hoc loco morborũ omnium notas; sed has in libris de locis affectis amplissimè Galenus scripsit; easdemq; Iacobus Syluius medicus doctissimus in compendium redegit. Itaque ad disputationem de causis transeundum est.

Quoniam autem harum alię ſalubres, aliæ morboſæ, aliæ verò neutræ ſunt: primum de ſalubribus diſſeremus. Quoniam verò harum ipſarum quędam conſeruant, quędam uerò efficiunt ſanitatem, ſunt autem efficientibus conſeruantes & tempore & dignitate priores, initium à conſeruantibus ſumemus. Cum igitur non vnum ſit ſalubre corpus, ſed plura, vt antè explicatum eſt, horum cuique cauſa, qua conſeruetur, peculiaris erit: quandoquidem ad aliquid omnis cauſa refertur.

Cauſę non aliter atque corpora & ſigna diſtinguuntur: alię enim ſalubres ſunt, alię morboſæ, alię neutrę. De ſalubribus autem præcipua eſt diſputatio; quarum aliæ ſanitatem tuentur, alię efficiunt. A prioribus, quoniam et dignitate & tempore effectrices antecedunt, auſpicatur Galenus. Dignitate quidem priores ſunt, quòd longè dignius ſit corpus ſanum tueri, ne in morbum labatur, quàm ęgrotum morbo vindicare; quemadmodum longè prętantius eſt patrem rectè liberos educare, pręcauereque ne quid flagitioſum patrent, quàm eoſdem ſceleſtos plectique capite dignos à morte eripere. Tempore verò, quoniam natiuę temperaturę ſoboles eſt ſanitas, ſtatimque hanc ſequitur: morbus uerò intemperaturę ſuccedit, aduentitiuſque eſt, ac poſt ſanitatem naſci ſolet. Itaque ſanitatem priùs tempore tuemur, quàm morbum profligemus. Immò ut ſemel dicam, quęcunque ſanitatem afferre dicuntur, ea non primò ac per ſe, ſed ex accidente quodam ſanitatis ſunt cauſę: non enim protinus ſanitatem inducunt, ſed morbum priùs abigunt. Quoniam autem non vna ſpecies eſt ſanitatis, neque cauſarum quæ hanc tuentur & efficiunt, vna forma erit.

ma erit; ſiquidem cauſa omnis ſemper ad aliud refertur. Sanitatis porrò totidem formæ ſunt, quot ſunt natiua tẽperamenta. Nam ut modò dicebamus, ex temperamento ſanitas oritur. Temperamenta autem nouem omninò eſſe ſuprà memorauimus. Totidem igitur erunt ſanitatis differentiæ: nimirùm abſoluta & perfecta, quæ ſummam illam ac abſolutam temperiem ſequitur: cuius quoque permagna eſt latitudo. De hac enim quę ſenſus iudicio talis apparet, non autem ea indiuidua, & quę cogitatione tantùm, nõ etiam re ipſa exiſtit, verba facimus. Reliqua octo temperamenta, calidum, frigidum, humidum, ſiccum: calidum & humidum, calidum & ſiccum, frigidum & humidum, frigidum & ſiccum, ſanitatis differentię ſequuntur, illiſque reſpondent: atque quò magis eiuſmodi temperamenta ab abſoluto recedunt, eò ſanitatis formæ quę ab ipſis naſcuntur, imperfectiores ſunt.

Rurſus igitur hic ab optima corporis conſtitutione initium ſumemus, eius ſalubres cauſas conſiderantes: quarum inuentionem rei natura docet. Nam ſi non pateretur corpus nec mutaretur, optima perpetuò maneret conſtitutio: neque arte opus eſſet, quæ illi præſideret. Sed quoniam alteratur, mutatur, & corrumpitur, nec ſeruat quam ab initio habebat conſtitutionem; hac ratione præſidio eget.

Cùm ſanitatis, vt modò dicebamus, non vna ſit forma, ſed quædã optima ſit, quædam verò ab huius perfectione deflectat: cũq; optima hęc ab optima corporis conſtitutione ortum habeat, ab optima corporis conſtitutione exordiũ ſumit Galenus, oſtenditq; huius tuendæ rationem, quatenus quidem per naturam ſeruari poteſt. Nam

vt poſtea

vt posteà docebitur, ineuitabiliter corpus nostrũ corrumpitur, & ad interitum peruenit. Seruari tamen potest ne præ properè ad senectutẽ perducatur. Causarũ autẽ quæ senectutem remorantur, queq; optimam constitutionem seruant, inuentionem natura docet. Nam si, vt Galenus ait, corpus non afficeretur nec immutaretur, perpetuò duraret optima constitutio: neque enim in meliorem, neque deteriorem statum corpus mutari posset, sed idem semper maneret. Deinde idem author ex antecedentis opposito consequentis oppositum concludit, ad hunc modum; Corpus immutatur ac corrumpitur: igitur non perpetuò seruat priorem constitutionem: quare artem desiderat, quæ illi tuendę pręsit. Quomodò autem, & quibus modis immutetur, posteà docebit.

Quot igitur modis immutatur, tot auxiliorum, hoc est, conseruatricum causarum genera habebit: quas ex his quæ iam dicta sunt, constat ex genere esse corrigentium. Sed quoniam paulatim correctiones fiunt antequam magna accidat noxa: præsentis status conseruatrices, non autem futuro malo prospicientes medici appellant.

Natura inueniri causas quę nostrum corpus tuentur, docebat modò Galenus: inuentionis autem rationem nunc ostendit. Si quidem totidem remediorum, hoc est, conseruatricum causarum genera, quot modis corpus mutatur, ad tuendam valetudinem necessaria esse tradit: immutationisque nostrę & corruptionis necessitati suam cuique inesse tutelam. Quot autem immutetur modis corpus, mox docebit. Cæterùm conseruatrices causę omnes re vera ex corrumpentium genere sunt. Nam cùm corpus ingenitam suæ

corruptio

corruptionis habeat necessitatem, vt posteà docebitur, ex cogitata atque inuenta ast ars, quæ quantùm per naturã licet, quod ętatis cursu corrumpitur, conseruaret. Corpus igitur antequam grauem essatuq; dignam acceperit offensionẽ, paulatim reparatur. Quæ autem id præstant causę, præsentem statum cõseruare potiùs quàm futuro morbo prospicere dicuntur.

Immutatur autem corpus à quibusdam ex necessitate, ab alijs non ex necessitate. Ex necessitate autem dico, quæ nulla ratione vitaxri possunt: non ex necessitare vero, reliqua. Necessariò quidem omninò in ambiente aere versamur, edimus, bibimus, vigilamus, & dormimus: ensibus uerò & feris non necessariò obijcimnr. Vnde in priore causarum genere ars versatur, quæ corpori tuendo dicata est: non autem in posteriore.

Sanitatem tueri non possumus nisi perspectis modis omnibus, quibus corpora mutãtur ac corrũpuntur. Mutantur autem tum ab internis, queq; nobiscum congenitę sunt causis, tum à foris incidentibus. Quę autem nobiscum congenitę sunt, nulla ratione declinari possunt, utpotè quę ex ipsis generationis principijs ueluti radice oriuntur, vt Galenus docet. Sanguis enim, & genitale semen, vt idem scribit, generationis sunt primordia, Ille materię, hoc opificis habet rationem. Vtrunque ex calido, frigido, humido, & sicco constat. In femine plus est igneę substantię, in sanguine vero plus aqueę & terreę. Quanquam autem siccius sanguine semem est, humidum tamen est, & fluens. Itaque nobis vtrinque ex humida substantia genitiuę origo proficiscitur: hanc tamen humidam

midam seruari non erat, si modò ex ea nerui, arteriæ, venæ, ossa, cartilagines, membranæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio coniectum copiosius oportuit elementum, quod siccandi vim haberet. Est verò id quidem maximè ignis sed tamen & terra: est enim ea quoque res sicca. Verùm huius plus immisceri principiis non erat, si modò hæc humida erant futura. Ignis certè tantum misceri oportuit, quantum nec iam torreat vratve, & tamen abundè siccet: quippe etiam tantus calor adhibitus agilitatem præstare ad motiones sat erat. Ab hoc igitur primùm cogitur, paulumque concrescit quod in vtero conceptum est: mox siccius redditum velut lineamenta quædam & rudimenta cuiusque membri obtinet. Vlteriùs verò etiam siccescens, non lineamenta rudimentave modò sed etiam & exquisitam vniuscuiusque speciem ostẽdit. Iam verò in lucem editum & magnitudine proficit, et tum siccius tum valẽtius semper efficitur, donec ad summum incrementum sit peruentum. Tum verò & omne incrementum sistitur, ossibus nimirũ ipsis per siccitatem non vltrà sequacibus: & sanguis spiritusq; vasa, spiritus ipsius flatu, in latum aguntur. Cũcta denique membra non solùm robusta fiunt, sed etiam vires suas obtinẽt. In eo verò quod sequitur tempore, omnibus iam partibus suprà iustum siccescentibus, nõ solùm cuiusque officium minùs probè administratur, sed etiã ipsum corpus macilentius graciliusq; quam antè redditur. Ergo vltrà siccatum non macilentius modò, verum ẽt rugosum efficitur. Artus quoque ipsi inualidi atque ad motus suos incerti, inconstantesq; probantur. Affectio hæc seniũ appellatur. Atque vna hæc est omni genito corpori corruptionis interitusq; connata necessitas. Altera, & quæ ẽt

in ani-

in animalibus pręcipuè cernit, totius ſubſtantię effluuiũ eſt, quod inſitus calor excitat. Hęc itaque incõmoda nullum quod genitũ ſit corpus, effugere poteſt: reliqua quę hęc ſequuntur, prouidentia conſilioq; certè poteſt. Ex his incommodis corrigendis ac ſarciendis naſcitur excrementorum prouentus. Nam cùm, vt idem author docet, tota moles animalium in perpetua fluxione ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quę defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certè ac diſſipabitur uniuerſa. Quo factum eſt, vt natura non animalibus modò ſed & ſtirpibus, inſitas quaſdam uires deficientis ac deſiderati ſemper appetentes, ab initio ſtatim dederit. Non enim ueſci, bibere, aut reſpirare à quoquam uſquam diſcimus: ſed ſtatim ab initio facultates in nobis habemus, quę hęc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur quicquid ſiccioris ſubſtantię effluxit reſtituimus, potione quicquid humidioris, atque ad priſtinam ita ſymmetriam ambo reducimus. Ita ore aereę atque igneę ſubſtantię modum, reſpiratu arteriarumq; pulſu tuemur. Cũ igitur, ut idem author deinceps ſcribit, quotidiè propter inſitum ipſius calorem, cunctis animantibus nonnulla ſubſtantię portio defluit: nec eſt aliter huius iuſtum ſeruaſſe modum, quàm cibi, potionis, reſpirationis, et arteriarũ motus ope: neceſſe eſt ex his cõtrahi excrementorum prouentum. Nam ſi quale erat ipſum quod effluxit, tale prorſus adiũgere adglutinareq; ei per totum liceret, optimũ id, ſaluberrimumq; planè eſſet. Verùm vbi quod ſingulis particulis defluit, tale natura eſt qualis ipſa eſt particula: nihil aũt eorum quę eduntur, bibunturue, eiuſmodi prorſus eſt, neceſſarium naturę fuit priùs ea mutare & concoquere, & quã fieri maximè potuit, efficere corpori alendo reſtituendoq; ſimilia. in quo

ope-

opere quod nec confectum nec prorsus assimilatum est, id corpori nec adnascitur accrescit ue, & per ipsius laxiora intus spatia tanquam superuacaneum errat: vnde nomen ei rei περίττωμα græci indiderunt. Cùm igitur eße, bibereq; neceßaria animantibus sint, has autē res subsequatur excrementorum generatio: natura non solùm ipsis excernendis, excludendisq; instrumenta instituit verùm ēt instrumentis ipsis facultates inseruit, quibus incitata quædam ad se trahunt, quędam alijs transmittunt, quædā excrementa expellunt:. Hæc quidem ex Galeni libro primo de sanitate tuenda. Ex quibus uerbis constat internas corrupionis nostræ causas, siccitatem esse, quæ ętatis cursu ad interitum perducit: assiduam substantię fluctionem et excrementorum prouentum: quę vitari omninò non possunt, sed tamen impediri ne prępoperam senectutem adferant. Externę autem causę, atque extrinsecùs incidentes aliæ inseparabiles sunt, ut cibus & potus somnus, vigilię, & id genus aliæ; de quibus in sequentibus disputabitur. Alię verò vitari possunt, cuiusmodi sunt, quę contundunt, diuellunt, vulnerant, & alia permulta: de quibus nulla ars constitui potest, sed de his tantùm, quę ex necessitate eueniunt.

His igitur expositis, in singulis eorum, quæ necessariò corpus immutant, proprium salubrium causarum genus inueniemus. Vnum quidem ex ambientis aeris contactu, alterum ex motu, & quiete, tum corporis vniuersi, tum eius partium. Tertium ex somno & vigilia. Quartum ex his quæ assumuntur. Quintum ex his quæ excernuntur, & retinentur. Sextum ex animi affectibus. Ab his enim omnibus corpus affici necesse est.

Muta-

Mutationis corruptionisq́ nostræ causas libro de sanitate tuenda primo, Galenus in duo genera distinxit. Alterum earum, quæ nobiscum sunt congenitæ: atque hæ internæ ab eodem dicuntur, necessariæ quidem, atque ineuitabiles. Alterum uerò earum quæ forinsecùs incidũt, quę & externæ appellantur: atque harum alias necessariò, alias non necessariò corpus nostrum afficere hoc loco scribit. Ab externarum priore genere, salubrium causarum. differentias uenatur. Vnã quidem ab ambiente nos aere, alteram à motu & quiete tum corporis uniuersi, tũ eius partium. Tertiam à somno & uigilia. Quartam ab his, quæ assumuntur. Quintam ab his quæ excernuntur & retinentur. Sextam ab animi affectibus. A quibus omnibus necessariò corpus afficitur, ut insequẽtibus docebitur. Cæterum hoc loco Galenus tantum externis & forinsecus incidentibus, non autem nobis congenitis incommodis occurrere uidetur. sed si quę antè declarata sunt, diligenter inspexeris, salubres causas omnes non modo ab externis, sed etiã internis iniurijs corpus nostrũ tueri cognosces. Siquidẽ aere, cibo, & potu substãtiã restituimus quã necessariò è corpore iuxta Galeni sententiã effluere ostẽdimus atque ita senectam remoramur. Eadem quoq; incõmoda declinamus, & excremẽta quę necessariò ex aere, cibo, et potu in corpore colligũt, uacuamus motu & quiete, somno & uiglia, & reliquis modo comprehensis. De quibus omnibus mox disputabitur.

Nã ab ambiente aere, aut calefit, aut refrigeratur, aut exiccatur, aut humectatur, aut à coniugatis his afficitur, aut tota substantia immutatur.

Ambiens aer corpus nostrũ afficit interdum solis qualitatibus, nempe calore, frigore, humiditate, & siccitate:

calore & humiditate, calore & ſiccitate, frigore & humiditate, frigore & ſiccitate. Conſtat enim hunc alias in alijs temporibus & regionibus qualitates habere. Siquidem calida & ſicca æſtas eſt, hyems frigida & humida, uer in horũ medio conſtitutũ, autumnus uero inequalis, hoc eſt, modo calidus, modo frigidus. eadem eſt locorũ ratio. Interdum uero non ſolis qualitatibus ſed & tota ſubſtantia, corpus noſtrum non aliter atque cibus & potus immutat: idq; bifariam, nempe uel corporis ſubſtantiam corrumpendo, uel contrariam temperiem citra corruptionem inducẽdo. Calida enim & humida temporis conſtitutio putredinem in corpore gignit, hęc febres. Atque cuique, ut uerbo uno dicam, aeris conſtitutioni ſui inſunt morbi, ut ex tertio Aphoriſmorum Hippocratis libro uidere eſt. Nonunquàm uero longa conſuetudo conuerſatioq; in cõtrario aere, contrariam temperiem citra ullum morbum gignit; nam ut ſtirpes in alienum ſolum trãslatę ac inſitæ, eius naturam temporis tractu nanſcuntur, ſic homines inſolitam ſuęq; contrariam regionem incolentes, longo tempore natiuam temperiẽ amittunt, et nouã adipiſcuntur priſtinę contrariam, paulatim aſſueſcendo, ita ut qui prius frigidi & humidi erant, tandem calidi & ſicci euadant contrà. Afficit igitur corpus noſtrum neceſſariò uel ſolis qualitatibus aer, uel tota ſubſtantia: idq; & contactu, & maximè inſpiratu, & arteriarum pulſu. Velimus enim nolimus hunc cõtingimus, hunc inſpiramus. hunc arteriarum pulſu trahimus; unde aerea igneaq; ſubſtãtia, quã neceßario fluere antè diximus, ſi uitiatus aer non reſtituitur. Sin corruptus, tantum abeſt ut quod fluxit reſarciat, ut etiam quod reliquum eſt in corpore: uitiet aut corrumpat.

Ex motu autem & quiete vtroque immoderato aut calefit, aut refrigeratur, aut humectatur, aut resiccatur, aut ab ijsdem copulatis afficitur.

Siue motum siue exercitationem siue laborem immodicũ corporis eiusq; partiũ hoc loco dixeris, nihil refert. Immodicum autem intelligo non solùm vehementẽ, sed & assiduũ diutinũq;, siue à corpore eiusq; partibus prodeat, siue aliunde adciscatur. A corpore quidem eiusq; partibus, exercitatio quæ pila fit, ambulatio, salatio, luctatio, disci iactus, vociferatio, labor qui in fodiendo, metendo, alijsq; artibus exercendis fit, proficiscuntur. Aliunde autẽ accidũt uectatio, equitatio, frictio, & id genus alia: de quibus omnibus Galenus in libris de sanitate tuenda disserit. Itaque motus vndecunque proficiscatur, si quidẽ modum excesserit, corpus calfacit propriè ac per se, per accidens uerò refrigerat ac exiccat, natiuum calorem natiuumq; humorem dissipando ac resoluendo. Immoderata verò quies calorẽ cõsopit, vnde corpus ecfrigeratur ac humectatur. Vt enim externus ignis nisi flatu excitetur, extinguitur: ita natiuus calor nisi agitetur, cõsopitur, corpusq;, vt modò dicebam, refrigeratur. Refrigeratum aũt nec cõcoquit, nec excrementa dissipat: quare magnũ crudorum excrementorum prouentum gignit, quæ non solũ humectant, sed & refrigerant. Atque immoderata quies duplici nomine corpus immutat, nempe calorem extinguendo, & excrementa procreando, quæ refrigerant & humectant corpus.

Eodem autem modo somnus & vigilia ipsum ex necessitate afficiunt.

Per somnum calor intrò, per uigilias autem foras mo-

uetur:itaque somnus, ut Hippocrates docet, concoquit, et uigilię digerunt. Concoquit quidem non solùm quod in uentriculo, sed & quod in uenis et arterijs continetur. Cęterùm inter coquendũ vapores suscitat, qui in corpus maximeq́; cerebrum delati refrigerantur, ac velut in rorem concrescunt, natiuumq; calorẽ obruunt: atque ita corpus non solùm humectant, sed & refrigerant: modicè quidẽ, si moderatus: immodicè uerò, si immoderatus somnus sit. Per uigilias autem calor foràs agitur, ut modò dicebã, in ambientemq; aerem dissipatur. Prætercà uigiles sensus tãtum spiritus obeundis suis functionibus absumunt, quãtę vigilię sunt. Alliciunt enim assiduè è corpore spiritus, qui interdum etiam febrem accendunt, ut in commẽtarijs nostris in librum ad Glauconem priorem mõstratum est, naturamq; à suo munere auocant: quocircà cruditatem in corpore relinquunt.

Quemadmodum & animi motus.

Animi motus, ut antè declaratum est, ex rerum tã bonarum quàm malarum, earumq; presentiũ vel futurarũ opinatione ęstimationeq; nascuntur, vt letitia, maleuolẽtia, libido ac cupiditas, iracundia & excãdescentia ac furor, odium ac inimicitia, quę inueterata ira est, appetentia honoris & glorię, animi ęgritudo, hoc est, inuidentia, misericordia, męror, & id genus alia. Metus item, sub quo contineri antè diximus pauorem, conturbationẽ, desperationem, exanimationem, & pudorem. Quæ ex quarum rerum, bonarum ne an malarum, præsentium an futurarũ ęstimatione nascantur, quod antè prodita sint, hic repetere superuacuum foret. Nihil enim aliud locus expostulat, quàm vt eorum vires, quatenus scilicet corpora nostra immutãt, cognoscamus. Horũ itaq; alia uehemen-

ter

ter repenteq; , alia impotenter ac sensim corpus mouent. omnes enim metus differentię, lętitia, iracundia, & excandescentia, potenter ac subitò mouẽt: reliqua verò nec validè, nec repentè: quorum tamen alia siquidẽ continuata sint, corpus offendunt, vt męror & inuidentia: alia nullam omninò aut certè exiguam corpori noxam adferunt, vt verecundia. Timor igitur tam vehementer corpus immutat, quàm validus est. In hac enim animi emotione sanguis & spiritus intrò affatim ferũtur, nec foràs resiliunt, sed coacti subitò suffocantur ac extinguuntur: vnde corpus exanimatur, sequiturq; pallor, tremor, dentium crepitus, & alia id genus accidẽtia. Præter hęc pauor mentem sua sede mouet. Etenim metus is è re formidabili nascitur. tam subitò inopinatoq; sensibus obiecta, ut rationi ad eam ęstimandam locus non sit: vnde fit vt tam pręceps subitusq; motus dementiam adferat, his pręsertim quibus imbecilla mens est. In lætitia ad exteriora fit motus, nõ validus nec feruidus vt docet Galenus: resoluitur tamẽ spiritus, & animalis facultatis robur dissipatur: proinde nonnullos, præsertim imbecillos, ex lætitia mori contingit. In męrore paulatim fit motus ad interiora, qui cõtinuatione potiùs quàm vehemẽtia corpus exiceat ac absumit, accẽditq; sępe spiritus: vnde febris nascitur. Iracundia feruor quidam est & motus animosę facultatis, in quo primùm intus accẽduntur sanguis & spiritus, deinde foràs effunduntur ac totum corpus inflãmant, ita vt sæpe febrem pariant. Reliquos animi motus hoc loco declarare non statui, tum quòd ex antè dictis facilè intelligi possint, tum quòd corpus non admodùm afficiant.

Et quæ assumuntur.

Aßumuntur cibus & potus, & quicquid intrò ad im-

mutationem corporis sumitur. Hæc enim non solùm qualitatibus, sed & tota substantia corpus immutant. Cùm enim assiduè è corpore nostro substantia effluat, hanc necessariò reparare oportet, si tueri ualetudinem velimus. Siccam quidem cibo, humidam potu, aeream & igneam respiratu & arteriarum pulsu, vt modò declaratũ est. Ex cibo igitur & potu aliisq; intrò sumptis calidis corpus calefit, calidaq; substãtia reparatur: ex frigidis refrigeratur, & frigida substantia procreatur. Eadem est reliquorum ratio. Quòd si vitiosa hæc sint, non solùm qualitatibus, sed & tota substantia lędunt, morbosq; gignunt alios atque alios pro eorum conditio.

Aut excernuntur, aut retinentur.

Ex his quę intrò assumuntur, colligi in corpore excrementa necesse est, vt antè diximus: quibus expellẽdi instituta à natura instrumenta sunt, instrumẽtisq; facultates inditæ, aliæ quidem (vt Galenus docet) quæ expurgent ac separent, aliæ quæ deducant, aliæ quæ in unũ colligant, alię quæ foràs excernant: quę si suo tẽpore, hoc est, sanitatis instituto fiant, modumq; seruent, secundũ naturã dicuntur, salubresq; causæ sunt. Si verò modũ excesserint, nec solito tempore fiant, præter naturam dicuntur, corpusq; offendunt. Itaque muliebre profluuium si suo tempore fiat, & modum seruet, secundum naturam esse dicitur: quemadmodùm & hæmorrhoides. Ad eundẽ modũ si in morborum crisi sanguis fluat, siue per nares, siue per alium quemcunque locũ, secundum naturam id fieri dicimus, si quidem modum non excesserit: omnes enim immodicæ excretiones præter naturam sunt, siue suo tempore, siue insolito fiant. Porrò autem excrementa alia in ventre, alia in iecore, alia in venis & arteriis, alia in aliis corporis

poris partibus fiunt. Primum enim in ventre, in quo impurũ à puro separatur, vt Galenus docet: paulatimq; per intestina omnia vsque ad postremũ, quod rectum dicitur, expellitur: in quo plurimũ congestũ à degrauata ob eius multitudinem natura foràs excludit. Secũdum verò in iecore: idq; duplex est: alterum tenue, quod ad uesiculã iecori hętentem fertur: alterum ad lienem, quod quidem crassum ac fęculentum est. Hoc in ventriculum, illud in priorẽ tenuis intestini partẽ primùm extruditur, deinde cum alui sedimento foràs eijcitur. Tertium quod in venis & arterijs aceruatur, sero cõcreti lactis simile, renes à sanguine secernunt, deinde ad uesicãtransmittunt: hęc verò foràs propellit. Quartum verò huic simile in corporis habitu collectũ, per cutis subiectęq; carnis spiracula, partim in speciem halitus sensum effugiẽtis effluit, partim in roris formam erumpit, vocaturq; sudor, qui à spiritu maiore impetu irruente impellitur. Pręter hęc autem in mulieribus menses certo tempore effluunt, quemadmodùm in quibusdã viris hęmorrhoides. Per nares quoque, aures, & palatum, cerebrum repurgatur. Quòd si eiusmodi excretiones modum, vt dixi, excesserint, præter naturam sunt corpusq; lędunt: id enim inaniunt, refrigerant, extenuant, ac tandem absumunt. At si excrementa cohibeantur, corpori plurima maximaq; incõmoda adferant. Retentum enim in ventre & intestinis siccum recrementum appetentiam tollit, capitisq; dolores parit, scilicet fumis & flatibns per inferna exitũ non habentibus, sursum delatis. Prætereà cùm ex intestinis Meseraicę venę in iecur assiduè succum iam inutilem redditũ trahant, & in corpus distribuãt, necessariò malus humor in corpore gignetur: ex quo varij pro varia eius corruptione morbi na

 scuntur.

ſcuntur. Flauę autem bilis multitudine, ſiquidem in uenis putreſcat, ardentes febres ſequuntur; ſi in corporis habitum transfuſa ſit, citra putredinem quidem regius morbus, cum putredine verò tertiana febris. Quòd ſi in parte aliqua congeſta ſit, herpes: ſi bilioſus ſanguis, eryſipelas. Ad eundem modum ſi atra bilis in uenoſo genere putreſcat aſſiduam febrem: ſi in corporis habitum tranſmiſſa ſit, citra putredinem, elephantiaſim gignit: ſi cũ putredine, febrem quartanam. Si in parte aliqua collecta ſit, carcinoma: ſi in cute & ſubiecta carne, nigram uitiligine͂ gignit: quemadmodùm putreſcens in venis pituita, aſſiduã febrem: in corporis habitu citra putredinem, aquã intercutem: cum putredine febrem quotidianam. In parte aliqua corporis, ſi tenuis & vaporoſa ſit, ędema: in cute uerò & ſubiecta carne, vitiliginem albam. Similiter autem ſeroſa ſubſtantia (pituita eſt) putris quidem in uenis aſſiduam febrem in habitu corporis, ſi quidem non ſit putris, leucophlegmatiam: ſin putris, febrem interpolatã. In cute uerò nũc puſtulas excitat, nunc pruritum mouet Hæc igitur incommoda corporis, excrementorum retentione͂ ſequũtur: alia uerò non minùs periculoſa mala, nempe capitis dolores, apoplexiæ, paralyſes, lethargi, & id genus uitia ex malè repurgato cerebro naſcuntur.

Hæc enim omnia corpus immutant, ſanitatemq́; corrumpunt: alia quidem protinus ac manifeſtè, alia uero alterius cauſæ interuentu. Atqũe de his ipſis particulatim in opere de ſanitate tuenda ſeorſum ſcripſimus.

Aer ambiens, motus & quies, ſomnus & uigilia, cibus & potus, animi affectus, excrementorum uacuatio & retentia, corpus bifariam afficiũt, protinus, & ſine alterius

cauſę

causę interuētu: nō protinus, sed alijs interuenietibus causis. Aer, verbi gratia, statim corpus calfacit, refrigerat, humectat, & exiccat. Calfaciēdo humores in corpore accēdit & spiritus, febremq; gignit. Refrigerādo verò cutis meatus claudit, transpirationē impedit, effluuiumque solitū calidorū & acrium vaporū prohibet: vnde putredo nascitur, ex putredine verò febris. Vides igitur aerem primùm calfacere, deinde interuentu caloris humores accendere, & febrem generare: ad eundem modum frigus protinus refrigerare, deinde cutem adstringere, & meatus claudere, posteà transpirationem impedire, vnde nascitur putredo, ex qua febris fit? Constat igitur aerem febrem parere, non protinus, sed interuenientibus antè dictis causis. Eadem eſt reliquorum ratio: vt ex libris de sanitate tuenda, & ex his quę suprà declarata sunt, constare poteſt.

Omnia igitur modo declarata genera materię quędam sunt salubrium causarum, quæ si commodè ministrentur, causæ sunt & conseruantes & salubres: morbosæ uero, si incommodè. Quare ex his iam manifestum est præter has res non alias salubres, alias morbosas existimandas esse, sed easdem ad diuersa relatas, aliquando salubres, aliquando vero morbosas: Siquidem corpori motum desideranti, exercitatio salubris est, quies uero insalubris: si otio egeat, quies salutaris est, motus autem insalubris. Eadem autem cibi, potus, & reliquorum omnium est ratio. Quorum quodque si egenti corpori, cum iusta tum quantitate tum qualitate adhibitum sit, salubre est: insalubre vero, si aut omnino non indigeat, aut si non seruato modo ministretur.

In hoc opere tantũ causas, quæ necessariò corpus immutant, recenset Galenus, in libris uerò de sanitate tuenda non solum eas quæ necessariò, sed & quæ non necessariò corpus afficiunt, sub quatuor generibus complectitur, nempe agendis, educendis, &c. Omnes igitur ritè administratæ, salubres sunt: non ritè uero, insalubres.

Atque hæc duo circa salubre & morbosum corpus consideranda sunt, nimirum rei quæ adhibetur, quantitas, & qualitas. Nulla enim ratione temporis occasio, ut potè quæ cum his comprehensa sit, tanquam aliquod tertium adiungenda est. Cum enim tali ac tanta re assumẽda corpus eget, ea certè opportunè adhibetur. Atque hinc ortum habet occasio, quod fluxum mutabileque sit mortale corpus, quodque pro mutationis ratione alijs alio tempore remediis egeat. Quare non est genere tertium inter hæc quæ dicta sunt, occasio: uerum docendi gratia ipsa tanquam tertiò ob eam, quam diximus causam docendo plerunque utimur.

Dubitari potest cur tantum quantitatem & qualitatem, & ex his natam occasionem, conseruantium salubriumque causarum scopos hic Galenus commemoret: in libro uero priore de curandi ratione ad Glauconem, præter has tres methodos quartam adiecerit; nempe ministrandi remedij modum. Præterea cum de corrigendis natiuis temperaturis disputat, id non subitò factitandum esse docet, sed paulatim. Non enim, inquit, natura sustinet subitas mutationes quod nihil aliud est quàm modum ministrandi præscribere. Causa autem cur id fecerit, hæc est: nam in morbis curandis dari præsidia commodè non possunt, nisi ma-

teriam

teriam corpusq; ipsum pęparemus. Nec statim summo morbo uehemẽtissima auxilia adhiberi poßunt: ut in cõmentarijs quos in libr. Galeni ad Glauconem conscripsimus, abundè docuimus. In conseruanda uero sanitate nec materiam eius, nec corpus antè pręparamus, sed statim remedia quam maximè fieri potest simillima, & quanta pręsens status efflagitat, adhibemus: cibum & potum uerbi gratia, tantum, quanta inanitio est: & talem, quali egere corpus uidetur. Eadem est reliquorum ratio. Quod uero occasio ut scopus tertius adiũgi nisi maioris intelligentiæ gratia non debeat, docet Galenus. Nã cum talem, inquit, ac tantam rem sumere corpus debeat, certum est eam opportunè adhiberi. Itaq; si nunc eget, nunc est adhibendi opportunitas. Porro autem occasio ab eo ortum habet, quòd fluxum sit, atque immutabile corpus nostrum, interitui obnoxium. suprà enim ostensum est ex Galeni sententia, quòd principia quędam sint corruptionis nostrę in nobis cõgenita, quę omninò uitari nequeunt. Quędam uerò forinsecus aduenient, à quibus etiam necessario corpus afficiatur, aliàs aliis temporibus. Aestate enim aliàs, aliàs hyeme, aliàs autumno, aliàs uere afficitur. Aestas quidem calidius & siccius, hyeme frigidius & humidius corpus reddit. Sic motus calfacit & exiccat: quies uerò refrigerat & humectat. Ad eundem modum reliqua corpus immutant, ut antè declaratum est. Pro harum igitur mutationũ uarietate, aliis alio tempore remediis corpus eget. Hinc nata est occasio tantę & talis rei adhibendę. Quare, ut Galenus ait, nõ est genere tertium inter hęc, quę dicta sunt, occasio. Secùs est in remedijs quæ morbis adhibentur: nam occasio, atque administrandi remedij modus, tanquam aliquod tertium aut

quartum

quartum annumerantur: vt in commentarijs nostris ad Clauconem abundè docuimus.

Quoniam autem in his scopis tum aliæ salubres causæ, tum quod nunc propositum est genus continetur, de ipsis rursus disseramus.

Sub quantitate & qualitate non solùm antè dictæ causę, nempe aer ambiens, cibus & potus, somnus & vigilia, & quę assumuntur, quęq; vacuantur & retinentur, atq; animi motus continentur, sed & alię permultę, quę tam & si necessariò non immutant, rationem tamen habent salubrium causarum, non aliter atque alię, si commodè adhibeantur: sin incommodè: insalubrium. Commodè autem ministrantur, si qualitas & quantitas earum seruetur, ut modò declaratum est.

Optimæ igitur corporis constitutioni, si circũductus aer temperatus sit, tum aliorum nuper commemoratorum, nempe quietis & motus, somni & uigiliæ, tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniet. Sin intemperatus sit, tantum symmetriam mutare conueniet, qnàm vitiatum temperamentum est.

Optimam constitutionem vocat, vt antè declaratum est eam, quę omnis excessus expers est, quatenus quidẽ ad sensum attinet. Ad eũdem modum & temperatũ aerem, qualis in vere esse solet. In temperato itaq; aere optimã constitutionem tuetur motus & quietis, somni & uigilię, assumendorum & excernendorũ exquisita symmetria ac modiocritas, quã in quantitate & qualitate cõsistere modò dicebamus. Similia enim similibus seruantur. Quod an omniũ temperamentorum cõmune sit, an optimę constitutionis propriũ, dubitari potest. Non enim ut optimè

temperata

temperata corporis cõstitutio temperatis, ita quæ ab hac recedunt, sibi similibus conseruari videntur, sed potiùs lædi, quod & Galenus sentire videtur: omnem enim intemperiem à suo simili offendi antè scripsit, calidam quidem à calidis, & frigidam à frigidis, & reliquas pari modo. Respondendum est indubitatum ac certum perpetuumq́ꝫ hoc principium esse, non aliter intemperatam constitutionem ab intemperatis causis, quàm temperatam à temperatis seruari: si quidem utrorumque, hoc est, intemperati corporis, & causarum ipsum immutantium, exuperantia par sit: quòd si causarum quàm corporis maior sit, corpus indubiè lædetur. Itaqua in aere temperato tẽperatæ causæ ministrari debent, intẽperato verò tantum in contrariam qualitatem, quãtus est aeris à iusto tẽperamẽto recessus, mutari debent. Si aer, verbi gratia, secundo ordine frigidus sit, causas corpus immutantes in eodẽ ordine calidas: & contrà si ille calidus sit, his eodem semper ordine frigidas esse oportet: si quidem optimam constitutionẽ tueri uelis. Inter has salubres causas Galenus de industria animę motus prætermisisse videtur, quòd scilicet hi cùm libet administrari non possunt: aut si possunt, nõ tamen ut volumus moderari possumus. Integrũ enim non est cũ libet irato, excãdescere, aut alio quouis modo cõmoueri, nisi obiectã commotionis speciem ęstimauerit ratio, ut antè monstratum est: aut si cùm lubet irascimur atque mouemur, nõ tamen impetũ ita moderari possumus, vt motus exuperantiæ naturę respondeat.

Symmetriæ quidem scopus est in ambiente quidem aere, vt neque frigore inhorrescamus, neque æstu sudemus.

Quoniam paulò antè aeris, quietis, & motus, reliquarumq́ꝫ

rumq; salubriũ causarum symmetria corpus conseruari dicebat, nunc harum cuiusque scopum, hoc est, quãtitatis & qualitatis modum finemq; præscribit, atque in primis ambientis nos aeris: cuius, vt inquit, modus esto, vt neque eius frigore inhorrescamus, neque calore sudemus. Nã inter hęc duo aeris temperamentũ cõstituit, cuius certè magna latitudo est, quemadmodum & tẽperati beneq; cõstituti corporis. Neque enim hoc loco optimam cõstitutionẽ intelligi uolo hanc, quæ cogitatione veriùs quàm re ipsa existit, quæq; maioris & minoris ratione diuidua nõ sit, sed quã functionũ probitate metimur. In medio igitur frigoris horrorẽ, caloris sudorẽ inducentis constituta aeris symmetria ac moderatio est. Horrorem dico concussionẽ quãdam leuem cutis, & subiectorum musculorũ. Nã quæ multa, cita & densa est, rigor dicitur: in quo nõ solùm cutis & musculi, sed et totum corpus vehemẽter cõcutitur: vt in commentarijs nostris in libros Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Sudor autem notior est, quàm vt declarari debeat. Solam porrò agentium aeris qualitatũ symmetriã docet, non autem quãtitatẽ, vt quã metiri non possis, nisi moram in eo intelligere uelis: nec patientium qualitatũ, nempe humiditatis & siccitatis, quę scilicet aut nullo, aut saltem exiguo sensu corpus afficiãt. Temporis tamen longitudine alias in corpore qualitates gignunt, quæ tactu deprehenduntur, nempe mollitiem & duritiem, leuitatem & asperitatem. Tantisper igitur humectandũ corpus est, dum humore nõ nimis molle fiat ac leuigatũ sit: exiccandum, dum non nimis durum ac asperum reddatur.

Ab exercitatione uero, cum primum lassescere corpus cœperit, cessandum est.

Tantum

Tantùm excercitationis, non etiam quietis modū hoc loco præscribit Galenus: sed nec ipsius quidem exercitationis omnem scopum, verùm solā quantitatem. De qualitate enim nihil prorsus meminit, nec de administrationis tempore: quod, vt arbitror, per se hæc intelligi poterant. Nemo enim dubitat optimam constitutionem in tēperato aere, si vehemens sit exercitatio uel languida, & remissa aut violenta, & celeris aut tarda, conseruari non posse, sed si sit mediocris. Vehementior enim, celerio & violentior, corpus immodicè calfaciūt ac exiccāt: tardior verò, remissior & languidior refrigerant, & humectant. Cęterum administrari nō debet cùm adhunc crudi cibi & succi in ventre & venis multitudo continetur, ne in corporis habitum ante concoctionē feratur. Itaque ea adhibenda est, cùm præcedēs cibus duplici coctione confectus est, vt Galenus docet: nempe ea quę in ventre, & ea quæ in vasis sanguinis agitur, cùm instat cibi sumendi tempus. Ex his constat quanta quies esse debeat, & quanta exercitatio. Tantisper enim exercitatione abstinendum atque quiescendum est, dū absoluta sit duplex antè dicta concoctio. Tantisperq; exercendū, dum corpus lassescere doloreq; inceperit, hoc est grecè, ὅταν πρῶτον ἄρξηται πονεῖν, verbum enim πονεῖν, fatigari, laßescere ac dolere significat.

In cibis accurata concoctio, & moderata excrementorum, tum qualitas tum quantitas. In his concoctioni respondet appetentia. Quare neque præside opus est, qui cibi modum præstabit. Siquidem optima natura tantum probè concoquit, quantum appetit.

Tantum non cibi modò sed & potus optimè cōstituta

natura

natura appetit, quantum ipsa concoquere potest. Quantũ autem concoquere possit, ex quantitate qualitateq; excrementorum deprehendimus. Concoctionis igitur quę in uẽtre fit, alui sedimenta probitatẽ ac vitium ostendunt: eius verò quę in venis, vrinæ. Id genus autẽ excremẽta, alui quidem cibo, vrinę verò potui respondere debent. Nam si qualitate & quantitate mediocris cibus & potus sumptus fuerit, mediocria quoque vtraque excrementa tum quantitate tum qualitate erunt, si quidem optimè constituta natura sit. Quãtitate, si nec multa nec pauca fuerint sed pro cibi & potus assumpti copia. Qualitate verò, alui quidem excrementa mediocriter coacta, ęquabilia & leuia, subflaua, non autem liquida aut dura ac inæqnabilia nigra aut viridia, nullum alium habentia fętorem quàm naturalem. Vrinę verò quantitate mediocres, colore verò mediocriter rufę. Prętereà concoctioni respondet appetentia, quę & inanitione fit, & uentriculi frigore: ut ante diximus. Fit enim inanitione, quam sequitur naturalis appetentia; hanc uentriculi suctio, deinde suctionis sensus, postremo animalis appetentia. Porro autem inanitio fit, ut antè dictum est, uacatis partib. primùm cuti subiectis, deinde his ipsis alimentum à uicinis trahentibus, rursus his à sibi uicinis, donec uenę quę ad uentrem perueniunt, inanitę sint. Ventriculi uerò frigus inanit quidem, sed stringendo premendoq;, proinde famam parit ac auget. Cum igitur corpus ad eundem modũ uacuetur, restituiq; quod effluxit debeat, indita à natura uentriculo facultas est, qua cibi penuriam sentiremus appeteremusq; alij alijs magis ac minus. Rursus cum duobus modis uentriculi fiat inanitio, uno quidem qui attractione fit, atque hęc omnium temperaturarum est communis: altero uerò

qui pressu

qui pressu ac constrictione perficitur: hecq; propria est frigidæ temperaturę, quæ plus appetere quam concoquere solet: calida verò tantùm abest vt appetentiam excitet ac augeat, vt hanc etiam deijciat: optima corporis cõstitutio, vt in qua nec frigore augeatur, nec calore minuatur fames, tantum appetit, quantum probè concoquere potest.

Similiter autem somno natura ipsa bene constituta modum præscribit. Somnum enim finit, cùm non ampliùs eo corpus eget.

Per uigilias cerebrum, sensuumq; instrumenta assiduè exercentur, exercendoq; fatigantur, in obeundasq; suas functiones magnam spirituum animalium vim absumũt, coguntur q; à suo munere cessare: vnde somnus fit, substãtiæ & spirituum, qui vigilando perierunt, instaurator. Cumq; is suum munus obijt, animans sponte expergiscitur. Atque ita somni & vigiliæ fit alternatio. Si autem per aliquam occasionem ante iustũ tempus excitari à somno cõtingat, rursus dormire cupit animal, quoad, vt modò dicebamus, peractum somni munus sit. Itaque somnũ natura finit, cùm ampliùs eo corpus non eget.

Itaque hanc viuendi rationem seruantibus, neque alui sedimenta, neque vrinæ, neque vniuersi corporis excrementa vitiosa sunt: illa enim cibus & potus moderatos efficit. Perspirationem verò corporis vniuersi salubrem reddit mediocris exercitatio.

Hanc, inquit, uictus rationem seruantibus, hoc est grecè οὕτως διαιτουμένοις, *nullum in excremẽtis vitium deprehenditur. Hanc uictus rationem seruant nõ solùm qui cibo & potu, sed & exercitatione & quiete, somno & uigilia,*

gilia, in temperato aere moderatè utuntur, ut antè declaratũ est. Si igitur aer in quo uersamur, temperatus sit; si cibus & potus, exercitatio et quies mediocris: nullum neq; quantitatis neque qualitatis in corporis excremẽtis uitiũ reperietur. Contrà accidit cùm nulla in h[illegible] mediocritas seruatur. Itaque si nec plùs nec minus cibi et potus sumat quàm appetat ac probè concoquat natura optimè cõstituta, omni uitio alui sedimenta & vrinę carebunt: illa eñ cibo, hę uerò potui respondent. Quod uerò per cutis spiracula effluit excremẽtum, cum sensum nostrum effugiat exercitationis mediocritate metimur. Vehemẽtior eñ ac longior: plus, leuior verò & breuior minus excremẽti uacuat. Ad eundem modum cibus et potus largior, otiũ maius, somnus prolixior, & aeris constitutio frigidior & humidior, excrementa & plura et crudiora gignunt. Cõtrà pauciora & biliosiora, parcior cibus & potus, vigilię lõgiores, exercitatio longior & vehementior, & aeris constitutio calidior & siccior.

Perspicuum autem est, quòd ab omnibus immodicis animi affectibus, nempe iracundia, tristitia, furore, timore, & inuidentia abstinendum sit, vt qui naturalem constitutionem corrumpant ac immutent.

Vehementes animi motus, quales sunt iracũdia, furor, tristitia, timor & inuidentia, vitãdos omninò esse docet, vt qui naturalem corporis statum immutent ac corrumpant. Cõstat enim hos omnes corporis resiccandi vim habere, præsertim iracundiam & furorem, quibus uehemens est vis excalfaciendi, vt ex his, quæ suprà commemorata sunt, videre est.

Veneris autem iuxta Epicurum nullus vsus

salu-

salutaris est. Re vera tamen confert, interuallo repetita tam longo, vt exolutio non sentiatur, & ipse qui vtitur, seipso leuior esse, faciliusq; spirare videatur.

Testes principia sunt virtutis genituram procreantis: hęc autem vis per vasa seminis in totũ corpus transfunditur: vnde fit vt in toto corpore semẽ generetur, sed imperfectum. Eiusmodi autem semẽ solidas partes nutrit: et quod ex eo superest, ad vasa seminis & testes peruenit: vbi elaboratur ac perficitur, aptumq́; fit ad animantis generationem. Atque id nostri quartæ concoctionis, vt vocant, excrementum esse putant. Cùm igitur hoc semine testes vasaq́; genitalia abũdant, necesse est vt vel excernatur, vel in alienam qualitatem degeneret, inuehatq́; sæpenumero grauissima accidentia. Porrò autem semine abundant qui calidis & humidis sunt testibus, ut antè declaratum est: quiq; consueti multa uti Venere, subitò abstinẽt: quales maximè uiduæ iuuenes sunt, atque etiam nonnulli uiri præsertim ętate florentes. His igitur semen retentum corpus degrauat, pigrumq; reddit, non aliter atque alia naturæ onera. Deinde refrigerat tam vehementer interdũ, ut respiratio pereat: vt author est Galenus libro sexto de locis affectis. Si igitur onere hoc leuetur corpus, nulla grauitate p̃metur, sed seipso leuius esse videbitur, & melius spirabit. Itaque moderata Venus ad tuendam ualetudinem magnum habet momẽtum: immoderata verò magnum adfert corpori detrimentum: siquidẽ uires roburq́; exoluit, lanquidumq́; corpus reddit. Ex frequenti enim concubitu semen nõ solùm quod in testibus elaboratũ est, sed & in uasis seminis atq. reliquo corpore est, uacuatur. Nam testes ubi primùm quod cõtinẽt semẽ excreuerũt, à

proximis venis seminis materiam trahunt, & hę ab aliis sibi vicinis, atque illę rursus ab aliis sibi propinquis, deinceps procedendo donec ipsis solidis partibus nutrimentũ tollatur: vnde totũ corpus elanguescit exoluiturq; eius robur. Ergo saluberrima Venus est, si eatenus exerceat̃, quatenus corpus nõ lędat. Nõ enim alius Veneri modus statui potest, quãdò non omnes æqualibus interuallis ea si ne corporis incõmodo vti possunt. Aetate enim florẽtib. iisq; calidis & humidis, & qui semine abundant, Venus noxia non est: senibus verò & siccis frigidisq; omnibus inimicam esse Galenus docet.

Idoneum autem eius vtendæ tempus est, cùm corpus in statu omninò medio est omnium, quæ foris circumstant, constitutum, nempe immodicæ repletionis & inanitionis, caloris & frigoris, siccitatis & humiditatis. Quòd si à mediocritate aliquando aberrarit, leuis est error. Cæterùm calfacto quàm refrigerato, pleno quàm vacuo, humectato quam resiccato corpori Veneris vsus commodior est.

Distinximus antè causas, quę corpus nostrũ immutãt, in internas nobisq; congenitas, & externas forisq; incidentes: rursusq; has in eas quę necessariò afficiãt corpus, & quę non necessariò. Duo posteriora genera ἔξωθεν περιςάσεις, *hoc est, externas et foris circumstantes vocat Galenus: easq; omnes in repletionem & inanitionẽ, calorem, frigus, humiditatẽ & siccitatem redegit. Aer enim ambiens, somnus & vigilia, motus & quies, animi affectus, corpus immutant, quatenus calfaciunt, refrigerant, humectant, aut exiccant. Quę uerò reiiciuntur & excernũtur, sub repletione et inanitione continẽtur: immò nihil*

aliud

aliud sunt hęc, quàm repletio & inanitio. Cùm itaque corpus immodicè aut plenum aut vacuum est, exercere sine incommodo Venerem nõ potest: quemadmodum nec ea si longè calidius, frigidus, humidius, aut siccius sit, innocenter utetur: cõmodissimè verò, cùm in horum omnium medio statu constitutum est. Si quis enim concumbat pleno adhuc uentre, et cibo nondum cocto, periculum est ne cruditas in totum corpus rapiatur: non aliter atque in vehementi exercitatione. Exerceri enim sine motu agitationeq; corporis Venus nõ potest: immò sępe nõ sine magno conatu. Itaque priùs expectanda prima & secunda concoctio est, & deponenda priùs alui & vesicę onera sunt quàm concumbas. Nec expectãdum est donec totum corpus inanitum sit: quod post longam inediam, & vehemẽtem exercitationem contingere solet. Nam iam inanitione imbecillas redditas vires magis prosternit: magna enim spiritus et caloris innati vis cõcumbẽdo excutitur. Similiter autem nec immodicè calido, frigido, humido, et sicco corpori commoda venus est. Siquidem concumbendo corpus agitatur incalescitq;, atque cum semine magna uis spiritus & innati caloris effunditur. Itaq; corpus agitatu incalescit, & seminis spiritus & caloris innati profusione refrigeratur. In calidis igitur calor præter naturam augescit, in frigidis natiuus minuitur. Vehementer autem humidis eatenus obest Venus, quatenus natiuũ calorem ex concubitu imminutum, humoris copia obruit. Quòd si calor & humor pares sint, nullum aut exiguum adferet Venus corpori incommodum, nisi immodica sit. Resiccatum verò corpus venus magnopere lędit, pręsertim si cũ siccitate coniunctum sit frigus. In locũ enim seminis excreti primum à vicinis partibus, deinde reliquo

corpore (ut modò docuimus) humidũ attrahit, idq; multum: si quidem tantum resarciri quãtum effluxit seminis, debeat. Ex multo enim sanguine non nisi exigua genituræ portio procreatur. Quare si resiccatum iam corpus Venere utatur, uehementer lædetur. Optimè igitur cõstitutum corpus, nec plenum nec inane immodicè, nec uehemẽter calidum, frigidum, humidum, aut siccum sed in horum medio cõstitutũ, exercere Venerem innocuè potest, eatenus quidem, ut paulò antè dictum est, quatenus non exoluatur robur, Ex quo liquet, tutius esse uenerem exercere calefacto quàm refrigerato corpore, & humectato quàm resiccato, si leuiter quidẽ à mediocritate aberrare contigerit: semper enim in excessu immodico periculosa Venus est. Nam noxa, quæ in calefacto et humectato corpore est, minor est, faciliusq; reparatur, quàm quæ in refrigerato & resiccato. Calor enim ex agitatione natus, facilè abigi potest: & siccitas ex uacuatione, in corpore humido quam sicco minùs periculosa est. Non enim calida & humida substantia quæ concumbendo excernitur, tam facilè restituti potest, quam qualitas abigi. Hac ratione Venus frigidis & siccis naturis aduersissima est.

Horum autem singulorum qualitas in optima constitutione eligenda est. Exercitationis quidem, in qua omnes corporis partes æqua proportione moueantur, sicut aliæ ultra, alię citra modum non fatigẽtur. Temperatissimus verò cibus ac potus sit, scilicet temperatis naturis familiarior. Eadem est in alijs ratio.

Optimè constitutam naturam, rerum suprà dictarum iusta qualitate & quantitate conseruandam esse, antè docuit, quantitatemq; cuiusque explicuit: nunc earundẽ re-

rum

rum qualitatem docet, pręcipueq; exercitationis, & eorũ quę eduntur & bibuntur. Exercitatio, inquit, omnes corporis partes ęqua proportione fatiget. Quod fiet, si quantùm vnaquæque pars uacuari desiderat, tantùm exerceatur: ita tamen, vt vna quàm altera non magis fatigetur. Cùm igitur partes alię alijs excremẽtis magis abundent, proindeq; alijs aliæ magis exerceri debeant, cumq; aliæ citiùs, aliæ tardiùs fatigentur: nõ possunt omnes nec debẽt æqualiter exerceri. Itaque quæ pluribus excremẽtis abundant, plus: quæ uero pauciora habent, minùs exerceri debẽt: quemadmodùm robustiores vehemẽtiùs, & imbecilliores leuiùs. Omnes tamen, vt antè dictum est, tantisper sunt exercendę, dum laborẽ sentiant. Ad eundem modũ cibus & potus tẽperatus esset debet, non quidẽ dum sumitur, sed dum coctionem est expertus, & iam corporis partes alit. Crudus enim adhuc cibus similis nostræ substãtiæ esse non potest: alioqui immutatione non egeret.

Quòd si ab optima constitutione corpus aliquantùm, non autem plurimùm deflectat: causas quæ sanitatem tuentur, ad proportionem mutare oportet. Verùm cùm multa sint eiusmodi corpora, de singulis seorsum est disputandum. Quod igitur temperamentum mutat, sed aptam instrumentorum compositonem seruat, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earum, quæ temperamentum tueantur, alteram verò quę ad optimum reuocent. Quæ igitur temperamentum seruant, tantùm à temperatissimæ naturæ causis distant, quantùm ab illa totius corporis temperamentum discedit. Siquidem calidiora corpora, calidiorem victus

rationem efflagitant, frigidiora uero frigidiorem, ficciora autem ficciorem, & humidiora humidiorem; atq; fecuudum coniugationem calidiora & ficciora calidiorem & ficciorem. Eadem eft reliquarum trium coniugationum ratio.

Quăcunque fanitatem, fiue integram ac fummă, fiue eam quæ ab hac deflectit, tueri ftatueris, femper fimilia funt adhibenda: vt mox dicetur. Summa autĕ quàm diligentiffimè fieri poteft, feruanda eft: quemadmodŭ ea quę ab hac plurimùm difcedit, corrigĕda: quæ verò in harŭ medio conftituta eft, & feruari, fi lubet, & corrigi poteft. Cùm enim fanitas ad actionŭ probitatem, & vt moleftijs careamus, exquiratur, ea femper feruari debet, vtpotè quę optimas edat actiones, ab omniq; moleftia corpus liberet. Quæ vero plurimùm ab hac recedit, quoniă & moleftaiam effe incipit, & improbas edit actiones, corrigi omninò cupit. Sed quæ nec longè ab abfoluta declinat, nec ad eam quæ plurimùm à mediocritate diftat, propè accedit, feruari quidem poteft, fi functionibus non optimis fis contentus, leuesq; moleftias facilè toleres. Sin minùs, mutare hanc in meliorĕ licebit. Corpus igitur quod hac fanitate, hoc eft, neque optima, neque peffima donatŭ eft, duplicem habet falubrium caufarŭ differentiam: alteră earum quę temperamentŭ, tueantur, alteram quę in melius id mutent. Quę autem corpus tuentur caufæ, tantum à temperatiffimis diftare debent, quantŭ corpus hoc à temperatiſsimo recedit. Cùm igitur non una fit corporŭ differĕtia, fed alia aliàs affecta, ut fcribit Galenus, quæ hæc tuentur caufæ, diuerfas eße oportet, nimirŭ alias calidas, alias frigidas, alias humidas, alias ficcas. Cùm rurfus magna fit exuperantię corporum latitudo, ita & caufarum.

Quare

Quare quæ tueri statueris corpora primo ordine calida, causas eodem ordine calidas efflagitant, & frigida frigidas: eadem est reliquarum exuperantiarum ratio. Corporum enim & causarum non solùm similis, sed & ęqualis exceßus perpetuo eße debet, siquidem temperamenta qualia acceperis seruare uelis. Non enim calidę causę calidum corpus in contrarium mutant, si, vt modò dicebã, vtrorumque ęqualis sit excessus.

Causarum igitur materia is rectè vtetur, qui natiuas earum vires nouerit: quod uidelicet motus, inedia, uigiliæ, uacuatio, & omnes animi affectiones corpus exiccent: his vero contraria humectent. Eodem modo quisqnis calfacientia refrigerantiaq́;, vitæ studia, cibum quoque ac potum, atque ut semel dicam, omnium quæ corpori admouentur, materias ac facultates intellexerit, salubribus causis utetur, similia similibus adhibendo, si quidem corporis temperamentum quale accepit tueri uelit.

Causas quę sanitatem tuentur in assumẽdis, faciendis, foris incidentibus & educendis contineri, ex Galeni sententia declaratum est: quarum omnium uires noße debet quisquis sanitatem tueri uolet. Nã qui fieri potest, ut corpori calido aut frigido, humido aut sicco in primo, secundo, aut alio quouis ordine, similẽ causam, eodemq; excessu calefacientem, refrigerantẽ, humectantem aut exiccantẽ adhibeas, si ignoraueris an hęc calfaciendi aut aliã uim obtineat? Scire itaque oportet, eum qui ualetudini tuẽdæ præest, qua facultate cibus & potus, qua aer attractus, & quicquid intrò sumitur, polleat: qua motus omnes, ut frictiones, ambulationes, artes quę corpore exercentur,

qua somnus & vigilia, venus, & aer circũdans, & lauationes: in summa, quicquid cuti admouetur: prçterà quę & retinentur, & educuntur. Quibus cognitis probè utet qui ualetudini tuendę præest: alioqui enim similia similibus adhibere non poterit: tantùm abest vt pari excessui parem excessum accõmodet. Quod certè in animi affectibus difficillium est, etiam si excessum à iusto temperamento tam causarum quàm corporum accuratè noris. Liberum enim tibi non est, etiam si non ignores quanta calfaciẽdi ac exiccandi animi affectibus uis insit, quantumq́, calidum ac siccum corpus sit, aptè accõmodare eiusmodi causas. Nam cùm tantùm afficiamur, quantum rẽ animo obiectam æstimauerimus, non semper corporis temperaturæ respondent animi motus. Ex iniuria, verbi gratia, q̃ magnam æstimauerimus, vehemẽter excandescimus, proindeq. corpus uehemẽter calfacimus ac resiccamus, quod fortè leuiter tantùm calefieri ac resicari debebat. Eadem est reliquorũ animi affectuum ratio. Alias quoque causas, maximeq́, necessarias et ineuitabiles difficilimum est rectè corpori accommodare. Aestiuus enim aer tam inspiratus, quàm circũductus ita tẽperari non potest, ut quãtum corpus ad sui tutelam exposcit, calfaciat ac exiccet. Cùm autem hæc commodè ministrari non semper possint reliqua his contraria adhibenda sunt, quæ tantum corpus refrigerent & humectent, quantũ illa calfaciunt ac exiccent. In æstate igitur imperandus somnus est, ac quies, adhibendiq; cibi frigidi & humidi, &c.

Si verò permutare corpus atque transferre uelit in meliorem statum, altero salubrium causarum genere, antè dictis quidem contrario est opus, quod à temperatis medijsque, quas optimis

mis naturis conuenire dicebamus, æqualiter in alterutram partem declinet. Nunquam enim in exquisitam temperiem calida & sicca victus ratio, calidiorem & sicciorem naturam mutabit, sed ea quæ tantò sit iusto temperamento frigidior & humidior, quantũ natura naturam calore & siccitate superabat.

Eadem est ratio profligendę aduentitiæ intemperaturæ, & congenitę in meliorem statum transmutandę. Vtrunque enim causę contrarię efficiunt: quæ quidem tãtum à mediocritate distent, quantùm excessus congenitus ab optima corporis constitutione, & morbosus à pristina sanitate recedit. Causæ enim inferiores totum excessum non propellunt, superiores uerò oppositum inuehunt, tantum quidem, quantum ipsæ excessum superant. Par igitur excessus contrarius contrarium parem tollit. Itaq; calidæ & siccę causę frigidam & humidam temperaturam ad mediocritatem transferunt, & contrà, si excessus vt diximus, sint pares.

Tale autem causarum genus congenitas intemperaturas emendat: alterum uerò, de quo antè disputatum est, conseruat. Vtrisque autem medici vicissim vtuntur. Siquidem cùm per ocium mauis licet, corrigunt paulatim in meliorem statum transferentes: non enim subitas natura mutationes sustinet. In eodem verò statu, cum necessarijs detinentur occupationibus, seruant.

Antè docuit Galenus, tẽperaturas quę nec optimę nec pessimę essent, sed in harum medio constitutę, uel seruandas, uel in melius transferendas esse. Nũc autem ostẽdit quando has mutare, et quando seruare cõueniat. Medici (inquit)

(inquit) in melius trāsmutant, cùm per ocium licet: hoc est, cùm neque publicis munijs detinentur, neque inopia coguntur suo labore victū queritare. Seruant verò, cùm contraria accidunt, hoc est, dū necessarijs negotijs occupantur, aut inopia victum quærere coguntur. Etenim vt antè docuimus sanitas ad functionū uitę neceßariarū pbitatem quęrenda est, ad vitādasq; corporis molestias. Itaque cùm & per ocium & per facultates licet, congenitam intemperiem in melius mutare oportet, sed paulatim. maximeq; si recessus à mediocritate magnus sit. Natura enim subitas ac repētinas, hoc est græcè, ἀθρόας mutationes respuit, ut à quibus potius lędatur quàm iuuetur. Perspicuum igitur est, longo temporis spacio reducēdas ad mediocritatem intemperaturas esse.

Quid est igitur, cur talem causarum differentiam conseruatricem appellamus? Hanc enim potius immutatricem & curatricem fortè nominasse conueniebat, & congenitorum vitiorum emendatricem: quoniam omnes quæ sanos tuentur causas ad vniuersum sanitatis genus relatas non autem ad singulas differentias, conseruantes vocauimus: siue præter id quòd sanitatem seruant, in meliorem statum totam temperaturam deducant: siue quæ ab initio generationis cōtracta est, naturam seruent. Quæ verò constitutionem deteriorem reddunt, morbosas dicimns.

Quærit Galenus cur potiùs conseruatrices appellentur eiusmodi causæ, quàm immutatrices, curatrices, & congenitorum vitiorum emendatrices: respondetq; causas omnes quæ sanos tuentur, si ad uniuersum sanitatis genus referantur, conseruantes vocandas eße: sin ad singulas

las differentias, non item. Siue enim natiuam initioq; generationis contractam seruant, siue præter id quòd sanitatem seruant, in meliorem statum deducant, conseruantes appellantur. Cùm enim sit magna sanitatis latitudo, vt antè ostendimus, magna erit salubrium causarum sanitatemq; conseruantium differentia. Quædam igitur erũt conseruatrices, quę scilicet sanitatem qualem acceperunt seruant, cuiusmodi est optima atque summa, quam perpetuò seruare debemus: & quæ ab hac deflectit, quam videlicet per otium emendare non licet: de qua modò disputabamus. Quædã verò correctrices dicuntur, quę scilicet ad mediocritatẽ cõgenitas tẽperaturas ab optima deflectentes transferũt: Atque hę speciatim correctrices, generatim vero conseruatrices dicuntur.

Omnibus autem similiter intemperatis partibus similis, dissimiliter uero dissimilis cura adhibetur. Potest enim uentriculus quàm par sit frigidior esse, caput uero calidius: atque ita vtrumq; sibi propria remedia desiderare. Ad eundem modum unaquęque partium reliquarum iusto temperamento aut humidior, aut siccior, aut calidior, aut frigidior esse: uictusque ratione intemperaturæ suæ familiari egere. Non igitur omnes eiusmodi partes ex æquo exercebimus, nec eodem modo humectabimus aut exsiccabimus, aut aliud quidpiam efficiemus. De his autem fusius in libris de sanitate tuenda disputatum est.

Siue seruare, siue in melius transferre congenitas intemperaturas velis: si quidem omnes corporis partes similiter sunt intemperatę, omnibus eędem causæ adhibendę sunt. Itaque calidas & siccas corporis partes tuentur

calidę & siccę causę: in meliorem verò statum deducunt frigidæ & humidę; vt antè declaratū est, Si vero nō omnes partes eandem intemperiem habeāt, nec omnibus eędē causę ministrandæ sunt, sed vnaqueque sibi similes, si tueri hanc velis: sin in melius transferre, cōtrarias dissimilesq́; efflagitat: Quare, vt concludit Galenus. nō omnes corporis partes dissimiliter intēperatę ex ęquo sunt exercendæ, nec eodem modo humectandę.

Instrumentorum verò, quatenus ipsa ab optima constitutione recedunt, hic etiam salubres causæ inter se differunt. Siquidem aliæ, vitiatæ formationis, alię magnitudinis, aliæ numeri, aliæ positus, salubres sunt causæ.

Qua ratione eam quę ex elemētorum temperatione proficiscitur, hoc est, simplicium partium (quas similares à quibusdam vocari diximus) sanitatem tueri oporteat, suprà declaratum est: nunc autem quo pacto eam quę ex partium symmetria, hoc est, ex formatione, magnitudine, numero & positu nascitur, seruare conueniat, ostēdit. Temperatura igitur, vt ab hac symmetria variè deflectit, ita varias habet suę tutelæ causas, iter seq́; differentes: quarū aliæ formationem, aliæ magnitudinem, aliæ numerū, alię positum conseruant, vt mox docebitur.

In formatione igitur complura vitia cernuntur. nimirum figura partis, & si quod est naturale in ea concauum aut osculum, aut meatus, aut asperitas, aut leuitas, à sua symmetria declinantia. Quòd si exiguum vitium sit, salubrium: sin magnum, morbosorum appellationem obtinent. Si vero tantus sit excessus vt actio lædatur, iam ægrotare dicuntur.

διαπλασμάτος

διαπλασμάτος, hoc est, formationis differentiæ in figura, cauitate, osculis, meatibus, asperitate & leuitate partium constitutæ sunt. Rursus figuræ, aut rectæ sunt, aut obliquæ, æquabiles ac planæ, aut rotundæ, aut curuæ: concauæ autem, uel amplæ, uel angustæ, quemadmodum oscula & meatus: in quo genere continentur obstructio, cõstrictio, raritas & densitas. Leuitas uerò & asperitas nullas habent differentias, nisi in ratione maioris et minoris. Itaque si pars quę recta esse debet ex naturę instituto, obliqua aut curua: q̃ plana aut quadrata, teres sit: cõtrà quæ obliqua aut curua, directa sit: & quę rotunda, quadrata aut plana, formatio uitium fecit. Ad eũdem modũ si pars quę natura concaua est, omninò solida sit: & quę solida esse debet, cõcaua sit aut cauernosa: uitiosa quoque formatio erit. Eodem modo quę forata pars esse debet, et ostium osculum ue habere, si talis non sit, uitiosa compositio erit. Eadem est reliquorum ratio. Porrò autem cõpositionis uitium aut exiguum est aut tam magnum ac tantũ, ut actiones omninò lędat. Primum inter salubria adhuc esse censetur: secundum inter morbosa ac iam ęgrotantia. Morbosum em̃ corpus censeri nõ debet, quod actiones paululũ à perfectissimis distãtes hẽt: quẽadmodũ nec adhuc ęgrotare dicitur, cum actiones nondũ deletę sint aut corruptę. Monstratũ autẽ antè est morbosum duplex esse, simpliciter, & in pręsentia. Quod enim simpliciter est tale, nondũ ęgrotare dicitur. Quod uerò in pręsentia morbosum est, iam ęgrotare censetur: ut ex antè dictis cõstat.

In magnitudine uerò easdem differentias exuperantia & defectus constituunt.

Nõ solum pars, sed & corpus uniuersum, uel in maiorem molem quàm pro natura excreuit, uel in minorem

decre-

decreuit: idq; toto genere, vel secundũ naturã. Secũdum naturam quidẽ excreuit, ut in obęsis: uel pręter naturam, vt in aqua intercute. Eadẽ vitia in singulis corporis partibus contingere poßunt, ut in capite, oculis, brachijs, manibus, &c. Decreuit verò totũ corpus vniuersum. tũ eius partes: utraque enim & atrophia & tabe laborare possunt. Hæc igitur vitia aut exigua sunt, aut magna, aut cerè tanta, vt actiones omninò lędant. Prima eiusmodi excessus & defectus differentia salubris est, secunda morbosa, tertia verò morbus est.

In numero autem, quecunq; siue vna, siue plures ex partibus simplicibus aut desint, aut redundent. In quo genere continentur quæ præter naturam nobis adnascuntur materiæ.

Partes aut redundãt, aut deficiunt. Quę autem redundant, vel ex genere naturali sunt, vel pręter naturã. Sextus ẽm digitus, tertius testiculus, & tertius oculus, redundant, & ex genere naturali existunt. Pręter naturã uerò adnascuntur pterygion in oculo & tuberculũ in naribus. Porrò autẽ pars quę deest, partis quę reliqua est actionẽ ex accidente, hoc est, sua absentia lędit: quę uerò superuacua est, sua pręsentia. Lędit autem tam redundãs quàm deficiens numerus: non aliter atque de formatione et magnitudine modò declaratum est, hoc est, vel parùm, vel multùm, vel admodum vehementer: vnde salubris, vel morbosa, vel iam ęgrota pars dicitur.

Superest aliud genus, nempe simplicis cuiusq; partis positio. Cuius quatuor omninò sunt differentiæ: vna quidem optima, altera quæ nonnihil ab hac deflectit, ideoque salubre corpus reddit: tertia morbosum, cùm longiùs recedit: quarta verò iam

ægro-

ægrotum, cùm plurimùm diſtat.

Non ſolius poſitionis, ſed & figurę & magnitudinis & numeri differentia una optima eſt, à qua ſcilicet aliæ tres ſumuntur, ſola maioris & minoris ratione differentes. Prout enim magis minus ue ab optima deflectũt, ſalubres, morboſę, aut ęgrotę dicuntur: quemadmodùm antè declaratum eſt.

Quę autem vitium in figura fecerunt, quales vaciæ ſunt, varæ & obliquæ, ſiquidem recens adhuc natæ atque tenellæ ſunt, reconcinnatione & deligatione ad naturalem ſtatum reducuntur. Sin duræ ac iam inauctæ, non corriguntur. Quinetiam & quæ vitioſam cauitatem obtinent, dum adhuc creſcunt, eodem emendantur modo. Cùm uerò ad ſummum incrementum peruenerunt, correctionem non admittunt. Itaque exiguas cauitates ligatura & quies, magnas verò partiũm actio & ſpiritus retentio reddit. Eodem autem modo meatuum & oſculorum vitia emendantur.

In tenellis adhuc & recens genitis partes uitioſam figuram habentes, deligaturis recõcinnari, & ad naturalẽ formam reduci poßunt. Manu enim reconcinantur. poſteà facijs & ferulis deligantur. Cùm igitur humidę adhuc ſunt ac molles partes, facilè quoquouerſum aguntur. Itaque & vacię, id eſt, quę extrorſum inflexę ſunt: & uaræ, quę introrſum, & quæuis alię obliquæ intortæq́; in rectas facilè reduci poſſunt, & contrà rectæ in obliquas. Cùm verò ob ętatem reſiccatę ſunt, ſummumq́; incremẽtum acceperũt, proindeq́; durę maleq́; ſequacees euaſerũt, potiùs frangantur quàm flecti poſsint. Eodem quoq; modo in his, qui adhuc creſcunt, emendari concauę partes

poſſunt,

poßunt, vt ventriculi, intestinorum, & thoracis. Nā si ampliora hæc quàm pro natura, aut angustiora sint, corrigi possunt. Ampliora enim reddit partiū ipsarum actio, exercitatioq́;. Actionem intelligo quæcūque à natura tributa est. Venter, exempli gratia, & intestina largo cibo & potu distenduntur, & thorax multi spiritus retētione, eius latera distendentis: atque ita ampliora hæc tēporis tractu redduntur, angustiora verò quiete, & deligationibus. Quies enim natiuum calorem cōsopit, cui distendendi vim ineße prius ostendimus, similiterq́; nutriendi & augendi; deligatio verò suo compressu partiū dilatationē impedit. Quòd si ad summum incrementum partes peruenerint, corrigi non possunt Neque enim ampliores quę angustę sunt, nec quæ amplæ, angustiores reddi possunt, nisi cū magna partiū iactura. Resiccari quidem omnes possunt prętér naturā, atque inde cōtrahi, quemadmodū & supuacua humiditate mollescere atque laxari, sed magno earū detrimento. Eadem ratione meatus & oscula emendantur, siquidem latiora sunt, adstringendo, adstrictiora verò aperiendo, & obstructa detergendo.

Quæcunq; etiam iustam magnitudinem excedunt, quiete aptaq; deligatione minores efficiuntur, maiores vero motu naturæ commodo, & frictione mediocri, & alijs quibuscunq; sanguinem vberiorem attrahere idoneis.

Pars in maiorem modum excrescit, cùm plus alimenti accipit, & minus eius substantiæ dißipatur, digeriturq́;. Plus alimenti excipit, si exerceatur quantū quidem eius natura expostulat, si mediocriter fricetur, & si alia quę alimentum attrahūt, adhibeātur: cuiusmodi sunt fotus rerum calidarum. Hæc enim sanguinem attrahunt, & natiuum

tiuum augent calorem, à quo ſanguis concoquitur, & in ſubſtantiam noſtram mutatur. Itaque hęc augere ſubſtantiam partis poſſunt, prę ſertim ſi cutis aut adſtrictior aut rarior non ſit. Contrà uero pars extenuatur, ſi ſanguinis in eam minus quàm par ſit feratur: aut ſi feratur quidem, ſed ex ea plus ſubſtantiæ in ambientem aerem diſſipetur, quam ad eam reſtituendam affluat. Quod accidit ob meatuum ſpiraculorumque cutis amplitudinē, & caloris digerētis magnitudinē. Hæc.n.duo, caloris inquam uehementia, & cutis raritas, extenuare partem poßunt, etiam ſi, ut dictum eſt, multum alimenti attrahatur. Minus uerò alimēti attrahitur, ſi pars refrigerata ſit, aut impediatur ſanguinis in partem curſus. Refrigeratur autem pars quiete, ut antè ſępe dictum eſt, aut frigidis foris admotis. Impeditur uerò ſanguinis in partem influxus apta deligatione. Apta autem eſt, in qua faſciarum circumplexus & ſine dolore fiunt, nec tamen nimis laxantur.

Quæ autē deficiunt, ſi quidem ex ſanguine ortum habent, reſarciri poſſunt. Quæ uero ex ſemine, fere non poſſunt, uerum pro his alia eundem habentia uſum nonnunquàm efficere licet: quorum omnium opifex natura eſt, medicus uerò miniſter. At quæ numero ſuperant, ſublatio cauſa ſalubris eſt. Sed conſiderandum in quibus id fieri posſit. Quod ſi fieri nequeat, ut aliò transferatur, adhibenda cura eſt.

Cur partes quæ ex ſanguine naſcuntur, reſarciuntur, nō autem quę ex ſemine, hoc eſt uerè ſolidę, diſquirendū eſt: hæ enim non aliter atque illę nutriuntur & augētur: quare nihil impedire uidetur quò minus renaſcantur ſaltem ante ſummum incrementum, & cùm iam plurimum

induruerũt. Neque enim partiũ mollitiem quod regigni possint, & duritiam quòd non possint, in causa esse existimandum est: quemadmodum nec quod his quæ sanguine ortum habent, alimentũ abundè suppeditetur, his uerò quæ ex semine genitæ sunt, non suggeratur. Dentes enim in omni ætate augentur, renascuntur in pueris, & ex semine geniti sunt: participes enim neruosæ substantiç sunt. Cæterùm non minùs aluntur atque ad summum usque incrementum augentur ex semine ortæ partes, quàm quæ ex sanguine. Itaque utriusque partib. renascendi ius idẽ à natura datũ esse uidetur: quod & Galenus hoc loco innuere uidetur, ὅσα δὲ, *inquit,* ἐκ σπέρματος ὀλίγου δεῖν ἀδύνατος ἡ γένεσις. *Quibus uerbis constat partium ex semine ortarum generationem non simpliciter fieri nõ posse, sed difficillimè, idq; fortè in recens natis, in quibus solidæ partes omnes adhuc tenellæ ac molles sunt. Vbi uero iam ætate obduruerunt, regigni non possunt. Carnosæ uerò & molles ex sanguine concretæ, & ante & post ætatis uigorem, & augentur & renascuntur: ut ipsa experientia docet. Quod ut meliùs intelligamus, scire lìcet solidas partes usque ad summũ uigorem numero tantum, post uigorem uero & numero & quantitate easdem permanere: ut docet Galenus. Caro uerò crescit decrescitq; & ante & post ætatis uigorem, & mutatur pro uictus ratione. Nam ex eius substantia semper aliquid resoluitur, quod cibo potuq; resarcitur: ut antè declaratum est: hinc fit ut non resiccetur ut solida substantia. porrò autem pars quç nutritur, alimentum sibi assimilat: quod ut fiat, prius agglutinandum est. Ante uerò agglutinationem apponi adiungiq; debet: quod facile fit, si pars quæ alitur, tenera: ægrè uerò, si dura sit. Ad glutinationem enim & assimi-*

lationem

lationem maximè confert humiditas: ad concoctionẽ uerò adiunctus cum humiditate calor partis alendæ, ut quæ facilè alimentum exipiat, & constitutionem alimento similem habeat, Itaque partibus ex semine genitis iam per ętatem induratis, suum alimentũ, ut potè crassum, parũq; sequax, nec agglutinatur nec assimilatur facilè. Proindè ubi ad summum peruenerunt incrementum, nec augẽtur ampliùs, nec resarciuntur: sed tamen in locum eius, quod ex solida substantia detractũ est, aliud quidpiam adnascitur, quod eundem afferre usum potest, ut ossi callus, & cutis cicatrix. Cæterùm horum omniũ, nempe partium tam quę ex sanguine, quàm quę ex semine nascuntur, & eorum quæ in harum locum gignuntur, natura opifex est, medicus uerò minister. Natura uis quędam est in uerè solidis partibus maximè sita, quę corpus uniuersum dispensat ac moderatur. Hanc Galenus caloris natiui substantiam eße tradit, ut in commentarijs in libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Hic autem materiã gignit unde corpus nostrum alitur, augetur, & generatur. Medicus uerò cibũ ex quo hæc fit, suggerit. In regignendis itaque partibus materiam natura immutat, similemq; parti in qua regigni substantia debet, efficit, atque ita resancit quod detractum erat. Sed cùm interim necessariò ex ea materia nascantur excrementa tum crassa sordidaq;, tũ humida, quæ per se expurgare natura nõ queat, medicus remedia adhibet, quæ & humorem exiccent, & sordem detergant: atq; alia id genus officia naturę pręstat. Itaque naturę potiùs opus est deficientiũ partiũ generatio, medici verò exuperantiũ partium atque numero excedentium. Neque enim sextum digitum aut tertium testiculum amputare natura potest, neq; quicquam quod

abundet, quod scilicet ex naturalium partium genere sit. Ex genere uerò quæ præter naturam corpori insunt, ipsa demere quædam potest, quædam verò non potest. Calculum enī è renibus, exiguum quidem, & ex ventriculo & intestinis quæ præter naturam sunt, deturbat: acrochordonas uerò & myrmecias auferre non potest. Porrò autem cùm nō omnia quæ numero abundant, semper adimi possint: ea si functionem corpori necessariam impediant, in aliū locū transferenda sunt: quemadmodùm oculorū suffusio pupillæ obiecta, proindeq; uisionē impediens, si nullis remedijs cedit, acu in alium locum transmittenda est: quēadmodū si calculus urinā supprimēs, ob magritudinē non possit educi, aut egrotantis imbecillitas sectionē ferre non possit, catathære ab ostio vesicæ depellendus est.

Eadem rōne, quæ insita sunt vitia emendantur.

Positionis uitia sunt, cùm suam sedem partes mutarunt, cumq; inter se nec consensum nec ordinem naturalē seruant. In primo genere continentur omenti & intestinorum deuolutio in scrotum, & articulorum luxatio. In secundo verò vinculorum & neruorum laxitas & contractio: uelut in lingua cùm vel relaxata est, vel contracta. Tum enim loquendi & manducandi munus probè obire non potest. Emendantur igitur hæc vitia, si quod sedem mutauit, aptè reponatur: & si quæ inter se non benè cohærent partes, probè aptentur: quod quemadmodùm fieri debeat, in alio opere docebimus.

Certum autem est duo aut tria uitia in eadem sæpe parte simul consistere posse: quod ei accidit qui exiguum ac rotundum, & in septum transuersum incumbentem uentriculum habebat: in quo magnitudo, formatio, & situs deprauatus

erat:

erat: temperamentum quoque frigidius. Hic ad naturalem ſtatum nullo auxilio transferri poterat, ſed tamen ne nimis infeſtaretur, impediri. Quoniam enim dum plenus uenter erat, ægrè ſpirabat, cibus parcior, ſed qui probè aleret, nec lentè deſcenderet, ter die ſumebatur.

Poßunt non duæ tantũ aut tres, ſed omnes ferè morborum differentiæ in eadem parte inueniri. Intẽperata enĩ ea eſſe poteſt, & cum humorum influxu, et ſine hoc: cum uitiata forma, magnitudine, ac aliquo alio inſtri morbo: etiam cum ſoluta unitate. Vẽtriculus, exempli gratia, minor eſſe poteſt, rotundior, & frigidior, & ſepto tranſuerſo uicinior: itaque eius magnitudo, figura, poſitio, & temperamẽtum uitioſum erit. Certam enim magnitudinem habere debet, quę tantum cibi excipiat, quantum ad reliquum corpus alendum ſufficiat. Rotundus quoque ſimul & oblongus, ut & multi cibi capax ſit, & vt cõmodiorem uſum tum gulæ) quam ęſophagum græci uocant) tum inteſtinis pręſtet. Collocari autẽ ita debet, ut neq; ſurſum nimis aſcendat, neq; nimis deorſum declinẽt: in quo ſitu plenus cibo & potu in ſeptũ incumbit, premitq́, ita, ut ſpiritum nõ reddat difficilẽ. Si cũ his uitijs frigiditas maior adſit, quam eius temperamento conueniat: cruditatẽ pariet, niſi paucum cibum ſumat: qui cùm ad alendũ corpus non ſufficiat, ſæpe erit offerendus, nimirum quotidie bis, ter, aut frequentius, ſi neceſſitas efflagitet. Cum igitur exiguus offerri debeat, is multũ prompteq; alat oportet, atq; facilè permeet. Quòd ſi tardè feratur, nec promptè alat, ter quotidie ſumi non poterit. Et ſi non multùm nutriat, corpus atrophia laborabit ac intabeſcet. Itaq; tãtus ſumi debet, quantus reſpirationem non impediat, &

tamen abundè corpus nutriat ter quotidie sumptus. Corrigi autem hæc uitia non possunt. Neque enim ullo remedio oblongior fieri potest, nec maior: cibi enim copiam quę dilatare possit, non admittit ob frigiditatem, quam concoquere non potest. In exemplaribus grecis δὶς ἀντὶ τρὶς *legitur. Leonicenus posteriorem lectionem secutus est. Ferè enim omnes bis die cibum capiunt: & qui exiguo sunt uentriculo, ter, aut pluries.*

Alteri vero, cui iecur sępissime ob vasorum angustiam obstruebatur, extenuans victus remedio fuit.

Quoniam ęgrè uenarum iecoris angustia corrigi potest, alẽdi rationem tradit Galenus, qua obstructionis periculum uitari possit, nempe cibum ac potum partium tenuitate donatum. Lentus enim ac crassus facilè angustas uias opplet, quod & in externis rebus experiri licet.

Superest adhuc genus vnum, quod simplicium partium & instrumentorum commune est, nempe vnitatis solutio, quam fortè quispiam his qui inculpata sanitate fruantur, aliquando inesse negabit, ob id quòd ea semper affectio sit: non videns quòd de omnibus generibus eodem modo dubitandum esset. Nam si actionis offensio, quæ quidem sensu percipitur, morbum à sanitate non distinguat, sed affectionis tantùm qualitas consideretur, necessariò perpetuæ valetudinis (quam græci ἀειπάθειαν vocant) opinio recipietur: cùm nemo sit, qui optimas actiones omnes habeat. Verum hæc disputatio, quoniam magis logica esse videtur, seorsum consideranda est.

Vnitatis solutio, morbus est simplicium eiusdemq; generis par-

ris partium & instrumentorum cõmunis. Simplices partes sunt, ossa, nerui, venæ, & arteriæ, caro, & id genus aliæ. Instrumenta verò ex hisce partibus composita sunt, ut crus & manus. Soluta igitur in oßibus vnitas, si qdẽ fracta sunt catagma, hoc est, fractura dicitur: si verò erosa, teredon, id est, caries. In neruis, musculis, & vaßis tẽsis spasma, erosis ulcus, contusis thlasma, pũctis punctura appellatur. In carne verò secta vulnus, erosa vlcus, cõtusa thlasma nũcupatur. Atque huiusmodi affectus simpliciũ partiũ sunt proprij, ex accidente verò instrumẽtorũ. Fractura enim, ossis proprius affectus est: cruris vero ex accidente & quatenus os eius pars affectum est. In vinculis verò soluta vnitas, apospasma, hoc est, vt è verbo verbũ exprimã, auulsio dicitur. Vinculum integrum quidem manet, sed ab instrumẽti compage dissolutũ est. Vnitatis autem solutionem in corpore integrè sano, esse non posse nonnulli adfirmãt, ob id quòd ea (vt aiunt) semper affectio præter naturã sit. Sed falluntnr, vt Galenus scribit, non intelligentes reliquos quoque affectus omnes, si rem tam exquisitè expendamus, eandem afferre dubitationem. Non enim aliter his atque illa corpus afficitur, sed non ita semper vt læsæ sint eius functiones. Non enim earum noxæ vitiosæ dicendæ sunt, nisi sensu percipiantur. Itaque solę hę sanitatem à morbo distinguunt, non autem affectionis qualitas: alioqui perpetuò ęgrotare diceremur, ut antè declaratum est.

De salubribus verò causis quatenus ad eos referuntur quos ægrotare constat, deinceps disseramus, ab intemperie exorsi. Explicanda igitur priùs sunt quę ab omnibus ferè medicis prætermittuntur, nempe alias iam factæ intemperiei

ſalubres cauſas eſſe, alias eius quæ adhuc fit; quemadmodum & eius quæ futura eſt alias. Huius poſtremæ, aliæ in ea artis parte conſtitutæ ſunt, quę corpori proſpicit, aliæ in ea quæ præſentem ſanitatem tuetur. Omnium autem primæ in ſola curandi ratione cauſæ poſitæ ſunt. Eius verò, quam inter vtranque mediam eſſe diximus, in præcautione, & curatione. Etenim factam intemperiem, & quæ iam morbus exiſtit, curare oportet. Eam autem quæ nondum morbus eſt, ſed tamen ex corporis affectione futurus, prohibere oportet. Eius vero quæ fit quod quidem iam factum eſt, curare: quod verò futurum eſt, prohibere. Prohibetur autem affectione, ex qua id fieri idoneum eſt, ſublata: quę quidem antecedens cauſa nominatur. Iam verò factus morbus, affectione, quę prima naturalem actionem lędit, ſublata curabitur: quam quidem morbi cauſam eſſe dicimus.

Cauſæ quæ ſanitatē præſentem vel tuentur, vel in meliorē trāsferunt, ſuprà proditæ ſunt. Nūc autem eas, quę morbū aut pręſentem abigunt, aut futurū arcent, docere oportet. Atq; in primis quę intēperiem tollūt: quę cùm aut iam ſit, aut adhuc fiat, aut futura ſit, triplex erit eius ſalubris cauſa. Vna quæ factā tollat: atq; hęc propriè vereq; curatrix dicitur: in hoc intemperiei genere ſunt diarię febres. Altera quę nondū factam, ſed quæ adhuc fit intemperiem aufert. Atque ius duplex munus eſt: alterū id curandi, quod iam factū eſt, alterum ei, qđ futurum eſt, proſpiciendi: in quo genere febres ſunt quæ ex putreſcentibus humoribus excitantur: in quibus quod iam computruit,

truit, tolli debet: quod vero nondũ putre est, sed ob corporis affectionem in putredinem vergit, arceri. Tertia vero causa, quę quod nec fit, nec factũ est, sed tamen quod futurum est, impedit ne fiat: velut in his qui sunt calidiori & sicciori tẽperamento. Promptè enim in febrẽ incidũt, nisi eos à causis calidis & siccis coerceamus, cuiusmodi est solis ardor, calidi vini potus, iracundia, & similia.

Curatio autem unum habet scopum primarium maximeq; communem, nempe rei quę tolli debet, contrarium. Ex hoc enim genere causæ omnes sunt, quę sanitatem efficiunt: speciatim verò ex suis cuique contrarijs. Calido igitur affectui frigida causa contraria est, frigido vero calida. Eadem est in reliquis ratio. Nam si pręter naturam excessus omnis sit, mediocritas verò secundum naturam, necessariò omnino ad mediocritatem, quod excessit, ab excessu contrario reducetur. Perspicuum autem est quod ex sua facultate, non autem specie ac imagine, calidum & frigidum, aliaque id genus accipienda sunt. Ex facultate voco, quod tale re re vera est, quale esse dicitur: ex specie vero ac immagine, quod tale est, quale obuio sensui apparet, sed re vera tale non existit. Quomodo autem hęc cognoscere oporteat, in opere de simplicium medicamentorum facultatibus docuimus.

Curare nihil aliud est quã affectus prẹter naturã prẹsentes tollere: quorũ curatio vnum habet scopum omniũ primũ ac generalissium: particulatim verò totidem sunt, quot affectus præter naturã. Itaque si singulos curationis scopos inuenire velis, affectus diuidẽdi sunt vsque ad eas

species

species quę amplius diuisionẽ non recipiant, ad hunc modum: Affectus præter naturã alius morbus est, alius causa, alius symptoma, Morbus alius simpliciũ partiũ alius instrumentorũ, alius vtrorumq; cõmunis. Simpliciũ partium morbus alius calidus alius frigidus, alius humidus, alius siccus alius ex his mixtus, nempe calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Ad eundẽ modũ instrumentorum morbus alius in magnitudine alius in numero, alius in positione alius in forma est. Rursus vitiosa magnitudo alia maior est, alia minor quàm deceat: quemadmodũ numerus aut abundat aut deficit. Eadem est reliquorũ diuidendi ratio, vt ex libris Galeni de differẽtijs morborũ & symptomatũ videre est. Quoniam igitur eiusmodi affectus ampliùs diuisionem nõ recipiunt, suum quisque curationis scopũ habebit sibi contrariũ, vt calidus frigidũ, frigidus calidũ, & reliqui pari modo: siquidem contrariorũ contraria perpetuò sunt remedia. Quoniam rursus prę ter naturã sunt omnes eiusmodi affectus, tolli omninò debent: quemadmodũ seruari qui sunt secundum naturã. Secundum naturam dicitur esse quicquid rectè probeq; constitutum est, quod symmetron ac mediũ dicitur, omnis excessus uitiosi expers, & cui, ut tradit Galenus, nihil adijci, nihilq; ab eo demi possit. Contra naturã uerò, quod à recto deflectit, cui adijci demiq; aliquid potest, Igitur si ad rectum statũ reuocare uelis: quod superuacuũ est, demere: quod uerò deficit, adijcere oportet: vt si quid plus iusto incaluit, ad mediocritatem, ad idq; quod secundum naturam est, reducetur adijciẽdo quod deest, & detrahẽdo quod superuacuũ est Deest autem frigus, & superuacuus calor est: refrigerando igitur, quod deest frigus restitues: & qui superuacuus

est,

est, calorem immodicum depelles. Contrarium autem calori frigus est. Eadem est reliquorum curandorum affectuum ratio, quæ scilicet per contraria fit. Quæ autem ut contraria adhibentur, talia re uera esse oportet, qualia dicuntur, non autem qualia apparent, hoc est, quę hac illave qualitate à natura sint donata. non autē adscititia, & quæ soli sensui talia appareant. Res enim natura calida, apparere frigida sensui potest, scilicet ab externo aliquo refrigerata: ea tamē affectum calidum tantùm abest ut curare queat, ut etiam magnopere lædat. Non enim euphorbium niue refrigeratum inflammationem unquā curabit, sed certè augebit. Porrò autem medicamentū quod re vera tale est quale dicitur, hoc est, calidum, frigidū, humidùm, aut siccū, aut primariò per seq; corpus immutat, aut certè ex acidente quodam. Primariò quidem, cū ab initio ad finem usque magis magisq; uim suam prodit, ut calidum calfaciendo, frigidum refrigerando, & reliqua pari modo. Ex acciednte vero, cùm ex eorum proprio natiuoq; affectu alius affectus nascitur curando morbo contrarius. Calidum, verbi gratia, primariò corpus calfacit, calfaciēdo meatus aperit, materiamq; digerit ac dissipat, atque ita corpus refrigerat. Ad eundem modū frigus primariò refrigerat, ex accidente verò calfacit, cutem densando, expirātemq; matariā calidā cohibendo. Quod igitū calfacit, affectui frigido protinus & quatenus tale est, ad versatur; calido verò ex accidente, & non quatenus calidum. sed quatenus materiā celidam vacuat: qua ratione primò humoris multitudini est oppositum. Vacuatio enim & repletio contraria sunt.

Ad inueniendas autem salubres causas, has quidem quæ morbnm iam ortum curant, ea via ac

ratione

ratione utendum eſt, qua id quod rei ſpeciem prę ſe fert, ab eo quod facultate eiuſmodi ſit, diſtinguitur: ad has vero quę adhuc naſcenti medentur, non ſolum hac, ſed & ea qua morborum cauſę inueniuntur. Agè igitur accendatur, exempli gratia, ex humoribus putribus febris: hi immutationem atque uacuationem indicant, immutatio quidem putredinem tollit, manente materia quam vacuatio totam è corpore educit. Eiuſmodi autem immutationis ſpecies eſt concoctio: cuius perficiendę rationem nactus, cauſarum, quę hoc modo ſanitatem efficiunt, peritiam habebis.

Scopum vnum eſſe curandorũ morborum primum ac generaliſſimũ, nempe cõtrarium, alios quoque huic ſubiectos totidem eſſe numero, quot ſunt morborum formę, antè declaratum eſt. Contrarium quoque nõ id eſſe. quod ſolùm rei ſpeciem prę ſe ferat, ſed quod natura poteſtateq́ eiuſmodi ſit. Nũc autem diſtinctionem hãc ad cauſas, quę pręſentes ac iam natos morbos tollunt, inueniendas, neceſſariam eſſe oſtendit, quęq́ naſcentibus adhuc occurunt: quibus non ſolùm hęc, ſed & alia, qua ſcilicet morborum cauſę inueniuntur, eſt neceſſaria. Nam qui iam facti ſunt, nec fiunt ampliùs, cauſam non habent, nec efficientem nec fouentem. Itaque vnicã habent indicationem, nempe ſui ſublationem, quę per contrarium, vt dictũ eſt, fit: vt diaria febris, quę quidem ab euidentibus cauſis oritur. Quoniã autem hęc ampliùs efficientem cauſam non habet, ſui ſolùm ſublationem efflagitat, quę per cõtrarium frigus fit. Cùm vero morbus, qui adhuc fit, prę ſentes habeat ortus ſui cauſas, non ſolùm antè dicta ratione curatur, ſed & ea qua eius cauſę inueniũtur. Itaque duplicem habet is indi-

cationem,

dicationem, nempe tollendi quod iam factum est, & cobibendi quod nondum est genitū. Quare omninò necessaria ad hanc curationem est causarum, quæ morbum gignūt, cognitio. Ad maiorem autem eius rei intelligentiā, Galenus nobis febrem ex humorum putredide curandam prôponit cuius causæ sunt, prima quidem ac proxima, putredo: secūda uerò meatuum obstructio, quæ putredinem parit. In hoc affectu quod iam genitū est, tolli postulat: quod autem superest generādum, prohiberi per antè dictas rationes. Itaque febrem refrigerare oportet, putres humores uacuare, putrescentes uerò, nondū aūt putres, immutare, hoc est, cōcoquere, & in melius transmutare. Immutātur autem tum propriè, tum ex accidente. Propriè quidē immissis contrarijs qualitatibus, nimirum humiditate & frigiditate. Per accidēs uerò, sublatis calfacientibus causis, hoc est, putredine, & putredinis causa obstructione: quibus peractis n̄a humores immutat, alias aliòs. Nam qui longè à putredine absunt, in cummodā corpori alēdo substantiā mutat: putres uerò, aut putredini iam ꝓpinquos, quoniam in benignum sanguinem mutari non possunt, cōcoqt ac uelut in pus conuertit, deinde excernit. Immittitur autem in corpus frigida & humida qualitas, tū intrò sumendo, tum foris admouendo. Intrò quidem sumitur cibus, aer inspiratus. Foris uerò admouētur balnea aquarū dulcium, & unguēta frigida ac humectātia. Causa putredinis summouetur meatibus ab obstructionibus liberatis. Liberantur autem hi ab obstructione, humores hanc efficientes crassos quidem extenuando, glutinosos incidendo & detergendo.

Vacuatio autem fit per venę sectionem, clysteres, vrinas, & cutis perspirationem. Pręterea &

per

per auersionem in contrarium, quam Græci ἀντίσπασιν vocant, & deriuationem in alteram partem. In hoc genere continentur mensium prouocatio, & uenarum quæ quia sanguinem fundunt, hæmorrhoides græcis uocantur, reclusio: & quæ per nares ac palatum fit purgatio. Cùm igitur hic etiam inuentæ fuerint matæriæ quibus in qualitate, quantitate, temporis occasione, & utendi modo ministratis vacuatio fit, in hac artis parte salubria inueniemus: quorum omnium in opere de curandi ratione tradita est inuentio.

Vacuationes quędam simpliciter materiā educunt, ut secta cubiti uena in putri febre: hęc enim è corpore sanguinem fundit citra retractionē ac deriuationem. Quędā fluentem humorem retrahūt, ut in mensiū profusione uenę sectio. Quędam in latus deriuāt, ut cū altero crure laborante alterū scarificatur. Quędam uerò non solum uacuant, sed et in contrariū humorū cursum reuocāt, aut in latus deriuant: quod in pleuritide accidit, si uena interna cubiti eiusdē lateris aperiatur. Materię igitur quibus hęc peragunt, sunt, uenę sectio, cucurbitulę, hirudines, ligaturę, medicamenta digerentia corpori admota, et purgationes, quibus alias in alijs affectibus utimur, ut fusè in cōmētarijs nostris in libros Galeni de curandi rōne ad Glauconem docuimus: vacuationis item qualitatem, quantitatem, temporis occasionem, & vtendi modum.

Eadem ratione in alijs tribus temperaturis salubres causas inueniemus, unum commune præceptū seruantes: nempe tollendam priùs causam omnium harum effectricem, deinde ad morbum ad eadem genitum veniendum esse.

Quæ

Quę in intemperie calida seruata est curandi ratio, eadem in reliquis tribus, frigida, humida, & sicca, seruari debet. Si enim causę, quę has pepererunt, sublatę sunt, unica restabit indicatio, nempe morbi ipsius sublatio, quã per cõtrarium fieri diximus. Quod si adhuc affectus fiat pręsentesque causas habeat, duplex erit indicatio: una modo declarata, quę quod ex affectu iam genitum est, tollendum esse insinuat, quę causas abigendas eße indicat. Cum igitur hęc duo se auferenda esse ostendant, ab his prius ineunda est curatio, sine quibus alterum curari non potest. Cum igitur affectus tolli, nisi sublatis quæ hunc efficiunt causis, non possit, ab his prius auspicari curationem oportet. Secus autem accidit in natis morbis, & in quibus iam causę desierunt, ut in febribus diarijs, quarũ ut plurimũ unica est indicatio, nempe calidę intemperantię sublatio, ut modo dicebamus.

In compositis uero intemperaturis coniunctę simplices causæ salubria præcepta commonstrabunt, atque etiam idoneum remedium, si quod intemperaturæ magnitudini proportione respondet, cognoscamus inueniri poterit: uelut, exempli gratia, si decem numeris corpus quam naturæ coueniat, calidius sit, septem uerò siccius: in hisce affectibus causa salubris decem numeris frigidior, septem uerò humidior esse debebit. Itaque si affectæ parti eiusmodi medicamentum adhibeatur, id tam frigidum ac humidum sit, quam indicatio iubet. Quod si in alto corpore pars affecta sit posita, excogitandum salubre remedium est, quod in transitu uim suam non amittat. Si igitur id iusto calidius esse oporteat, non solum

lum quantum affectus ipse exigit calidum sit, sed ultra modum adiiciatur: quod obsitum necessario addendum est.

Quemadmodũ simplex intemperatura ad compositã, ita simplices salubres causę ad compositas se habent. Itaque si duplex est curationis scopus in simplici intemperie, ita in compositis duplex erit, nimirum causę quę hãc efficit, sublatio, & eius quod ex ea iam factũ est, curatio per contrarium: ut antè declaratum est. Cęterum medicamenti quod affectę parti admouetur, uis tanta esse debet, quanta est ipsa exuperantia. Vtriusque enim pugna par eße debet, alioqui exuperantia pręternaturam nunquàm ad mediocritatem reducetur. Nã aut oppositũ excessum inuehet medicamẽtũ, si uehementius sit, aut ad naturalẽ statũ non perducet, si imbecillius: ut abundè in commentarijs nostris in librum priorẽ Galeni de curandi ratione ad Glauconem docuimus. Quoniã autem curandus affectus aut in corporis summa cute est, aut intus delitescit, priori tam uehemẽtia admouenda sunt, remedia, quam ipse desiderat: posterior uero ea efflagitat, quę cum ad locũ affectum peruenerint: profutura sint. Cum enim ea transeũdo ex sua ui aliq̃d amittãt, (assidue enim à calore natiuo immutantur) augenda eorũ uis est, tantum quidem quantũ in ipso transitu amissura sunt: alioqui affectui remedium impar esset.

Sin frigidius admouendum sit, non simpliciter augendum eius frigus est, sed & materia prius consideranda est: quæ si partium crassitie pollet, tantum abest ut in profundum feratur, ut contrarium omnino effectum præstet cutim densando. Si uero substantiæ tenuitate donata sit, altius penetrare poterit.

rit. Ad eundem modum in humidis, & siccis crassities & tenuitas consideranda est. Itaque ab affectæ partis situ sumpta indicatio, salubres causas (vt modò diximus) suggerit.

Tenuitate partium prædita esse dicuntur, quæ, vt Galenus scribit, facilè in tenues ac minutas partes resoluuntur: crassitie vero, quę contra. Penetrare per exiguos meatus non possunt medicamenta, nisi in tenuissima sint redacta. Quare quæ partium crassitie pollent, quoniam a natura non facilè comminuuntur, externæ cutis superficiem non penetrant, quæ verò in subtilissimas partes reso luta sunt, intrò prompte feruntur. Illa igitur meatus clau dunt, & cutem contrahunt, densant, ac stypant; proinde vim suam intro ferri non sinunt. Quare si internus affectus refrigerari, humectari, aut exiccari debeat, nō sunt adhibenda remedia his facultatibus prędita, quę quidem crassitie partium donata sint, sed quę tenuitate polleant, vtpote quæ intro, vt modo dicebamus, prompte ferātur. Sed dubitari potest, an quemadmodum frigida crassitie pollentia, in calidis; ita calida in frigidis internis affectibus inutilia sint. Sola enim frigida partium crassitie dona ta, vitanda esse iubet Galenus. Constat tamen ex eodem authore libro. 2. de simplicium medicamentorū facultati bus, omne medicamentum crassarum partium, tam frigidum quàm calidū tardè ac ęgrè in corpus penetrare, proindeq. omnib. internis affectibus inutile esse. Vt autē melius id intelligamus, reuocandum in memoriam est quod modò dicebamus, nempe frigida vim claudendi meatus, stipandę, densandę, ac cōtrahendę cutis habere, calida cō tra laxandę, rarefaciendę, ac aperiendę. Itaque calidum

sola crassitie: frigidum non hac sola, sed quoniam viam praecludit, inutile est. Quare necessariò cum frigore tenuitas coniungenda est, cum calore uero non necessario, sed plerunque sufficit crassamenti mediocritas.

A formatione uero & situ, cum emissaria sensibus conspicua in aduersam partem perforata habent, aut his omnino carent. Quæ enim in principes partes fluunt, auertimus: irritamus uero quæ in ignobiles feruntur. Certum autem est causas quæ intemperiem efficiunt, uacuatione curandas esse: ipsam uero intemperiem immutatione.

Materia quæ intemperiem gignit, sui uacuationem indicat: quemadmodum ipsa intemperies immutationem. Quo autem modo materia tolli debeat, partis formatio ac situs ostendunt. Si quidem patentes uiæ sunt per quas educi debeat, hæque in nobiles partes uergant, fluxionem auertere, hoc est, in contrarium reuocare, uel ad latus deriuare oportebit. Sin in partes ignobiles ac recipiendis excrementis destinatas spectent, eo ducere humores oportebit. Sit in iecore, exempli gratia, materia quæ partem immutet: ea per portæ uenas auocanda est in intestina, aut aliquem alium ignobilem locum, quo scilicet ea ferri uidetur. Si uerò ex cerebro in oculos fluat, in contrarium reuocanda est: ut abundè in commētarijs nostris in Galeni libros de curandi ratione ad Glauconem docuimus. ἐκροαὶ emissaria, ut ante uertimus, & meatus uiasque significant, non autem ut uerbum sonare uidetur, effluxiones: non enim rectè συντετρημένας ἐκροὰς, hoc est, perforatas fluxiones dixeris, sed meatus aut emissaria. Quod si meatus patentes per quos educi materia possit, affectus locus non habeat, digerenda ea

per

per halitum eſt, aut certè efficiendum emiſſarium eſt per quod uacuari poſſit.

In ſoluta autem unitate pręcipua curationis intentio eſt,ut ad unitatem reducatur: quod in inſtrumentis quidem fieri non poteſt,nec in omnibus ſimplicibus partibus, ſed quibuſdam : uelut in carnoſis quæ ad glutinatione curantur:(nihil autem refert an coalitum dixeris) Hanc,cum uulnus maius eſt, præcedit diductarum partium commiſſio , quæ in formationis genere continetur . Vt autem hæc firma,ſtabiliſque fiat, deligatura quæ ſeparatas partes coniungat, & fibulę & ſuturæ utiles ſunt . Adglutinat uero diſſidentes partes , ac priſtinæ unitati natura. Noſtrum uero munus eſt,primum quidem,vt dixi,diductas partes in unum cogere: ſecundum,cōmiſſas ſeruare : tertium , prouidere ne quid inter uulneris labra incidat:quartum,partis ſubſtantiam tueri. Quēadmodum autem primum ac ſecundum qui afficere poſſit,antè diximus.Tertium uero perficiemus, ſi quæ diſiuncta ſunt,coniungendo, nihil in uulnus extrinſecus illabi ſinamus:perſæpe enim pilus,aut oleum , alius humor in adglutinandarū partim medio poſitus,continuitatem impedit.Deinde procedente tpe tertiū ſcopum ſeruabimus humoris effluxione: quæ aperto uulnere fit,aut aduerſa parte inciſo , aut aptè collocato. Subſtantiæ autem partis ſanitatem tuebimur mediocriter reſiccantibus. Hęc quidem eſt ſolutæ unitatis in carnoſa parte , ſi quidem ſola ſit , curandi ratio. Quod ſi cum altero morbo coniuncta ſit, plures erunt indicationum ſcopi : de quibus deinceps diſſeremus, cùm de compoſitis cōmi-

ſtisque affectibus, aut quomodocunque lubet appe-
lare, diſſeremus. Nunc uero reliquas unitatis ſolutio-
nes tractemus.

Solutio cõtinuitatis, primarũ ſimpliciumq́, partium & inſtrumentorum communis eſt. Simplices partes ſunt caro, uaſa, oſſa, nerui, chordæ, muſculi, ligamẽta, quę a ſua continuitate ſolui poſſunt. Oſſa enim franguntur & eroduntur: muſculi, nerui, uaſa, ſecantur, contundunt, rumpuntur, & eroduntur: caro ſecatur, editurq́;. Atq; eiuſmodi ſolutiones continuitatis omnes primariò harũ ſimplicium partiũ affectiones ſunt, ex accidẽte uero et ſecundo loco ipſorum inſtrumentorũ. Vincula autẽ quæ copulant, ſi ab ipſis reſoluãtur auellanturq́; ac nihilominus integra maneant, totius inſtrumenti compagem unitatẽq; ſoluunt, propriusq́; eius affectus eſt, nõ autem ſimpliciũ partiũ. Quod ſi totum inſtrumentũ, ut brachium, amputatum ſit, ſoluitur unitas tum inſtrumẽti, tum ſimpliciũ partium omniũ ex quibus ipſum cõpoſitum eſt. Ad hunc igitur modũ ſecti inſtrumenti ſeparatæ partes amplius coire coaleſcereq; non poſſunt. Cum enim id ſolius naturæ munus ſit, ea aũt abſciſſam partẽ a reliquo corpore ſeparatã non amplius moderetur, fieri non poteſt, vt ipſam alteri parti adglutinet. Porrò autem ſimplices primæq́; partes a ſua continuitate ſolutæ, alię ſuæ vnitati reſtitui poſſũt, alię non poſſunt. Atque harum aliæ callo et veluti glutino quodam colligari poſſunt, aliæ non poſſunt, cuiuſmodi ſunt nerui, venæ, & arteriæ, non quòd natura non ſuppeditet materiam, vnde callus gignatur, ſed quòd totæ ſectæ in ſuam originem retrahuntur, nec committi omninò poſſunt. In vnitatem aũt reducuntur partes carnoſæ, quæ abundè molles ſint. Dura enim omninò coire nõ poſſunt,

niſi

nisi calli aut alterius materię interuentu, vt posteà dicetur: Cōmissas igitur coniunctasq́; eiusmodi partes natura glutinat: medicus verò priùs coniungit, postà coniunctas seruat, ac ne quid in vulnus extrinsecùs labatur, præcauet, quod quidē abscedentium partiū coitionem impediat. Pręreà quæ temporis processu in vulnere colligitur saniem foràs emittit, aut quò minùs in eo colligatur impedit, vulnere ampliato: aut facta ax aduerso sectione, idem vulneratæ partis sanitatem tuetur. Hæc igitur sunt medici munia, quibus adglutināti naturæ auxilietur. Nisi enim cōmissę vulneris oræ sint, glutinare eas natura non poterit. Neque enim naturæ ope, neque per se cōmittūtur, sed medici, qui & cōmissas deligaturis fibulis & suturis firmāt, ne latè hiet vulnus, & ne quid in ipsum foris incidat, quod eius (vt modò dicebā) glutinationem impediat, cuiusmodi oleum est, & pilus, & id genus alia sexcenta. Nō in omnibus autem vulneribus suturæ, fibulę, & deligaturæ neceßariæ sunt, sed in latè patētibus, & in quibus partes à se plurimùm distant. Quòd si cū magnitudine vulnus diuturnū quoque sit, necessariò sanies quædā colligetur, quę glutinationē impediet. Itaque vacuationē desiderat. Latius igitur aperiendū vulnus erit, vt sabies effluere possit. Quod si sursum vergit, aut aliam cōmodam figuram nactū sit, alia incisione opus non erit: sit verò deorsum tendit, alia sectio necessaria erit, quę ex aduerso vulneri respondeat. Cæterùm quoniam (ut modò dicebamus) naturæ opus est glutinare, nisi ea valida sit, impròbe id munus obibit. Quare medicus curare debet vt integra seruet. Naturā hic intelligo virtutes corpus nostrū moderantes. Seruabitur autem, vt Galenus docet, mediocriter resiccantium vsu. Quę enim vehementer siccant, non

ſolum partem vulneratam immutant, ſed renaſcentem carnem tenellam, ac mollem abſumunt. Quę verò inualidè ſiccant, humidum vulnus relinquunt.

Fractura igitur, ſolutio continuitatis eſt in oſse, quæ quatenus ad primum ſcopum attinet, non ſaneſcit, quatenus verò ad ſecundum, quodammodò curari poteſt. Primus autem ſcopus eſt agglutinatio, quæ fieri ob ſiccitatem non poteſt. Secundus autem connexio, quæ callo fracturam circumligante perficitur. Origo verò calli quatenus ex materia & a natura fit, alijs eſt communis, quatenus verò formam habet oſſi ſimilem, ex eius nutrimento gignitur. At molle puerileque os coaleſcere poteſt. Cæterùm eiuſmodi affectus ſine alterius ſocietate raròcontingere ſolet. Fractis enim oſſibus, muſculi vnà cum alijs vicinis partibus, vt plurimùm afficiuntur. Quocirca duplex erit curationis ratio, vna quidem ipſorum oſſium, altera circumſtantium partium, de qua diſſeremus cùm de carnoſarum partium commiſtis affectibus agemus. De fracturis autem nunc diſputandum eſt. Quoniam quidem hæ callo curantur, (cui generando, proprio oſſis nutrimento opus eſt) ad calli generationem naturæ committendum recrementum eſt. Id autem & qualitate, & quantitate temperatum eſſe debet. Ideò victus ratio requiritur, ex qua tantus talisque ſanguis, qui ad oſſa fertur comparetur, quantus qualisque generando callo eſt neceſſarius. Quoniam rurſus is per oſſis fracti cauernas traſmittitur, conſiderare eius multitudinem, ac qualitatem, atque ita victum ſicciorem, aut humidiorem inſtituere oportet.

ter. Hæc omnia in opere de curandi ratione fusiùs tradita sunt.

Duplex est solutæ vnitatis curatio, vna quæ σύμφυσις, hoc est, coalitus glutinatioue dicitur, atque hęc vera est. Altera partium oßis fracti coniunctio ac colligatio, quę calli interuentu fit, veraque non est. Prior in oße fieri non potest, in carne verò potest, miscentur enim mollia cum mollibus, non autem dura cnm duris. Itaque humor insitus vtriusque partis solutę carnis miscetur, non aliter atque cera mollis cum altera molli, deinde mixtus glutinatur, ac concrescit in speciem carnis, quod nihil aliud est quàm συμφύεσθαι, hoc est, coalescere, concrescereque, atque id naturæ opus est. Posterior in osse fit. Copulantur enim ossis fracti partes, calli, ac velut glutini cuiusdam interuentu. Nulla enim alia ratione coniungi poßunt. Misceri enim dura cum duris non possunt, vt testis sensus est. Neque enim lapis per se cum lapide coniungi potest, sed per glutinum potest. Itaque ossa callo copulari, & velut ferruminari poßunt. Sed nec si materia vtriusque partis ossis fracti, ex qua callus gignitur, tam mollis eßet, vt misceri posset, os secundum priorem curandi rationem coalesceret. Nam facultatis assimilatricis imbecillitatis nunquam hanc in ossis speciem conuertet, nisi os adhuc molle, ac tenerum sit. Porrò autem callus hoc habet cum alijs partibus commune, quòd ex materia fiat, & a natura generetur. Non enim aliter ex nutrimento natura, quàm alias partes gignit: sed illi peculiare est, quòd ossi similis sit, os tamen non sit, alioqui coalescere diceretur. Quoniam igitur non nisi callo, vt modò dicebamus, sanescere ossis fractura potest, nutrimentum requirit, quo os ipsum alatur, idq; naturę cōmit

tendum est, ut in callum mutet. Quid autem naturã uo cemus, posteà ostẽdemus cũ de carnis generatione disseremus. Itaque tantus talisq; cibus sumendus est, quantus qualisq; generando callo est necessarius. Nõ enim quantuslibet nec qualiscunque requiritur, sed qui tam in quantitate, quam qualitate mediocritatem seruat. Cibus igitũ esto, qui succum bonum gignat, atque tenacem, mediocriterq; crassum. Ex humidiore enim concrescere callus non potest: ex crassiore verò ac tenaci quidem potest, sed qui tempore siccescat ac friabilis euadat, & fracturæ obnoxius sit. Ad eundem modũ nec parcior nec liberarior cibus offeratur: ex illo enim callus minor quam ossibus coniungendis conueniat, gignitur, ex hoc maior et qui circunstantibus musculis doloreminuehat.

Nerui uerò & tendonis punctura, ob sentiendi præstantiam, ob idque quòd cum principio pars hæc continuitatem habet, promptè accersit conuulsionem: maximeque si nihil foràs exhalet, quòd scilicet cæcum sit cutis uulnus. Id igitur aperiendum est, exiccandumque materia tenui, quæ in altum & ad uulneratum usque neruum penetrare possit. De his autm in libris de curandi ratione accuratè disputatum est. Hæc igitur est salubrium causarum in simplicibus eiusmodi affectibus formæ.

Nerui et tendones magno sensu præditi sunt: ideò si pungantur, dolor necessariò accedit, quem comitatur humorum defluxio, et hãc inflammatio (ut Galenus docet) non solius quidem puncti nerui, sed & totius instrumẽti. Quòd si ob vulneris paruitatem nihil exhalare possit, cõuulsio sequitur. Igitur in his affectibus dolorem in primis

qui

qui hæc inuehit incommoda, mitigare oportet, ne oriatur inflammatio. Itaque anodyna parti admouenda sunt: et, quod tutius est cutis vulnus aperiendũ, apertumq́, seruãdum, vt qui in eum locum humor influxit ac influxurus est, vacuari possit. Nam sic et inflammationis causam tollemus, & dolorẽ mitigabimus. Quo peracto adhibẽda remedia sunt valenter exiccantia, citra tamẽ dolorem: mediocriter verò calida, vel modice ad calorem declinãtia, tenuandiq́, facultate prædita: hæc enim in profundũ penetrant vsque ad vulneratũ neruum, in halitũ digerunt quod in neruo relictum erat, atque sic exiccant, locumq́, à superuacuis humoribus liberãt, doloremq́, ac inflãmationem prohibent. Contrà frigida & adstringentia non tutò admouentur. Siquidem frigus prẹter id quòd suaptè natura neruis, vt Hippocrates scribit, inimicum est, etiam tenues meatus claudit, quemadmodùm & adstringẽtia medicamenta. Itaque neque crudum oleũ, neque aliud quodcunque simili facultate præditum, neruorum pũcturis tutò adhiberi potest. Vehementer verò calida inutilia sunt, vtpotè q̃ defluxionem accresant, & dolorem excitent. Quare ea sola admouenda sunt, quæ modicè calfaciant, valenter exiccent, circa tamen cutis contractionẽ ac morsum: queq; tenuãdi facultate prẹdita sunt: vt modò dicebamus. Itàque oleum tenue vtiliter abhibetur, terebinthina, propolis, & id genus alia quẹ Galenus libro de curandi ratione sexto, & de medicamentorũ compositione κατὰ γένη tertio fusissimè tractauit.

In compositio verò affectibus, cum vlceribus primùm quidem iungitur cauitas, quam non aliam affectionem, sed vlceris differentiam esse arbitrantur. Verùm id differentia non est, sed alte-

rum quoddam vniuersi morbi genus, in quo perdita substantia est. Itaque ad duplicis morbi curationem scopo duplici opus est. Nam vnitatis solutio continuitatem desiderat, substantiæ verò amissio nutritionem, cuius paulò ante scopi declarari sunt. Quòd vero affectionem hanc primum curare oporteat, deinde continuitatem resarcire, ipsa rei natura docet. Si igitur quod concauum est impleatur, & ad æquabilitatem vlcus reducatur, fiet vt alter scopus tollatur, quandoquidem recens nata inter vlceris labra carne, disiunctæ partes coire non possunt, quare inuenienda alia curationis ratio est. Inuenietur autem ex re naturali, quam parti parare oportet. Huic autem naturale est cute obduci. Id igitur præstandum est, aut si scopum assequi nequeas, simile quidpiam cuti, nempe carnem ipsi substantiæ proximam generare oportebit. Eiusmodi autem & sicca & callosa est. Siccantibus igitur, ac adstringentibus citra morsum medicamentis, ad inducendam cicatricem est opus.

Cum solutę vnitatis multę sint species, nempe uulnus, vlcus, fractura, caries, spasma, contusio, punctura, ruptura, & apospasma, vt antè diximus, tantum de his meminit Gal. quę in carne, osse, neruis, & tendonibus fiunt. Nec de his quidē omnibus, sed vlcere, vulnere, fractura, & nerui ac tendonis punctura. Rursus cum harum singulæ cum reliquis ferè omnibus differentijs coniungi possint, solum eas recenset, quę cum vlcere coniunguntur, nec omnes quidem, sed solum cauitatem, inflammationem, contusionem, scirrhum, ędema, humorū influxum, sordem,

sordem, & intemperiem. Nam in hoc opere tantum rerũ capita tractat, quæ in aliis operibus fusissimè disputata sunt. Sed nõ fuerit alienum hoc loco omnes has mistiones enumerare: nam sic & tota de hac re disputatio clara euadet, & lectori albor aberit. Repetẽda igitur reuocandaq́; in memoriam sunt, quæ antè de morbi diuisione diximus. Triplicem enim omnem morbum esse docuimus. Vnũ primarum simpliciũq́; partium, simplex appellatur. Alterũ instrumentorum, quem vocant organicũ. Tertiũ vtrarũque partium cõmunem, ideoq́; cõmunis dicitur. Primus in intemperie consistit, nempe calore, frigore, humiditate, & siccitate. Secundus in insturmẽtorum fabrica, hoc est, magnitudine, numero, situ, & forma. Tertius in vnitatis solutione: cuius differẽtię paulò antè traditę sunt. Cõponuntur igitur eiusmodi morbi, simplices cum simplicibus, organici cum organicis, & communes cum communibus, cum cõmuni & simplici, communi & organico, simplici & organico, cõmuni simplici & organico. Simplices autem morbi cum simplicibus compositi sunt, calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Organici cũ sui generis morbis cõpositi sunt forma & numerus, vt obstructio præter naturam siue ab humoribus, siue ab innata caruncula, siue calculo, siue alia quacũque materia: vt in vrinæ suppressione, in qua calculus redundat, & vesicis meatus figurã uitiat. Forma & magnitudo, vt in tumore prę̨ter naturã citra vllã intẽperiẽ, in quo pars iusto maior est, & eius figura depravata. Forma & positus præter naturam, vt cùm pars inflexa est atque simul luxata. Inflexio figurę: luxatio, positionis vitiũ est. Numerus & magnitudo, vt in parte cui adnata substantia sit: maior enim est, quàm naturæ cõueniat: &

in ea

in ea abũdat, quod deesse oportuit. Numerus & situs, ut si quid articulis adnascatur, qđ à loco oßa dimoueat, in hoc enim affectu abundat partium numerus, nempe qđ in articulo concreuit. Situs quoque vitiatus est, cùm ossa suo loco naturali dimota sint. Magnitudo & situs, vt in extensione partis ob relaxatũ ligamentũ: pars enim seipsa longior efficitur, nec partes cohærent, quæ natura iungi debent. Forma numerus & magnitudo, vt tumor p̃ter naturam, in quo pus, aut quidpiam aliud continetur; in eo enim affectu partis figura & magnitudo vitiata est, & numerus abundat. Forma numerus & positio, vt partis curuitas cũ luxatione ob interpositũ humorem. Curuitas vitium figuræ est, luxatio positionis, & interposita matria numeri. Forma magnitudo & positio, ut pars emaciata & recurua ob vinculi conuulsionem. Macies magnitudinis uitium est, curuitas figuræ, conuulsum autem uinculum altera parte ossa disiungit, atque ita sitũ vitiat. Numerus magnitudo & positio, vt luxatio ob humorem in articulum decumbentem, & cibi distributionem impedientem. Redundans humor, numeri vitium est: luxatio, situs & macies, seu si maius, atrophia, magnitudinis. Forma numerus magnitudo & positio, vt si cũ partis curuitate & articulorum luxatione, ob interpositũ humorẽ atrophia pars laboret: quod in coxẽdicum doloribus inueteratis accidere solet, in quibus increscente affectu fit luxatio, ac cõuulsis neruis curuitas. Constat igitur commistos hic esse quatuor affectus, nempe figuræ curuitatẽ, articulorũ luxationem, hoc est, situm incõmodum, numeri partiũ abundantiã, scilicet humorem inter articulos positum, & magnitudinem vitiatã, nempe maciem. His igitur modis instrumentorum morbi commiscentur. Communes autẽ nõ

omnes

omnes inter se miscentur, quando non omnes partes omnẽ solutæ vnitatis differentiam recipere possunt. Vulnerari enim os aut vlcerari non dicitur, sed frangi ac putrescere quemadmodùm nec caro frangi aut cariosa eße, sed vulnerari et vlcerari: nerui verò ac tẽdones, et pungi, et contundi, & cõuelli. Communium igitur affectuum mistiones hę sunt: conuulsio, et contusio. Idem enim neruus cõtusus simul et tẽsus eße potest: quemadmodum et venę, & vincula, & membranę, & musculi, & vt semel dicam, oẽs fibrosę partes. Conuulsio & vlcus, ut in antè dictis partibus quę tendi, vt diximus, poßũt, & ulcerari ab humorũ acrimonia. Conuulsio & punctura in neruis & tẽdonibus inueniuntur: quemadmodũ conuulsio et vulnus in musculis. Conuulsio & ruptura in uenis, arterijs, mẽbranis, neruis & fibrosis partibus: quarum si tendãtur ac conuellãtur fibrę, rumpuntur. Contusio et vlcus. Caro enim et musculi contundi & vlcerari simul possunt. Cõtundi quoque & pungi & nerui & tendones: quemadmodùm musculi contundi ac vulnerari, Eędem etiã partes cõtundũtur & rumpuntur. Similiter autem vlcerari & pũgi poßũt nerui & tẽdones: sicut vlcerari & vulnerari caro & musculi. Immò ferrè fit vt omne vulnus, maximè si magnũ sit, trãseat in vlcus: quod eñ simpliciter sectũ, vulneratumq; est ab humorum influxu in vulnere putescentiũ erodit. Eodem mõ venę humorum acriũ multitudine non solùm tenduntur, sed & rumpuntur ac erodũtur. Sic et neruus pungi ac secari seu vulnerari, (nihil enim hic refert vtrũ dixeris) idẽ quoque pugni ac rũpi potest, quemadmodũ rumpi ac vulnerari. Ex his constat easdem partes, tres affectus simul excipere poße, conuulsionẽ, contusionem, & vulnus. Alias cõtusionẽ cõuulsionem, & pũcturã Alias

con-

contusionem, conclusionem. & vulnus. Quasdam cõtũdi, conuelli, & rumpi: & contundi, conuelli, & pungi. Nonnullas contundi, vlcerari, & vulnerari. Quasdam contundi, vlcerari, & rumpi. Alias itẽ vlcerari, pungi, & vulnerari: & alias vlcerari, pungi, rumpi. Alias quoque pũgi, vulnerari, rumpi. Ad eundem modum quatuor nõnunquàm in eadem parte coniungi possunt, nẽpe cõuulsio, cõtusio, vlcus, & punctura. Tensio, conuulsio, vlcus, & uulnus. Conuulsio, contusio, vlcus, & ruptura. Nonunquam quinque solutę vnitatis differentię in eadem parte simul esse poßunt, ut conuulsio, contusio, vlcus, & pũctura, & vulnus seu sectio. Conuulsio, contusio, vlcus, punctura, et ruptura. Aliquando verò sex simul inueniuntur, nempe tensio, contusio, vlcu, spũctura, vulnus, et ruptura. Porrò autem simplices morbi nõnunquàm cum humorum influxu coniuncti sunt, aliquando cum instrumentorũ morbis interdum cum ambobus. Calor igitur cum defluxione sanguinis quidem boni & mediocriter crassi, inflammationẽ parit, quæ si magna sit, in gangrẽnã primùm, deinde sphacelon transire solet. Cum calidi & crassi ac comburentis crustamq; inducentis influxu, (si quidem sine saniosa humiditate sit) primam: sin admista ea sit, secundam carbunculi formam efficit, Calidi verò & substantia tenuis, erysipelas: si verò bilis crassior sit, excedentem, tenuios mitiorem herpetem gignit. Frigida intemperies cum tenuis ac vaporosę pituitę defluxu parit ędema, cum crassa & cõcreta scirrhum, cum aquosa tumorem aquosum, cũ flatu flatulẽtũ. Cum atra bile crassiore parti iam infixa scirrhum, cum retorrida autem ac uenas adhuc occupãte cãcrum sine uulnere: extra venas uerò ac cuti subiectęq; carni hęrente vlcerosum efficit, aut phagedęnam. Calor cum

mixtis

mixtis humoribus, sanguine quidē & flaua bile dilutiori bus summaq; occupantibus, erysipelas gignit: crassioribus uerò & in carnem penetrantib. si æqualiter excedāt, mixtum ex inflammatione & erysipelate affectum. Si sanguis bilem excedat, inflammationem erysipelatis participem: si bilis sanguinem, erysipelas inflammationis consortem. Ad eundem modum si cum sanguine pituita ęqualiter misceatur, fit inflammatio & ędema. Si alter humor excedat, nomen præponitur quod superantem humorem explicet. Constat autem eiusmodi affectus mixtos esse ex intēperie, figura uitiata, & magnitudine. Præterea simplicium partium & instrumentorū & utrorumque communes morbi copulari simul possunt: ut in ulcere cum tumore pus continente, & intemperie. Vlcus enim solutio unitatis est, & tumor magnitudinē & figuram uitiat, et pus abundat. Quod fieri cotingit ex sanguine, utraque bile, et pituita: ex materia fauo simili, uel pulti uel adipi: unū meliceris, atheroma & steatoma eiusmodi affectus dicuntur. Nonnunquam aliena quædam materia continetur similis pilo uel lapillo, uel alteri eiusdem generis: sed eiusmodi affectibus indita propria nomina non sunt. Similiter autem ulcus concauum & intemperatura cū sanguinis vel alterius humoris influxu misceri possunt, atque ita simul coniungi, soluta unitas cum substantiæ amissione et intemperatura, magnitudo & figura uitiata. Vt autem rem uerbo uno absoluā, misceri possunt alię solutę unitatis differētię cum omnibus intemperaturis, omnibusq; instrumētorum morbis, ut antè dictis conspicuum est. Sed ad Caleni dictionem explicandam redeamus. Cum ulceribus, inquit, iungitur primum quidem concauum, quod nō aliam affectionem, sed vlceris differentiam esse arbitrātur:

tur: verùm id differentia non est, sed totiùs morbi genus. Concauum enim, vt quod amissæ parti substantia sit, genus est morbi seu, si mauis, species est, quę proxima tamē morbo iuncta non est. Siquidem morbus primùm diuiditur in simplicem ac primum, in organicum & in communem. Rursus simplex in calidum, frigidum, humidum, & siccum, ex hisq; mixtum calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidū, frigidum & siccū. Organicus vero in formam, numerum, situm, & magnitudinē præter naturam. Sub magnitudine concauum continetur: est enim id, vt modò dicebamus, substātiæ partis amissio, Sed cupiam fortè videbitur cōcauum vitiatę formę differentia esse: quod & Galenus lib. de morborū differentijs primo sentire videtur. Formam enim vitiatam in figuram concauam, asperitatem & leuitatem pręter naturam diuidit. Respondemus concauum homonymum esse, significareq; aliquando inanitates ac capacitates vniuersi corporis à natura institutas, cuiusmodi sūt meatus ac spiracula cutis subiectæq; carnis, & ventriculi, quales cerebri, cordis, & reliqui corporis existunt: atque omnia hæc cùm aut ampliora aut angustiora sunt quàm naturæ conveniat, aut obstructa, in genere vitiatæ formæ cōtinent, Aliquādo verò carnis amissionem: quę ꝑ diuersarum partium ratione diuersas habent nomenclaturas, vt ante declaratū est: at q; eiusmodi cōcauum in genere est vitiatę clamagnitudinis, nō autē formę: pars enim ad hūc modū concaua minor redditur. Cùm igitur vlcus & cōcauum distincti ac differentes morbi sint, uidendum an simul ambo curari possint, an secùs. Et si curari simul non possint, vter priùs curari debeat. Sępe enim contingit vt alter sine altero curari nō posit: vt in propositis affectibus, quo

rum

rum ulcus quoniã continuitatis solutio est, continuari po
stulat: concauũ autem, ut quod sit substantiæ amissio, im
pleri. Et quoniam ulceris labra commodè iungi non pos-
sunt, nisi et quæ perijt simili substantia concauum implea
tur, è carnis nutritione ac generatione auspicari curatio-
nem oportet. Generatur autem ex materia, & a nutura.
Materia quidem sanguis est, qui nec quantitate nec quali
tate delinquat. Qualitate quidẽ malus probam carnem
generare non potest, parcior concauum implere non suffi-
cit, uberior uerò superuacuã carnem procreat, postea ma
gno negotio demendam. Natura autem est partiũ in ca-
lido, frigido, humido, & sicco temperamentum. In carnis
generatione necessariò duplex excremẽtum prouenit, hu
midum, & crassum: ut autor est Galenus libro tertio me
thodi curandi. Humidum exiccari desiderat, & crassum
detergi. Itaque duplici remedio opus est, altero quod su-
peruacuum humorem absumat, non etiam utilẽ materiã.
Id autem, ut idem autor scribit, primi ordinis exiccantiũ
esse debet. Altero uerò quod sordẽ detergat sine morsu.
Cæterum ubi nutrita ac genita caro est, glutinatione est
opus, quam medicamentis ualidius quam priora siccanti
bus & adstringentibus, quæq; substantiam in idem coge-
re possint, perficimus. Impleto igitur carne ulcere ac glu
tinato, ad æquabilitatemq; perducto, alter scopus tollitur:
quandoquidem distantia ulceris labra, quæ prius coitionẽ
desiderabant, amplius coniungi non possunt, propter rena
tam inter ipsa labra carnem. Superest igitur ut ulcus ali-
quo naturali tegumento operiamus. Quare cutim genera
re, aut summam carnẽ callosã reddere, hoc est, ad cicatri-
cem ducere oportet. Verum illa gigni nõ potest. Reliquũ
igitur est, ut ad inducendam cicatricem cõsiliũ dirigamus

Inducitur autem cicatrix carnē exiccādo atque adstringendo, sedquam glutinando ualidius, citra tamē morsum: nam defluxionem excitaremus. Non enim solum quod influit, sed & natiua quoque humiditas absumēda est, uehementerque summa caro distringenda.

Ad eundem modum si adusta sordes sit, ad detersionem dirigendum consilium est. Salubre igitur medicamentum est, cui detergendi uis insit. Horum autem materia in libris de medicamentorum acultatibus tradita est.

Dubitari potest cur Galenus non de humido excremēto (quod non minus carnis nutritionem quàm sordes impedit) mentionem quoque faciat. Vtrumque enim necessario in ulcere (ut modo declaratum est) colligitur. Respondendum est Galenum non omnia quę cum ulcere coniunguntur, tractare, ut antè diximus: quanquam hoc loco nō de illa tantum sorde quę necessanio ulceri adnascitur, sed & ea quæ ob nimiam copiam putrescit, agit: quod sæpe contingit uel ob immodicum partis nutrimentum, uel ob malam uictus rationē, uel ob id quòd ęgrotus medico non paruerit, uel ob ipsius medici errorem, qui medicamētum uel minus quàm res exposcit detergens adhibuerit, (tunc enim magna excrementorum copia colligitur) uel quod uehementius admouerit, quod non solum detergat, sed & ulceret ac defluxionem concitet, quę putrescere in ulcere solet. Quod cum accidit, uehementiùs detergentibus ac desiccantib. medicamentis quàm in priore affectu est opus. Detergentia autem medicamenta sunt, quę tantum superficiem expurgant, ut summā cutem et ulcera, non autem meatus. Nam hęc tenuiora sunt: ideo altius penetrant, uocanturq; à medicinis, ἐκφρακτικά, hoc est,

ex

expurgantia. Illa verò crassioris sunt substantiæ, minusq; penetrant: appellantur autem ῥυπτικὰ, hoc est, detergentia.

Atque etiam si cum vlcere iuncta inflammatio aliqua, vel contusio, vel scirrhus, vel œdema sit, ea priùs via ac ratione antè dicta curanda sunt. Eodem modo si quid in vlcus influat, influxionis curatio adhibenda est. Similiter autem si intemperie aliqua vlcerata pars laborat, ad remedia quibus abigi ipsa possit, priùs veniendum est. De his quidem satis.

Si duo simul affectus copulati sint, ille prior curandus est, sine quo alter curari non possit. Itaque si cum vlcere iuncta inflammatio sit, uel contusio, vel scirrhus, vel ęde ma uel intemperies, vel humorum influxio, aut aliud id genus malum: antequam vlceris curationem moliaris, ea tollenda sunt, vt sine quibus sublatis vlcus sanescere non possit. Omnium autem humorum curandorum rationem Galenus in posteriore libro de curandi ratione ad Glauconem, & in libris mothodi medendi tradit.

Ad conformationis verò genus, quod in plures differentias distribuitur, iam transeundum est, sumpto ab euidentissimo disputationis initio, quod in figuræ permutatione fit. In his igitur qui adhuc crescunt, plurimæ partes emendari possunt. In his verò qui ad incrementum peruenerunt, non possunt. Quæ autem curationem admitttunt, in contrariam deprauatæ formam reducenda sunt. Quòd si ob fracturam malè concinnatam uitiata membri figura sit, recenteque cal-

o occupata, frangere oportet ac probè reconcinna-
te: posteà uerò callum inducere.

Conformationis uitia, in permutata figura, cauitate, meatibus, asperitate & leuitate consistunt: quorũ omnium manifestissima figura est, vt potè quę sensui protinus obijcitur. Siue enim hęc obliqua sit, siue recta, siue alio quouis modo permutata, non solum visus, sed & tactus deprehendit, vtriusque enim sensus, cõmunis est. Meatus verò & cauitas nõ statim sensibus patent. Nullo enim sensu cutis subiectæque carnis meatus per se deprehendi possunt, sed per aliud, nempe sudores: quos si è cute erumpere conspexeris, sine aliqua euidente causa, id ob meatuũ amplitudinem accidere rectè conijcere poteris. Asperitatem autẽ & leuitatem tametsi tactus deprehendit, non tamen tam manifestè quàm figurã visus. Ab huius igitur permutatione auspicari oportet. Permutata autem figura est, cũ mẽbra quę natura recta esse debent, curua sunt: aut curua, recta: & quæ rotunda, plana: & quæ plana, rotunda. Cuique enim instrumento figura à natura tributa est, qua meliùs munus suũ obeat: quam si amittit, necessario eius actio vitiatur. Omnis igitur præter naturam mutata figura, in suam natiuam reducenda est, si quidem fieri poßit: non enim id perpetuò fieri potest. In adultis enim in quibus iam planè ossa indurata sunt, mutari figura non potest: in pueris verò ac tenellis potest, ut in quibus adhuc sequax oßium materia sit. Ex his perspicuum est Galenum de his solùm verba facere, in quibus permutata ossa vitiatam habent figuram. Nã repandas curuatasq; partes ob tendonum scirrhos se persanasse, libro secundo de curandi ratione ad Glauconem scribit. Vitiata quoque membri alicuius figura ob malè concinnatam fracturam

repa-

reparari potest, si quidem callus adhuc recens sit, nec obduruerit, Frangi enim potest, rursusq; ossa rectè coaptari ac callo adglutinari.

Ex eodem autem morborum genere est obstructio, quam humorum lentor ac crassities parit : atque hæc scopum unum habet affectui contrarium, nempe expurgationem. Curatur autem detergentibus ac dissecantibus medicamentis.

Eiusdē substantiæ sunt, sed tantùm maioris minorisq; ratione differunt ἐμπλαστικὰ καὶ ῥύπον ἐπιτρέφαντα. *Illa* πόρους, *hoc est, meatus infarciunt obstruuntq; ac pertinaciter hęrent: hęc verò sordem in cute tantùm ac vlceribus gignunt. Contraria autem his sunt, emplasticis quidem* ἐκφρακτικὰ τῆς ἐκκαθαρτικὰ τῶν πόρων, *hoc est, quæ expurgant ac farctu liberāt meatus: sordem vero generantibus* ῥυπτικὰ, *hoc est, detergētia. Itaque* ἐμφράξει *contraria* ἔκφραξις *est, hoc est, obstructio expurgationi. Cùm igitur meatus crassis viscosisq; humoribus referti sunt, eos expurgare oportet medicamentis primùm dissecantibus ac extenuantibus, lentorem crassitiemq; humorum posteà detergētibus, quæ græcis* ῥυπτικὰ *dicuntur. Sunt autem hæc genere cū* ἐκφρακτικοῖς *eadem, tantū maioris, & minoris ratione discrepantia. Solam enim cutem & vlcera detergent:* ἐκφρακτικὰ *vero meatus expurgant, ab ostructioneq; liberant. Ex his constat emplastica duplicia esse, altera crassa terreaq;, alia viscosa, quibus contraria sunt crassis quidem extenuantia, viscosis autem dißecantia ac incidentia. Quę autem* ἐκφρακτικὰ, *id est, expurgantia, quę detergentia, quęq; dissecantia & extenuantia sint, ex libro quinto de simplicium medicaminum facultatibus petendum est.*

Si verò stercore duro farctum intestinum, sit primùm quidem emendanda duritia est humidis & pinguibus clysteribus, inde acribus stercus vacuandum.

Quemadmodũ materiã crassam extenuare, & viscosam incidere, ita durã emollire antequã vacues oportet. Indurata enim ægrè expellitur, quod descendere apta nõ sit, nec par sit facultas huic expellendæ. Itaq; priùs diluida est humidis ac pinguibus clysteribus, deinde acribus excitanda ad expulsionẽ facultas est. Pinguia autem præter id quod materiam emolliunt soluuntq;, intestinũ quoque lubricum reddunt, ita vt etiam stercus nondum resolutum aut emollitum, facilè descendere possit.

At si calculus vesicam obstruit, in præsentia quidem transferendus est. Quòd si omnino sanare velis, vesicæ sectione eximendus est.

Quoniam vesicæ obstructio vrinam supprimit, suppressio verò vitę periculum minatur, summa cura quod vesicam obstruit summouere oportet. Obstruit autẽ vesicæ meatũ ac vrinam supprimit, sanguinis grumus, pus, crassus lentusq; humor minori quidem periculo, & calculus maiori. Illa enim fotu calido liquari soluiq; possunt: hic vero transponi, vel omninò eximi debet: quod nõ sine magno dolore fieri potest. Transponitur enim, atque à meatu in vesicã pellitur, vel corporis succussione, vel demissa in vesicam fistula. Aeger autem supinus collocatũ reductis eius cruribus ita, vt reliquo corpore sublimiora sint: posteà variè vehementerq; succutitur: quòd si nihil profeceris, demittitur fistula in vesicam. Sed quoniã fallax hæc curandi ratio est, (redire enim in vrinę iter calculus solet) extrahere lapidem oportet: quod plerunque

cum

eum vitæ periculo fit. Extrahitur autem secta uesicæ ceruice, quæ quoniam carnosa est, facilè coalescit: facto autem vulnere lapis vnco extrahitur. Ante sectionem autem demissis sinistræ manus digitis, indice & medio, dextræ verò super imum abdomem blande impositis lapidem scrutamur, ac in ceruicem transmittimus, qua parte secari debet. Sunt verò qui demissa argentea in vesicam fistula primum calculum scrutantur, deinde inuento eo locum incidunt, & per plagam forcipem in uesicam demittunt, calculumq; eximunt.

Qui autem præter naturam humor continetur, integra uacuatione curatur, ut in suppuratis.

Nisi enim repurgentur, suffocationis periculum imminet ob crassorum lentorumq; humorum asperæ arteriæ inhærentium multitudinem, quæ respirationem impedit. Vocat autem suppuratos Galenus in libro de causis pulsuum, & de tumoribus præter naturam, eos qui in spacio inter thoracem & pulmones collectam habent puris multitudinem. Græci ἐμπύους καὶ ἐμπυϊκοὺς *appellant, quemadmodùm & reliquos omnes quibus visceris alicuius inflammatio ad suppurationem mutata est. Suppuratos igitur reddit inflãmationis costarum in pus mutatæ magnitudo, item & pulmonum. Propter igitur imminẽs periculum vacuare eiusmodi humores oportet, primum quidem incidentibus ac tenuantibus, deinde verò detergentibus: quorum omnium vires & materiam Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus docet.*

Immoderata verò repletio, cuiusmodi est sanguinis in venis, immodica vacuatione curatur.

Cùm duplex sit plenitudo, nempe & quæ ad vasa, &

quæ ad uires refertur: de priore, ut quæ obstructionem pariat, nunc agit. Posterior enim etiam si immodica sit, immodicam uacuationem non efflagitat, scilicet uiribus ob imbecillitatem hanc ferre nequeuntibus. Cæterum cum paucus interdum in uenis humor contineatur, sed qui sua qualitate uires uehementer degrauet, magna sine laborantis periculo uacuatio fieri non potest. Igitur de ea humorum redundantia quæ uasa replet, nunc uerba facit: quæ ut immodica est, ita immodicam exigit uacuationē. Cùm rursus duplex sit uacuatio, una quæ purgatione, altera quæ uenæ sectione fit: plenitudo quæ ad uasa refertur, uenæ sectionem: quæ uero ad uires, purgationem desiderat: quanquam & hæc sauguinis missionem aliquando admittit, maximeq́ue si uitiosus humor uberior sit: sed tamen quàm altera leuiorem. In qua cùm uires ualeant, magnam sustinet. Repletionem autem immodicam dico, quæ mediocritatem superat. Certam enim humoris quantitatem uasa ferre sine ulla molestia ac incommodo possunt, exuperantem sine periculo non possunt, eo quidem maiore, quo exuperantia maior fuerit. Cum igitur sanguis abundat, tantus uacuandus est, quantus mediocritatē excedit. Itaque si immodicè exuperat, immodicus detrahendus est, non tamen tantus ut uires lædat, sed quantus, ut dixi, mediocritam exuperat, adhibito modo. Nō enim subitas mutationes natura sustinet, quandoquidem plurimùm ac repentè uacuare, ut docet Hippocrates, periculosum est.

Quemadmodum & his quibus in uentre, aut intestinis, aut arteria, aut pulmone pus uel sanguis continetur, integra uacuatio est necessaria.

Hæc enim in uentre & intestinis cibos corrumpunt:

in

in aſpera verò arteria & pulmone reſpirationem impediunt. In has autẽ partes confluit ſanguis rupta, uel eroſa uel quouis modo aperta uena: pus verò rupto abſceſſu.

Cærerum cibus & potus plenior recensq́ue ſumptus uacuatione corrigitur.

Vberior cibus & potus quàm venter ferre coquereq; poßit, ac recens ſumptus, uomitione reijci debet: alioqui cruditatis periculum affert. Faciliùs enim uomitur recẽs adhuc: nondum enim tunc ad uentris imum peruenit, nec ventris os clauſum contractumq; eſt. Vbi verò longo iam ſpacio deorſum deſcendit, & os ventris iam clauſum eſt, non facilè reuomitur. Iuuanda igitur tũc eius concoctio eſt quam ſi nõ ſperaueris, timuerisq; eius corruptionem, per inferiora deturbare oportet medicamento ἐκκοπρωτικῷ, *hoc eſt, quod ſtercus deijcit (quale caßiæ atramentum eſt) aut clyſtere euocare.*

Quæ verò in pulmone & thorace continentur, cum tuſſi reiiciuntur, ſed medicamentis extenuata.

Continentur in pulmone & thorace ſanguis, alijq; humores, & pus: quæ ſi craſſa viſcoſaq; ſunt, priùs extenuari & incidi debent, vt faciliùs expuantur. Craſſa enĩ ac viſcoſa tam pertinaciter interdum hærent, vt non niſi extenuata diſſectaq; auelli ab his, quibus hærent partibus queant. Quoniam autem humores nõ ſolùm in bronchijs, ſed & in venis atque arterijs pulmonis etiam continentur, diſquirere oportet, an ex omnibus hiſce partibus cum tußi reijciantur. Perſpicuum autem eſt quæ in aſpera arteria, eiusq; ramis continentur, cum tußi expelli: nullam enim aliam habent viam per quam educi poßint, Quæ verò in venis & arterijs ſunt, potiùs in maiores venas

refun-

refunduntur, quàm cum tußi excreentur. Ostendit enim Galenus libro quarto de locis affectis, notas quibus cognoscas an humor in cartilaginibus, an venis siue arterijs pulmonis sit. Nam si cum spirandi difficultate coniunctus sit stertor, certum est humorem in cartilaginibus contineri: si sine stertore sit, in his non eße, sed venis arterijs, ac substantia pulmonis. Qui igitur in cartilaginibus est, cum tussi per asperã arteriã repurgari potest: qui verò in alijs pulmonis partibus, non potest, nisi fortè exulcerato pulmone cartilagines cùm distenduntur, pus attrahant ac excipiant, non aliter quàm ab inflammatione membranę costas succingentis: quæ etiam in maiores venas refundi, atque profluuio sanguinis finiri potest. At qui in spacio quod inter thoracem & pulmonem est continetur, solùm cum tussis reijcitur: hunc enim pulmones inspirando cùm dilatantur exhauriunt, atque tussiendo per asperam arteriam expuunt.

At quæ in iecore sunt, aut uenis, aut arteriis, aut renibus, ea per urinas uel uentrem expelluntur: sed quæ per urinas reiiciuntur, uehementer extenuari debent: quæ uerò per uentrem, atrahentibus & aperientibus egent.

Iecoris caua per aluum repurgantur, nonnunquam et per vomitum. Quoniam autem aptior, ut Galenus docet, prior vacuatio est, raró posteriore vtimur. Gibba verò per vrinas vacuãtur. Commodior enim uia est à cauis ad ventriculũ & intestina, quàm ad vrinæ vias. Et cõtrà à gibbis ad iter vrinę, quàm ad intestina. Cauis enim iecoris partibus subijcitur ventriculus, ieiunium & reliqua intestina. A gibbis verò ad renes breuior & facilior via est, quemadmodùm à renibus ad vesicam, quàm ad

ven-

vẽtriculũ & intestina. A magna vero vena ad renes & vesicam facilior est aditus. Eadem est arteriarum ratio. Cęterùm quæ per ventrem repurgantur, aperientibus & attrahentibus egẽt. Vias enim per quas attrahi debẽt ab obstructione liberare oportet: & qui attrahuntur humores, extenuare ac incidere, si quidem crassi & viscosi sunt. Alioqui difficiles fierẽt purgationes, vt Galenus in Aphorismum Hippocratis nonũ libri secundi docet. Quę verò per vrinas ducuntur, vehementer extenuanda sunt medicamentis, quę quia vrinas mouẽt, diuretica appellã tur. Cunt enim hæc calida & acria: cuiusmodi est semen apij, petroselini, fęniculi, dauci, & id genus alia, quę Galenus libro quinto de medicamẽtorum facultatib. docet. Hęc enim, vt idẽ tradit, fundũt humores secernũtq́; quod tenue est à craßo, non aliter atque lac coagulum, scilicet serosa substantia, secreta, & crassa in se coeunt: sic enim separatum seorsum sanguinis humorẽ faciliùs ad se renes attrahunt, quàm cum sanguine mistum.

Quæ autem in superiore uentre continentur, vomitionibus: quæ verò in inferiore, alui subductione deijciuntur.

Commune omni corporis partĩ est, ut per commodiora loca repurgetur. Commodiora sunt viciniora, quæq́; societatem cũ vacuanda parte habent, & quà excrementa foràs ferri possunt. Vomitionibus igitur, quę in superiore ventre continentur, repurgãda sunt: quæ verò in inferiore, alui deiectionibus. Venter enim superior cum ventris ore coniunctus est, inferior vero cum intestinis, per quę excrementa reijciuntur.

Sub cute autem collecta, vel sectionem, vel candens ferrum, vel adurens medicamentum efflagitant.

flagitant. Ad eundem modum, & quę in loco natura cauo ut thorace continentur. In summa autem, quicquid pręter naturam in aliqua parte est, tollendum est: aut si id essequi non possis, transponendum.

Non de his loquitur excrementis, quę sub cute sępe retinentur, quęq́; meatus obstruunt. Multa enim sectionem vel candens ferrum vel adurens medicamentū non efflagitant, sed detersionem tantùm aut expurgationem. Frustrà enim his tam vehementia remedia adhibentur, cùm lauatione aut frictione tolli possint. Igitur de inflammationibus vel abscessibus quæ digeri ob magnitudinem ac materię crassitiem vel lentorem, aut loci alitudinē, cutis vel densitatē nequeunt, verba facit. Itaque vel sectione, vel adurente medicamento, uel ferro candent emissarium faciendum est, quò pus vacuari possit, ne diutiùs retentū cutem subiectasq; ei partes erodat. Eadē est ratio si in loco natura cauo humor aliquis cōtineatur. Retenta igitur puris copia, vel sanguinis, uel alterius humoris in eo spatio, quod inter thoracem & pulmones continetur, facienda via est, per quam educi possit.

Quę autem toto genere præter naturam non sunt, sed quantitate delinquunt, euacuatione curanda sunt: cuius ratio cùm ex ipso affectu, tum maximè ex affectis partibus inuenitur.

Quę uacua opplent, ea aut sola qualitate delinquunt, aut sola quantitate, aut utroque. Sola qualitate delinquit sanguis, & spiritus feruidus & frigidus, & in uenis & in arterijs: qui si nondum uitiū aliquod contraxit, cōtraria qualitate emendari debet. Sola uero quātitate deliquit redundantia sanguinis probi in uenis & arterijs, urinæ in

uesica

vesica & renibus, cibi in vẽtre, stercoris in intestinis, & sputi in pectore. Eius autem multitudinis tollendæ rõ cũ ex affectu, tum maximè ex affecta parte petẽda est. Affectus enim redũdãtia est, ex qua quod superuacuum est detrahi debet, sed ea ratione, quã affectę partis natura ostendit. Nam plenitudo alia aliud vacuandi genus requirit, nec omnia eadẽ pars admittit. Ex affectus eñ natura, et affectæ partis constitutione, instituẽda vacuatio est: alias enim spiritus, alias humor vacuatur. Prætereà aliam vacuandi rationem oculus, aliam venę efflagitant. Spiritus eñ digerẽtibus, sanguis verò venæ sectione vacuat: et serosa humiditas medicamẽta, quæ quia urinas ciẽt, diuretica dicuntur, desiderat. Atque hæ quidẽ sunt vacuationis, quæ ab affectu petuntur differentiæ. Affectæ quoque partis conditio, uacuandi genus immutat. Conditionẽ dico temperaturam, conformationem, positum, & facultatem. Nemo eñ nescit aliud adhibendũ esse oculo, aliud vẽtriculo, vtroque plenitudine laborãte: vt in cõmẽtarijs nostris in posteriorem Galeni librum fusè docuimus.

Exasperatas præter naturam partes, ad naturalem leuitatem æqualitatemque reducimus, ossa quidem radendo, arteriam autem & linguam humore lento morsu carente deliniendo. Leuigatæ uerò præter naturam, medicamentis quæ abundè detergeant, & leuiter adstringant, ad natiuam asperitatem reuocantur.

Natura partes alias asperas, alias leues condidit utilitatis alicuius gratia. Ventriculum enim, vterum & intestina asperiora fecit, vt quod concipiũt, meliùs retineant. Cibus enim concoqui probè non potest, nisi in ventre & intestinis certam quandam moram fecerit. Nec fętus in

vte-

utero formari, nisi certo tempore. Leuigata verò lingua est, vt expeditiùs loquatur: quemadmodùm oculi, vt sine molestia moueantur: & arteria, vt vocem leniorem iucũdioremq́; edat: vt ex libris Galeni de vsu partiũ satis liquere potest. Si igitur partes, quæ natura leues esse debent, exasperatę: aut quę asperę, leuigatę sint: ad naturalem habitũ reuocare oportet, exasperatas quidem leuigando, & leuigatas exasperando. Quoniam autem non omnes partes eiusdem sunt temperamenti, aliis alia remedia adhibenda sunt. Ossa enim & cartilagines præter naturam exasperata, quia dura sunt admodum, nisi atterantur & radantur, æquabilia fieri non possũt. Aspera verò arteria, & lingua, & oculi, ob mollitudinem lẽtore humorum morsu carentium leuigantur. Quæ enim mordent, exasperant: eliquant enim ac absumũt humores: proinde exiccant, & inęqualitatem asperitatemq́; humidioribus mollioribusq́; partibus relinquunt, duriores verò partes non exterũt: viscosa vero suo lentore diu manent, & vacua loca replent, partemq́; humectant, & æquabilem ac leuem reddunt. Quæ verò natura leues partes præter naturam exasperantur, ad pristinum statum reducũtur valenter detergentibus & leniter adstringentibus. Quæ detergentia remedia, sordem ac crassam pituitam inanibus locis hærentem eluunt ac expurgant. Adstringentia verò contrahunt ac rugas inducunt, exprimuntq; humorẽ; proinde inæquabilem locum utraque reddunt.

Obstructiones verò vel angustiæ, quæ morbis aliis succedunt, posteriùs curari debent. In opere autem de morborum differentiis ostendimus supradictos affectus plerunque nasci ex inflammationibus, scirrhis, œdematis, & nonnunquàm

quàm ex immodicis ſiccitatibus, prauiſque continen tium partium figuris: quemadmodum & ex quibuſ dam circumſtantibus tumoribus.

Obſtruuntur & adſtringuntur meatus, non ab his ſo lum, quę ante declarata ſunt, ſed & ab inflammatione, ab ſceſſu, ſcirrho, ędemate, aliisq; tumoribus pręter naturã, ſi in ipſis meatibus, ſiue iuxta eos naſcantur: à ſiccitate quoque, & uitiata continentium partium figura. Tumor enim omnis obſtruit ac ſtipat meatus, ita ut ſuo fungi mu nere nequeant. Siquidem in gula, ſtomacho, eiusq; uicinis partibus genitus, cibi & potus deſcenſum impedit. In ueſi cæ collo, urinæ exitum. In aſpera arteria, faucibus, guttu re, aliisq; propinquis partibus, reſpirationem. Eadem eſt reliquorum meatuum tumore aliquo obſeſſorũ ratio. Im pediri quoque earum uiarum officia adnata caruncula poſſunt: eandem enim ad id uim quam tumores. hæc obti net. Siccitas uero non obſtruit aut ſtipat, ſed arctat angu ſtamq; uiam reddit, quemadmodũ & uitiata figura, quę ex contuſionibus, ulceribus, uulneribus & fracturis malè curatis naſcitur. Contuſo enim naſo ac malè curato, nares plerunque anguſtiores redduntur. Omnes igitur id genus tumores, & reliq. commemorati affectus, uias ac meatus opplentes, arctantes, et ſtringentes, prius curari debent, quam ipſis natę obſtructiones, & anguſtę uiarum admit tere curationem poſſint.

Quod ſi ex ſupradictis quædam inter ſe copulen tur, uarias habebunt indicationes. De uno autem ue lut exemplo uerba facere ſatis fuerit, quando fuſius

de

de omnibus in libris de curandi ratione disputa-
um est. Ponamus igitur in partem aliquã sanguinis
multitudinem fluere, ita ut in ea non solum maio-
res, sed & minores uenæ distendantur, q̃ prius uisum
effugiebant, nunc uero ob plenitudinem conspicuæ
sint: (quod aliquando in oculis ob tunicæ candorem
manifestè cernitur) uerisimile est alia quoque uasa
sensum effugientia plenitudine distenta esse, non ta-
men ob exiguitatem apparere. Periculum itaque est
ne quod ex uasis exudat, ad inania spatia intermedia
effundatur: aut nõ nihil iam sit effusum. Hic sanè affe
ctus uacuatione curat, aut vt clariùs explicem, euacua
tione. Quoniam quidem affectus immoderata par-
tis repletio erat, necessario quod superuacuum est,
aut intrò remeando, aut per ipsam affectam partem
uacuabitur. Intro remeabit quidem, si repellatur, uel
retrahatur, uel in propinquam partem mittatur, uel
horum aliquo modo, uel omnibus. Quod autem per
affectam partem uacuatur, aliquando quidem eui-
dens est sensuique peruium: aliquando uero in uapo
res resoluitur. Si igitur uniuersum corpus plenius
fuerit, per affectam partem uacuandum nõ est. Nam
si manifestè scarificationibus & sectionibus uacue-
mus, dolorem excitabimus, proindeque fluxionem
maiorem aduocabimus. Quod si calidis medicamẽ
tis dirigere tentemus, plus in affectũ locũ ob calorẽ
attrahemus, quàm per halitum dissipari possit. At si
retorquere quod influxit uelimus, corpus plenum
nõ excipiet. Duab. igitur his de causis corpus uacua
re oportet, deinde in contrariũ omnino qđ influit
re

retrahere. Quo peracto, è parte prius repellere, quã per halitum digerere tentabimus. Nã eo facilior erit uacuatio, quo per maiores & patentiores uias fiet. Ex affecto aũt loco adstringentibus & refrigerantibus medicamentis repellemus. Quin & inanitæ partes ad se quod reppellitur attrahunt: ut in libro de facultatibus naturalibus demõstratum est. Idem uenæ adstringentibus remedijs confirmatæ retrundunt. Si igitur adhunc modum totum intro recurrat, prospere res cedet. Quod si quid relictum in particula sit, conijciendum est id lentum aut crassũ esse, proindeque ita impactum, ut non facilè elui possit. Quanquam fieri potest, si tale non existat, ut in spacia intermedia refusum sit, quod cum accidit, iam tempus suadet per affectam partem uacuandum esse medicamentis, quæ repellendæ fluxionis facultatem habent, suprà impositis. Vacuabimus autem, si quid in spaciis intermediis retentum esse suspicio sit, scarificationibus simul & medicamentis digerendi ui præditis. Sed cum hæc omnia facultate calida sint, mordendi ui prædita, si modum excesserint, uitanda sunt ut uehementer calida: præsertim si in superficie sit morbus, dolor enim non exiguus excitabitur si una cum affectu mordeatur, & dolor omnis fluxionem proritet. Quod igitur ex his modice calfacit, dolorem non excitat: præsertim si cum eo coniuncta sit humiditas: idque digerere, quod in superficie est, abunde potest: etiam si uehemens digerendi facultas eiusmodi medicamento non insit. At si in superficie pars affecta omnino non

ſed in profundo, eaque uacuari deſideret, intendendus ac augendus eſt digerentis medicamenti calor. Periculum enim eſt ne antequam ad profundum perueniat, reſoluatur: neque tamen partes in ſuperficie ſitæ contactę moleſtiam aliquam ſentiunt, utpotè quæ affectæ non ſint. Quo circa nunc quoque ac calidiorum ſimul & acriorum medicamentorum uſum hæc duo contingunt, nempe ut partes quæ in ſuperficie ſunt, tolerent, & profundæ egeant. Hæc igitur ex affectæ partis poſitu iudicatio ſumitur.

Dicebamus modò obſtructiones quæ alios affectus ſequuntur, non antè curari poſſe, quam ſublatis ipſis ex quibus ſcilicet ipſę naſcuntur cauſis. Quoniam autem multi ſæpe affectus copulantur, plures erunt eorum curandorũ indicationes, interdum quidem inter ſe contrariæ, interdum uero in idem concurrentes, quales ſunt ſimplicium morborum, ut calidi & ſicci, calidi & humidi, frigidi & ſicci, frigidi & humidi. Cùm uero inter ſe contrariæ ſunt, hi aut ſimul omnes, aut alter prius curari debet. Qui ſimul curari poſſunt, aut ex æquo omnibus, aut uni præcipuà intendendum eſt. Cum ſimul curari non poſſunt, ab eo auſpicari curationem oportet, ſine quo reliqui curari non poſſint. Semi tertiana, uerbi gratia, ex contrariis humoribus, nempe bili & pituita conſtat. Illa frigida, hæc calida remedia deſiderat: quæ aut alternis adhibenda ſunt, aut miſta ex æquo quidem, ſi par ſit portio eiuſmodi humorum, aut altero uberiore, ſi alter humor excedat. Cùm uero contrarij ſunt, ab eo curationem auſpicamur, ſine quo alter curari non poteſt. Ponamus, uerbi gratia, ſanguinem in partem aliquam influere,

tantum

tantum quidē, vt non solū maiores sed & minores venas atque inania spacia impleat. Quoniam igitur sanguis calidus & humidus est, incalescitq́ magis ac magis preter naturam, tādemq́; putrescit, venas & arterias, atque adeò totam quā occupat partem necessariò calidiorē reddit: ex quo liquet affectum hunc compositū esse, ex tumore preter naturam, & intemperie calida et humida, & venarū meatuumq́; obstructione, atque si affectus ingens est, vnitatis solutione. Humor enim qui iam partem occupat, ita multitudine distēdit, vt cōtinuitatem disiungat, atque abscessum sępe efficiat. Disquirendum igitur est quisnam ex his affectibus primo, quis secundo, & quis tertio loco curari debeat, ad hūc modum: Quoniam intemperies ab humoris fit calore, obstructio ex multitudine quę distendendo partes à se disiūgit ac separat: nisi igitur eiusmodi plenitudo tollatur, neque ad naturalem temperiem affectā partem reducemus, neq; obstructionem delebimus, neq; disiūctas partes in vnū coniungemus. Cùm enim sanguis partem quam pręter naturā occupat calfaciat, vias ac meatus obturet stipetq́;, & sua multitudine distendat ac rumpat, nisi sublatus sit, tolli omninò antè dicti affectus non possunt. Igitur vacuari is debet, atque sic tolletur obstructio: deinde ad temperiem reducetur: tandem verò soluta vnitas coniungetur. Coalescere coniungiq́; quæ à sua continuitate solutæ sunt partes non possunt, nisi qualitatum temperamentum adsit. Nec temperari qualitates poßūt, nec obstructio tolli, nisi sanguinis multitudine, quam diximus & partem calfacere & vias obstruere, sublata. Humor autem euacuatur, hoc est græcè, vt vult Galenus, ἀποκενοῦται, vel in corpus remeando, vel forâs per affectam partem exeundo. Intrò remeat vel repulsus, vel in

contrarium vel in latus propinquum translatus ac deriuatus,(sic enim vocem παραπεμφθεὶς interpretamur) cùm non alijs modis intrò,quod in partem influxit,recurperrossit. Sunt tamen qui putant humores παραπέμπεσθαι, hoc est, (vt ipsi interpretantur) transmitti, intelligendum esse de vasis, quę resumpto ab adstringentibus refrigerantibusq́; remedijs robore, quod influxit in corpus,retrudunt. Intrò repellunt quod influxit, medicamẽta frigida & adstringentia, & ab his roboratę venę. Retrahitur autem in contrarium quidem ab inanitis partibus,quod familiare est ad se reuocantibus, & adhibitis retrahentibus remedijs, veluti venę sectione,cucurbitulis,vinculis,et id genus alijs,de quibus in posteriore libro ad Glauconem latè disputatum est. Iisdem aũt remedijs in propinquum deriuamus. Foras educitur vel scarificata vel secta parte,vel sanguine in vapores resoluto ac dissipato. His modis vel vno,vel pluribus,vel omnibus sanguis euacuari põt. Cęterùm sola refrigerantia & adstringentia intrò humorem repellunt: aliquando etiam cũ his vena secatur,aut cucurbitula aut vincula adhibẽtur,quę nonnunquàm sola retrahunt simul & deriuant. Nam in humorum defluxu in genu,secta in cubito eiusdem partis vena solùm retrahit: in pleuritide verò eadem aperta & retrahit & deriuat,vt fusissimè in commentarijs nostris in libros Galeni ad Glauconem docuimus. Quòd si cũ antè memoratis affectibus vniuersum corpus sanguine redundet, per affectam partem foràs commodè educi, ac intrò repelli non potest. Neque enim scarificationem aut incisionem,neque digerentia remedia affectus admittit: quando scarificatio et incisio dolorem inferunt, dolor verò fluxionem concitat & auget; digerentia verò remedia,

media, utpotè calida admota, plus humoris in affectum locum attrahunt, quàm in vaporem digerant. Siue igitur hoc: siue illo modo uacuationem tentes, plus lædes quàm iuuabis: quod in arte tractanda summopere uitandum est. Nam aut iuuare, aut saltem non lędere debet remedium: ut docet Hippocrates. Sed nec solùm pars affecta his remedijs lacessita attrahit, sed & corpus redundantia degrauatum, humores in locum affectum transmittit: nec intrò repelli sanguis potest, quando nihil uacui est in quod se recipiat. Inprimis igitur totum corpus est uacuandum, deinde influens adhuc humor auertendus, post eà uerò reliqua sunt peragenda: vt antè declaratum est. Sed ex qua parte, dubitari potest. Sunt qui primùm ex opposito latero uacuandum, deinde ex altero retrahendum esse putant: rati Galenum in hoc loco id sensisse, cùm dicat primùm uniuersum corpus uacuandum esse, deinde quod in affectum locum influit, omninò esse retrahendum. Sed hi non satis intelligunt ex eodem latere commodiùs totum corpus uacuari posse, quàm ex opposito: quod Galenus testatur libro posteriore ad Glauconem. Ponit enim adolescentem aut iuuenem uiribus valentē, sanguineq; redundantem, laborare humorum defluxione in genu. idq; uere, & in temperata regione: huic mittendum esse sanguinem docet ex cubiti uena eiusdem lateris, ut quę affecto loco è directo respondeat: quod in omni uacuatione fieri debere, cùm in alijs operibus, tum maximè in antedicto libro de curandi ratione ad Glauconē scribit: quod & ostendimus ad hunc modum: In dictis affectibus uacuandum corpus, & retrahēdus humor est qui in affectum iufluit locum, statim quidem, si omninò fieri potest. Nam longiore mora fluxio augetur, san-

guis spacijs intermedijs infarcitur affigiturq́; ac putrescit, & in malam qualitatem corrumpitur, locusq́; affectus incalescit, & imbecillior redditur. Incommodior igitur est uacuatio & retractio quæ serius fit. Contrà verò commodior ea est, quę antequam aucta fluxio & inflammatio sit, & humores infercti, & locus imbecillior redditus, sit: tunc enim & facilè, & citò, & tutò recursus fit humorum in corpus. Nam antequam vehementer aucta fluxio sit, uniuersum corpus uacuatur: sanguis nõdũ infertus promptè retrahitur: & cùm partis robur nondum sit solutum, hunc ualidè impedit. Intrò autem reductus, nullam habet malam qualitatem: quare nec febrem parit, nec nouam defluxionem: quod si diutiùs cunctemur, augebitur defluxio. infercietur humor atque corrumpetur. tractuiq́; & pulsui minùs parebit. parsq́; affecta imbecilla reddetur. Quare ab affecta parte ęgrè humor retrahetur, nec imbecillitas validè impellet: & quod in corpus remeat, putrescit, aut iam computruit, unde febris nascitur: aut si in aliquam partem à natura propellatur, noua fit & in aliam partem fluxio: aut eò redibit humor, vnde effluxit. Rursùs si ex opposito latere priùs uacuemus, relinquemus partem affectui respondente adhuc plenam, & in quam non possit humor quem intrò repellere studemus, sese recipere. Quare interim sese in affectę partis intermedijs spacijs affiget ac infer-ciet, putrescetq́;, & affectum augebit, & alia quę nunc retuli incõmoda adferet. Adde quod necessariò iteranda erit sanguinis missio ex latere affectę parti respondente, non minor quidem quàm prior: quod non sine incommodo fiet. Si uero eiusdem lateris uenam secemus, uacuabimus, vt dictum est, non aliter atque ex opposito la

tere

tere vniuersum corpus, simulq; ex affecto loco humorem retrahemus. Et partes hac vacuatione inanitæ, à vicinis atque hæ ab alijs attrahent: atque sic vnica venæ sectione corpus vacuabimus, & humoris cursu vt in contrarium reuocabimus: nec iterare sanguinis missionem cogemur, si quidem integram uires ferre possint. Sin minus, hanc in duo partiri oportebit. Ex his perspicuum est retractionem tum celeriùs, & antè quàm impacta venulis ac inanibus spacijs sit fluxio, fieri: quare ex eodem latere commodiùs quàm opposito fit vacuatio. His peractis è parte priùs repellere, quàm per halitum digerere tentabimus. Nam repulso intrò humore, minùs in affecta parte materiæ relinquitur: vnde meatus & vasa in quibus hic continebatur, expeditiora & laxiora redduntur: proinde quod reliquum est, per ea fàciliùs & citiùs quàm si obstructa adhuc essent, digeretur. Repellemus autem è loco affecto adhibitis frigidis & adstringentibus medicamentis, quæ partis substantiam contrahendo humorem exprimunt, quem inanitæ corporis partes non solùm excipiunt, sed ob indigentiam attrahunt: vt modò dicebamus. Omnibus autem his etiam probè administratis, nonnunquàm in venis minoribus crassa ac lenta materia relinquitur, quæ ab admotis medicamentis ob crassitiem lentoremq; intrò repelli non potuit, Nonnunquàm verò in spacia intermedia effunditur tenuis humor, qui ob vasorum exiguitatem intrò recurrere non potest. Curari igitur hæc debent aut digerentibus medicamentis, aut scarificationibus, aut incisuris: prioribus quidem, si pauca sit quæ retenta est materia, ac non vehementer crassa ac viscosa: posterioribus verò si multa, aut crassa, aut viscosa. Sed quoniam, vt antè diximus, digerentia

medicamenta omnia ob calorem plus attrahunt in locum affectum, quàm in vapores resoluant, & sacrificatio dolorem concitat, dolor verò defluxionem: imponenda sunt partibus suprà sitis frigida & adstringentia, vt fluxioni sacrificatione & admotis calidis medicamentis concitatæ via prę cludatur. Vitanda autem sunt vehemēter calida, vt quę mordeant ac dolorem vehementem inferant, proindeq́; humores attrahant, maximè si affectus in superficie sit. Adhibenda igitur mediocriter calida, vt quæ nec dolorem nec defluxionem excitent: prę sertim si cum his coniuncta sit humiditas. Calor enim siccus acrior est, humidus verò mitior ac blandior, minusq́; mordax. Mediocriter igitur calida & humida remedia, qui in superficie sunt affectus, discutere citra dolorem possunt: qui verò in alto corpore demersi sunt, calidiora et acriora efflagitāt, quòd in transitu vim suam amittant.

Deinceps uerò consideremus an ad curationem aliud desit: deesse enim non pauca uidentur. Ex affectis sedibus quæ superuacuam fluxionem recipiūt aliæ raræ, fungosæ, ac molles natura sunt: aliæ uerò densæ, compactæ, ac duræ. Priores facilè uacuantur: posteriores uerò acriora remedia efflagitant, quęque partium tenuitate prædita sint, eò quidem maiore, quo altiùs delitescunt. Hæc rursus altera sit iudicatio quæ ab affectæ partis substantia sumitur.

Indicationes ad defluxiones dissipādas ab affectę partis conditione sumptas tradit Galenus: vnam quidem à positu, alteram autem ab affectę partis substantia & concremento, tertiam verò à conformatione simul & positu, & quartam à facultate partis. Quintam autem adijcit

cit ad partis intemperiẽ profligandam ab humorum qualitate contractam. De ea autem quę a positu petitur, iam tradidimus: de reliquis verò dicendum est, atque in primis de ea, quę a partium substantia & crassamento sumitur: Partes enim alię rarę, fungosę, aut molles sunt: quales mammę existunt, alę, inguina, & id genus alię partes glandulosæ, quæ blanda medicamenta & leniter digerentia exposcunt. Aliæ verò compactæ, densę, ac duræ, quales sunt neruosę & membranosæ, quæ non solùm acria, sed & quę tenuitate partium donata sint medicamenta desiderant, eò quidem maiore, quò sunt duriores, compactiores, & densiores, quoque altiùs sitæ sunt. Facilè enim per molles, fungosas, & raras medicamentum transit, & ex iisdem facilè tenuatus a digerentibus humor exhalat. Contrà verò ęgrè in duras densas & compactas ingreditur uis medicaminis, ęgreque ex ipsis quod resolutum est exit.

Alia verò a conformatione simul & positu ducitur. Ponatur, exempli gratia, iecur antè dicto affectu laborare, & in extremis venarum angustijs impactos esse humores lentos aut crassos. aut multos: an non cibo, & potu extenuante primùm quidem crassitiem ac lentorem promptum est extenuare: posteà verò quod infestat, non per cæcas, & angustas vias solùm sed & latas euacuare? In iecore enim sunt venæ, & patentiores, & plurimæ: desinunt autem quæ in gibbis sunt, in cauam venam: quæ verò in simis, in portam. Quo circà iam promptissimum tibi est, humores in vtrislibet sint farcti, vacuare; ad ventrem quidem trahendo, si in simarum venis impacti

pacti sint, medicamentis attrahendi vi prędìtis: per cauam autem venam, si in ei proximis venis, ad vrinas deducendo.

Tertia indicatio a partis formatione & positu societateq́, quam cum alijs partibus habet, sumitur. Quod vt clariùs intelligatur, ponamus iecur eo laborare affectu, de quo modò disputamus: propter enim situm & formationem eius alia a superiore adhibenda est curatio. Cùm igitur non tota defluxio humorum retrahi, deriuari, aut repelli intrò potuerit, sed in exiguis extremisq́ visceris huius venis pars humoris relicta sit, quę ob lentorem, crassitiem, aut multitudinem vehementer impactam antedictis remedijs non cesserit, quęrenda est alia curandi ratio, quam ex eius formatione & situ inuenire licet. In eo enim sunt tum exiguę, tum magnę, plurimæq; venæ: quarum alię cum caua vena, aliæ cum porta societatem habent. Nam quę in gibbis sunt, cum caua: quæ verò in simis, cum porta iunctæ sunt. Cùm igitur quod relictum est, intrò ferri, vt modò dicebam, nec pulsu, nec tractu possit, nec scarificatione foras educi, tentanda alia via, qua liberari ab his iecur possit. Cumque ob lentorem ac crassitiem ita hęreant, vt nec trahi nec pelli possint, extenuare ac incidere oportebit: posteà vero euacuare vel per aluum, vel cum vrinis. Nam in eo viscere sunt latæ venę, per quas hi humores ferri possũt: ad ventrem quidem, qui in simę partis exiguis venis impacti sunt: (ad portam enim hę perueniunt, & hæc ad intestina) ad vrinę vero meatus feruntur humores qui gibbis hęrent. Nam & in his venę sunt quę ad cauam perueniunt: ab hac vero per emulgentes ad renes, & ab his ad uesicam. Porrò autem extenuantur ac inci-

duntur

duntur eiusmodi humores cibo & potu, non autem medicamentis: horum enim usus magis, illorũ verò minùs lędit. Inter extenuantes cibos alij crassarum sunt partium, cuiusmodi rapa est & cepa, & id genus alia: quę si coctura acrimoniam suam exuant, craßum sanguinem gignunt, ad creandas obstructiones aptissimum. Hæc igitur utraque vi pollēt, nemqe crassi humoris extenuandi, si cruda: & generandi, si cocta edantur atque horũ usus tollēdis obstructionibus minùs idoneus est. Alij vero substantia tenues sunt, & tenuandi vi prędití. Atque horũ rursus alij cibo, alij medicamento sunt propiores. Cibo enim proximi sunt hordei cremor, ficus aridę amygdala pistacia, mel, & id genus alia, quæ ex Galeni libris de alimentorum facultatibus, de euchymia & cacochymia, deq; extenuante victu sunt petenda. Atque hęc exiguã delendæ obstructionis vim obtinent: ideoq; in exiguis tantùm affectibus, & in partibus quæ intemperie non laborant, vtendum est. Medicamentosi autem cibi alij cõiunctum habent acorem frigidiq; sunt, vt oxalidis & uuæ aliorumq; fructuum immaturorum succus: quibus præcipuè vtendum est, cùm obstructę partes intemperie calida laborant: quemadmodùm hic quę cum tenuitate coniunctam habent acrimoniam, in intemperiè frigida, quale est sinapi, cappares, allium, nasturtiũ, porrum, apium, antehum, cyminum, vinũ vetus subtile calidum. Nonnũquàm hæ duæ qualitates, nempe acor & acrimonia, cum tenuitate iunguntur, vt in aceto, quod & acidũ & acre est: quo solo in tollendis uiscerum obstructionibus ob eius uehementiam non utimur, sed cum aliis mixto: oxymelitis enim in febribus ex bile natis celeberrimus usus est. Cæterùm in genere tenuantium ac incidentium sunt, quę

cum

cum partium tenuitate salsedinem habent cuiusmodi muria & salsamenta sunt, quibus in quartanis saluberrimus est usus, vt docet Galenus libro priore de curādi ratione ad Glauconem. Perspicuum itaque est, quę ex his, in quibus affectibus adhibenda sunt.

Præter has verò altera ab ipso iecore tanquam venarum principio sumitur indicatio. Quoniam enim iecur natura non se solùm (quales sunt plurimæ animantis partes) moderatur, sed & in venas uim suam transfundit, periculum est, si laxantibus tum perfusionibus tum cataplasmatis robur eius resoluamus, ne ipsum in primis, deinde omnes eius venas inefficaces ad obeundas suas actiones reddamus. Quocircà in eius curatione nonnihil adstringentium medicamentorum miscendum est. Sed quoniam in alto admodùm corpore est situm, periculum est ne adstringentis medicamenti facultas resoluatur, nisi ab aliqua materia tenuitate partium donata, qualis est odoramentorum, deducatur. Pręstat autem adstringens medicamentum statim ab ortu vim odoram habere: quod enim duas habet congenitas qualitates ac facultates s efficacius est.

Quarta indicatio à iecoris facultate ducitur: hoc enim viscus ex eo partium genere est, quæ & se & totum corpus dispensant. Id enim non solùm materiam suggerit unde corpus aliter, sed & uim inserit qua familiare sibi alimentum attrahit, continet, & concoquit, & inutile reijcit. Sanguinem enim per venas distribuit tantum talemq;, quātum qualemq; vnaquęq; pars desiderat: quem

adepta

adepta apponit, agglutinat, & similem sibi reddit. Magna igitur cura seruanda hæc pars est. Itaque si per halitum digerere, quod in eius exiguis venis farctum est velimus, summopere cauendũ est ne robur resoluamus, & ab eo prodeũtes omnes venas inefficaces ad suas functiones obeundas reddamus, adhibitis perfusionibus, fomẽtis, cataplasmatis, emplastris, & id genus aliis laxandi ui prẹditis. Laxant autem alias quidem humectando, alias calfaciendo, alias emolliendo, alias euacuando. Iecur autem etiam si præter naturam durum non sit, aut coactum, aut scirrho obsessum, aut tensum, laxari tamen potest, si immodicè humectetur aut calefiat. Humiditas enim natiuã eius firmitatem remittit, calor substantia dissoluit ac dispergit. Cum calidis igitur & digerentibus medicamentis miscenda sunt adstringentia, quę alioqui dissoluendam dispergendamq; uisceris substantiam seruent. Sed quoniam in alto corpore iecur situm est, adstringentiaq; medicamenta motu pigra sunt, periculum est ne ante quam ad affectum locum eorum uis perueniat, in ipso itinere resoluãtur. Igitur cum his miscenda sunt, quæ partium tenuitate polleant, vt intrò celeriùs ferantur: cuiusmodi sunt odoramenta, ferè enim partium tenuitate hæc donata sunt: cuiusmodi cinamomum est, casia, myrrha, nardus, iuncus rotundus odoratus, & id genus alia. Præstat verò ea adhibere, quę natura adstringant simul & odorata sint. Commodiora enim sunt, vtpotè quæ meliùs permixta sint quam quæ arte parantor: meliùs enim accuratiusq; natura miscet quàm ars: elementa enim tota per tota, & substantias totas per totas accuratè miscet. Quod autem sic mixtũ est, nulla in parte non habet vtrãque vim, nẽpe adstringendi, & odorandi, proindeq; & te-

nuan-

nuandi. Quæ autem arte miscentur, in alijs partibus plus adstringentium, in alijs plus tenuantium sæpe habent, præsertim si negligenter parentur: atque ita non semper hæc æqualiter adstringunt & tenuant.

Itaque vacuetur quod præter naturam in partem iam fluxit, natiua verò humorum symmetria conuenientiaque supersit. Considerandum, & hic, an à fluxionis qualitate, eius partis temperatura mutata sit, (si quidem pituitosa erat, refrigeratum: sin biliosa, ca factum iecur est) ut absolutè curata intemperie, sanitas restituatur. Restituamus autem contrariam qualitatem obijcientes, ut in intemperaturarum curatione diximus, tantùm unamquamque partem refrigerantes, quantùm eius calor excesserit. Quocircà rursus hic necessariò eius natiua temperies cognoscenda est. Nam quomodo scire poterimus partis natura frigidioris aut calidioris exuperantiam, aut quando à refrigerando cessandum sit, si caloris natiui modum ignoremus? Eadem ratione si frigidiorem calfacientes, ignoremus naturalis eius frigoris modum. Itaque neque quod commodè calfaciat, neque quando à calfaciendo cessandum sit, inuenire poterimus.

Dicebamus modò in proposito affectu plures esse eius differentias, nempe plenitudinem totius corporis, influxũ humorum in partem aliquam, & intemperiem ab eorum qualitate contractam. Dicebamus rursus intẽperiem hãc non posse nisi sublata obstructione curari, nec hãc nisi vacuato corpore vniuerso. Itaque intẽperies quam eiusmodi defluxio peperit, omnium vltima curationem recipit:

quæ

quæ quoniam ſublata eius cauſa eſt, nempe humores, unicam habet indicationem, nempe contrarietatem. Talis autem relicta intemperies eſt, qualis erat humor qui hanc inuexit. Nam ſi frigidus erat, frigidam: ſi calidus, calidam intemperiem intulit. Calida igitur frigidis, frigida calidis curari debent, eodem adhibitis exceſſu, quo pars intemperata à naturali ſtatu receſſit: ut in commentarijs noſtris in Galeni libros ad Glauconem demoſtrauimus.

Quoniam de his abundè diſputauimus, ad ea quę numero præter naturam inſunt, iam tranſeundum eſt. Quorum cum duplex ſit differentia, quib. pars aliqua deeſt, hanc ſarcire ſtudemus, eo quem paulo ante diximus modo naturæ famulantes. Quibus uero abundat, recidere uel ſcalpro, uel igni, uel adurente medicamento. Hæc igitur, omnia fere ſaneſcunt, ſed non omnia generantur, ut in libro de ſemine proditum eſt. Quędam autem non gignuntur, ſed in eorum locum aliquid ſubſtituitur: ut ſi os omnino exemptum ſit, altera materia quæ ab oſſe & carne differat, in ea ipſa parte regigni poteſt, quæ ueluti caro quædam calloſa eſt, aut callus carnoſus, qui temporis proceſſu in naturam magis calloſam tranſit, initio ſtatim potius carnem referens. In qua cunque autem parte amiſſa materia eſt, quæ nec eadem ſpecie nec ſimilis reſtitui poteſt, ornatum quendam tertius ſcopus inuenit, ut in mutilatis.

Numerus partium præter naturam, aut abundat aut deficit, ut antè declaratum eſt: utrunque uitium uel ex genere eſt naturali, uel genere præter naturã. Sextus enim

digitus

digitus, aut tertius testis est ex genere naturali, quẽadmodũ unus testis, aut tres tantum digiti. Quod prętet naturam abundat, id aut corpori adnascitur, ut acrochordon, myrmecia, fauus, atheroma, callus, & alia id genus. Aut in spacijs continenetur, ut pus in abcessu, lumbrici in uentre & intestinis, lapis in renibus & uesica, in oculis pterygion & suffusio. Quæ autem deficiunt partes, non omnes sanescunt. Ex his tamen quædam specie eædem omnino regignuntur, ut caro. quędam non eædem similes, ut substantia inter carnem & callum media, quę processu temporis callo similior redditur. Quędam uero eadẽ nec similes regignuntur, quales sunt mutilatæ: atq; in harum locum aliquid arte reponimus, non tam ad usum quam ad ornatum & pulchritudinem. Nam sæpe detruncato naso alium inserimus eiusdem coloris & figurę: turpissima enim est facies, quę nasco caret. Quomodo autem eandẽ cum priore ac similem generare oporteat, abundè declaratum est cum de unitatis solutione tractaremus.

Perspicuum autem est genus hoc cum eo communitatem habere, quod ad magnitudinem pertinet. Quod enim ex eo secundum naturam est, magnitudini uicinum est. Solum autem dissidet cum præter naturam est.

Quẽadmodũ numerus, ita magnitudo prętet naturã duplex est: una quidem quę exuperat, altera cui aliquid deest. Quod exuperat, uel ex genere naturali est, uel ex gñe prętet naturã. Quod igitur numero excedit, quodq; magnitudine minutum est, si quidem ex genere naturali sit, idẽ magnitudine uel excedit uel deficit, et non contrà. Sextus enim digitus & numerum auget & magnitudinẽ: quẽadmodũ si quintus desit, numerus deficit. & magnitudo minuta

do minuta est. Sed non si magnitudo præter modũ excreuit aut decreuit, protinus redundat aut deficit numerus. Excrespere enim aut minui caro potest, manẽte eodẽ partiũ numero secundũ naturam. Si uero excedens numerus ex genere prẹter naturam est, nihil habet cũ magnitudine cõmune, sed omninò dissimile est. Lapis enim in renib. uel uesica, numerum auget sed non magnitudinem.

In quo genere primùm quod abundat, tollẽdum: aut si assequi id nequeas, transponendum est: ut in suffusionibus.

Quæ in hoc genere præter naturam continentur, aut tolli aut trãsponi debẽt, ut suffusio in oculo, & lapis in uesica: de quo antè uerba fecimus, cùm de obstructione commentaremur. Multa enim eiusmodi non solùm numeri, sed & obstructionis rationẽ habent. Lapis enim quatenus uesicæ meatum obturat, ad obstructionis morbum: quatenus uero in uesica est, & urinæ uiam non præcludit, ad numerũ refertur. Tolli igitur quod præter naturam redundat, & actionem impedit, debet. Quod si fieri nõ possit, trãsferendum in alium locũ est: quemadmodùm in suffusione, quẽ græci ὑπόχυμα *uocãt, uulgus cataractam: est enim humorũ lentorũ effensio inter ceratoidẽ & crystalloidis tunicã. Per initia enim cũ humor adhuc liquidus est, digerẽtibus tollatur: cùm uerò iã temporis processu concreuit, aut aurea uel argentea acu, aut ex alia leui materia transponatur: ut in alio opere fusiùs disserenus.*

Quibus autem non integræ quidem partes, sed ex his portiones imminutæ sunt, uel auctæ præter modum, alere quidem ac generare quę deficiunt: quæ uero redundant demere ac minuere reprimereque oportet.

Integræ partes ademptæ, ut brachium & pes, resarciri non possunt, vt antè delaratum est: sed ex his portiones, vt caro quę eadem omnino specie regignitur, ut in ulcere cauo, & totius corporis macie. Ossa vero, nerui, & aliæ solidæ partes non eædem generantur, sed in eorum locum simile quidpiam substitui potest, ut callus: quemadmodùm antè declaratũ est. Quę uero excreuerunt, demere ac minuere reprimereq́; opertet, hoc est, ἀφαιρεῖσθαι καὶ καταιρεῖν*: demi enim ac minui quod iam excreuit, & reprimi quod adhuc excrescit, debet. Demuntur quæ excreuerunt, medicamentis quæ gręci* σηπτικὰ *uocant, quæ auctam substantiam* τήκουσι καὶ συντήκουσι, *hoc est, absumunt & colliquant: cuiusmodi est auripigmentũ, sandaracha, & id genus alia.* Καθαιρετικὰ *autem reprimunt, & leniter absumũt, nẽpe extimam carnem. Proxima enim facultate sunt quæ ualenter detergent, & cicatricẽ inducunt. Igitur ubi plurimùm caro exuberat, septicis vtendum est.*

Vnde neque alius in ipsis finis est, neque gener[e] diuersa remediorum forma.

Quẽadmodùm enim numeri & magnitudinis uitia i[n] in genere naturali continentur, coeunt eadẽq́; sunt, ita e[un]dem habẽt curationis scopum, eandẽq; remediorũ formã. Vtraque si deficiunt, resarciri desiderãt alendo ac nutri[en]do: si excedũt, demi ac minui, si nõ integrę partes sint, se[d] ex his portiones. Quòd si parte integra inauctum mẽbrũ sit ut digito aut testiculo, excidere oportet uel scalpo, ue[l] igni uel adurente medicamento.

Sed ad reliquum salubrium causarum genus veniendum est, quod ea emendat quæ suo loco exciderunt, ueluti ossa sedibus suis emota, & inte

stina

ſtina in ſcrotum prolapſa. Illa quidem uiolenta tenſione uel impulſione, hęc dilatatione uel ruptura cõtinentis membranæ fiunt. Itaque curantur priora quidem aduerſæ partis tenſione, & in aduerſam partem repulſione: poſteriora uero, ſi continens membrana cogatur ac firmetur; quæ quemadmodum fieri debeant, in libris de curandi ratione explicatum eſt.

Oſſa ſuis ſedibus mouentur uiolenta vel extẽſione vel impulſione. Extenſio fit ab humoris influxu in articulũ, aut aliqua alia materia quę cõiuncta oſſa diducit: ſine tumore ſi exigua fluxio ſit, uelut in coxendicum doloribus: cum tumore uerò, ſi magna. Nam tunc non ſolùm oſſa dehiſcunt, ſed & ſuo loco expelluntur in hanc uel illam partem, quò ſcilicet humor magis propulerit. Vtrũque affectum luxata latini: priorem græci παραρθρήματα *poſteriorem* ἐξαρθρήματα *uocant. Nonnũquàm autem à forinſecùs incidentibus vehemẽtiùs expellũtur, vt in lucta, caſu, ſaltu, & id genus alijs, in quibus ſæpe etiam nerui, & vincula rumpuntur, atque interdũ oſsium ſupercilia frãguntur: vnde ſuo loco oſſa omninò excidunt. Nonnunquã articulos humiditas reddit lubricos. Nonnunquã verò acetabula, hoc eſt, cotylę, parũ profundæ ſunt, vñ ſine magna vi excidere poſſunt. Curantur igitur oſſa quidem ob humorum influxum diducta uacuatione. Vacuatur autẽ, ſi exiguum ſit quod incidit, digerentibus medicamẽtis: ſi verò ingens ſit fluxio, primũ ſanguinis miſſione, vel purgatione, vel vtroque: deinde humoris qui in parte relinqtur, digeſtione ac diſcuſſione. Cùm verò ſuis ſedibus exciderunt oſſa, extẽdi aduerſa vincula ac nerui debẽt, poſteà verò reponi, in oppoſitam qua exciderũt partẽ repellendo,*

lendo. In scrotum descendunt quandoque intestina, quandoque verò omentum. Prior affectus enterocele, posterior epiplocele dicitur. Descendunt autem vel ob dilationem vel rupturam meatus, qui à peritoneo ad testiculos procedit: dilatantur autem nimia laxitate, quam humiditas parit: rumpuntur verò subito ac vehementi motu. Curantur autem eiusmodi affectus antè dicti meatus ac tunicæ substantiam cogendo ac firmando: quod per adstringentia fit, vt alibi docebimus.

Deinceps autem de his differendum est, quæ in priore sermone distulimus. Hæc autem προφυλακτικὰ græci, nos præcauentia dicimus. Quorum triplex est in genere differentia: una quidem hominis inculpata ualetudine fruentis, altera de qua conqueri liceat, tertia uero ægrotantis est. Primum autem genus quod, ut antè diximus, duplex est, ad salubrium: secundum autem ad prçcauentium, tertium vero ad curantium disputationem pertinet.

Galenus dum salubres causas priùs tractaret, eas quæ in humoribus consistunt, in hunc vsque locum distulit: in quibus has maximè versari scribit, quas omnes generaliter προφυλακτικὰς *vocat: quanquam hæ propriè* προφυλακτικαὶ *dicuntur, quæ venturis morbis prospiciunt. Salubres autem causæ, aliæ prȩsentem morbum profligãt aliȩ verò à futuro præcauent, quæ peculiari nomine, vt modò dicebam,* προφυλακτικαὶ *appellantur. Præsentem autem sanitatem intelligo hominis non tantum absolutè sani optimeq́, constituti, sed & cuiuscunque natiuam sanitatem habentis, qualem scilicet ab initio accepit, siue ea perfecta absolutaq; sit, siue ab optima declinet, modò ta-*

lem

lem in præsentia seruet, qualis ab initio erat: atque hoc loco Galenus eam inculpatam vocat, et de qua concoqueri non liceat. Eam verò de qua queri liceat intelligit, quę nonnihil a sua natiua deflexit citra actionum offensionem, sed tamen quæ nisi ei prouideatur, breui lapsura in morbum sit. Primum itaque salubrium causarum genus duplex est: quemadmodùm, & salubre corpus duplex: vnum quod optimam, alterum quod non optimam sed tamen natiuam sanitatem tuetur, illam paulatim corrigendo, hanc in meliorem statum mutando, aut eam seruando. Corrigenda enim, si per otium, & facultates liceat, est: sin minùs, seruanda. Hoc igitur causarum genus ad conseruantium, ad præcauentium verò secundum, tertium ad curantium tractationem pertinet.

Vniuersum autem hoc genus in humoribus maximè consistit; quos nec lentos, nec crassos, nec multos, nec admodùm calidos aut frigidos, nec mordaces, nec putres, nec pestilentes esse oportet. Aucti enim morbos gignunt. Augentur autem interdum quidem ab eadem causa quæ ab initio eos procreauit, aliquando verò a cibis corporis humores in suam naturam immutantibus.

Humores in quibus salubres causę versantur, nec lentos, nec crassos, nec multos, nec admodùm calidos aut frigidos, nec mordaces, nec putres, nec venenatos esse oportet. Aucti enim morbos gignunt: humorum enim lentore crassitie, & multitudine corporis spiracula obstruuntur: vnde putredo in corpore nascitur, quę febres accendit, tales quidem, quales humores sunt qui putrescunt. Multitudo item natiuum calorē suffocat, vasa rumpit, & fluxio-

nem parit, quæ pro loco in quem influit, varios morbos gignit: phthisim quidẽ, si in pulmones: arthritidem, si in articulos: lassitudinem, si in musculos. Pituita autem febres quotidianas, ędemata, morbos comitiales, & hydropes. Flaua bilis febres tertianas, causos, erysipelata, & herpetes. Atra verò bilis febres quartanas, cancros, carbunculos, elephantiases. Mordax humor ac salsus pruritum, scabiem, & similes affectus. Putris materia in intestinis & ventre lumbricos, venenati humores syncopas, & animi deliquia ac tandem mortem. Augentur aũt eiusmodi humores aliquando quidẽ ab ea causa quæ primùm eos genuit, aliquando verò victus ratione. Causa igitur quę hos humores procreat, duplex est, altera materia, altera efficiens. Materia, ex qua quidem & fiunt & augentur, cibi sunt & potus: crassi enim crassum, viscosi viscosum, acres acrem humorem generant. Causa efficiens facultas est sãguinis procreatrix, quę in iecore primũ, deinde venis sita est: ea ex elementorũ mixtione constat: quare si probè mixta sint, validam: si improbè, inualidam hãc esse oportet. Iecur igitur temperatũ, sanguinem; frigidũ, pituitam, calidũ, bilem gignit. Cùm ergo aut antecedens victus ratio, aut iecoris intẽperies, aut vtrunque, humorẽ vitiosũ in corpore genuerunt, si vitiosus cibus, & qui similẽ priori sanguinem gignit, adhibeatur, maneatq́, eadem iecoris intẽperies, neceßariò augetur humoris vitium nõ solùm quãtitate, sed & qualitate. Cùm verò corporis humores probi sunt, sed victus ratio est improba, hoc est, ex qua succus crassus, viscosus, calidus, frigidus, acris, aut venenatus generatur, humorũ malignitas increscit. Non.n. solùm sua pręsentia victus eiusmodi humoris molẽ auget, sed & pręcedentem corrumpit. Nam animal quantũcunque

que

que probum ſanguinem habeat, ſi prauis cibis veſci aſſueſcat, malignis humoribus corpus implebit.

Horum autem curandorum duplex eſt ſcopus, nempe immutatio & euacuatio. Immutantur vel ab ipſo corpore eos concoquente, vel a quibuſdam medicamentis in quibus tum ea continentur quæ animalium venenis medentur, græci ἰόβολα vocant: tum quæ exitialia pharmaca permutant.

Humores in quibus commemoratum cauſarum genus verſari modò dicebamus, alij ſola quantitate, alij ſola qualitate delinquunt, vt craſſi, viſcoſi, calidi & frigidi. Alij tota ſubſtantia naturaq́ contrarij ſunt, vt acres, putres, & venenati. Primi ſola vacuatione egent: ſecundos in ſubſtantiam noſtram natura interdum ſola, interdùm verò adhibita contraria qualitate mutat. Frigidos enim calida, & frigida calidos: craſſos tenuantia, & lentos incidentia ad naturalem ſtatum nobiſque familiarem perducunt: atque hi vacuatione non egent, niſi qualitate redundent. Acres verò ac putres, venenatique, in meliorem quidem ſtatum mutari poſſunt, ſed in ſubſtantiam noſtram non poßunt, ut cui tota ſubſtantia contrarii ſint. Mutantur autem putres quidem & acres à natiuo calore in pus, aut aliud quidpiam puri ſimile: poſteà uerò aut ab excretrice facultate expelluntur, aut à medicamentis expurgantur. Venenati autem quodammodò immutantur, non autem uel in pus, vel in ſubſtantiam noſtram conuertuntur: exui tamen eorum malitia poteſt, aut foràs protrudi, medicamentis quæ græci alexiteria uocant, cuiuſmodi eſt antidotus theriacæ. Quoniam igitur uenena aut ſua frigiditate, aut calore, aut tota ſubſtantia lędunt, adhibenda ea ſunt, quę calfa-

 tiant,

ciant, si frigidum: vel refrigerent, si calidum: vel exiccent, si humidum; vel humectent, si siccum id sit: vel si tota substantia contrarium sit, quæ immutent ac innocentius reddant. Hęc autem media esse oportet inter corpus, & venena. Namque propinquiora veneno sunt, vt venenum lædunt: quæ verò a veneno plurimùm distant, corpori nihil prosunt. Similiter autem largiùs sumpta, grauem noxam corpori inferunt: parciùs verò, a natura vincuntur: proindeq́; nihil aut parum prosunt. Quare ea mediocri mole sunt exhibenda, vt Galenus libro quinto de simplicium medicamentorum facultatibus docet.

Euacuantur autem a medicamentis potenter calfacientibus, & purgationibus, & clysteribus, & sudoribus, & vomitionibus: atque hæ sunt communes eorum vacuationes. Propriæ verò ex locis in quibus aceruantur, sumuntur: quemadmodùm in libris de sanitate tuenda præsertim tertio, & quarto docuimus, vbi de lassitudinibus aliisque lassitudini proximis affectibus disputauimus. Promptiùs enim primarum venarum excrementa per ventrem, iecoris verò per vrinas expelluntur, & per sudores, qui in toto corporis habitu continentur: quemadmodùm per palatum, aut nares, aut vtrumque, quæ caput occupant; & quæ in latis thoracis spaciis sunt, per guttur vnà cum tussi reiiciuntur. Quæ vero in renibus vel vesica resident, per vrinas.

Humores, vt modò dicebã, alij immutari a natura in substantiam nostrã possunt, atque hi vacuatione nõ egẽt: alij verò non possunt, ideoq́; vacuatione egent. Vacuantur autem sectione venę, calfacientibus medicamẽtis, pur-

gatio-

gationibus, clysteribus, aut sudoribus. Multitudo enim humoris in venis, vacuationem quę venę sectione fit, postulat: quę autē qualitate delinquunt, alias uacuationis differentias desiderant, quæ a locis in quibus resident, desumūtur, Cùm igitur vacuatio per affectum locum, aut affecto loco quammaximè fieri potest cōmodè vicinum faciēda sit, quæ in simis iecoris partibus primisq; eius uenis sunt, per ventrem: quę verò in gibbis, per vrinas vacuantur: priora purgantibus, posteriora diureticis medicamētis. Per sudores verò, quę in toto corporis habitu residēt, adhibitis frictionibus, vnctionibus, exercitationibus, aliisque similibus, quę Galenus θερμὰ ἱκανῶς *esse iubet, hoc est, quantum res ipsa efflagitat, calida. De quibus idem author libro tertio & quarto de sanitate tuēda abūdè tractauit. In tertio quidem de apotherapia, & lassitudinibus ex exercitatione partis: quarto verò de sponte natis lassitudinibus. Quę verò in capite sunt, per palatum quidem extrahuntur diamassematis & gargarismis, per nares verò errhinis. At quę in thorace continentur, cum tussi per asperam arteriam reijciuntur: per vrinas verò, quę in vesica & renibus sunt. Commodè enim per has vias ex antè dictis locis excrementa uacuantur.*

Retrahendi autem ad longinquissima, communis est omnium partium indicatio, quemadmodùm deriuandi ad propinqua.

Ἀντίσπασις *est fluentis humoris retractio in partem aduersam; quam ad longinqua faciendam eße nūc docet Galenus. Quod perpetuò verum non est. Neceßariò enim ad propinqua fit, cùm excretrix facultas uehementer est cōcitata, morbus magnus est, celereq; remediū efflagitat, & humor cum graui periculo in affectā partem influit:*

vt in

vt in commentarijs nostris in posteriorem Galeni librum ad Clauconem docuimus. Quòd si affectus exiguus sit, nec celerem curationem exposcat, nullumque periculum ex fluxione timeatur, ad longinquum retrahere oportet: vt in humorum fluxione quę ad genu fit. Hęc enim pars sine periculo fluxionem excipit, nec preceps remedium requirit. Itaque in longinquā fluxionem reuocare oportet: humor verò cùm iam locum obsedit, non retrahi in longinquam partem, sed in vicinam deriuari debet. De his autem nunc fusiùs disputare superuacuum foret, cùm in antè dictis commentarijs abundè sint pertractata.

Quæcunque uerò eiusmodi affectiones curant, salubres causæ dicuntur: quemadmodùm morbosæ, quæ has adaugent: & neutræ, quæ neque lędunt, neque iuuant. Posset autem quispiam ne quidem causas omnino appellare, quales multi sophistæ sunt, qui rerum differentias contemnunt, plurimum uero temporis in nominibus conterunt: aduersus quos in aliis operibus plurima scripsimus. Hæc igitur est artis pars, quę prophylactice dicitur.

Quę antedictas affectiones, inquit, summouent, causę salubres dicuntur: quę verò adaugent, morbosę: quę nec augent nec tollunt, neutrę appellantur. Quemadmodùm enim corporis affectus omnes inter salubrem & morbosum tam simpliciter quàm in pręsentia constituti, neutri dicuntur, ita & causę omnes inter salubres & morbosas tam simpliciter quàm in pręsentia, neutrę uocantur. Salubres dico, quę sanitatem tuentur, corrigunt, aut efficiunt. Morbosas verò, quæ morbum adferunt, vel augent vel fouent. Neutras verò, quę nec hoc nec illud efficiũt:

hoc

hoc est, quæ nec morbum gignunt, vel augent, vel fouēt, nec sanitatem tuentur vel corrigunt, vel efficiūt; sed medium inter vtrūq; extremū statum, quem neutrū appellamus, seruant. Quoniam igitur propositi affectus neutri sunt, causę quæ hos seruant, quę scilicet nec obsunt nec iuuant, neutrę erunt. Quemadmodum enim quæ optimā sanitatem tuentur causę, quæque mediam inter optimam & neutram vel tuentur vel corrigunt, salubres: & quæ morbosum statum vel adferunt vel augent, morbosę: ita quę neutrum statum seruant fouentque, neutra appellantur.

Conualescentibus autem ex morbo, ac senibus, ea debetur victus ratio, quę græcis analeptice, & anathreptice dicitur, hoc est, instauratrix & altrix. Qualis verò sit eorum affectio, & quibus potissimùm causis ad naturalem statum reuocentur, in libris de curandi ratione latè ac diffusè disputatum est: in hoc autem opere summatim docebimus.

Analeptice, victus ratio est, quæ conualescentium ex morbo vires reparat: gerocomice, quæ sanitati senū prospicit: vtrisque communis est anathreptice. Nam tam conualescentes quàm senes eodem ferè modo aluntur, atque reficiuntur. Quoniam autem ex leui occasione senilis status in morbum decidit, simili victus ratione his qui ex morbo conualescunt, curari debent. Hęc autem media est inter eam quę sanorum propria est, & eam quę ęgrotantium: vt mox docebitur.

Eiusmodi igitur est hæc affectio. Probus quidem sanguis est, sed paucus, cum quo, & spiritus vitalis, vt vocant, & animalis. Solidæ quoque partes-

tes ſicciores, vnde & earum vires imbecilliores, ob quas vniuerſum corpus frigidius exiſtit.

Videtur hoc loco Galenus de his ſolùm qui ex morbo calido & ſicco conualeſcunt, verba facere: maximè enim eiuſmodi morbus humiditatem diſſipat, & partes ſolidas vniuerſumq́; corporis habitum deſiccat. Sed ſi rem penitius intueamur, nullum omninò corporis totius morbum inueniemus, qui ſi diutiùs perſeueret, hæc mala non inuehat, ſiue is calidus ſiue frigidus ſit, ſiue ſiccus ſiue humidus, ſiue ex his mixtus. Semper enim imbecillitatem gignit, imbecillitas uerò atrophiam, vt quę aut parum aut nihil concoquat, vnde ſequitur ſanguinis & ſpirituum penuria, totiusq́; corporis refrigeratio ac caloris natiui inopia: vnde ſolidę partes infirmę redduntur. Negare enim nolim eiuſmodi incōmoda ex calidis ſiccisq́; morbis, quā frigidis & humidis maiora naſci. Quòd verò id ſanguinis quod in conualeſcentibus relinquitur, probum ſit, vel ex eo cōſtat, quòd corpus tum ab humoribus vitioſis purum ſit: alioqui cōualeſcentium ſtatus omninò morboſus eſſet. Siue igitur morbus qui pręceſſit, ex humorum vitio natus ſit, ſiue ex ſola intemperie, conualeſcentium corpus vitioſorum humorum expers eſſe debet. Nam nō alio modo conualeſcere corpus dicitur. Senum verò ſanguis non ſimpliciter, ſed pro ętatis ratione probus eſt.

Salubres autem cauſæ commemoratam affectionem emendant, quæ, vt ſummatim dicam, celeriter ac tutò corpus alunt: particulatim uero, moderatus motus, cibus, potus, & ſomnus. Motuum vero materia, geſtationes ſunt, ambulationes, frictiones, & balneæ. Quod ſi ex his multo meliùs habeant, quotidiana opera paulatim

latim

latim tractent. Cibos autem interdum quidem humidos, coctuque faciles, & minimè frigidos sumāt, temporis vero progressu & eos qui vberius alant. Commodè uero in potu uinum datur, ætate quidē medium, forma uero purum ac pellucidum, siue id album sit siue suflauum; odore iucundum, quod gustu nec aquam omnino, nec uehementem aliquam qualitatem referat. Itaque nec dulce sit, nec acre, nec amarum. De his autem, vt modo dicebam, in libris de curandi ratione fusissimè est disputatum.

Dubitari potest an quemadmodùm conualescentiū, ita senilis status instaurari dicatur, an potiùs conseruari. Conualescentes enim in pristinum statum redeunt: at senes re vera non redeunt, sed tantùm in suo naturali statu conseruantur, aut certè impediuntur ne præproperè ad extremum senium proueniant. Ipsis tamen quemadmodùm conualescentibus ex morbo analepticem tribuit Galenus. Vt id autem meliùs intelligamus, reuocanda in memoriam sunt, quę modò dicebamus: nimirùm similem rationem conualescentes ex morbo ac senes desiderare, ob id quòd simili ferè affectu ambo laborent. Ideò analepticē, quam conualescentium propriam eße diximus, congruere senibus idem author scribit. Quæ igitur horum amborum affectiones emēdant causæ, vt loquitur Galenus, ex eorum genere sunt, quę celeriter ac tutò corpus alunt. Celeriter quidem, ne si tardiùs quod exhibetur alat, vires deficiant. Tutò verò, quoniam non omnem cibum ac potum caloris imbecillitas conficere potest. Cęterùm celeriter alunt, cibus humidus, quique facilè concoquitur, vt ptißanę sorbitiones, lac, & alia id genus: vinum ętate

medium

medium, purum, defæcatumq; ac lucidũ, odore iucundũ, gustu neque aquam neque aliam vehementem alienamq́; qualitatem referente, siue id album siue flauum sit. Humidus enim cibus facilè à uentre conficitur, et deducitur in emaciatum morbo corpus, ipsumq́; alit ac instaurat. Vinum verò quale modò declaratũ est, statim in corpus transfertur, calorisq: natiui potissimùm substantiam reparat. Contrà cibus viscosus, crassus, durus, frigidus, atque vt semel dicam, concoctioni contumax, omnino fugiendus est, vt qui nec celeriter alat (tardè enim vt diximu conficitur) nec tuto: uires enim lædit ac obruit. Eadem ra tione vinum rubrum & crassum tardè recipit concocti nem, moramq; in ventre trahit. Aquosum verò substan tiam quæ perijt, non reparat. Acre & amarum contra ctam ex morbo & ętate siccitatem auget. Hæc notoria sunt quàm vt fusiùs explicari debeant, præsertim cùm de his Galenus libro septimo de curandi ratione, & quinto de sanitate tuenda abundè tractarit.

Nunc enim singula percurrere non statuimus, sed tantum eorum quæ in aliis operibus fusè disputata sunt, capita commemorare: quorum ubi numerum & qualitatem recensuero, huic libro finem imponam. Antè autem diximus alterum esse librum in quo de constitutione artis medicæ disseruimus, quem duo priores de artium constituiione præcedunt: uerum hi quidem un: cum hoc, quem nunc absoluimus, in eorum ordi ne, quos fusè lateque tractauimus, numerandi no sunt. Illi uero hunc habent ordinem. De elemen tis iuxta Hippocratis sententiam, liber unus quem

quem tres de temperamentis ſequuntur : quorum duo priores de animantium, tertius verò de medicamentorum temperamentis tractat. Eam ob rem opus de ſimplicium medicamentorum facultatibus, probè intelligi non poteſt, niſi tertio de temperamentis accuratè cognito. Alius autem liber exiguus, cui titulus eſt de inæquali intemperie, duos priores de elementis conſequitur, Cui ſimiliter alij duo parui ſuccedunt: quorum alter de optima corporis conſtitutione, alter de bono habitu inſcribitur. Sequitur aliud opus quod tres libros complectitur, de naturalibus facultatibus: quod, ſi lubet, aut poſt duos de temperamentis, aut poſt librum de elementis legere poteris. Poſt hunc verò in pluribus libris de functionibus animę diſſeruimus. Quoniam autem ad eas demonſtrandas non parum conferunt ea, quæ ex corporum diſſectionibus nobis apparent, priùs in illis te exercere oportet: quorum maximè utilis eſt liber, qui de anatomicis adminiſtrationibus inſcribitur. Pręter hos autem plures alij ſunt, quorum duo de diſſectionis diſſenſione, unus uerò de mortuorum diſſectione: quos ordine ſequuntur duo de uiuentium diſſectione. In alijs uero quibuſdam ſpeciatim ad initiatos de oſſibus conſcripſimus: in quo genere muſculorum, neruorum, arteriarum, & uenarum diſſectio, & alia id genus habentur. Et liber cui titulus eſt, an ſanguis natura in arterijs continetur. Eorum uero, qui partium actiones produnt, duo quidem ſunt de muſculorum, tres vero de thora-

cis &

cis & pulmonis motu: quibus deinceps succedit liber de respirationis causis, post hunc liber de uoce. De animæ principatu, ac alijs omnibus quę naturę & animę actiones inquirunt ac scrutantur, in opere de Hippocratis & Platouis placitis (quod ex multis libris constat) tractauimus. In eodem contemplationis genere sunt libri de semine, quos seorsum scripsimus. Item de corporum dissectione Hippocratis: quibus omnibts succedit opus de usu partium Ad morborum autem cognitionem liber de locis affectis confert, & de pulsibus: in quo & de pręnotione docemus. Librum uerò de pulsibus alii duo præcedunt, unus quidem de respirationis, alter de pulsuum usu. Liber autem de pulsibus in quatuor distribuitur: unum quidem de eorum differentiis, alterum autem de cognitione, tertium de eorum causis, & quartum de ea quæ ex pulsibus sumitur pręnotione. In hoc genere est liber ad initiatos, qui de pulsibus inscribitur. Alium uero librum uelut omnium horum compendium scribere in animo est, quem uel artem de pulsibus, uel compendium inscribam. Ad hanc autem contemplationem conferunt, quæ in librum Archigenis de pulsibus enarramus ac interpretamur. Maximè uero ad prænotiones conducit commentatio de iudiciis: quam liber de diebus iudicariis præcedit. Sed & de spirandi difficultate opus, tum ad præsentis affectus cognitionem, tum ad prænoscendum tam bonum quàm malum morbi successum, est utile. Omnium igitur horum nonnullorumq; aliorum singularium

librorum

librorum cognitio utilis est: cuiusmodi est de causis euidentibus, de medica experientia, de extenuante victu, & de uenarum sectione ad Erasistratum, & de tumoribus præter naturam: similiter autem & de plenitudine, & id genus alij. Ad curandi autem rationem, omnium maximè necessarii sunt de morborum & symptomatum differentiis libri tres, in quibus morborum causæ tractantur. Præter hos alii tres sunt, in quibus explicantur symptomatum causæ. Sunt & de simplicium medicamentorum facultatibus libri, de quibus antè meminimus: & de medicamentorum compositione, quibus libri de curandi ratione succedunt. Seorsum autem de ualetudine tuenda opus scripsimus. Quòd uerò ante hos omnes exerceri in opere de demonstratione eũ oporteat, qui artem cum ratione tractaturus sit, in libro de ostima secta declaratum est. Reliquos autẽ libros ac commentarios à nobis conscriptos, nunc percurrere necessarium non est, cùm de hisce omnibus alibi simus tractaturi in uno atque forte altero libro, quem ita inscribemus, Galeni de propriis libris.

Post tam fusam luculẽtamq; Iacobi Syluij medici doctissimi, Explicationem ordinis legendorum librorum nõ solùm Galeni & Hippocratis, sed & recentium quorundam medicorum, de ea disputare non statueram: sed nonnulli ex amicis nostris laborem hũc importunis suis efflagitationibus subire nos coegerunt: mutilos enim fore aiebant commentarios hos, nisi ultimum hunc locum de ordine legẽdorum Galeni librorum exponerem. Quod cùm

honestè negare non possem, huc enim quàm potui diligentissimè conscripsi.

Initio igitur huius operis triplicem esse omnem docendi rationem indicauimus: unam quæ ex finis notione per resolutionem fit, atque hanc inueniendis constituendisq; artibus esse dicatam. Alteram huic contrariam, ex eorum compositione quę resoluendo inuēta fuerunt, natā: eamq́; tradendis disciplinis per finis resolutionem inuentis, maximè esse necessariam. Tertiam uero quæ ex definitiuis dissolutione fit, ad artis memoriam habendam. Triplex igitur disponendorum Galeni librorum erit ratio. Prima ab his auspicatur, qui sanitatem tuer iemendareq́; & morbum profligare docent, ad eos usque qui artis elementa tradunt, procedens, perpetuò ordinem seruans qui ex finis resolutione inuentus fuit. Cùm igitur propositus finis sit corpus sanum uel tueri uel emendare, si ita uideatur, & ægrotū à morbo uindicare: cumq́; sanitas morbum natura præcedat: primùm ab his sumendum initium est, qui sanitatem tueri & corrigere, deinde ab his qui morbum propellere docent. Seruandę autem sanitatis ratio, & morborum curatio, in assumendis, efficiendis, educendis, & foris incidentibus posita est: ut ante declaratum est: quę ritè administrata sanitatem seruant, & morbum propellunt. Vt igitur rectè administrentur, cognoscenda sunt corpora quibus ipsa adhibentur. Rursus corpora non noscuntur nisi cognitis eorum partibus, quæ ex sua substantia, magnitudine, formatione, situ, & numero cognoscuntur. Resoluendum igitur corpus est in omnes suas partes: quod nobis incidendi corpora ratio suggerit. Resolutas medicus contemplatur, cuius scilicet sint substantię, mollis ne an duræ: cuius magnitudinis & figuræ,

guræ, quot numero ſint, & quo modo inter ſe collocatæ. Nihil em̃ temerè ſed boni gratia omnia natura facit. Ex ſimplicibus verò cōpoſitæ cognoſcuntur. At ſatis non eſt harum notitiam habere, ſed earũ facultates, officia, actiones q́, quorum gratia ipſæ cōditæ ſunt, veſtigare oportet: quid muſculi, verbi gratia, agant, quid oſſa, quid reliquæ ſimplices corporis partes, deinde quid compoſitæ. Actiones per ſe nobis conſpicuæ ſunt, facultates verò per actiones. Ex partium temperamentis naſcuntur facultates, ex his actiones. Temperamentum igitur natura facultate prius eſt, facultas uerò actione. Ad ſenſum vero actiones primæ ſunt, deinde facultates, poſteà autem tẽperaturæ, poſtrema vero elementa ex quibus hæ conſtat. A fine igitur conſtitutio, nempe ſanitate, ad elemẽta vſque deſcẽdimus. Itaque ſi ordine libros diſponas. in primo loco opera quæ ſanitatem tueri, & morbos profligare docent, ſtatuendã ſunt: deinde reliqua eo ordine collocanda, quo facta fuit reſolutio. Quod ſi compoſitionis ordine ea diſponas, ab his quæ elementa tradunt, ad ea quæ ſanitatẽ tuentur, & morbum propellunt, procedendum eſt, eo collocando ordine, quo fit ad finem reditus: vt poſteà docebimus. Ad id igitur vnde digreßi ſumus reuertamur. Scrutãdæ itaque ſunt partium actiones ex opere de vſu partium, et aliįs anatomicis libris: nam in vnaquaque parte ingenita facultas eſt pro eius temperamenti ratione, ex facultate vero actio naſcitur. Cùm igitur nulla pars in corpore ſit quæ officio aliquo vacet, quæq; vſum aliquem non præſtet, alia aliũ pro ſua ſubſtantia, magnitudine, forma et compoſitione: vnamquamque ut eſt ſeruare oportet, et ſi quo modo vitiata ſit, ad meliorem ſtatũ reducere. Vitium autem magna ex parte deprehendimus cùm ex aliįs

multis, tum ex eius actione læsa: vt antè declaratum est, Cęterùm cùm duplex sit partium genus, vnum primariũ ac simplicium, alterum quod ex his cõpositum est, quod quia absolutam perfectamq; actionem edit, instrumẽtum dicitur: duplex erit virtus & vitiũ, instrumẽtorum quidem in magnitudine, formatione, numero, & situ: simplicium autem partium, quoniã ex quatuor naturæ elemẽtis constant, hoc est, igni, aer, aqua, terra: aut, si mauis, calido, frigido, humido, & sicco: virtus quidẽ in moderatione, vitium vero in immoderatione positum. Necessaria igitur & hic est librorum de elementis, de tẽperamentis, & de simplicium madicamentorum facultatibus cognitio. Ex quatuor enim elementis inter se temperatis corpus vnum simplex nascitur, quod pro mistionis qualitate aliam atque aliã habet naturam. Aliud enim os est, aliud caro, aliud mẽbrana, aliud vena, aliud arteria, aliud aliã naturam sortitum. Tot igitur sunt simplicium corporum simplices differentię, quot sunt elementa, nempe calidum frigidum, humidum, & siccum: & totidem compositę, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidũ & humidum, frigidum & siccum, & vnum temperatissimum: quorum virtus in symmetria, hoc est, conueniẽtia, vitiũ vero in ametria, id est, discrepantia elemẽtorum positum est: vt modo dicebamus. Totidem igitur morbi simplices sunt, quot intemperaturarum actionem manifestè lędentium differentię. Ad eundem modum instrumentorũ virtus & vitium in magnitudine, conformatione, numero, et situ posita sunt. Virtus quidem, si secundum naturam: vitium vero, si pręter naturam habeant. Illa igitur probas, hæc improbas actiones edunt: ex quibus sanitatis et morbi definitiones vestigamus. Quoniam rursus probæ actiones

nes

nes aliæ alijs sunt meliores, multæ erunt sanitatis differentiæ aliæ alijs perfectiones. Vna igitur optima est, quæ optimas edit actiones. Reliquæ ab ea declinantes, sed tamen salubres magis aut minùs, prout ab optima minùs aut magis deflectunt; vt fuse ante declaratum est. Cognitio autem corpore, eiusque partibus tam simplicibus quàm cõpositis, earum quoque affectibus, ad remediorum naturã veniendum est, quæ in quatuor cõsistere antè docuimus, nempe assumendis, vacuandis, efficiendis, & foris incidẽtibus: quorum materia ex libris de alimentorum facultatibus, de boni malique succi cibis, de extenuante victu, et alijs quàm plurimis ad tuendam valetudinem spectantibus petenda est: quemadmodùm ad morbum depellendũ ex libris de simplicium medicamentorum facultatibus, de compositione medicamentorum, & alijs quos paulò post fusiùs explicabimus. Horum itaq; necessaria est cognitio priorũ quidem ad sanitatem tuendam ac emendandã: posteriorum verò vsus ad propellendos morbos necessarius est. Ex his palàm est neceßariam ad rectam curationem esse cognitionem corporis, eius partium & affectuũ qui in ipsa incidunt, eorumq; magnitudinis. Affectæ quoque partis naturę, eiusq; situs, conformationis, & societatis quam cum alijs habet partibus. Ad eundem modũ remediorum natura cognoscenda est: alioqui nec qualitas nec quantitas eius rectè adhiberi posset. Hic igitur necessarij libri sunt de vsu partium, de differentijs & causis morborum & symptomatum, de locis affectis, & alij quos in cõpositionis ordine recensebimus. Cęterùm cũ morbus alius aliam requirat victus rationem, (longus .n. vberiorem, celer & acutus parciorem) eius exitus ac finis præcognosci debet ad eam victus rationem instituendam. Morbi ter-

minus inuenitur ex eius magnitudine, & virtutis robore, & proprijs actionibus. Itaq; libri de pulsibus, de iudicijs, & iudiciarijs diebus, & id genus alij hic collocandi sunt. Ex his perspicuũ est, si a fine ad ea quæ ad rem referuntur, procedamus, quos libros primò, quos secundò & tertiò, quos deinceps legere oporteat. Sed quoniã is ordo ad tradẽdas disciplinas parùm aptus est, aliam dispositionis rationem ad docendas ediscendasq; artes commodiorem scribemus, priori contrariã, secundum eorum compositionem quę per finis resolutionem inuenta fuerũt. Quoniam igitur in priore ordine a libris qui tueri ac emendare sanitatem docẽt, initium sumebamus, deinde ab his quã morbos profligare, ad eos in quibus artis elementa tradũtur, procedentes, in qua re tractanda necessariam esse corporis eiusq; partium cognitionem dicebamus, átque ideò ipsum vsque ad simplicissimas eius partes, & elementa ipsa resoluimus: in compositionis ordine ab his qui elemẽta docent, contrario processu ad finem adscendentes auspicabimur. Tractanda igitur primùm sunt elementa, deinde natę ex his simplices ac primę corporis partes, post ea reliquę, gradatim ad finem ascendendo. Elementa quatuor sunt, ignis, aer, aqua, terra: aut si mauis, vt Galenus, calidum, frigidum, humidum, & siccum; ex quorum mistione ac temperatione omnia quæ in hoc orbe condita sunt, gignuntur, & in ea resoluuntur. Mistionis autem rationem habebimus, si singulorum seorsum naturam nouerimus. Cognoscemus autem, si quę in vnoquoque cernuntur, accuratè expenderimus. Ignis igitur omnium calidissimus & tenuissimus est, cieturq; & agitatur motu suo. Aer humidissimus ac remissè calidus, tenuitateq; partiũ pollet, sed minore quàm ignis. Aqua igni contraria est,

quate-

quatenus attinet ad primas qualitates: etenim elemẽtorũ omnium frigidissima est, sed minus quàm aër humida, subtilis & tenuis, vt author est Aristoteles. Terra verò siccissima, & minùs quàm aqua frigida: quatenus ad alias qualitates attinet, cùm alijs elementis, tum maximè igni contraria est: crassa enim & densa est. Cęterum summè contraria elementa, loco sibi proxima non sunt, sed inter ea alia sunt posita, quæ vt vtroque participãt, ita vtrique sunt contraria, sed non summè. Nã inter ignem & aquã, quæ maximè pugnant, (calidus enim & siccus ignis est, aqua verò frigida & humida) positus aer est, qui suo calore cum igni, & humiditate cum aqua communicat. Ad eundem modũ aer & terra pugnãt. Ille enim humidus et calidus est, hęc verò sicca & frigida. Igitur his interposita aqua est, quę & vtrinsque particeps est, & vtrique contraria: communem .n. humiditatem habet cum aere, & frigiditatem cum terra. Quatenus verò humida est, terrę siccitati: & quatenus frigida, aeris calori repugnat. Quod ideò a natura factum est, vt meliùs ac faciliùs elementa misceri possent. Nam summè cõtraria in se mutuò non facilè transeunt: neutrum enim alterum uincit: sed tamen luctando vtrunque uim acrimoniamq́; suam remittit. Quæ uerò qualitatem aliquam communem habent, in se promptè transeunt. Hinc fit vt elementa pura non sint, nisi fortè (vt tradit Aristoteles), ignis, qui nec ubique purus est: qua parte enim aeri iungitur, mistam habet naturam, nempe suam & aeream: iuxta verò orbis lunæ concauum, purissimum eße verisimile est, cùm aer ad eam partem peruenire non possit, quin priùs ab igni immutationem acceperit, ob suæ mutationis facilitatem, ignis uehementiam, & distantię longitudinem. Sed ad id unde

digressi sumus, redeamus. Ignis igitur in aerem, & aer in ignem facilè mutatur. Idem similiter in aquam, & hęc in aerem: quemadmodùm aqua in terram, & hęc in aquam. Ignis verò in aquam, & hæc in ignem non protinus transit, sed aeris interuentu. Ad eundem modum aer & terra se habent. Facilè igitur ignis cum aere miscetur, & aer cum aqua, & aqua cum terra. Contrà ignis ægrè cũ aqua quanquam tamen faciliùs cum reliquis omnibus quàm reliqua cum reliquis. Efficacissimus enim eius calor est, qui cum tenuitate iunctus, promptè se miscet ac insinuat cũ omnibus reliquis elementis, quæ tota per tota motu suo agitando primùm commiscet, deinde tempore sequestrat, & sequestrata cogit, seruat ac continet, quod in musto cernitur. Primùm.n. feruor omnes vini partes cõfundit, deinde tempore separat: crassiores.n. ad vasis imum, subtiliores ad summum transmittit: vini autem substantiam in medio collocat. Atq; hanc ignis portionem in vnaquaque re genita natiuum calorem dicimus, elementa miscẽtem, & mixta conseruantem. In homine igitur (nã de eo pręcipuè nostra est disputatio) varię partes visuntur simplices, inter se tota substantia differentes, caloris huius beneficio separatę, & in sua natura conseruatę. Quoniam ignis calor, vt modò dicebamus, efficacissimus ac vehemẽtissimus est, obiecta est illi aquę frigiditas, quę eius vim ac impetum retunderet: alioqui.n. non aliorum solum elemẽtorum substantias dissipaturus erat ac demoliturus, sed & suam. Itaq; ad concordiam elementa perueniunt summam, si pares sint eorum facultates: nõ summam, si impares. Nonnunquàm.n. calidũ, nonnunquàm frigidum, quẽadmodùm humidum aliquando, & nonnunquàm siccũ, interdum ex his duo simul superiora sunt: atque horum

omnium

omnium rursus infinitæ propemodùm sunt differẽtiæ, vnde infinitæ sunt rerũ species, quę in hoc orbe generantur. Cùm rursus ignis ob suam tenuitatem facilè dissipari possit: cum terra, quæ compacta est, dura ac densa, miscetur, vt ipse in ea diutiùs seruetur. Eodem modo siccitas humiditati obiecta est, vt tãdem facultatis suæ impetũ ac vim vtraque remitteret: quemadmodùm calor cum frigidita te iunctus, vt modò dicebamus. Facultate igitur in omnibus rebus genitis hę quatuor qualitates sunt interdum pares, interdum impares. Quędam .n. contemperatæ sunt, quędam calidiores, quędam frigidiores, quędã humidiores, & quædam sicciores: quibus in opus redactis, qualis vnaquęque res genita sit, sensibus apparet. Cęterum aer & aqua non solùm ad temperationem contrariorum elementorum, vt antè dictum est, miscentur, sed aer quidem vt ipsius ignis, & aqua aeris substantiam foueret: non .n. se solùm, sed reliqua quoque elemẽta ignis consumit maximeq́; si in mistione prępolleat. Pręter id, aqua ad colliganda continendaq́; mista elementa velut glutinum quod dam prębet operam: terra verò reliquorum elementorũ velut substratum est. Hæc omnia ex Aristotelis physiologia, maximeq́; ex libris de ortu & interitu petẽda sunt, ex Galeni libro de elementis iuxta Hippocratis sententiam. Hęc enim genitis rebus omnibus communia sunt. Ex elementis, hominis temperaturę nascuntur, certis limitibus conclusę, quos ultra citraq́; prodire non possunt. Certa .n. est humanę vitę latitudo, quam sine morte egredi non licet. In hac igitur omnes hominis temperaturę continentur, eiusque portionem aliquam singulę capiunt. Tẽperata, verbi gratia, in eius medio constitutę est, reliqu a medio versus extrema deffectũt. Alię enim ad calidũę

alię ad frigidum, aliæ ad ſiccum, alię ad humidum vergunt, alię ad calidum & humidum, & reliquæ pari modo ad latitudinis extrema tendunt, magis aut minùs pro prę pollētis elemēti portione: vt antè declaratum eſt. Ex his perſpicuum eſt infinitas eſſe temperaturas in maioris, & minoris ratione differentes: quarum ſingulę eius latitudinis portionē aſſumunt. Sed de his fuſiùs fortè quàm ad præſentem rem attineat diſputamus. Ad inſtitutū igitur redeamus. Quoniam igitur ex elemētis hominis temperamenta naſcuntur, libros de elementis ſequuntur tres de temperamentis: quarum duo priores, ut Galenus inquit, de animantium, tertius de medicamentorum temperatione tractant, hunc libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus ſequuntur, ut ſine quo facilè intelligi nequeant. Poſt duos de temperamētis libros opuſculum de inæquali intemperie legi debet, ut ex quibus ſtatim pendeat. Quoniam autem ſine temperamentorum diſputatione intelligi an corpus optimè conſtitutum ſit, beneq; habitum, an contrà, non poteſt: duo exigui libri, vnus de optima corporis conſtitutione, alter de bono habitu ſequuntur: quāquam opus de facultatibus naturalibus hos præcedere poteſt. Ex temperamento enim naſcitur facultas, & ex facultate actio. Huic igitur libri de functionibus animæ ſuccedunt, qui cùm ſine partium actiones edētium cognitione, hoc eſt, cuius hæ ſint ſubſtantiæ, cuius magnitudinis & formationis ſint, & quem ſitum habeant, intelligi non poßunt, peritiam incidendi corpora requirunt, itaque legendi hic ſunt anatomici libri, ac in primis de adminiſtrationibus anatomicis, poſteà de diſſectionis controuerſia, et de viuorum mortuorumq; inciſione, & liber cui titulus eſt an ſanguis natura in arterijs

conti-

continetur. Ex his autem qui actiones edunt, duo sunt de musculorum motu, & tres de thoracis & pulmonis motu: quibus succedit liber de respirationis causis, post hũc liber de voce. De animę autem principatu, de naturę & animę functionibus tractant libri de Hippocratis & Platonis placitis, liber item de sectione Hippocratis: quos omnes sequitur opus de vsu partium. Libros autem de semine, vt in quibus de fętus partibus tractetur, in hoc ordine collocat Galenus. Sunt tamen qui post libros de humoribus legendos esse autument. His constitutis, ad ea ueniendum est quæ pręter naturam in corpus incidunt, deinde ad eorum noscendorum, & curandorum rationem.
Quanquam autem Galenus hoc loco libros de morborum signis, libris differentijs & causis præponat, videntur tamen, si propositum ordinem sequamur, hi quàm illi prius legendi: non enim tam accuratè quàm in libris alijs huic rei dicatis, ordinem scribit. Cùm igitur morborũ signa tradi non possint, nisi quid morbus sit, & quot eius differentię, & quę eius causę, cognitum sit, præcedere libri de differentijs & causis morborum & symptomatum debent. Hos igitur libros sequuntur hi, qui morborum affectorũq; locorum notas tradunt, cuiusmodi sunt de locis affectis, & reliqui quos hic Galenus enumerat. quibus proximi sunt, qui morborum successus pręnunciant, qualis est de iudicijs & iudiciarijs diebus, & id genus alij. In actionibus verò & sensus ordine signa priora sunt, vt initio huius operis proditum est. Postremò legendi libri sunt primi quidem, si ita tibi lubet, qui sanitatem tuentur & emẽdant, deinde qui morbum profligant: aut hi primi, deinde illi. Sanitatis tuendę ac corrigendæ ratio in assumendis efficiendis, vacuandis, & foris incidentibus cõstituta est

vt sępe

vt ſepe antè dictum eſt: de quibus in libris de ſanitate tuẽda diſputatum eſt: quos ordine pręcedunt libri de alimentorũ facultatibus, de boni maliq́ſ succi cibis, de tenui victus ratione, & alij id genus. Poſt hos ſequuntur libri de curatione, in quibus ratio adminiſtrandorum remediorũ docetur. Libri duo ad Glauconem, quos præcedit de tẽperamentis liber tertius. De facultatibus verò ſimplicium medicamentorum libri tredecim ſequũtur, de medicamẽtorum compoſitione & curandi ratione. Atque hęc eſt legendorum librorum ratio ſecundum compoſitionis ordinẽ. Deinceps aũt librorum antè dictorum ſeries, ſecundum definitionis diſſolutionem diſpoſitorum exponenda eſt: quod vt fiat, reuocanda eſt in memoriam medicinę definitio: quę, vt antè dictum eſt, habet ad hũc modũ: Medicina ſcientia eſt ſalubriũ, morboſorum, et neutrorũ. Eius igitur partes in quas ſoluitur, ſunt, ſalubria, morboſa, & neutra. Salubria in corpora, ſigna, & cauſas diuiduntur. Ad eundem modum morboſa, & neutra. Rurſus ſalubria corpora diuiduntur in ea, quæ ſimpliciter, & quæ in præſentia talia ſunt, & quę vt plurimùm. Sẽper ſalubria ſunt, quę ſtatim ab ortu probam qualitatem, tẽperamentũ, rectamq́ partium cõſtitutionem nacta ſunt. In præsẽtia uerò ſalubria, quę nunc ſanitate fruuntur, qualiacumq; antea extiterunt. Ad horum aũt proportionem morboſa et neutra diuidi poſſunt. Ad quorum perfectam intelligentiam habendam ac in primis quidem ſalubriũ, deinde morboſorum ſeu neutrorum, legẽdi libri ſunt quos phyſiologicos nonnulli appellant. Quoniã aũt ſine elementis, temperaturis, facultatibus, & actionibus partiũ, ſalubria, morboſa, & neutra intelligi non poſſunt: primùm libri de elementis legẽdi ſunt, poſteà de temperaturis, de inęquali in

tempe-

temperie, & optima corporis constitutione, de bono habitu, de facultatibus tum animę tum naturę, et anatomici, & alij plerique, eo ordine quem priùs tradidimus cùm Galeni libros secundum compositionis ordinem tractaremus. Idem quoque libri ad corporum morbosorum cognitionem legendi sunt, & præter hos de differentijs & causis morborum & symptomatum, ad differentijs febrium, et id genus alij, quos Galenus fusiùs recensuit in opusculo quod de proprijs libris inscripsit. Quoniã verò corporis affectiones tam secundum naturam quàm pręter naturã, ad sanitatis tutellam, et morbi curationẽ cognoscere oportet, statuendi libri sunt qui has nobis prodãt: in quorũ catalogo sunt libri de locis affectis, de pulsibus, & alij quos prius retulimus. Post disputationẽ verò de corporibus tã salubribus quàm morbosis ac neutris, horumq; notis, non sequens est vt de causis disseramus, quibus hęc corpora seruentur, emendatur, ac curẽtur. Legendi itaque hi sunt: hoc opus quod interpretamur, libri de sanitate tuenda: et ante hos libri de elementis, boni maliq; succi cibis, & alij prius declarati: deinde libri quatuordecim de curandi ratione, & duo de curandi ratione ad Glauconem: & antè hoc libri de simplicium medicamentorum facultatibus: posteà de horum compositionibus: ut antè diximus. Hi igitur sunt omnes legendorum Galeni operum ordines: in quibus non omnes quidẽ in sua quosque classe locauimus, tum quòc ex Galeni opusculo quod de ordine legendorũ librorum suorum inscripsit, satis patere possunt: tum quòd Iacobus Syluius, ut antè memini, de his fusißimè latißimeq; conscripsit. Antequàm verò ad sacratissimam hanc artem accedas, instructum te optimis artibus esse oportet, ut grammatica, dialectica, rhetorica, arithmetica, mu-

ca, mu-

ca, musica, geometria, & astronomia, maximeq; demonstrandi scientia, sine qua iuditium nullum in aliis discipli nis esse potest. His igitur instructus, in primis librum de sectis, vt quæ sectandæ quæue repudiandæ ex his sint, cognoscas: aut si malis, de optima secta legendus est liber. Deinde vero in vnaquaq; librorum classe, hi qui ad initiatos inscribuntur, qualis est de pulsibus ad initiatos, ante libros alios de pulsibus: & de ossibus ad initiatos, ante libros alios anatomicos.

FINIS.

